

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცით - ტერიტორიული
დაგეგმვის დოკუმენტაციის ნაწილი

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა

პროექტის დამკვეთი:

საქართველოს მდგრადი განვითარებისა და
ჯანოვნების სამინისტრო

საქართველოს ეკონომიკისა და
მდგრადი განვითარების სამინისტრო

პროექტორი ორგანიზაცია
"არტსტუდიო პროექტი"

პროექტის პოორდინატორი ი. სხალვაძე
ასისტენტი: ქ. ფანცულაია

პროექტის ხელმძღვანელი: გ. სულაბერიძე
არქიტექტორები: შ. დამატრაშვილი
ა. მამულაშვილი
ს. გარეჯილაძე
ი. ჩხიკვაძე

გეოგრაფები: გ. ხანია
დ. ჭვანია
ადგილობრივი პონსულტანები : ს. ლოგუნიძე
ბ. მიქაუბაძე
გ. დვალაძე
ვიზუალიზაციის სპეციალისტი: დ. რუსიბაშვილი

ურბანული დამგვრის სპეციალისტი: ზ. ჯუხანიძე

ხელტარული მემკვიდრეობის სპ.: გ. ბურჯანაძე
ქ. ხანაშვილი
ა. რეხვიანი

იურისტი: ა. ჯიღრაძე
პროექტისტი: თ. ჯოხაძე

ტერიტორიის სპეციალისტები: ი. თაბაგარი
ი. ქოჯაშვილი

გარემოსდაცვითი ჯგუფის ხელმძღვანელი:

პეტრე გვანაძე

გეოგრაფი: ანა ბახტაძე

გის სპეციალისტი: ნინო ხალაძე

ბიოლოგი: ნინო ცეცხიშვილი

ჰიდროგეოლოგი: ავთო ჯღამაძე

ქიმიკოსი: ტარიელ ადამია

გეოლოგი: არჩილ მალაშვილი

ნიადაგების და სოფლის მეურნეობის სპეციალისტი:

თ. ურუშაძე

გიორგი ლაბაშვილი

სანიტარული ზონირების სპეციალისტი:

ჯალაღი სხვალაძე

ინჟინერ-სანტექნიკოსი: გიან ჩხაიძე

პროექტი: ლევან ჯაფარიძე

ჰიდროგეოლოგი: დავით სოფაშვილი

ჰიდროგეოლოგი: ბექა ლაბაშვილი

გეოლოგი: ლევან დოლიძე

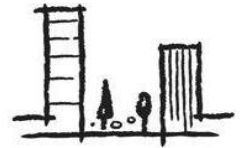
პროექტის ელექტრონული პორტალი:

zemoracha.info

zemoracha@artstudio.ge

საანდელში ქ. №3 თბილისი,
საქართველო.
0179, +995.32.915254
www.artstudio.ge
nfo@artstudio.ge

გენერალ-მაგისტრის ინსტიტუტი
საქართველო
Georgian Institute of Building

გამა პროექტინგი

შ ე მ ა დ გ ა ნ ლ ო ბ ა:

1.	რეზიუმა _____	
2.	ქონტენტები _____	
3.	ხელვა _____	
4.	ხედვა _____	
5.	გეგმარებითი დავალება _____	
6.	ონის მუნიციპალიტეტის
სივრცითი მოწყობის გ ე მ ა _____	
7.	დანართები _____	
8.	რეგლამენტი _____	
9.	გრაფიკული ნაწილი _____	

ელექტრონული ვერსია და დანართები _____ DVD _1

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

1. რეზიუმე.....	9
პროექტის შესახებ	9
დოკუმენტის შემადგენლობა	9
დოკუმენტის სტრუქტურა	9
კვლევის მოკლე შინაარსი.....	10
ხედვის მოკლე შინაარსი	10
გეგმარებითი დავალების მოკლე შინაარსი.....	11
სივრცითი მოწყობის გეგმის მოკლე შინაარსი	11
2. კონტექსტი.....	13
2.1 დასავლეთ საქართველოს დონე	13
2.2 სამხარეო დონე.....	13
2.3 რაჭის დონე.....	14
3. კვლევა.....	17
3.1 საზღვრები.....	17
3.2 ადმინისტრაციული დაყოფა.....	17
3.3 დემოგრაფია.....	19
3.4 საავტომობილო გზები და ტრანსპორტი.....	19
3.5 სოციალური ინფრასტრუქტურა/ჯანდაცვა.....	19
3.6 საკუთრება.....	20
3.7 ეკონომიკა.....	20
3.8 კლიმატი	21
3.9 ფლორა და ფაუნა	22
3.10 ზოგადი გეოლოგია.....	22
3.11 ტოპოგემა და რელიეფი	22
3.12 ორთოფოტო გადაღება	22
3.13 ტყის მასივები.....	23
3.14 დაცული ტერიტორიები და ბუნებრივი ძეგლები.....	23
3.15 სოფლის მეურნეობა.....	23
3.16 კულტურული მემკვიდრეობა.....	23
3.17 ბუნებრივი რესურსები.....	24
3.18 მმართველობა	25
3.19 საინჟინრო კომუნიკაციები	25
3.20 ჰიდროელექტროსადგურების განვითარების შესაძლებლობა	26
3.21 მზის ენერგიის სადგურების განვითარების შესაძლებლობა	26
3.22 ქარის ენერგიის სადგურების განვითარების შესაძლებლობა.....	26
3.23 საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა	26
3.24 დაბინძურების ძირითადი წყაროები ონის მუნიციპალიტეტში	27
3.25 ბუნებრივი და ტექნოგენური საფრთხეები.....	28
3.26 ინფრასტრუქტურული პროექტები ონის მუნიციპალიტეტში	30
3.27 კულტურა და სპორტი	30
3.28 ტურიზმი.....	31

3.29 სამართლებრივი აქტების, სამართლებრივი რეჟიმების და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მონაცემები.....	31
4. ხედვა.....	33
4.1 ინფრასტრუქტურის განვითარება	33
4.2 ნარჩენების მართვა	33
4.3 სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება	34
4.4 ეკონომიკური განვითარება.....	34
4.5 სოფლის მეურნეობის განვითარება	35
4.6 მრეწველობის განვითარება.....	36
4.7 მინერალური წყლები	36
4.8 ტურიზმის განვითარება.....	37
5. გეგმარებითი დავალება.....	39
5.1 სივრცითი მოწყობის გეგმის შემუშავების სახელმძღვანელო პრინციპები.....	39
5.2 გეგმის შედგენის მიზანი და ამოცანები	39
5.3 ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის შემადგენლობა	40
5.4 შესასრულებელი სამუშაოები	41
5.5 საპროექტო დოკუმენტაციის წარმოდგენის ფორმა.....	42
5.6 შემსყიდველისათვის გადასაცემი საბოლოო პროდუქცია	42
<i>ონის მუნიციპალიტეტის საკ. განკარგულება სივრცითი მოწყობის გეგმის გეგმარებითი დავალების დამტკიცების შესახებ.....</i>	<i>43</i>
6. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა.....	45
6.1 მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები	45
6.2 მიწის გამოყენება.....	53
საცხოვრისი	53
ინდუსტრიის განვითარება და კრიტიკული არეალები.....	54
ხე-ტყის დამუშევების სექტორი	56
თავდაცვის მიზნებისათვის გამოყენებული ტერიტორიები	58
6.3 დემოგრაფია და პროგნოზი.....	60
6.4 სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა	65
6.5 საინჟინრო ინფრასტრუქტურა.....	69
ელექტრომომარაგება და ბუნებრივი აირი.....	69
სასმელი წყლის მომარაგება და თხევადი ნარჩენების (კანალიზაცია) მოცილება	70
ნარჩენების მართვა.....	72
6.6 სოციალური ინფრასტრუქტურა	74
6.7 კულტურული მემკვიდრეობა.....	80
მოკლე ისტორიული მიმოხილვა	81
გრაფიკული ნაწილის აღწერა	82
ისტორიული განაშენიანება ონში	82
ჭიორა, გლოლა და ღები	85
6.8 ბუნებრივი რესურსების დაცვა და განვითარება	95
დაცული ტერიტორიები.....	95
ზურმუხტის ქსელი.....	97
ლიცენზიები წიაღისეულის მოპოვებაზე	102

სამთომოპოვებითი მრეწველობის სექტორი.....	106
მტკნარი და მინერალური წყლები.....	109
შოვის და უწერას მინერალური წყლების მოკლე დახასიათება	111
მინერალური წყლის სანიტარული დაცვის ზონები	113
ონის მუნიციპალიტეტის სავარაუდო ზუნების ძეგლები.....	125
6.9 ეკონომიკა.....	130
6.10 სოფლის მეურნეობა.....	143
მემცენარეობა	144
მეცხოველეობა	145
6.11 ტურიზმი.....	150
ტურიზმის საქართველოში - არსებული რეალობა.....	150
რაჭის (ონის) კონტექსტი	150
ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობები	152
6.12 ზუნებრივი საფრთხეები	162
გეოდინამიური პროცესები	162
ჰიდროგრაფიული ქსელი.....	162
კლიმატის ცვლილება და მდინარეთა ჩამონადენი.....	164
მეწყურული პროცესები.....	165
წყალდიდობები და წყალმოვარდნები.....	166
6.13 სივრცითი განვითარების სამოქმედო გეგმა	168
6.14 განხორციელების გზამკვლევი.....	176
მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილებები.....	176
ეკონომიკური სტრატეგიული მიზნები	179
პროექტები და ამოცანები	180
სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშეწყობი სახელმწიფო პროგრამები	181
ნარჩენების მართვა - ხარჯები და შემოსავლები	181
მუნიციპალიტეტებს შორის თანამშრომლობა.....	182
არსებული კურორტების და საკურორტო ადგილების მართვის მექანიზმი	183
7. დანართები	185
დანართი 6.3.1 დემოგრაფიული მონაცემები ყველა დასახლების მიხედვით	185
დანართი 6.5.1 თხევადი ნარჩენების ცხრილი	187
დანართი 6.5.2 მუნიციპალური არასახიფათო ნარჩენების მართვა.....	193
დანართი 6.7.1 უძრავი ძეგლების და ობიექტების ნუსხა.....	200
დანართი 6 .11.1 ტურისტული ბილიკების აღწერა.....	210
დანართი 6 .15.1 ონის მუნიციპალიტეტის ფოტო-კოლაჟი.....	226
8. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი გეგმის რეგლამენტი.....	227
თავი I ზოგადი დებულებები.....	227
მუხლი 1. სივრცითი მოწყობის გეგმის საგანი, მიზნები და პრიორიტეტები.....	227
მუხლი 2. სივრცითი მოწყობის გეგმის თავსებადობა.....	227
მუხლი 3. სივრცითი მოწყობის გეგმის შემადგენლობა	227
თავი II სივრცით-ტერიტორიული სტრუქტურა.....	228
მუხლი 4. სივრცითი მოწყობის გეგმის კატეგორიები	228
მუხლი 5. ონის მუნიციპალიტეტის განაშენიანებული ტერიტორია	228

მუხლი 6. სასოფლო ტერიტორიები.....	229
მუხლი 7. ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია.	229
მუხლი 8. ბუნებრივი ლანდშაფტის სტრუქტურის გაუმჯობესების სარეკომენდო წინაპირობები	230
მუხლი 9. მდინარის წყალდაცვითი ზოლი და მინერალური წყლების სანიტარული ზონები	231
მუხლი 10. სხვადასხვა კომპონენტების თანხვედრა.....	233
თავი III გარდამავალი დებულებები.....	233
მუხლი 1. გარდამავალი დებულებები	233

ი ლ უ ს ტ რ ა ც ი ე ბ ი :

- ილუსტრაცია 2.1. საქართველოს სამხარეო დონე;
- ილუსტრაცია 2.3 2016 წლის პირველ კვარტალში შიდა ვიზიტების სტატისტიკა მხარეების მიხედვით;
- ილუსტრაცია 3.2.1 ონის მუნიციპალიტეტის არსებული ძირითადი განსახლების ღერძები;
- ილუსტრაცია 3.6.1 საკუთრების მფლობელობის ერთეულების რაოდენობის და ფართობის პროპორციის შედარება;
- ილუსტრაცია 3.16.1 ონის კულტურული მემკვიდრეობა;
- ილუსტრაცია 3.25.1 კურორტი შოვი, გააქტიურებული მეწყრული პროცესი და კლდეზავები;
- ილუსტრაცია 6.1 გეგმის შემადგენელი ძირითადი ფაქტორები;
- ილუსტრაცია 6.2 ონის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის დინამიკა 2014-16 წ.წ.;
- ილუსტრაცია 6.2.1 მორფოლოგიის სამი ტიპი;
- ილუსტრაცია 6.2.2 ფრაგმენტი წიაღისეული და ბუნებრივი გარემო;
- ილუსტრაცია 6.2.3 ტყის რესურსების სრული ეკონომიკური შეფასების ელემენტები;
- ილუსტრაცია 6.2.4 საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის სასაზღვრო ზოლი და ზონა;
- ილუსტრაცია 6.3.1 მობილური ოპერატორის მომხმარებლების საშუალოთვიური ზრდა;
- ილუსტრაცია 6.3.2 რაოდენობა თვეების მიხედვით ამბროლაურის მუნიციპალიტეტში;
- ილუსტრაცია 6.4.1 საჩხერე - ონის დამაკავშირებელი გზა;
- ილუსტრაცია 6.4.2 ონის მნიშვნელოვანი გზები;
- ილუსტრაცია 6.5.1 ბიოტალის გამწმენდი;
- ილუსტრაცია 6.6.1 სასკოლო მაჩვენებლები ონის მუნიციპალიტეტში;
- ილუსტრაცია 6.6.2 ზოგად საგანმანათლებლო დაწესებულებების რაოდენობა რეგიონალურ ასპექტში;
- ილუსტრაცია 6.6.3 მოსწავლეთა რაოდენობა რეგიონულ ასპექტში;
- ილუსტრაცია 6.7.1 სოფელ ჭიორას ზოგადი დამცავი ზონების ვერსია;
- ილუსტრაცია 6.7.2 სოფელ გლოლას ისტორიული განაშენიანება;
- ილუსტრაცია 6.7.3 სოფელ გლოლას კულტ. მემკვიდრეობის ზოგადი დამცავი ზონების ვერსია;
- ილუსტრაცია 6.7.4 ღები - კადრები ფილმიდან „მთის რაჭა“ ;
- ილუსტრაცია 6.7.5 სოფელი ღების ფრაგმენტები;
- ილუსტრაცია 6.7.6 ღების დამცავი ზონების ვერსია;
- ილუსტრაცია 6.8.1 2006 წლის პროექტი;
- ილუსტრაცია 6.8.2 რაჭის გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების წინასწარი საპროექტო საზღვრები;
- ილუსტრაცია 6.8.3 მინერალური წყლის საბადოები;

- ილუსტრაცია 6.8.4** შოვის მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების აერო გადაღებაზე;
- ილუსტრაცია 6.8.5** უწერას მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების აერო გადაღებაზე;
- ილუსტრაცია 6.8.6** უწერას მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების ტოპოგრაფიული რუკა;
- ილუსტრაცია 6.8.7** შოვის მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების ტოპოგრაფიული რუკა;
- ილუსტრაცია 6.8.8** ონის კასკადის პროექტი;
- ილუსტრაცია 6.9.1** ეკონომიკაში ფულს შემოძინების და გადინების სქემა;
- ილუსტრაცია 6.9.2** ტურიზმის კლასტერი;
- ილუსტრაცია 6.9.3** მშენებლობის კლასტერი;
- ილუსტრაცია 6.10.1** საოჯახო მეურნეობების მიერ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების ღირებულებათა ჯაჭვის სქემა;
- ილუსტრაცია 6.10.2** ფერმერული მეურნეობა „ბლაუნშტაინ საქართველოს“ კონცეფცია;
- ილუსტრაცია 6.13.1** ონის განსახლების ღერძები.

ც ხ რ ი ლ ე ბ ი :

- ცხრილი 3.3.1** რაჭა-ლეჩხუმისა და მთლიანი სვანეთის მოსახლეობის მონაცემები, 1770-2007 წ.წ.;
- ცხრილი 3. 17.1** წყლების ბუნებრივი რესურსები;
- ცხრილი 6.1** მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები;
- ცხრილი 6.2.1** განაშენიანებული ტერიტორიის ფართობი, სიმჭიდროვე საცხოვრისის რესურსი ტიპოლოგიის მიხედვით;
- ცხრილი 6.3.1** დემოგრაფიული ტენდენცია ონის მუნიციპალიტეტში 2014 – 2016 წწ;
- ცხრილი 6.3.2** დემოგრაფიული პროგნოზის ანალიზისთვის შერჩეული დასახლებები;
- ცხრილი 6.3.3** დემოგრაფიული მონაცემები ონის მუნიციპალიტეტის ყველა დასახლების მიხედვით;
- ცხრილი 6.4.1** გზების სტატური, კავშირი, მდგომარეობა, მანძილი;
- ცხრილი 6.5.1** ონის მუნიციპალიტეტის სოფლების და დასახლების სასმელი წყლით მომარაგების და თხევადი ნარჩენების მოცილების სისტემების შეფასება(იხ. დანართი);
- ცხრილი 6.5.2** სახიფათო ნარჩენების მახასიათებლები (იხ. დანართი);
- ცხრილი 6.6.1** საბავშვო ბაღების განაწილება ონის მუნიციპალიტეტში;
- ცხრილი 6.7.1** უძრავი ძეგლების და ობიექტების ნუსხა (იხ. დანართი);
- ცხრილი 6.8.1** ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე წარმოდგენილი კანდიდატი „ზურმუხტის საიტების/ადგილების“ მოკლე დახასიათება;
- ცხრილი 6.8.2** ონის მუნიციპალიტეტში ბარიტისა და მანგანუმის მოპოვებაზე და შესწავლა-მოპოვებაზე გაცემული ლიცენზიები;
- ცხრილი 6.8.3** ზეგავლენის მარტრიცა;
- ცხრილი 6. 8.4** წყლების ბუნებრივი რესურსები;
- ცხრილი 6.8.5** ონის პერსპექტიული მინერალური წყლები;
- ცხრილი 6.8.6** ტექნიკურ ეკონომიკური მონაცემები;
- ცხრილი 6.8.7** დიდი საშუალო და პატარა პოტენციური ჰესები ონში;
- ცხრილი 6.8.8** რისკების საფრთხეები შეფასება;
- ცხრილი 6.8.9** დადებითი და უარყოფითი მხარეები;

ცხრილი 6.8.10 ძეგლების კატეგორიები და აღწერა;
 ცხრილი 6.9.1 ინვესტიციების მულტიპლიკატორები;
 ცხრილი 6.9.2 პროცესი;
 ცხრილი 6.11.1 მაღალი სეზონი: 1000 ტურისტი ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე;
 ცხრილი 6.11.2 დაბალი სეზონი: 300 ტურისტი ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე
 ცხრილი 6.13.1 ონის ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია;
 ცხრილი 6.13.2 ეტაპები და რიგითობა.

ს უ რ ა თ ე ბ ი :

სურათი 6.5. 1-2 ელექტრონული მოწყობილობის ნარჩენები (იხ დანართი);
 სურათი 6.7.1 – 3 ონის მუნიციპალიტეტში ნაპოვნი არქეოლოგიური არტეფაქტები;
 სურათი 6.7.4 ონის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია;
 სურათი 6.7.5 ქალაქი ონის საერთო ხედი 1920-30იანი წლები;
 სურათი 6.7.6 რიონის ხეობა - ჭიორა;
 სურათი 6.7.7 სოფელი ჭიორას განაშენიანება;
 სურათი 6.7.8 გლოლა;
 სურათი 6.7.9 შებობა-ნაგებობები გლოლაში;
 სურათი 6.7.10 ღების საერთო ხედი;
 სურათი 6.7.11-15ახალი მშენებლობები ღებში;
 სურათი 6.7.16 საცხოვრებელი სახლი ღებში;
 სურათი 6.8.1-15 მუნიციპალიტეტის ბუნების ძეგლების სავარაუდო კანდიდატები.

9. გრაფიკული ნაწილი:

- რუკა 1 - პოლიტიკურ ადმინისტრაციული რუკა (საქართველო);
- რუკა 2 - პოლიტიკურ ადმინისტრაციული რუკა (დასავლეთ საქართველო);
- რუკა 3 - პოლიტიკურ ადმინისტრაციული რუკა (რეგიონული დონე);
- რუკა 4 - ორთოფოტო;
- რუკა 5 - სატელიტური ფოტო;
- რუკა 6 - სიმაღლეთა ანალიზი;
- რუკა 7 - რელიეფის ანალიზი;
- რუკა 8 - ასპექტის ანალიზი;
- რუკა 9 - ტოპო;
- რუკა 10 - გზები;
- რუკა 11 - საინჟინრო - გეოლოგია;
- რუკა 12 - ნიადაგები;
- რუკა 13 - საკუთრება;
- რუკა 14 - კულტურული მემკვიდრეობა;
- რუკა 15 - ერთწლოვანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 16 - ყურძნის მოსავალი (ტ) ვაზის ჯიშებისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.
- რუკა 17 - მეცხოველეობა თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 18 - პარკოსანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 19 - ხილისა და კაკლოვანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 20 - სოფლის მეურნეობის საწარმოები საქმიანობის სფეროებისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 21 - ონის მუნიციპალიტეტის საზღვრები;
- რუკა 22 - მიწის გამოყენება და სამრეწველო არეალები;
- რუკა 23 - მოსახლეობა და სიმჭიდროვე განაშენიანებულ ტერიტორიაზე;
- რუკა 24 - დემოგრაფიული ანალიზი;
- რუკა 25 - სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა;
- რუკა 26 - სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა (ამბროლაური - ონი);
- რუკა 27 - საინჟინრო ინფრასტრუქტურა;
- რუკა 28 - თხევადი ნარჩენების მოცილება;
- რუკა 29 - მყარი ნარჩენები;
- რუკა 30 - სოციალური ინფრასტრუქტურა;
- რუკა 31 - კულტურული მემკვიდრეობა (ონი);
- რუკა 32 - კულტ. მემკვიდრეობა (ქ. ონი);
- რუკა 33 - ულტ.მემკვიდრეობა (უწერა-ნაკიეთი);
- რუკა 34 - კულტ.მემკვიდრეობა (გლოლა);
- რუკა 35 - კულტ.მემკვიდრეობა (შოვი);
- რუკა 36 - კულტ.მემკვიდრეობა (ჭიორა);
- რუკა 37 - კულტ.მემკვიდრეობა (დები);
- რუკა 38 - ბუნებრივი გარემო და კონფლიქტური არეალები;
- რუკა 39 - დაცული ტერიტორიები და კონფლიქტური არეალები;
- რუკა 40 - დაცული ტერიტორიები (ამბროლაური - ონი);
- რუკა 41 - წიაღისეული;
- რუკა 42 - მინერალური წყლები და სანიტარული ზონები;
- რუკა 43 - ტურიზმი;
- რუკა 44 - ტურიზმი (ამბროლაური - ონი);
- რუკა 45 - შეზღუდვები და საფრთხეები;
- რუკა 46 - სივრცითი მოწყობის გეგმა;
- რუკა 47 - სინთეზური რუკა;
- რუკა 48 - სინთეზური რუკა (ამბროლაური - ონი);

1. რეზიუმე

პროექტის შესახებ

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა მომზადებულია საქართველოს ეკონომიკის სამინისტროს ინიციატივითა და დაკვეთით, საქართველოს კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად შესრულებული წინასაპროექტო კვლევის და ხედვის საფუძველზე და ონის თვითმმართველობის მიერ დამტკიცებული გეგმარებითი დავალებით განსაზღვრული მიზნების და ამოცანების საპასუხოდ.

დოკუმენტის შემადგენლობა

ნაბეჭდი ვერსია :

ტექსტური ნაწილი - (222 გვ.) A4 ფორმატი;

გრაფიკული ნაწილი - (44 რუკა) A4, A3, A1+, A0+ ფორმატი;

ელექტრონული ვერსია :

01 ტექსტური ნაწილი - .pdf ფორმატი;

02 გრაფიკული ნაწილი - .pdf ფორმატი;

03 დანართი:

- კვლევის ეტაპის ტექსტური დოკუმენტი .pdf ფორმატი;
- კულტ. მემკვიდრეობის მოძრავი ობიექტების მასალები და მონაცემები .jpeg, .doc ფორმატი;
- კულტ. მემკვიდრეობის უძრავი ობიექტების მასალები და მონაცემები .jpeg, .doc ფორმატი;

04 გრაფიკული ნაწილის GIS მონაცემები (ArcGIS 10 ვერსიის პერსონალური გეომონაცემთა ბაზის ფორმატით- WGS 84\UTM 38N კოორდინატთა სისტემაში).

დოკუმენტის სტრუქტურა

სივრცითი მოწყობის გეგმა დაყოფილია სამ ძირითად ეტაპად:

- წინასაპროექტო კვლევა;
- გეგმარებითი დავალება;
- სივრცითი მოწყობის გეგმა და რეგლამენტი.

შენიშვნა: სივრცითი მოწყობის გეგმასთან ერთად მომზადდა ონის მუნიციპალიტეტის სოფლების - უწერას, მრავალძალის და კურორტ შოვის განაშენიანების რეგულირების გეგმები; და სოფლების - ღების, ჭიორას, გლოლას და შქმერის განვითარების კონცეფციები.

კვლევის მოკლე შინაარსი

კვლევა მოიცავს შემდეგი სახის ინფორმაციას:

- მუნიციპალიტეტის საზღვრებში მოქცეული ტერიტორიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების, საერთო დემოგრაფიული მონაცემების და ეკონომიკური გარემოს შესწავლას და ანალიზს;
- ფიზიკური გარემოს შემდეგ ელემენტებს - ფლორა და ფაუნა, კლიმატი, ტოპოგრაფიული და რელიეფის ანალიზის მონაცემები;
- ბუნებრივი რესურსების - ტყის, წიაღისეულის, წყლის (მათ შორის მინერალური და სუფრის წყლის), განახლებადი ენერგიის განვითარების მონაცემებს;
- რეგისტრირებული საკუთრების ბალანსს;
- კრიტიკული და მგრძნობიარე ბუნებრივი გარემოს მონაცემებსა და შეფასებას: დაცული სახეობების და სამომავლო დაცული ტერიტორიების ჰაბიტატების მოწყობის შესახებ;
- ბუნებრივი საფრთხეების: ტექნოგენური და თანამდევი გეოლოგიური პროცესების და რისკების შეფასებას;
- მუნიციპალიტეტის სოციალურ, საინჟინრო და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის მონაცემებსა და ანალიზს;
- კულტურული მემკვიდრეობის არსებული და საველე და საარქივო მასალების ანალიზსა და შედეგებს;
- ეკონომიკური მონაცემების და დინამიკის კვლევის შედეგებს: რეგიონულ, სამხარეო და მუნიციპალურ დონეებზე;
- სოფლის მეურნეობის რაოდენობრივ მონაცემებს - დომინირებული პროდუქტების მოყვანისა და წარმოების შესახებ, ნიადაგის ტიპებისა და ხარისხის, სოფლის მეურნეობის მომსახურების და სფეროს სხვა გამოწვევების შესახებ;
- მმართველობის ზოგად ჩარჩოს;
- ტურიზმის ინდუსტრიის გამოწვევებს და შესაძლებლობებს და დოკუმენტურ კვლევას.
-

ხედვის მოკლე შინაარსი

ხედვის ნაწილი შემუშავებულია წინასაპროექტო კვლევის საფუძველზე და მასში გამოკვეთილია ონის მუნიციპალიტეტის განვითარებისთვის საჭირო პრიორიტეტული მიმართულებები, საჭირო ზოგადი და კონკრეტული მიზნები და ამოცანები:

- ინფრასტრუქტურის განვითარების მნიშვნელობა;
- სოციალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- სოფლის მეურნეობა;
- კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა;
- ტურიზმი;
- ნარჩენების მართვა და სხვა.

გეგმარებითი დავალების მოკლე შინაარსი

გეგმარებითი დავალება მეორე ეტაპის დოკუმენტია, რომელიც მტკიცდება თვითმმართველობის მიერ და მოიცავს:

- სივრცითი მოწყობის გეგმის შემუშავების სახელმძღვანელო პრინციპებს;
- გეგმის შედგენის მიზნებს და ამოცანებს;
- ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის შემადგენლობას;
- შესასრულებელი სამუშაოების ჩამონათვალს;
- საპროექტო დოკუმენტაციის წარმოდგენის ფორმას;
- შემსყიდველისათვის გადასაცემ საბოლოო პროდუქციას.

სივრცითი მოწყობის გეგმის მოკლე შინაარსი

ეს თავი წარმოადგენს სივრცითი მოწყობის გეგმის ძირითად ნაწილს. მის შესავალში შეჯამებულია გეგმის მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები. გამოკვეთილია სამი ძირითადი კომპონენტი:

- ბუნებრივი გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენების კონფლიქტი;
- დემოგრაფიული გამოწვევა;
- ეკონომიკური განვითარების საჭიროება.

შემდეგ თავებში განხილულია მიწის გამოყენების მნიშვნელოვანი ნაწილები: საცხოვრისი, ინდუსტრიული განვითარების ტერიტორიები, ხე-ტყის გადამუშავების სექტორი, სასაზღვრო ზოლი და ზონაში მოქმედი შეზღუდვები.

განაშენიანების სისტემის გააზრების მიზნით, შესწავლილია დემოგრაფიული პროცესები და მათი სამომავლო პროგნოზი. ასევე, ძირითადი სატრანსპორტო დერეფნების ინფრასტრუქტურის განვითარების ფონზე, სივრცითი განვითარების არსებული და სამომავლო (განვითარებადი) ღერძები და ცენტრები.

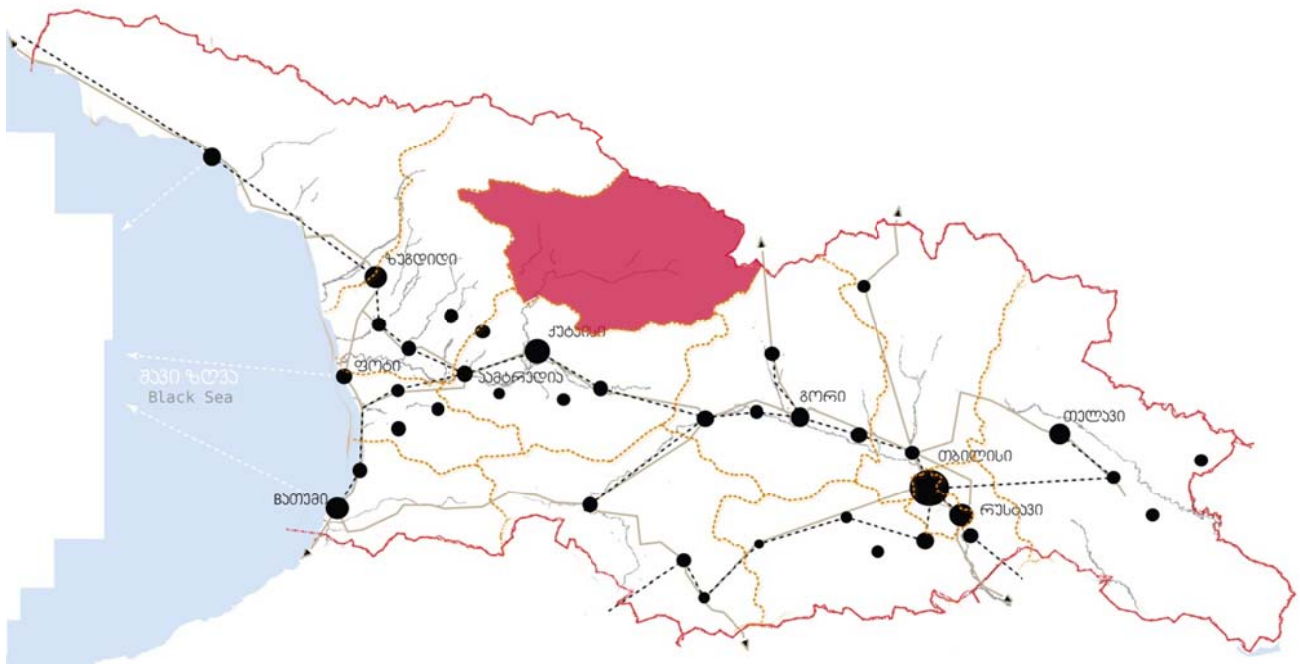
განხილულია საინჟინრო ინფრასტრუქტურა: ელექტრომომარაგება, წყლისა და თხევადი ნარჩენების (კანალიზაცია) სისტემები, ნარჩენების მართვის გამოწვევები. ასევე, სოციალური ინფრასტრუქტურა.

გეგმაში განხილულია ისეთი მგრძნობიარე და კრიტიკული საკითხები, როგორებიცაა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა; ბუნებრივი გარემოს დაცვა (დაცული ტერიტორიები, ზურმუხტის ქსელი); ჰიდრო-ენერგიის განვითარების პოტენციალი და მისგან მომავალი რისკები. მნიშვნელოვანი ნაწილი უკავია სოფლის მეურნეობისა და ტურიზმის განხილვას, როგორც მნიშვნელოვან ეკონომიკურ მდგენელს.

2. კონტექსტი

ონის მუნიციპალიტეტი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში, კავკასიონის მთავარი ქედის სამხრეთით, რაჭა - ლეჩხუმი - ქვემო სვანეთის მხარეში. მხარეს ემიჯნება შიდა ქართლის, იმერეთის და სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონები.

ონის მუნიციპალიტეტის მდებარეობა ქვეყნის მასშტაბში იხილეთ რუკა 1-ზე .

ილუსტრაცია 2.1. საქართველოს სამხარეო დონე

2.1 დასავლეთ საქართველოს დონე

დასავლეთ საქართველოს დონეზე (პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული(რუკა 2)) წარმოდგენილია შემდეგი სახის ინფორმაცია: დასავლეთ საქართველოში არსებული მხარეები, მათი საზღვრები და ურთიერთკავშირები, ასევე რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სვანეთის რეგიონალური საზღვრები. კოლხეთის დაბლობის ქალაქები: ქუთაისი, სამტრედია, ტყიბული, წყალტუბო, თერჯოლა და სხვა, მათი საავტომობილო კავშირები რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სვანეთის რეგიონთან. დასავლეთ საქართველოს სარკინიგზო ხაზი, ძირითადი სამგზავრო აეროპორტები, ძირითადი მდინარეები, მათა სისტემები და ქედები.

2.2 სამხარეო დონე

რუკა 3-ზე ასახულია ონის მუნიციპალიტეტის მდებარეობა რაჭა-ლეჩხუმი - ქვემო სვანეთის რეგიონის საზღვრების ფარგლებში. რუკაზე ასახულია არსებული მდგომარეობა: მუნიციპალური საზღვრები, დასახლებები, სოფლები და ქალაქები, საავტომობილო გზები, ამბროლაურის აეროპორტი, მდინარეები, წყალსაცავები და სხვა მნიშვნელოვანი ინფორმაცია.

რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სვანეთის ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა 62%-ია (29,6 ათასი), უმუშევრობის დონე 21%-ს შეადგენს. თვითდასაქმებულთა რაოდენობა 65,8%-ია, ხოლო დაქირავებით დასაქმებული 4.2%. აქედან, 133 ადამიანი მსხვილ, 938 - საშუალო, ხოლო 894 ადამიანი მცირე საწარმოშია დასაქმებული.

შრომის საშუალოთვიური ანაზღაურება მსხვილ საწარმოებში 533,6 ლარს, საშუალო საწარმოებში 314 ლარს, ხოლო მცირე საწარმოებში 134,4 ლარს შეადგენდა. საშუალოთვიური ანაზღაურების ოდენობით, რაჭა-ლეჩხუმი - ქვემო სვანეთი საქართველოს რეგიონებს შორის ბოლო ადგილს იკავებს და 2,7-ჯერ ჩამოუვარდება ამავე წლის საქართველოს ანალოგიურ საშუალო მაჩვენებელს (690,9 ლარი). რეგიონში ძალზე მაღალია სიღარიბის მაჩვენებლები. 2012 წელს, უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში რეგისტრირებული იყო 12,3 ათასი ოჯახი, რომელთაგან შემწეობას იღებდა 7,2 ათასი ოჯახი. ერთიან ბაზაში რეგისტრირებული ოჯახების რაოდენობის პროცენტული მაჩვენებლით, რაჭა-ლეჩხუმი - ქვემო სვანეთის რეგიონი საქართველოს რეგიონებს შორის ბოლო ადგილს იკავებს. ღარიბ მოსახლეობაში ჭარბობს 40-60 წლებისა და 70 წელს ზევით ასაკობრივი ჯგუფის წილი. ამასთან, ამ უკანასკნელთა რაოდენობა მნიშვნელოვნად აჭარბებს იმ შრომისუნარიანი მოსახლეობის რაოდენობას, რომელიც საარსებო შემწეობას იღებს. ეს მაჩვენებლები ნათლად ასახავს რეგიონში არსებულ რთულ ვითარებას, როგორც დასაქმების, ისე დემოგრაფიის მხრივ.

2.3 რაჭის დონე

უშუალოდ ონის მუნიციპალიტეტის შრომითი რესურსი 3 121 ადამიანია, რაც ონის მოსახლეობის 45.6%-ია. აქედან, დასაქმებულთა რაოდენობა 1 606, ანუ სამუშაო ძალის 51.5%-ია, დასაქმებულთა საერთო რაოდენობაში დაქირავებულთა საერთო რაოდენობა 797 ადამიანია, რაც დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 52.61%-ია. მათ შორის ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში დასაქმებულთა რაოდენობა 107 კაცია, დასაქმებულთა შორის ხვედრითი წილი - 13.43%. თვითდასაქმებულია 356 ადამიანი - 23.5%, ხოლო კერძო სექტორში დასაქმებულია 362 ადამიანია - 23.89%. დასაქმების ძირითადი სფეროებია:

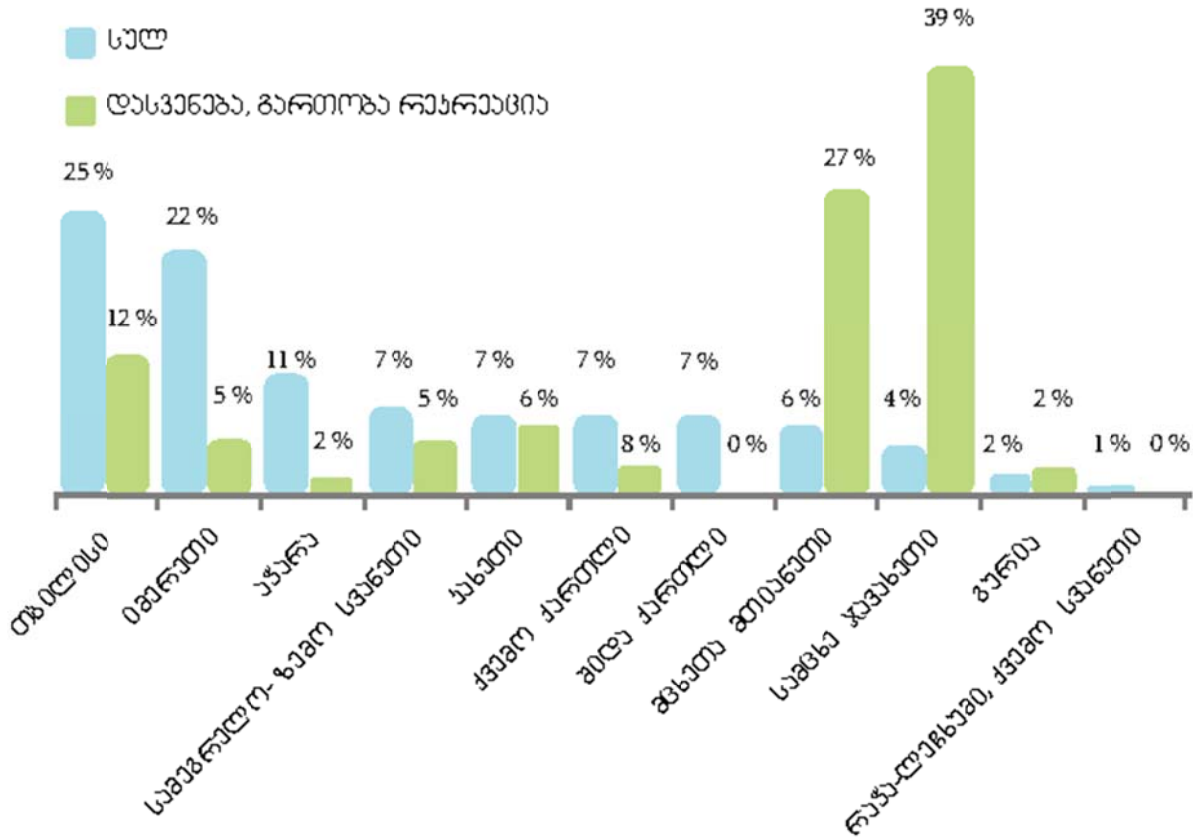
- საბიუჯეტო;
- სოფლის მეურნეობა;
- მრეწველობა;
- ვაჭრობა;
- მომსახურება.

ონის მუნიციპალიტეტის შემოსავლების ძირითადი სექტორები წარსულში იყო მინერალური წყლების ჩამოსხმა, ბარიტის წარმოება, მრეწველობის საწარმოები, სატრანსპორტო სამსახურები, სოფლის მეურნეობა (მეცხოველეობის ფერმები) და სამკერვალო ფაბრიკა. თუმცა, შემოსავლის ძირითადი სექტორები რადიკალურად შეიცვალა, რაც ქვეყანაში სოციალური და ეკონომიური ფორმაციის შეცვლამ განაპირობა. მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის უზრუნველყოფა ძირითადად გამოთანაბრებითი ტრანსფერებით ხდება. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მიმდინარე ეტაპზე რეგიონში მოსახლეობა ძირითადად ჩართულია სასოფლო სამეურნეო საქმიანობაში.

დღევანდელი ვითარებით, საშუალო ხელფასი სახელმწიფო სექტორში 550 ლარია, ხოლო კერძო სექტორში 200 ლარი. საშუალო წლიური შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით 350 ლარია.

ონის მუნიციპალიტეტის 2015 წლის მონაცემების მიხედვით, მთლიანი შიდა პროდუქტი დაახლოებით 35 მლნ. ლარია, აქედან მრეწველობის წილი 3.9 მლნ ლარს (თითქმის 11.1%-ს) შეადგენს, მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სოფლის მეურნეობას - 14.5 მლნ ლარი (41.1%), ვაჭრობას - 14 მლნ ლარი (40%) და მომსახურების სფეროს - 2.6 მლნ. ლარი (7.8%).

ტურიზმის თვალსაზრისით, რაჭის რეგიონს განუმეორებელი ბუნება, ისტორია და კულტურული მემკვიდრეობა გააჩნია. თუმცა, მისი პოტენციალი არ არის სრულად გამოყენებული. საქართველოს შიგა ვიზიტორების სტატისტიკის მიხედვით, რაჭა-ლეჩხუმი - ქვემო სვანეთის რეგიონი ბოლო ადგილს იკავებს.

ილუსტრაცია 2.3 2016 წლის პირველ კვარტალში შიდა ვიზიტების სტატისტიკა მხარეების მიხედვით¹

რუკა 3-ზე ასახულია რაჭა-ლეჩხუმი - ქვემო სვანეთის რეგიონის ორი მუნიციპალიტეტი: ამბროლაური და ონი. ასევე, მათი მუნიციპალური საზღვრები, დასახლებები, სოფლები, ადმინისტრაციული ცენტრები - ქ. ამბროლაური და ქ. ონი, საავტომობილო გზების ურთიერთკავშირი, ტყის საფარი, ძირითადი მდინარეები და ტოპოგრაფიული მონაცემები.

¹ წყარო: რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014-2021; საქსტატი, წლებისთვის. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია.

3. კვლევა

კვლევის ნაწილში მოცემულია სივრცითი მოწყობის გეგმის კვლევისა და ხედვის (I ეტაპი), წინასაპროექტო კვლევის მასალების მოკლე მიმოხილვა. კვლევის ტექსტური და გრაფიკული ნაწილები სრული სახით იხილეთ ელექტრონულ დანართში.

3.1 საზღვრები

წინასაპროექტო კვლევაში განხილულია ონის მუნიციპალიტეტის მდებარეობა მუნიციპალურ დონეზე, მოკლედ არის მიმოხილული მისი ადმინისტრაციული სტატუსის ისტორიული განვითარება, დღევანდელი სტატუსი და ტერიტორიის საზღვრებში მოქცეული ფართობი.

კვლევაში წარმოდგენილია საზღვრების რუკები, რომლებზეც ასახულია 3 დონის სასაზღვრო ვითარება ონის მუნიციპალიტეტთან მიმართებაში: სახელმწიფო საზღვარი, რეგიონული საზღვარი კონფლიქტურ არეალთან და ადმინისტრაციული საზღვარი (ონისა და მისი მომიჯნავე მუნიციპალიტეტების საზღვრები). რუკებზე ასევე, ასახულია ონისა და მიმდებარე მუნიციპალიტეტებისა და რუსეთის ფედერაციაში შემავალი ავტონომიური რესპუბლიკების ურთიერთგანლაგება.

კვლევაში განხილულია ონის მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული დახასიათება-მუნიციპალიტეტში შემავალი დასახლებული პუნქტების ტიპების და თვითმმართველ ერთეულებში შემავალი დასახლებების სახით. განხილულია ქ.ონის ურბანული ვითარება-განაშენიანების თავისებურება და განაშენიანების გეოგრაფიული ასპექტები. ასევე, სასოფლო დასახლებების სტრუქტურა-დასახლების ტიპები, თავისებურება, დასახლებათა ჩამოყალიბების განმაპირობებელი გეოგრაფიული და ისტორიული ფაქტორები, დასახლებათა ურთიერთკავშირი.

3.2 ადმინისტრაციული დაყოფა

ონის მუნიციპალიტეტის ცენტრი ქალაქი ონია. მუნიციპალიტეტის შემადგენლობაში შედის 1 ქალაქი, 65 სოფელი და კურორტი შოვი. 65 სოფელი 18 ადმინისტრაციულ ერთეულად ერთიანდება. მაღალმთიან სოფლებს დამატებით აქვთ ალპურ სამოვრებზე სეზონური, საზაფხულო მიგრაციის სოფლები და დასახლებები.

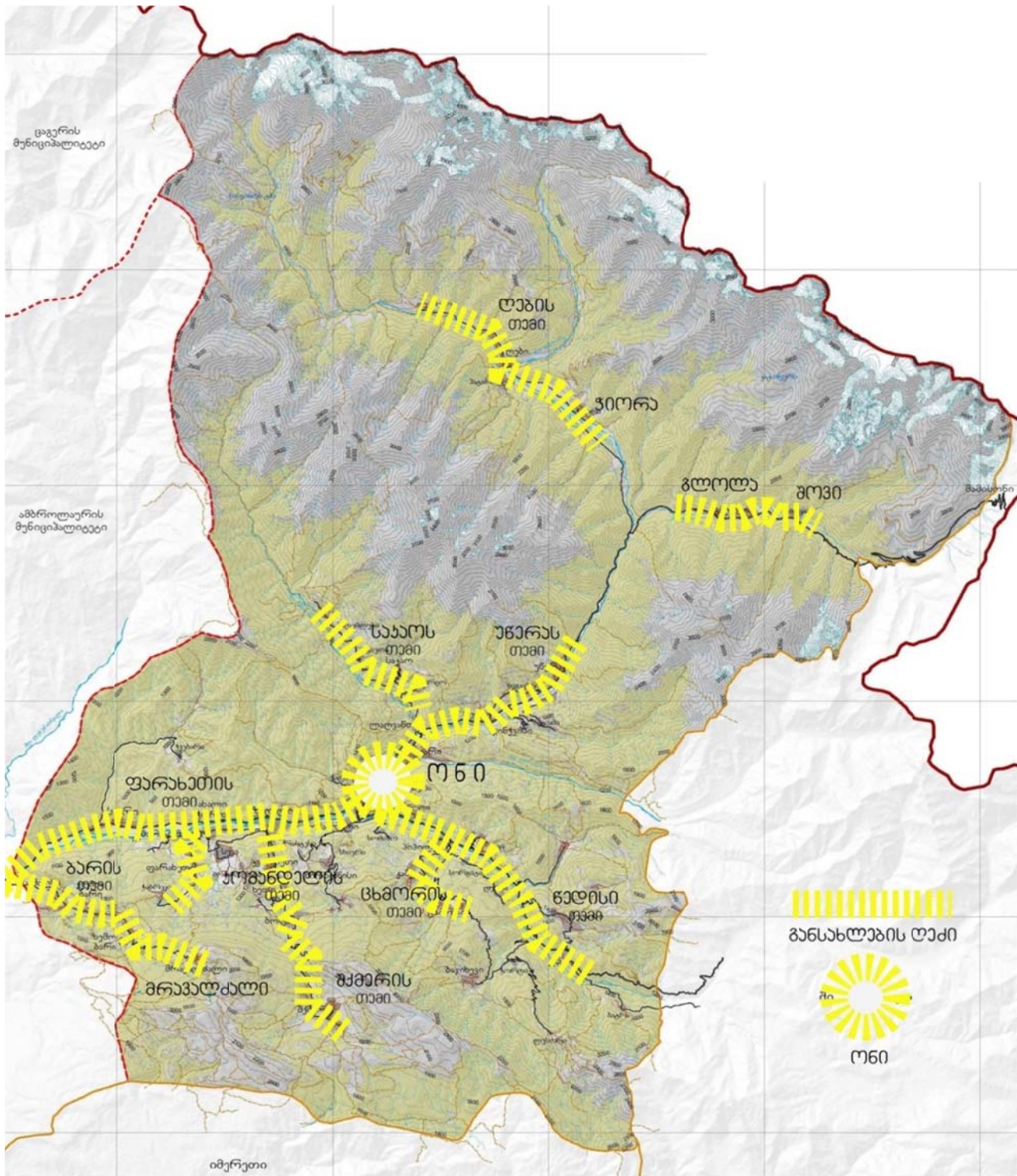
ქალაქი ონი ძირითადად დაბალი (ორ სართულიანი) ინდივიდუალური განაშენიანებისგან შედგება. თუმცა, საცხოვრებელი სახლები საკმაოდ მჭიდროდაა განლაგებული, რაც მას ურბანულ გარემოს სძენს. ონი ზღვის დონიდან 830 მეტრზეა განლაგებული და მდინარე რიონის მარჯვენა ნაპირის გასწვრივ, ვაკის ვიწრო ზოლშია მოქცეული.

ონის მუნიციპალიტეტის სოფლები სტრუქტურულად, მათი სივრცეში განთავსების მიხედვით ორ ტიპად ჯგუფდება. მთის ფერდებზე განთავსებული სოფლები და მთის ხეობებში, მდინარის ჭალებში განვითარებული სოფლები და დასახლებები. მთის ფერდებზე განთავსებული სოფლები განსაკუთრებული სტრუქტურით არ ხასიათდება. ისინი განსახლებისთვის ხელსაყრელ, გაშლილ ადგილებზეა განთავსებული. თუმცა, უსაფრთხოების მიზნით და სასოფლო მიწების ოპტიმალური გამოყენების მოტივით, განაშენიანება ხშირ შემთხვევაში ერთ ადგილას, მჭიდროდ არის თავმოყრილი. ამგვარი სოფლებია: მრავალბალი, შუაშქმერის უბანი და ხარისთვალი, ფარახეთი და სხვა.

მეორე ტიპის განაშენიანების სტრუქტურა მეტწილად მდინარის და მათი ხეობების დასახლებებისთვის გამოსადეგი ადგილების ფორმებზე და ზომებზეა დამოკიდებული. ეს განაშენიანება ხშირ შემთხვევაში გრძივია, ერთი ან ორი ცენტრალური ქუჩის გასწვრივაა გაშლილი და შემორჩენილი ისტორიული

განაშინანება საკმაოდ მჭიდროა. ასეთი სოფლები ხშირ შემთხვევაში რეგიონული გზების სისტემის საკვანძო ადგილებია, მაგალითად, უწერა, წესი, მდინარე რიონის, ჭანჭახის და ჯეჯორას ხეობის სხვა სოფლები.

დიდი სოფლები, ისეთი, როგორიცაა მაგალითად, ღები გეოგრაფიულ-ისტორიული პირობების გათვალისწინებით, მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებულ რამდენიმე სოფლის და დასახლებების ერთიან კომპლექსად ჩამოყალიბდა (პატარა ღები, დიდი ღები, გონა, თევრეშო და ა.შ.)

ილუსტრაცია 3.2.1 ონის მუნიციპალიტეტის არსებული ძირითადი განსახლების ღერძები

3.3 დემოგრაფია

დემოგრაფიულ ვითარებას რაც შეეხება, კვლევაში მოკლედ არის განხილული ქვეყნის დემოგრაფიული ფონი, რათა თვალსაჩინო იყოს ონის მუნიციპალიტეტში არსებული დემოგრაფიული სურათისა და პრობლემების შესაბამისობა ზოგადად ქვეყანაში მიმდინარე ტენდენციებთან მიმართებაში. აღწერილია ქვეყნის მოსახლეობის დინამიკა მოკლე ისტორიულ ჭრილში, განხილულია მიგრაციული პროცესები და გაანალიზებულია ტენდენციებზე გავლენის მქონე ფაქტორები, მათ შორის მთიანი დასახლებების მოსახლეობის შემცირებასთან დაკავშირებით. ყოველივე ამის შემდგომ, განხილულია ონის მუნიციპალიტეტში არსებული დემოგრაფიული მაჩვენებლები - მოსახლეობის რაოდენობა (მათ შორის ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობის ხვედრითი წილი), მიგრაციული საღდო და მიმართულებები (როგორც რეგიონულ, ისე შიდა მუნიციპალურ დონეზე), შრომუსინარიან ადამიანთა ხვედრითი წილი მუნიციპალიტეტის მოსახლეობაში, დასაქმების დონე და ა.შ. მაჩვენებლები განხილულია რეგიონულ ჭრილში, ასევე, გაანალიზებულია წინამორბედი მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შედეგებთან მიმართებაში.

მხარე	წელი	რაოდენობა (ათასი კაცი)	შენიშვნა
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	1770წ.	51,2	სტატისტიკაში მოცემულ მონაცემში გათვალისწინებულია სვანეთის მთლიანი მოსახლეობა.
	1897წ.	108,2	
	1914წ.	149,6	
	1926წ.	120,1	
	1939წ.	126,2	
	1959წ.	106	
	1989წ.	78,6	
	-	-	
	2007წ.	48,5	

ცხრილი 3.3.1 რაჭა-ლეჩხუმისა და მთლიანი სვანეთის მოსახლეობის მონაცემები, 1770-2007 წ.წ.

3.4 საავტომობილო გზები და ტრანსპორტი

კვლევაში განხილულია ონის მუნიციპალიტეტის სატრანსპორტო მდებარეობა როგორც ქვეყნის დედაქალაქთან, ისე რეგიონულ ცენტრთან და სხვა სტრატეგიულ ქალაქებთან მიმართებაში, ასევე განხილულია რეგიონული და საქალაქთაშორისო სატრანსპორტო საშუალებები, ამბროლაურის აეროპორტის სიახლოვე. აღწერილია ონის მუნიციპალიტეტში შემომავალი შიდა სახელმწიფო გზები, მათი მიმართულება, ხარისხი და მდგომარეობა. განხილულია საპროექტო და სარეაბილიტაციო საავტომობილო გზები, მათი სამომავლო მნიშვნელობა მუნიციპალიტეტისათვის და სარეაბილიტაციო პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურის განვითარება. ასევე, საუბარია შიდა მუნიციპალურ გზებზე, შიდა სატრანსპორტო კავშირების პრობლემაზე, საგზაო ინფრასტრუქტურის არარსებობაზე ან სუსტად განვითარებულობაზე, შიდა სატრანსპორტო საშუალებებზე. საბოლოოდ, კვლევაში ხაზგასმულია საგზაო ინფრასტრუქტურის განვითარების მნიშვნელობა და აუცილებლობა.

3.5 სოციალური ინფრასტრუქტურა/ჯანდაცვა

სოციალურ ინფრასტრუქტურას რაც შეეხება, კვლევაში განხილულია როგორც ონის მუნიციპალიტეტში, ისე რეგიონში არსებული ვითარება. განხილულია რეგიონში სამედიცინო მომსახურების ხელმისაწვდომობის ხარისხი (სამედიცინო დაწესებულებებისა და პერსონალის რაოდენობა, დაწესებულებების განლაგება), სამედიცინო მომსახურების მოთხოვნის დონე, მომსახურების მიღებასთან დაკავშირებული პრობლემები, მათ შორისაა გეოგრაფიულად მოწყვლადი სოფლები, მოსახლეობის დაბალი ეკონომიკური მდგომარეობა, კვალიფიციური სამედიცინო კადრების ნაკლებობა და ა.შ.

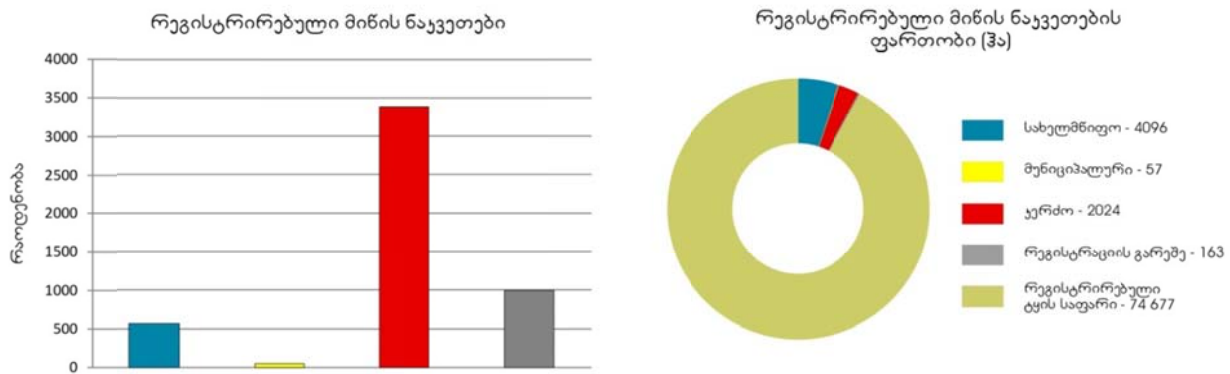
აღწერილია ონის მუნიციპალიტეტში სამედიცინო დაწესებულებების ტიპები, რაოდენობა, სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა, საწოლების საშუალო განაწილება მოსახლეობასთან მიმართებაში.

განხილულია სოციალური დახმარების მიმღებთა რაოდენობა, მათი ხვედრითი წილი მუნიციპალიტეტის მოსახლეობაში და ამ მაჩვენებლის შესაბამისობა ქვეყნის მონაცემთან, ტენდენციები ბოლო რამდენიმე წლის მანძილზე. ასევე, სხვა სახის სოციალური დახმარებების მიმღებთა რაოდენობები - პენსიონერთა, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა, იძულებით გადაადგილებულ პირთა და ა.შ.

სოციალური ინფრასტრუქტურის განხილვისას საუბარია ასევე საგანმანათლებლო დაწესებულებებზე, კერძოდ სკოლებსა და ს/ბალებზე, მათ გეოგრაფიულ განაწილებაზე და მოსწავლეთა რაოდენობაზე.

3.6 საკუთრება

მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს საკუთრება. კვლევაში, რუკის სახით წარმოდგენილია რეგისტრირებული საკუთრების ფორმების განაწილება ონის მუნიციპალიტეტში, უახლესი ინფორმაციის დაყრდნობით. განხილულია რეგისტრირებული კერძო და სახელმწიფო მიწის ნაკვეთების რაოდენობა და მათი ფართობები. აქვე, წარმოდგენილია ინფორმაცია რეგისტრირებული ტყის საფარის ფართობის შესახებ.

ილუსტრაცია 3.6.1 საკუთრების მფლობელობის ერთეულების რაოდენობის და ფართობის პროპორციის შედარება

3.7 ეკონომიკა

რეგიონში ეკონომიკის სფეროს მიმოხილვისას, წარმოდგენილია ისეთი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მაჩვენებლები, როგორიცაა: ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ხვედრითი წილი, უმუშევრობის დონე, თვითდასაქმებულთა და დაქირავებით დასაქმებულთა პროცენტული განაწილება, დასაქმების დარგები, დასაქმებულთა საშუალოთვიური ანაზღაურება და განსხვავება ადგილობრივი და უცხო დამსაქმებლების მიხედვით, ასევე, ანაზღაურების მიმოხილვა დარგების მიხედვით, სოციალური დახმარების მიმღებთა რაოდენობა, მშპ (მთლიანი შიდა პროდუქტი)-ის მაჩვენებელი და დარგების პროცენტული განაწილება. აღნიშნული მაჩვენებლები განხილულია როგორც მთელი რეგიონისთვის, ისე ქვეყანაში არსებულ მაჩვენებლებთან მიმართებაში, რაც გამოსახავს რეგიონის მდგომარეობას ქვეყნის ზოგად სურათზე. რეგიონული მიმოხილვის შემდგომ, ზემოთაღნიშნული მაჩვენებლები განხილულია კერძოდ ონის მუნიციპალიტეტისთვის, რაც თავის მხრივ გამოსახავს მუნიციპალიტეტის მდგომარეობას რეგიონთან მიმართებაში.

კვლევაში საუბარია სოფლის მეურნეობაზე, როგორც რეგიონის ეკონომიკის უმნიშვნელოვანეს დარგზე, გამომდინარე იქიდან, თუ რა რაოდენობის მოსახლეობაა ჩართული სოფლის მეურნეობაში. საუბარია სოფლის მეურნეობის სტრუქტურაზე, სირთულეზე, რაც გამოიხატება რთული რელიეფით, ასევე

კონკურენტუნარიანობაზე, საუბარია სოფლის მეურნეობაში არსებულ პრობლემებზე, სასოფლო მიწების რესურსებზე და შესაძლო პოტენციალზე.

მნიშვნელოვანი ყურადღება გამახვილებული სასარგებლო წიაღისეულზე მთელს რეგიონში, რადგანაც რეგიონში გავრცელებული წიაღისეული და მისი ათვისება გავლენის მომხდენია ონის მუნიციპალიტეტის დემოგრაფიასა და ეკონომიკაზე. განხილულია რეგიონში გავრცელებული წიაღისეულის სახეობები, მათ ათვისებაზე გაცემული ლიცენზიები, ინვესტიციები, შეფასებულია რეგიონის რესურსული პოტენციალის ეფექტიანი მართვა-გამოყენებისთვის აქამდე არსებული ღირებულებები, ინვესტიციებისთვის საჭირო ბუნებრივი რესურსების შესახებ საინფორმაციო ბაზის მომზადების აუცილებლობა. კვლევაში წარმოდგენილია რეგიონის ძირითადი წიაღისეული რესურსების საბადოთა ცხრილი.

რეგიონულ ჭრილში არის განხილული ასევე სხვა ეკონომიკური მაჩვენებლები, როგორებიცაა დამატებული ღირებულება, ბიზნესის რეგისტრაციათა რაოდენობა, ბიზნესსექტორში შექმნილი დამატებული ღირებულების რაოდენობა, ფიქსირებულ აქტივებში განხორციელებული ინვესტიციები, ბიზნეს სექტორის ბრუნვა, გამოშვებული პროდუქციის ღირებულება და ა.შ. გამოკვეთილია ის დარგები, რომლებშიც ბიზნეს სუბიექტები ძირითადად ფუნქციონირებენ. შეფასებულია ბიზნესსექტორის განვითარებაზე უარყოფითი გავლენის მქონე სხვადასხვა ფაქტორები, ასევე, მუნიციპალიტეტის შეზღუდული შესაძლებლობები საინვესტიციო პროექტების შემუშავებისა და ინვესტიციების მოზიდვის თვალსაზრისით. ექსპორტთან დაკავშირებით კი საუბარია რეგიონის ძირითად საექსპორტო პროდუქტზე (ღვინის ექსპორტი) და საექსპორტო მიმართულებებზე.

ეკონომიკის სტრუქტურისა და ეკონომიკური მაჩვენებლების გარდა, კვლევაში ასევე მიმოხილულია რეგიონის ეკონომიკის დარგები, როგორც ცალ-ცალკე მუნიციპალიტეტების სახით, ისე მთლიანი რეგიონის ფარგლებში. სტატისტიკური ინფორმაცია არის წარმოდგენილი ეკონომიკის შემდეგ დარგებზე: სამთომომპოვებითი მრეწველობა და კარიერების დამუშავება, დამამუშავებელი მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, ვაჭრობა, მშენებლობა, ტურიზმი (სასტუმროები და რესტორნები), ოპერაციები უძრავი ქონებით, ბიზნესის მხარდამჭერი მომსახურების სხვადასხვა სახეები.

მიმოხილულია ასევე სხვადასხვა სტრატეგიები, რათა მუნიციპალიტეტის სივრცითი განვითარების დოკუმენტი იყოს რეგიონის სამომავლო სტრატეგიებთან შესაბამისობაში. აღნიშნული სტრატეგიები და გეგმებია:

- სამთავრობო პროგრამა 2018-2020 - თავისუფლება, სწრაფი განვითარება, კეთილდღეობა;
- საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა 2015-2017 წლებისათვის;
- რაჭა-ლეჩხუმის და ქვემო სვანეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 წლებისათვის;
- საქართველოს სოფლის განვითარების სტრატეგია 2017-2020;
- საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია 2015-2020;
- საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისათვის;
- საქართველოს ტურიზმის სტრატეგია 2025.

3.8 კლიმატი

რაჭა-ლეჩხუმი მოქცეულია ნოტიო სუბტროპიკულ ზონაში; მზის ნათების საკმაოდ დიდ ხანგრძლივობას და მზის რადიაციის ინტენსივობას წლის ყველა სეზონში ზომიერი ღრუბლიანობა განაპირობებს.

მთელს ტერიტორიაზე ნალექების სეზონურ განაწილებაში ერთნაირი სურათი გვაქვს. ნალექების წლიურ მსვლელობაში ორი პიკია. სეტყვა რეგიონის ყველა ზონაში მოდის, რაც ხელს უწყობს ღვარცოფების განვითარებას.

მთიანი რეგიონის გამო ქარი რაჭა-ლეჩხუმში მთა-ხეობათა ტიპისაა, საერთოდ კი აქ სეზონური ხასიათი აქვს.

3.9 ფლორა და ფაუნა

საკვლევ ტერიტორიაზე გავრცელებულ ცხოველთა შესახებ გამოვიყენეთ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოქვეყნებული მონაცემები, კოლეგების მიერ მოწოდებული ზეპირი ინფორმაცია და ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვა. ონის მუნიციპალიტეტი მოიცავს ლეჩხუმის ქედისა და რაჭის კავკასიონის ბოტანიკურ-გეოგრაფიული რაიონის 3 ქვერაიონს, სახელდობრ ჭანჭახისა და შოდა-კედელას, ღების და ლეჩხუმისქედისა და ჭუთხარო-შუშაროს მასივის ქვერაიონებს. სოფელი მრავალძალი ლეჩხუმის ქედისა და ჭუთხარო-შუშაროს მასივის ქვერაიონში მდებარეობს. (ძუძუმწოვრები, ქვეწარმავლები, ამფიბიები, საპროექტო რეგიონში აღრიცხული საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი ცხოველთა სახეობები).

3.10 ზოგადი გეოლოგია

სრულ ინფორმაციაში წარმოდგენილი წინამდებარე წინასწარი ანგარიში ასახავს პროექტის ტექნიკური დავალებით განსაზღვრული გეოლოგიური საკითხების ფარგლებში 2017 წლის 15 სექტემბრის მდგომარეობით შესრულებული სამუშაოების წინასწარ შედეგებს და ძირითადად ეხება ონის მუნიციპალიტეტის სოფლების: უწერას, ღების, გლოლას, ჭიორასა და კურორტ შოვის არეალში გავრცელებულ გეოსაფრთხეებს და სასარგებლო წიაღისეულს. ელექტრონულ დანართში მოყვანილ ანგარიშში ორიგინალური კვლევის მონაცემებთან ერთად, ფართოდ არის გამოყენებული გარემოს ეროვნული სააგენტოს ოფიციალური მონაცემები.

- ზოგადი მონაცემები - გეოგრაფიული მდებარეობა;
- ტერიტორიის გეომორფოლოგიური თავისებურებები;
- ტექტონიკა;
- გეოლოგიური აგებულება;
- ლითოლოგია;
- საშიში გეოლოგიური პროცესები.

3.11 ტოპოგეგმა და რელიეფი

რელიეფის ანალიზი მომზადებულია ტოპოგრაფიული რუკის საფუძველზე. ტოპოგეოდეზიური რუკის აგეგმვა შესრულებულია WGS84 - კოორდინატთა სისტემაში; UTM პროექციაში რელიეფის კონტურს შორის სხვაობით - 10 მ. საბჭოთა კავშირის დროინდელი 1:25 000 ტოპოგრაფიული გეგმის ბაზაზე. რელიეფის კონტურებზე დატანილია არსებული ხაზოვანი ნაგებობები (გზები და ქუჩები) დასახლებული ტერიტორიები, ტყეები და წყლის ობიექტები.

- ტოპოგეგმა მოცემულია რუკა 9-ზე;

3.12 ორთოფოტო გადაღება

ონის მუნიციპალიტეტის ორთო-ფოტო სურათი მოცემულია ელექტრონული დანართის სახით, იხ. რუკა 4-ზე. ორთო-ფოტო სურათი მოწოდებულია საქართველოს საჯარო რეესტრის მიერ და წარმოადგენს 2014 წელს განხორციელებულ გადაღებას.

3.13 ტყის მასივები

ონის მუნიციპალიტეტის ტყეები გამორჩეულია თავისი მრავალფეროვნებით, როდესაც საუბარია ტყის რესურსების შეფასებაზე. აქ აკუმულირებულია მნიშვნელოვანი რაოდენობის როგორც მერქნული, ასევე არამერქნული რესურსი, ასევე სხვადასხვა ეკოლოგიური ფუნქციები (ნიადაგდაცვითი, წყალდაცვითი, კლიმატმარეგულირებელი), რომელსაც ეს ტყეები ასრულებენ. ზოგადად მნელაია, რომ შესაძლებელი გახდეს ტყის ეკოსისტემების სხვადასხვა ფასეულობების ერთიან კონტექსტში მოყვანა.

ონის მუნიციპალიტეტის ტყის მასივების კვლევა სტრუქტურებულია შემდეგ ქვეთავებად:

- მერქნით სარგებლობა;
- რეალური დამზადება;
- ტყის არამერქნული რესურსები.

3.14 დაცული ტერიტორიები და ბუნებრივი ძეგლები

კვლევაში მოცემულია შემდეგი პროექტის გრაფიკული და ტექსტური აღწერა - ონის მუნიციპალიტეტში “საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტი”-ს ფარგლებში, რომელიც გარემოს გლობალური ფონდისა და მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით შემუშავდა, ცენტრალური კავსკასიონის დაცული ტერიტორიების სახელმძღვანელო დოკუმენტი, (2006 წ.).

3.15 სოფლის მეურნეობა

ონის მუნიციპალიტეტში სოფლის მეურნეობა ერთ-ერთი წამყვანი დარგია, მიუხედავად იმისა, რომ ტეროტორია მაღალმთიან ზონაშია და სასოფლო სამეურნეო მიწის რესურსები მცირეა (ტერიტორიის 35 %). 2004 წლის მონაცემებით, სასოფლო-სამეურნეო მიწების საერთო ფართობი 47 409 ჰა-ია, აქედან მხოლოდ 4% უკავია სახნავ-სათესს და შეადგენს 2 100 ჰა-ს. თუმცა, აღნიშნული ფართობიც არაა ათვისებული, რადგან მიგრაციის გამო სოფლები დაიცალა და მოუხნავი მიწები დროთა განმავლობაში გატყიანდა. კვლევა მოიცავს შემდეგი შინაარსის ტექსტურ და გრაფიკულ ინფორმაციას:

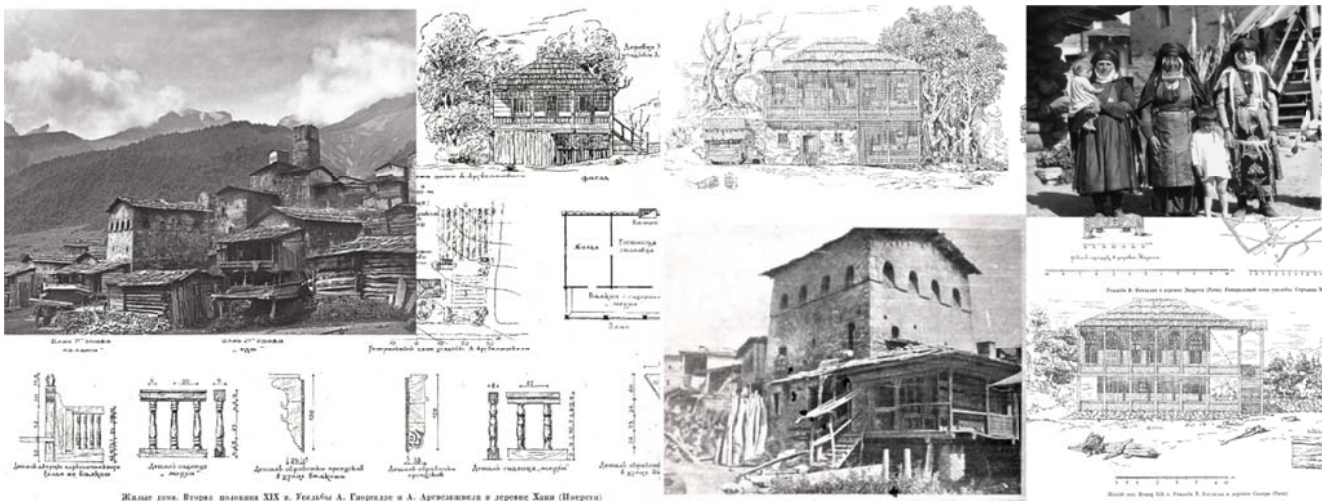
- მემცენარეობა;
- მეცხოველეობა;
- მეხილეობა ონის მუნიციპალიტეტში;
- ნიადაგი;
- მთა-მდელოს ნიადაგები;
- ყომრალი ნიადაგები;
- კორდიან-კარბონატული ნიადაგები;
- მთა-ტყე-მდელოს ნიადაგები;
- ალუვიური ნიადაგები;
- სასოფლო-სამეურნეო კულტურები.

3.16 კულტურული მემკვიდრეობა

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების გეგმის წინასაპროექტო სამუშაოს ფარგლებში, ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლის მიზნით, სამუშაო ჯგუფის (წევრები: აქრეოლოგი - გიორგი ბურჯანაძე, ხელოვნებათმცოდნე- ქეთევან

ჯანანაშვილი, ხელოვნებათმცოდნე - აკაკი რეხვიაშვილი) მიერ დაიგეგმა და 2017 წლის 4-დან 15 ოქტომბრის ჩათვლით განხორციელდა ექსპედიცია. საველე კვლევებისა და საარქივო მასალის შედეგად შესწავლილი მასალები მოიცავს:

- ქრისტიანულ საკულტო არქიტექტურას;
- მთიან საცხოვრებელ არქიტექტურას;
- ხის ჭვირულაინიან ოდა-სახლებს და დამხმარე ნაგებობებს;
- არქეოლოგიას;
- ქ. ონის მოძრავ და უძრავ ძეგლებს.

ილუსტრაცია 3.16.1 ონის კულტურული მემკვიდრეობა

3.17 ბუნებრივი რესურსები

ძირითადი ბუნებრივი რესურსებია: რეგიონის წყლის რესურსები; მინერალური რესურსები; მტკნარი მიწისქვეშა წყლები.

რაჭა-ლეჩხუმის ნაპრალური და ნაპრალურ-კარსტული წყლების არტეზიული აუზი მიეკუთვნება საქართველოს ბელტის არტეზიული აუზების ჰიდროგეოლოგიურ ოლქს, რომელიც აგებულია მეზოკაინოზოური დანალექი ქანების კომპლექსით. ჰიდროგეოლოგიური თვალსაზრისით, ოლქისათვის დამახასიათებელია შედარებით მცირე ზომის არტეზიული აუზების ფართო გავრცელება, რომელთა წარმოშობა განპირობებულია წყალგამტარი კარბონატული ქანების, თიხებისა და მერგელების მორიგეობით და ახალგაზრდა ნაოჭა სტრუქტურების არსებობით.

ცხრილში ასახულია ინფორმაცია მტკნარი მიწის ქვეშა წყლების ბუნებრივი რესურსების განაწილების შესახებ, რაჭა-ლეჩხუმის ადმინისტრაციული რაიონებისა და მდინარეთა წყალშემკრებთა მიხედვით, მლნ. მ³/დღ.

მუნიციპ.	მდინარეთა წყალშემკრები	ბუნებრივი რესურსები	პროგნოზ. საექსპლუ. რესურსი	მოთხოვნ. სასმელ- სამკურნ. წყალზე	დეფიციტი (-) ჭარბი (-) რესურსი
ონი	მდ. რიონის საზღვრებში	2,079	1,039	0,016518	-1,022482

ცხრილი 3. 17.1 წყლების ბუნებრივი რესურსები

როგორც ცხრილიდან ჩანს, მუნიციპალიტეტში აღინიშნება ბუნებრივი წყლების ჭარბი რესურსი.

მინერალური რესურსები და მათი გამოყენების პერსპექტივები აუცილებელია იქნას აღნიშნული რეგიონის პოტენციალის გამოსავლენად.

საბადოებისა და სასარგებლო წიაღისეულის სისტემატიზაციას საფუძვლად შესაძლოა დაედოს სხვადასხვა პრინციპი.

სასარგებლო წიაღისეულის საბადოთა გეოლოგიურ დახასიათებას რაც შეეხება, მხარეში ცნობილია წიაღისეულის მრავალი საბადო, თუმცა ამ სასარგებლო წიაღისეულის ფართო სპექტრიდან შეიძლება გამოვყოთ პრიორიტეტული, მაპროფილებელი სახეობები:

- მეტალური წიაღისეული;
- სამშენებლო მასალები და მოსაპირკეთებელი ქვები;
- შავი მეტალები - მანგანუმი;
- კეთილშობილი, ფერადი და იშვიათი მეტალები - ოქრო და ვერცხლი;
- სამთოქიმიური ნედლეული.

სამშენებლო მასალების თვალსაზრისით, ონის მუნიციპალიტეტი მეტად მდიდარია სხვადასხვა დანიშნულების ბუნებრივი ქვებით, ესენია:

- მოსაპირკეთებელი ქვები;
- საკირე კირქვები;
- ნედლეული სამშენებლო ღორღის მისაღებად.

3.18 მმართველობა

ონის მუნიციპალიტეტი წარმოადგენს თვითმმართველ ერთეულს, რომელიც განკარგავს საკუთარ ქონებასა და ბიუჯეტს. მუნიციპალიტეტის თვითმმართველობის ორგანოებს წარმოადგენენ მუნიციპალიტეტის საკრებულო და გამგეობა.

საკრებულო არჩევითი ორგანოა. საკრებულოს თავმჯდომარე არის თვითმმართველი ერთეულისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანოს ხელმძღვანელი.

მისი ადმინისტრაციული ცენტრია ქალაქი ონი. მუნიციპალიტეტი აერთიანებს 20 ტერიტორიულ ერთეულს, მათ შორის: ერთ ქალაქს, 18 თემს და 1 კურორტს. ონის მუნიციპალიტეტის ფართობი 171.2 ათასი ჰექტარია.

მუნიციპალიტეტს გააჩნია საკუთარი და დელეგირებული უფლებამოსილებები. საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლებში ის ახორციელებს ინფრასტრუქტურულ, სოციალურ-კულტურულ, სკოლამდელი განათლებისა და სხვა ღონისძიებებს.

3.19 საინჟინრო კომუნიკაციები

უკანასკნელ წლებში საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანიის მიერ განხორციელდა ქ. ონის წყალმომარაგების სისტემის რეაბილიტაცია.

I ქვედრულას სათავე ნაგებობა - მოდინება 40-65 ლ/წმ, რომელსაც აქვს სწრაფი ფილტრები. მისი ეფექტურობა არის წყალში შეტივანარებული ნაწილაკები 10-12%, ამიტომ ძლიერი წვიმების დროს სათავე ნაგებობა გამორთულია და საჭიროა მას დაემატოს სალექარი.

II ჟიგოეთის სათავე ნაგებობა - გამოყენებულია რიონის ფილტრატის წყალი. მოდინება 20-25 ლ/წმ-ში, კვებავს ზედა ონის მოსახლეობას.

ამას გარდა, მიმდინარე წელს მუნიციპალიტეტი ახორციელებს სოფ. უწერაში წყალმომარაგების სისტემის რეაბილიტაციას. წყალმომარაგების სისტემების რეაბილიტაცია ხორციელდება ასევე სოფლის მხარდაჭერის პროგრამის მიხედვით. იხილეთ დანართი.

3.20 ჰიდროელექტროსადგურების განვითარების შესაძლებლობა

ჰიდროელექტროსადგურებთან დაკავშირებით, განხილულია ქვეყნის ელექტრომომხმარებაში ჰიდროელექტროენერგიის ხვედრითი წილი, ასევე, ელექტროენერგიაზე ადგილობრივი მოთხოვნილების სეზონური ასიმეტრიულობა. საუბარია ონის მუნიციპალიტეტში ჰიდროელექტროსადგურების პროექტებზე.

3.21 მზის ენერგიის სადგურების განვითარების შესაძლებლობა

კვლევაში განხილულია მზის ენერგიის შესწავლის შედეგად გამოვლენილი ვითარება. წარმოდგენილია ინფორმაცია დღიური საშუალო მზის გამოსხივების შესახებ თვეების მიხედვით, ასევე წლიური ჯამური მზის გამოსხივება ჰორიზონტალურ ზედაპირზე. მიმოხილულია გარემოს/რელიეფის მახასიათებლები, რაც განაპირობებს მზის სხივების განაწილებას, ასევე დაჩრდილვის ანალიზი.

3.22 ქარის ენერგიის სადგურების განვითარების შესაძლებლობა

ქარის ენერგიის გამოყენება საქართველოში დანერგვის პროცესშია. პირველი ქარის ენერგიის სადგური 2016 წელს ქ. გორთან დამონტაჟდა და 2016 წლის ოქტომბერში გაეშვა ექსპლუატაციაში. მისი დადგმული სიმძლავრე 20.7 მეგავატია. გამა კონსალტინგის ტექნიკური გუნდის მიერ მოხდა ქარის ენერგიის გამოყენების შესაძლებლობების შეფასება ონის მუნიციპალიტეტისათვის.

ქარის ენერგიის შესასწავლად პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს ქარის საშუალო სიჩქარე თვეების მიხედვით, ქარის ნაკადების მიმართულება და შედგეს ქარის ატლასი მოცემული ტერიტორიისთვის შემდეგი კლასიფიკატორებით:

- საშუალო ქარის სიჩქარე - მეტრი/წმ
- საშუალო ქარის ენერგია - ვატი/მ²
- ტურბულენციის კოეფიციენტი - K

ზოგადად ქარის სიჩქარე ყოველი 11 წლის ინტერვალში მეორდება, ამისათვის ჩვენ ვიყენებთ 10 წლიან ანალიზს, რომელიც შედგენილია საქართველოსათვის გერმანული კომპანიის მიერ.

დასკვნა: IEC 61400 სტანდარტის მიხედვით ქარის კლასი (Wind Class) არის 4-ზე დაბალი, რაც გამორიცხავს საწარმოო სიმძლავრეების ათვისებას ამ რეგიონში.

შესაძლებელია მხოლოდ მცირე ზომის (<10 კილოვატი) ქარის ტურბინების მონტაჟი, დამატებით მცირე ენერგიის წარმოებისათვის, ისეთ ადგილებში, სადაც ელექტრო ენერგია ძნელად მისაყვანია.

3.23 საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა

კვლევაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვას. მწვავე პრობლემის სახით დგას უკონტროლო, სტიქიური ნაგავსაყრელების არსებობა, რაც წარმოდგენილია თითქმის ყველა

სოფელში. განხილულია ის გარემოებები, რაც განაპირობებს ამგვარ ვითარებას. ჩამოთვლილია იმ ღონისძიებათა ერთობლიობა, რაც მომავალში უზრუნველყოფს სოფლებისთვის ნარჩენების მართვის სერვისის მიწოდებას. რეკომენდაციის სახით წარმოდგენილია მუნიციპალური თანამშრომლობის წინადადება, რეგიონის მუნიციპალიტეტების მომიჯნავე სოფლებში სერვისის მიწოდების საკითხთან დაკავშირებით. ხაზგასმულია საჩხერისა და ონის მუნიციპალიტეტების დამაკავშირებელი გზის მშენებლობის შედეგად ნარჩენების რაოდენობის სამომავლო ზრდა და შესაბამისად, აუცილებლობა ნარჩენების მართვის სერვისის უზრუნველყოფის. კვლევაში განხილულია ის გზები და საშუალებები, რაც მოახდენს ეფექტურ გავლენას ნარჩენების მართვის სისტემის გამართულობაზე და მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებაზე.

მუნიციპალიტეტში ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება ხორციელდება ყოველწლიური ტენდერის მეშვეობით. კვლევაში მიმოხილულია აღნიშნული მომსახურების გამწევი კომპანია, მისი ვალდებულებები და ნარჩენების შეგროვებისთვის გამოყენებული სისტემა. კვლევაში წარმოდგენილია ინფორმაცია კონტეინერების განთავსების, მათი დასახლებული პუნქტების მიხედვით განაწილებასა და რაოდენობის შესახებ. ასევე, წარმოდგენილია ინფორმაცია იმ ობიექტების დასახელებასა და ფართობზე, რომელთაც მიეწოდება დასუფთავების სერვისი. განხილულია ასევე მდინარეების, რიონისა და ჯეჯორას შესართავთან მდებარე ნაგავსაყრელი და სამომავლო რეგიონული ნაგავსაყრელი (თერჯოლის მუნიციპალიტეტში). კვლევაში წარმოდგენილია ფოტომასალა, სადაც ფიქსირდება არაოფიციალური, უკონტროლო ნაგავსაყრელები მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე, ხშირ შემთხვევაში მყავე წყლების მიმდებარედ და თვალსაჩინოა შედეგად გარემოზე მიყენებული ზიანი.

მოკლედ არის განხილული ნარჩენების მართვის კოდექსი, რომელიც მუნიციპალიტეტებს ავალდებულებს საკუთარ ტერიტორიაზე წარმოქმნილი მუნიციპალური ნარჩენების 5 წლიანი გეგმის შემუშავებას. ჩამოთვლილია ის რეგულაციები, რასაც უნდა მოიცავდეს ნარჩენების მართვის გეგმა. განხილულია ასევე ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია, რომლის ფარგლებშიც ნარჩენების შეგროვების უზრუნველყოფა 2030 წლისათვის მთლიანად მუნიციპალიტეტების ვალდებულებაში გადადის. საამისოდ ნიადაგის მოსამზადებლად საჭიროა სწორი დაგეგმარება, ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული პრობლემების იდენტიფიცირება და გადაჭრის გზები, რაც კვლევაში ვრცლად არის განხილული. განხილულია ასევე „ნარჩენების მართვის კოდექსი“-ს საფუძველზე დადგენილი სამეწარმეო შეზღუდვები და ონის მუნიციპალიტეტში მოქმედი წარმოებების საქმიანობის მოცულობა.

3.24 დაბინძურების ძირითადი წყაროები ონის მუნიციპალიტეტში

ონის მუნიციპალიტეტში დაბინძურების ძირითადი წყაროების მიმოხილვა ეყრდნობა კამერალურ მეთოდებს. მუნიციპალიტეტში დაბინძურების უმთავრესი წყაროებია: ისტორიული და თანამედროვე სამრეწველო ნარჩენები; თხევადი და მყარი ნარჩენები; სოფლის მეურნეობა. კვლევაში დეტალურად არის დახასიათებული დაბინძურების თითოეული წყარო.

რეგიონში ჰაერის ხარისხის ანალიზი ქვეყნის სხვა რეგიონებთან შედარებით, ტენდენციების გამოვლენა მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევის კლებასთან დაკავშირებით და ამ ტენდენციის განმაპირობებელი ფაქტორების დადგენა, რეგიონის მასშტაბით ატმოსფერული ჰაერის ძირითადი დამაბინძურებელი ნივთიერებების იდენტიფიცირება. რეგიონში, უშუალოდ ონის მუნიციპალიტეტის მდგომარეობა ჰაერის ხარისხის თვალსაზრისით.

მუნიციპალიტეტში, სამრეწველო ნარჩენებით დაბინძურების თანამედროვე და ისტორიულ კერებს ქმნის შემდეგი წიაღისეულის მოპოვება:

- ბარიტის მოპოვება;
- ხე-ტყის დამამუშავებელი საწარმოები;

- ინერტული მასალების წარმოება;
- ოქროს საბადოების ექსპლუატაცია.

კვლევაში მიმოხილულია თითოეული ამ კერის გავრცელების არეალი, წიაღისეულის მოპოვების ქრონოლოგია, საწარმოები და ამ წიაღისეულის მოპოვებით გარემოზე მიყენებული ზიანი.

კვლევაში განხილულია ასევე დაბინძურების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წყარო - საყოფაცხოვრებო მყარი და თხევადი ნარჩენები. მუნიციპალიტეტში უდიდეს პრობლემას წარმოადგენს მყარი ნარჩენების მართვა, რის შედეგადაც დაბინძურების კერის უდიდეს ნაწილს სოფლების მიმდებარე ხევები და ჭალისპირა ტერასები წარმოადგენს. საუბარია პრობლემის გამომწვევ ფაქტორებზე, რაც გამოიხატება ნარჩენების მართვის არასრულფასოვანი სისტემისა და მოსახლეობის დაბალი ცნობიერების სახით. პრობლემად სახელდება ასევე ნარჩენების სეპარაციისა და გადამუშავების არგანხორციელება. თხევად საყოფაცხოვრებო ნარჩენებს რაც შეეხება, განხილულია საკანალიზაციო სისტემის ხარვეზი ქ.ონში და კანალიზაციის არარსებობა მუნიციპალიტეტის სოფლებში.

შხამ-ქიმიკატებითა და ქიმიური საშუალებებით დაბინძურება ძირითადად დაკავშირებულია სოფლის მეურნეობასთან. კვლევაში განხილულია ფაქტორები, რაც განაპირობებს სოფლის მეურნეობის შედეგად გამოწვეულ დაბინძურებას. აქვე, საუბარია ცხოველის ეპიდემიურ დაავადებებსა და დაავადებათა გადამტან პარაზიტებზე. კვლევაში ცხრილის სახით, წარმოდგენილია ინფორმაცია მუნიციპალიტეტში დაბინძურების ძირითად წყაროებსა და მათ მიერ გარემოს კომპონენტებზე მიყენებული ზიანის შესახებ.

3.25 ბუნებრივი და ტექნოგენური საფრთხეები

ონის მუნიციპალიტეტში სტიქიური გეოლოგიური პროცესებიდან ყველაზე გავრცელებულია:

- 1 მეწყერი;
- 2 ღვარცოფი;
- 3 კლდეზვავი;
- 4 წყალმოვარდნა;
- 5 ნაპირებისა და ფერდობული ეროზია;
- 6 კარსტული პროცესები;
- 7 ზვავი და სხვა.

სეისმური საფრთხეების მიმოხილვისას, განხილულია საქართველოს ეკონომიკური განვითარების მინისტრის 2009 წლის 7 ოქტომბერის N 1-1/2284 ბრძანებით დამტკიცებული სამშენებლო ნორმების და წესების - „სეისმომდებელი მშენებლობა „ (პნ 01.01-09) და თანდართული საქართველოს სეისმური რუკის თანახმად, ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორია მთლიანად მიეკუთვნება 9 ბალიან ზონას და საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე სეისმურად აქტიურ და საშიშ რეგიონს წარმოადგენს. დანართში მოყვანილია ონის მუნიციპალიტეტის დასახლებული პუნქტების სეისმურობის მონაცემები.

საშიში გეოლოგიური პროცესების მიხედვით, ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მეტ-ნაკლები გავრცელებით ხასიათდება თითქმის ყველა საშიში გეოლოგიური პროცესი, რომელთა შორის ყველაზე მეტი საფრთხის შემცველი და ზიანის მომტანია შემდეგი პროცესები:

- ეროზიული;
- ღვარცოფული;
- მეწყრული;
- გრავიტაციული (კლდეზვავი, ქვათაცვენა).

ეროზიული პროცესები ზემო რაჭის ტერიტორიაზე წარმოდგენილია მრავალსახეობით, როგორც სიღრმული აგრეთვე გვერდითი ეროზიის (მდინარეთა ნაპირების გამორეცხვა) და სიბრტყითი გადარეცხვის (ნიადაგის ეროზია) სახით.

სიღრმული ეროზიის წარმოქმნა-განვითარების მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს წყლის ნაკადის კალაპოტის აგებულებაში ეროზიული პროცესების მიმართ სენსიტიური ქანების (თიხა-ფიქლები, ასპიდური ფიქლები, ალუვიურ-მყინვარული ნალექები) არსებობა, წყლის ნაკადის დიდი ენერგია და ატმოსფერული ნალექების სიჭარბე. სიღრმითი ეროზია მიმდინარეობს თითქმის ყველა მცირე და დიდი ზომის კალაპოტებში, ხრამებში და ხევებში. სიღრმითი ეროზია განსაკუთრებით ძლიერდება გაზაფხულის წვიმებისა და თოვლის დნობის პერიოდში. ეროზიული პროცესები ზემო რაჭის ტერიტორიაზე წარმოდგენილია მრავალსახეობით, როგორც სიღრმული, აგრეთვე გვერდითი ეროზიის (მდინარეთა ნაპირების გამორეცხვა) და სიბრტყითი გადარეცხვის (ნიადაგის ეროზია) სახით.

დამეწყვრის ფაქტორებს შორის მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქანების ლითოლოგიური თავისებურებები. გამოფიტვა ახდენს გადამწყვეტ გავლენას ფერდობების ფორმირებაზე და განსაზღვრავს მათ მდგომარეობას.

საკვლევი ტერიტორიის ფარგლებში კლიმატური პირობები მნიშვნელოვანი ფაქტორია მეწყრების წარმოქმნისათვის. მეწყრების განვითარებისათვის მეტად მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს გრუნტის წყლები, რომლებიც იწვევენ რიგი პლასტიური მეწყრების წარმოქმნას. მეწყრის წარმოქმნაში დიდ როლს თამაშობს აგრეთვე მდინარეებში წყალმოვარდნების დროს გვერდითი ეროზია.

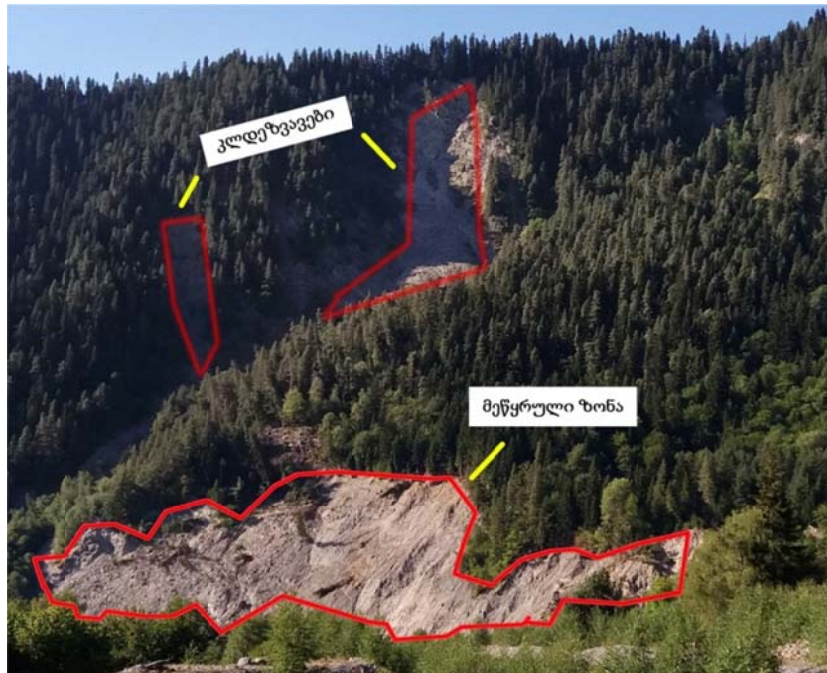
ღვარცოფები ონის მუნიციპალიტეტში თითქმის ყოველ წელს წარმოიქმნება, მაგრამ განსაკუთრებით საშიში ღვარცოფები ერთსა და იმავე ადგილზე 11-დან 25 წლამდე პერიოდში ერთხელ მაინც ფორმირდება. აღსანიშნავია, რომ ძლიერი ღვარცოფების წარმოქმნა მდ. რიონის შენაკადებზე ერთდროულად არ ხდება და ატმოსფეროს მიკრო და მეზო ცირკულაციურ პროცესებზეა დამოკიდებული. თუმცა, გაზაფხულზე მდ. რიონის აუზში თბილი ატმოსფერული მასების შემოჭრის მიერ გამოწვეული ძლიერი წვიმა შოდა-კედელას ქედის მდინარეების აუზებში თავისთავად იწვევს თოვლის საფარის ინტენსიურ დნობას, რაც ხეობებში ღვარცოფების წარმოქმნის კარგი პირობაა.

მდ. რიონის აუზში ფართოდ გავრცელებული ღვარცოფული პროცესები ძირითადად განვითარებულია მთისა და მთისწინა მდინარეების ხეობებში, სადაც დროის შედარებით მოკლე მონაკვეთში დიდი ძალით მოქმედებენ და საშიშროებას უქმნიან მოსახლეობას და სხვა საინჟინრო კომუნიკაციებს.

ონის მუნიციპალიტეტში ყველაზე ფართოდ გავრცელებულია ქვატალახიანი ღვარცოფები. დღეისათვის მოსახლეობას ყველაზე დიდ საშიშროებას უქმნის შემდეგი ღვარცოფული ხევები: სოფ. ღებში, ჭალების უბანზე – სამი ღვარცოფული ხევი, რომლებმაც დაანგრეს რამოდენიმე სახლი. ღვარცოფული ხევები, რომლებიც განვითარებულია სოფ. ღების ჩრდილოეთით და სამხრეთით, უმთავრესად აზიანებენ საავტომობილო გზას და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს. სოფ. ზუდალს საფრთხეს უქმნის მდ. ხეური. სოფ. პატარა ღებში ლართქიმოუს ხევი საშიშროებას უქმნის ხევის პირას დასახლებულ მოსახლეობას, მდ. რიონზე გადებულ საავტომობილო ხიდს.

ღვარცოფული ნაკადების გავრცელებასა და ფორმირებაში, საკვლევ ტერიტორიაზე, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მუნიციპალიტეტის კლიმატური პირობები – წლის თბილ პერიოდებში ატმოსფერული ნალექები, კოკისპირული და ხანგრძლივი წვიმების სახით, რაც განსაზღვრავს ზედაპირული ჩამონადენის მოდულის მაღალ მაჩვენებელს.

საველე პირობებში მოპოვებული მასალების დამუშავების საფუძველზე, მივედით იმ დასკვნამდე, რომ ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე საშიში გეოლოგიური პროცესებისაგან დაზიანებული 43 დასახლებული პუნქტიდან, მაღალი საშიშროების რისკის ქვეშ მოქცეულია 18 დასახლებული პუნქტი, საშუალო საშიშროების რისკის ქვეშ მოქცეულია 17 დასახლებული პუნქტი, დაბალი საშიშროების რისკის ქვეშ მოქცეულია 8 დასახლებული პუნქტი.

ილუსტრაცია 3.25. 1 კურორტი შოვი, გააქტიურებული მეწყრული პროცესი და კლდეზავები

3.26 ინფრასტრუქტურული პროექტები ონის მუნიციპალიტეტში

კვლევაში მიმოხილულია რეგიონის და კერძოდ ონის მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული განვითარების პრიორიტეტული მიზნები და ამოცანები, რეგიონის 2014-2021 წლების განვითარების სტრატეგიის მიხედვით. მოცემული მიზნები და ამოცანები მოითხოვს სხვადასხვა დარგობრივი ინფრასტრუქტურის განვითარებას, რომელთაგან გამოიყოფა შემდეგი ძირითადი დარგები:

- მრეწველობის განვითარება
- სამთო-მოპოვებითი მრეწველობის განვითარების ხელშეწყობა
- ელექტროენერგიის და ბუნებრივი აირის წარმოება-განაწილება
- საბაზისო ინფრასტრუქტურის და მშენებლობის განვითარება
- ტურიზმის მრავალმხრივი განვითარება

კვლევაში საუბარია ასევე ენერგეტიკულ პოტენციალზე და მიმოხილულია ონის ჰესების კასკადი, რომელიც წარმოადგენს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე უმსხვილეს ენერგო ობიექტს. განხილულია პროექტით გათვალისწინებული ჰიდროელექტროსადგურების მდებარეობა, მათი სიმძლავრე, პროექტის განხორციელების ეტაპები, ასევე პროექტის ჯამური ღირებულება და გამომუშავებული ელექტროენერგიის მოხმარების პირობები. გარდა ონის ჰესების კასკადისა, კვლევაში ასევე წარმოდგენილია მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე პოტენციური ჰესების პროექტები, რაც ეყრდნობა საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს მონაცემებს.

3.27 კულტურა და სპორტი

რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სავანეთში ფუნქციონირებს 103 ბიბლიოთეკა, და 5 მუზეუმი, ონის მუნიციპალიტეტებში მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი. დამთვალიერებელთა დიდ ნაწილს ადგილობრივი მოსახლეობა შედგენს. რეგიონში არ ფუნქციონირებს პროფესიული თეატრები, თუმცა, თითოეულ მუნიციპალიტეტში მოქმედებს სახალხო თეატრი.

ბოლო წლებში განხორციელდა ონის კულტურის სახლის რეაბილიტაციის პროექტი (2013-2014). მიმდინარე წელს მუნიციპალიტეტი ახორციელებს ქ. ონში სპორტული კომპლექსის შენობის რეკონსტრუქცია - რეაბილიტაციას, ასევე მედიათეკის მშენებლობას.

3.28 ტურიზმი

რაჭაში ტურიზმის განვითარების ხედვის ჩამოყალიბების პროცესში, გამოიკვეთა მნიშვნელოვანი საკითხები, რომლებიც მოითხოვენ თანმიმდევრული ინტეგრირებული სამოქმედო გეგმების შექმნას და სათანადოდ დანერგვას შესაბამის მიმართულებებზე, რომელთა გარეშე ფაქტობრივად შეუძლებელია ტურიზმის განვითარებისათვის მდგრადი წინაპირობების შექმნა. ამ წინაპირობებს მიეკუთვნება:

- 1 რაჭის ბუნებრივი რესურსებისა და მატერიალური აქტივების გონივრული მართვა-გამოყენება;
- 2 დაცული ტერიტორიების ჩამოყალიბება (დაცული ლანდშაფტის, ეროვნული პარკების, ბუნების ძეგლის და სხვ. სტატუსების მინიჭება);
- 3 ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის, სოფლის მეურნეობისა და გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარება;
- 4 ტურისტული ინდუსტრიის მრავალმხრივი განვითარება: კულტურული, სათავგადასავლო, სამთო, საწყალოსნო, დასვენების, ეკო-ტურიზმი;
- 5 აგრო-ტურიზმი, საცხენოსნო ტურიზმი, ფრინველებზე დაკვირვება, ბოტანიკური და სხვა;
- 6 ტურიზმის მოთხოვნებზე დაყრდნობით განვითარებული მიკრო, მცირე და საშუალო ბიზნესების განვითარება: სოფლის მეურნეობა, მომსახურების სფერო, კვების დარგი, საოჯახო სასტუმრო ბიზნესი, მატერიალური პროდუქციის წარმოება სუვენირების, ტრადიციული საკრავებისა და ტანსაცმლის სახით, ა.შ.;
- 7 განახლებადი საბაზისო და სოციალური ინფრასტრუქტურა;
- 8 მდგრადი საინვესტიციო გარემო;
- 9 სამრეწველო სექტორის პერსპექტიული მიმართულებების განვითარება და ექსპორტზე ორიენტირებული მეწარმეობის სტიმულირება;
- 10 შრომის ნაყოფიერების ზრდა ტექნოლოგიურ სიახლეებზე დაყრდნობით;
- 11 განათლება სოფლის მეურნეობის, ეკოლოგიისა და ტურიზმის სფეროში, შრომითი რესურსების უწყვეტი გადამზადების ინფრასტრუქტურა - ტურიზმის კოლეჯი, რესურს-ცენტრი, ქმედითი ტურისტული ინფო-ცენტრი და ა.შ.;
- 12 სოციალური საკითხების მოგვარება;
- 13 ძლიერი სამოქალაქო სექტორი, თავისუფალი მედია, ეფექტური მმართველობა;
- 14 გარემოსდაცვითი ღონისძიებების გატარება, ეკო ცნობიერების ამაღლება.

3.29 სამართლებრივი აქტების, სამართლებრივი რეჟიმების და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მონაცემები

ონის მუნიციპალიტეტისა და სოფლების - უწერის, მრავალძალისა და კურორტ შოვის სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავებისათვის წინასაპროექტო კვლევის ნაწილის – დოკუმენტური კვლევის ერთ-ერთი შემადგენელი ფაქტორია სამართლებრივი აქტების, სამართლებრივი რეჟიმების და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მონაცემები. აღნიშნული სამართლებრივი

დოკუმენტების მიმოხილვა მნიშვნელოვანია საიმისოდ, რომ სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავება მოხდეს აღნიშნულ დოკუმენტაციასთან შესაბამისობაში და მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილების, ვალდებულებების და პასუხისმგებლობის ფარგლებში. კვლევაში მიმოხილულია შემდეგი სამართლებრივი დოკუმენტები:

- საქართველოს ორგანული კანონი ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ;
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი;
- საქართველოს კანონი სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ;
- საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ;
- საქართველოს კანონი წყლის შესახებ;
- საქართველოს კანონი საქართველოს ზღვის, წყალსატევებისა და მდინარეთა ნაპირების რეგულირებისა და საინჟინრო დაცვის შესახებ;
- საქართველოს კანონი საავტომობილო გზების შესახებ;
- საქართველოს კანონი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ;
- საქართველოს კანონი კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სანიტარული დაცვის ზონების შესახებ;
- საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ;
- საქართველოს კანონი საქართველოს ტყის კოდექსი;
- საქართველოს პრეზიდენტის 2005 წლის 22 ივლისის N 655 ბრძანებულება საქართველოს კურორტებისა და საკურორტო ადგილების ნუსხის შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 15 იანვრის №59 დადგენილება ტექნიკური რეგლამენტის - დასახლებათა ტერიტორიების გამოყენებისა და განაშენიანების რეგულირების ძირითადი დებულებების დამტკიცების თაობაზე;
- საქართველოს მთავრობის 2009 წლის 24 მარტის N 57 დადგენილება მშენებლობის ნებართვის გაცემის წესისა და სანებართვო პირობების შესახებ.

დამატებით იხილეთ გრაფიკული ნაწილის (თავი 9) კვლევის ეტაპის რუკები რუკა 4-20-მდე.

რუკები:

- რუკა 4 - ორთოფოტო;
- რუკა 5 -სატელიტური ფოტო;
- რუკა 6 - სიმაღლეთა ანალიზი;
- რუკა 7 - რელიეფის ანალიზი;
- რუკა 8 - ასპექტის ანალიზი;
- რუკა 9 - ტოპო;
- რუკა 10 - გზები;
- რუკა 11 - საინჟინრო - გეოლოგია;
- რუკა 12 - ნიადაგები;
- რუკა 13 - საკუთრება;
- რუკა 14 - კულტურული მემკვიდრეობა;
- რუკა 15 - ერთწლოვანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 16 - ყურძნის მოსავალი (ტ) ვაზის ჯიშებისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.
- რუკა 17 - მეცხოველეობა თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 18 - პარკოსანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 19 - ხილისა და კაკლოვანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- რუკა 20 -სოფლის მეურნეობის საწარმოები საქმიანობის სფეროებისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;

4. ხედვა

ხედვის ნაწილი მოიცავს, წინასაპროექტო კვლევის შედეგად მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე ონის მუნიციპალიტეტის განვითარების ხედვის მიზნებს, ამოცანებს და მოსალოდნელ შედეგებს. ხედვის შემდგომ თავებში და მის ქვეთავებში განხილულია კონკრეტული ასპექტები და მიმართულებები. ამ ეტაპზე გამოკვეთილია ზოგადი მიმართულებები და მნიშვნელოვანი ფაქტორები, მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები.

4.1 ინფრასტრუქტურის განვითარება

საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი საავტომობილო გზა

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარებისათვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი შიგასახელმწიფოებრივი საავტომობილო გზის გაყვანა, გზა შეამცირებს სავალ მანძილს და დროს თბილისიდან ქ. ონამდე, გამოიწვევს გზისპირა და გზასთან ახლომდებარე დასახლებების, მათ შორის სოფლების - შქმერის და მრავალძალის განვითარებას.

სოფლებთან დამაკავშირებელი ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების განვითარება

ონის მუნიციპალიტეტის და განსაკუთრებით მუნიციპალიტეტის სოფლების განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია სოფლების ქ. ონთან, შიგასახელმწიფოებრივ საავტომობილო გზებთან და ერთმანეთთან დამაკავშირებელი ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების განვითარება.

4.2 ნარჩენების მართვა

ონის მუნიციპალიტეტში არის ნარჩენების მართვის სამსახური, რომელიც ადგილობრივი მმართველობის დაქვემდებარებაშია, იგი ახორციელებს ნარჩენების შეგროვებას, მოცულობის აღრიცხვას და განთავსებას პოლიგონზე. დანერგილი არ არის ნარჩენების სეპარაცია და გადამუშავება.

სამსახურის მიერ წლიურად შეგროვებული ნარჩენების რაოდენობა 4 500 მ³-ია წელიწადში, ხდება მხოლოდ საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეგროვება. ბოლო ათწლეულის მანძილზე ნარჩენების შეგროვების სისტემა გაუმჯობესდა, თუმცა შეგროვებული ნარჩენების წლიური რაოდენობა შემცირდა, მოსახლეობის რაოდენობის შემცირების ხარჯზე. ადმინისტრაციულ ერთეულს გააჩნია ნარჩენების პოლიგონი, რომელიც მდებარეობს სოფ. ნაგუთში, რიონი-ჯეჯორას შესართავთან 500 მეტრში, მდ. ჯეჯორას მარცხენა სანაპიროზე. ნაგავსაყრელი არ არის მოწყობილი სტანდარტების შესაბამისად, არ ხდება ნაჟური წყლებისა და აირების კონტროლი, მხოლოდ შემოდობილია მავთულბადით. ონის მუნიციპალიტეტში გადამუშავებადი ნარჩენებიდან მხოლოდ ლითონის ჯართის შემგროვებელი პუნქტები არსებობს, გამგეობას არა აქვს ინფორმაცია მათ მიერ შეგროვებული ჯართის რაოდენობის შესახებ. მუნიციპალიტეტს არა აქვს შეფასებული რეალურად რამდენი ნარჩენი წარმოიქმნება მუნიციპალიტეტში მთლიანად და მუნიციპალურ ცენტრში. ნარჩენების მართვის გაუმჯობესებისათვის ბოლო წლებში ონის მუნიციპალიტეტმა შეიძინა სპეცნაგავშიდი და 100 ცალი ბუნკერი, შემოიღობა ნაგავსაყრელი მავთულბადით. მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვა არ ხდება სოფლის დასახლებებში, ამიტომ მრავლადაა არალეგალური ნაგავსაყრელები, რომელთა აღსაკვეთი ზომები არ გატარებულა.

შესაძლებელია საყოფაცხოვრებო ნარჩენების დაახლოებით 50%-ის გამოყენება მოხდეს ორგანული სასუქი - კომპოსტის დასამზადებლად, რაც ერთი მხრივ შეამცირებს ნაგავსაყრელზე განსათავსებელი ნარჩენების საერთო რაოდენობას და მეორეს მხრივ, შექმნის ძვირფას ორგანულ სასუქს სოფლის მეურნეობისთვის.

4.3 სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება

სოციალური ინფრასტრუქტურა მოიცავს განათლების, სპორტის, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სხვა დაწესებულებებს და მათ დამხმარე ინფრასტრუქტურას.

სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება, მისი ხარისხის გაუმჯობესება და შენარჩუნება არის ეფექტური გზა ადგილობრივი მოსახლეობის შენარჩუნების და ზრდის მისაღწევად.

განათლების და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროს ხარისხის და ხელმისაწვდომობის შედეგად ცხოვრების ასაკის ზრდასთან ერთად შობადობის და სიკვდილიანობის ბალანსის ცვლილება შესაძლოა დადებითად აისახოს მოსახლეობის დემოგრაფიულ მაჩვენებელზე, თუმცა, მცირედად. მნიშვნელოვანია მიგრირებული მოსახლეობის დაბრუნების მიზნით გაუმჯობესებული/განვითარებული სოციალური ინფრასტრუქტურის შეთავაზება.

სივრცითი მოწყობის გეგმის ფარგლებში შეფასდება ხელმისაწვდომობის კომპონენტი, ინფრასტრუქტურის ფიზიკურ ხარისხთან ერთად მნიშვნელოვანი ობიექტების მომსახურების მანძილი და ფიზიკური ხელმისაწვდომობა.

4.4 ეკონომიკური განვითარება

რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონის, 2014-2021 წლების განვითარების სტრატეგიის მიხედვით, რეგიონის და მათ შორის ონის მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული განვითარების პრიორიტეტულ მიზნებად და ამოცანებად აღიარებულია:

- ხელისუფლების შესაძლებლობების განვითარება;
- რეგიონის ბუნებრივი რესურსების ეფექტიანი მართვა-გამოყენება;
- მრეწველობის განვითარების ხელშეწყობა;
- საბაზისო ინფრასტრუქტურის და მშენებლობის განვითარება;
- მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობა;
- ტურისტული ინდუსტრიის მრავალმხრივი განვითარების ხელშეწყობა;
- სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშეწყობა;
- უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა;
- რეგიონის ბრენდის შექმნა;
- კომუნალური და სხვა საზოგადოებრივი მომსახურების მოწესრიგება;
- ჯანდაცვის და სოციალური უზრუნველყოფის ქმედითი სისტემის ჩამოყალიბება;
- განათლების, კულტურის და სპორტის განვითარება;
- გარემოსდაცვითი საქმიანობის გაუმჯობესება;
- მედიისა და სამოქალაქო სექტორის განვითარების ხელშეწყობა და გენდერული უთანასწორობის შემცირება.

ამ ამოცანების შესრულების პირობაა ინტეგრირებული დაგეგმვის საფუძველზე რეგიონის მდგრადი განვითარება. დარგების - სოფლის მეურნეობა, მრეწველობა, ტურიზმი, ტრანსპორტის სფერო და სხვა მიმართულების პოტენციალის მთლიანობაში და ურთიერთმიმართებით გააზრება და ეფექტური გამოყენება.

4.5 სოფლის მეურნეობის განვითარება

გასულ წლებში ფუნქციონირებდა საკონსერვო ქარხანა, ყველ-კარაქის საამქრო და რაჭული ლორის დამამზადებელი საწარმო. ამ წარმოების პოტენციური მხარეში ამჟამად არსებობს და შესაბამისი ინვესტიციების მოძიების შედეგად, შესაძლებელია აღდგეს აღნიშნული საწარმოების ფუნქციონირება.

მუნიციპალიტეტში სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის საჭიროა დარგის სრული მოდერნიზაცია.

მუნიციპალიტეტში არსებული პირობები, სათიბი და საძოვარი სავარგულების რაოდენობა და ხარისხი მეცხოველეობის განვითარებისთვის ხელსაყრელ გარემოს ქმნის. მესაქონლეებს პრობლემები ექმნებათ სოფლებში ვეტერინარულ მომსახურებაზე დაბალი ხელმისაწვდომობის გამო. ასევე, ტექნიკის სიმცირე იწვევს თივის მოპოვებასა და ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებულ პრობლემებს.

რეგიონში სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებას და ინვესტიციების მოზიდვას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს საქართველოს კანონი „მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ“, რომელიც მნიშვნელოვან საგადასახადო შეღავათებს აწესებს საშემოსავლო და ქონების გადასახადების მხრივ როგორც ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, ისე მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მქონე მეწარმე სუბიექტებისათვის.

დარგის ხელშეწყობისთვის საჭიროა შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

მცირე ფერმერებზე გათვლილი ბიზნეს-სესიების და ბიზნეს-გრანტების პროგრამების განხორციელება ახალი დარგების ათვისება და განვითარება რეგიონში. რეგიონში არის ხელსაყრელი პირობები სათევზე მეურნეობების შესაქმნელად. წყლის რესურსი და კლიმატური პირობები იძლევა მეკალმახეობის განვითარების შესაძლებლობას. ასევე შესაძლოა კაკლის წარმოების განვითარება, როგორც წამყვანი დარგის ფორმირება, რამდენადაც არსებული ნიადაგი ხელსაყრელია ხარისხიანი კაკლის მოყვანისათვის. ამასთან, რაჭის კაკალი საკმაოდ ცნობილია და გაყიდვების კარგი პერსპექტივა გააჩნია. ასევე, შესაძლებელია სოჭის ნერგების გამოყვანისა და საერთაშორისო ბაზრებზე რეალიზაციის პერსპექტივა.

აგროტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა - ტურისტების ნაკადის ზრდა ხელს შეუწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის შემოსავლების გენერირებას და რაც მთავარია, გახდება სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგების განვითარების სტიმულატორი. ადგილობრივი ფერმერები მიიჩნევენ, რომ თუ განვითარდება ტურიზმი, მათ აღარ შეექმნებათ სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის რეალიზაციასთან დაკავშირებული პრობლემები.

სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლება; *მცირეგაბარიტული ტექნიკის შემოტანა, ტექნიკაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა* - მუნიციპალიტეტში სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთ-ერთი შემადგერხეველი ფაქტორია სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკაზე დაბალი ხელმისაწვდომობა. მნიშვნელოვანია უშუალოდ მუნიციპალიტეტში იყოს საჭირო ტექნიკის რაოდენობა და ტიპები, რათა ფერმერებს არ უწევდეთ ამბროლაურში ჩასვლა.

კვალიფიციური აგრონომიული და განსაკუთრებით ვეტერინარულ მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა - ადგილობრივ ფერმერებს საკმარისად არ მიუწვდებათ ხელი კვალიფიციურ აგრონომებზე და ვეტერინარებზე. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრი საკმარისი არ არის მთელი მუნიციპალიტეტისთვის. ვეტერინარული მომსახურება მუნიციპალიტეტში მხოლოდ რამდენიმე პირს შეუძლია, რომლებსაც არ აქვთ საკმარისი რესურსი, ამასთან ისინი საჭიროებენ პერიოდულ გადამზადებას, რათა მუდმივად ფლობდნენ ინფორმაციას ახალი დაავადებებისა და შესაბამისი პრეპარატების შესახებ. კვალიფიციურ ვეტერინარულ მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა უზრუნველყოფს მსხვილფეხა საქონლის გამრავლებას, ნამატის და წველადობის გაზრდას, ასევე მოხდება დაავადებათა პრევენცია.

ცხოველთა დაავადებების კონტროლი - ადგილობრივი მეცხოველეობის განვითარების ერთ-ერთ შემადგერხეველ ფაქტორს ცხოველთა დაავადებების სიხშირე წარმოადგენს. განსაკუთრებით დიდი ზიანი

მიაყენა ონის მოსახლეობას ღორების დაავადებამ. დარგი, რომელიც წამყვანი იყო მუნიციპალიტეტში და საკმაოდ კარგი შემოსავალი მოჰქონდა ოჯახებისათვის, ფაქტობრივად განადგურების პირასაა. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მუნიციპალიტეტში გატარდეს დაავადებების პრევენციის და კონტროლის ღონისძიებები.

მეფუტკრეობის განვითარება - ონში მრავალი ოჯახი წარმატებით ეწევა მეფუტკრეობას. თუმცა, ხშირად აქვთ გაყიდვებთან დაკავშირებული პრობლემები. დარგი ზოგადად მაღალშემოსავლიანია და თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვისა და გაყიდვების ხელშეწყობის შემთხვევაში შესაძლოა ონში ერთ-ერთ ყველაზე შემოსავლიან საქმიანობად იქცეს. დარგში უკვე არსებობს კოოპერატივი, შესაძლოა ამ კოოპერატივის ბაზაზე შეიქმნას თაფლისა და მეფუტკრეობის სხვა პროდუქტების გადამამუშავებელი მცირე საწარმო. შედეგად, ადგილობრივი მეფუტკრეები შეძლებენ საკუთარი საქმიანობის გაფართოებას და სხვა ფერმერებმაც შესაძლოა მოახდინონ დივერსიფიკაცია და ჩაერთონ აღნიშნულ დარგში.

სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ფერმერებისათვის სპეციალური სასწავლო კურსების მიწოდება - ფერმერებს ხშირად არ ყოფნით კვალიფიკაცია და ცოდნა თანამედროვე ტექნოლოგიების შესახებ. ასევე ფერმერებს უჭირთ წარმოებისათვის ხარისხიანი სასუქების და შხამ-ქიმიკატების შეძენა, რადგან არ აქვთ საკმარისი ცოდნა ამ საწარმოო საშუალებების შესახებ. დამატებით, ფერმერები საჭიროებენ თანამედროვე ცოდნის შეძენას განსაკუთრებით მესაქონლეობის და მეფუტკრეობის მიმართულებებით.

4.6 მრეწველობის განვითარება

მეტალური წიაღისეულიდან ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე 2016 წლის მონაცემებით აღმოჩენილია და სხვადასხვა სანდოობით შესწავლილია შავი (მანგანუმი), ძვირფასი (ოქრო), და იშვიათი (სტიბიუმი, დარიშხანი, ვოლფრამი, ვერცხლისწყალი) მეტალის საბადოები და მადანგამოვლინებები. წიაღისეულის მოპოვება და გადამამუშავება მნიშვნელოვანი ეკონომიკური კომპონენტია მუნიციპალიტეტის და მთლიანად რეგიონის განვითარების პროცესში, თუმცა მნიშვნელოვანია ადგილობრივი შემოსავლების ზრდაში აისახოს და გამოყენებულ იქნას ადგილობრივი დასაქმების ბაზრის რესურსი.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე გავრცელებული მყარი მინერალური სასარგებლო წიაღისეულის სახეობებიდან წამყვანი და რეგიონისათვის მნიშვნელოვანია ოქრო, ვერცხლი, ანთიმონიუმი, დარიშხანი, ბარიტი, კალციტი, მოსაპირკეთებელი ბუნებრივი ქვები, სახერხი ქვები, სხვადასხვა დანიშნულების კირქვები, მინერალური წყლები. რაც შეეხება ვოლფრამს, მოლიბდენს, კობალტს, მათი შემცველობა მადნებში და გავრცელების მასშტაბები იმდენად უმნიშვნელოა, რომ დღეს ამ მეტალებზე სპეციალური სამუშაოების დაგეგმარება არ იქნებოდა გამართლებული, თუმცა მომავალში შესაძლებლობის გაუმჯობესების პირობებში ამ იშვიათ ეტალებზე სამუშაოები უნდა გაგრძელდეს. (დამატებით იხილეთ კვლევის ნაწილის ელექტრონული დანართი **თავი 3.17 ბუნებრივი რესურსები**)

გასათვალისწინებელია ბუნებრივ გარემოზე მიყენებული ზიანის გაანალიზება: სამომავლო დაცულ ტერიტორიებთან მიმართებაში, მიწისქვეშა და მიწისზედა წყლების ხარისხის დაცვა და შენარჩუნება, ტყის საფარის და ტყის ბინადართა საარსებო გარემოს, სასოფლო სამეურნეო ტერიტორიების და რეკრეაციული საკურორტო პოტენციალის მიმართ.

4.7 მინერალური წყლები

ონის მუნიციპალიტეტი მდიდარია მინერალური და სუფრის წყლის რესურსებით, საბჭოთა კავშირის პერიოდში წყლის მოპოვება და ჩამოსხმა წარმოადგენდა მუნიციპალიტეტის წარმოების დიდ წილს. ამ პოტენციალის გამოყენება დღესაცაა შესაძლებელი. საბაზისო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების პარალელურად შემცირდება ხარჯები გადაადგილებაზე და ტრანსპორტირებაზე, ჰიდრო და სხვა

ალტერნატიული იაფი ენერგიის არსებობის პირობებში კი უფრო მიმზიდველი აღმოჩნდება რეგიონში ამ ინდუსტრიის განვითარება.

მინერალური წყლის ჩამოსხმის ინდუსტრიის გარდა მნიშვნელოვანია სამკურნალო-რეკრეაციული პოტენციალის სრული დატვირთვით გამოყენება და კურორტებზე და საკურორტო ადგილებზე ჯანსაღი ბუნების კლიმატის და სხვა დადებითი ფაქტორების პარალელურად მინერალურ წყლების რესურსების კომპლექტური გამოყენება.

4.8 ტურიზმის განვითარება

მთავარი მახასიათებლები: კონკურენტუნარიანი სოფლის მეურნეობის სექტორი და ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქცია, განვითარებული გადამამუშავებელი მრეწველობა, საპასუხისმგებლო ტურიზმი: მიკრო და მცირე ბიზნესის სფეროები სტუმარ-მასპინძლობის ინდუსტრიაში, მიმზიდველი და მდგრადი საინვესტიციო გარემო, ტურისტული ინფრასტრუქტურა, რომელიც მნიშვნელოვნად გაზრდის დასახლებების შესაძლებლობებსა და შემოსავლებს, ასევე ხელს შეუწყობს ეკონომიკურ აღმავლობას და საარსებო პირობების მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას.

რაჭაში ტურიზმის განვითარების სტრატეგიული მიზნები და ამოცანები, რომელთა განხორციელება პრიორიტეტულია მომდევნო წლებში, მდგომარეობს შემდეგში:

1. დასახლებებში (სოფლები, დაბები) თანამედროვე ტიპის სერვის-ცენტრების შექმნა, რომლებიც ხელს შეუწყობს მოსახლეობის ჩართვას მუნიციპალიტეტების მიერ გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში და შეასრულებს დასახლების საინფორმაციო ცენტრის ფუნქციას.
2. რეგიონალური ადმინისტრაციების მეშვეობით ტურიზმის სტატისტიკის წარმოების ქმედითი სისტემის დანერგვა, რაც საშუალებას მოგვცემს მაღალ-შედეგიანი კვლევა ჩავატაროთ, განვსაზღვროთ ადგილობრივი პოტენციალი და შესაძლო ინვესტიციების მოცულობა.
3. სოფლებში ეკოლოგიური ფონის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემის დანერგვა.
4. არსებული ეკონომიკური აქტივების (მიწა, ქონება) შესახებ არსებული საინფორმაციო ბაზის განახლება, მათი შესაბამისი აღრიცხვა, სისტემატიზაცია და საორიენტაციო საბაზრო ღირებულების შეფასება;
5. ტყის მართვის სტრატეგიის შემუშავება და ქმედითი განხორციელების უზრუნველყოფა;
6. საბაზისო ინფრასტრუქტურის და მშენებლობის განვითარება;
7. რეგიონის საგზაო ინფრასტრუქტურის (სახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი გზები, მათ შორის შიდა სასოფლო, კურორტებამდე და საკურორტო ადგილებამდე მიმავალი გზები) შემდგომი რეაბილიტაცია და რეგულარული მოვლის უზრუნველყოფა; ამ კუთხით, მუნიციპალიტეტებსა და ცენტრალური ხელისუფლების კოორდინირებული საქმიანობის უზრუნველყოფა;
8. შიდა ტრანსპორტის მოწესრიგება, მუნიციპალიტეტების ცენტრებიდან რეგიონის ყველა დასახლებულ ტერიტორიასთან მგზავრთა გადაყვანის უზრუნველყოფა;
9. მუნიციპალური ცენტრების ქუჩების მოწესრიგება;
10. ონის მუნიციპალიტეტებში ვერტმფრენის დასაჯდომი მოედნის მოწყობა;
11. ურბანული ინფრასტრუქტურის განვითარება; მუნიციპალური ცენტრების ინფრასტრუქტურული იერსახის გაუმჯობესება და ტრადიციული არქიტექტურულ-სამშენებლო სფეროს რეგულირების ქმედითი სისტემის ჩამოყალიბება;
12. სოფლებში ინტერნეტზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა;

13. მრეწველობის განვითარების ხელშეწყობა: არსებული ეკოლოგიურად სუფთა რესურსის გამოყენებისა და საკონსერვო მრეწველობის განვითარების ხელშეწყობა; ხილის ნატურალური წვენების, ჯემების, ჩირის დამზადების წახალისება; ეკოლოგიურად სუფთა რესურსის, მტკნარი და მინერალური წყლების დიდი მარაგის გათვალისწინებით, ისეთი დარგების შემდგომი განვითარებისა და გაფართოების ხელშეწყობა, როგორიცაა უალკოჰოლო სასმელებისა და მინერალური წყლების ჩამოსხმა;
14. შრომის, მცირე და საოჯახო ბიზნესის ტექნოლოგიების გამოფენა-ბაზრობის (ექსპოცენტრი) შექმნა-ორგანიზება; გამოფენა-ბაზრობის ორგანიზაციული სტრუქტურისა და ფუნქციონირების მექანიზმების განსაზღვრა;
15. ტურისტული ობიექტების და მომსახურე სფეროს მონაცემთა სპეციალური ბაზის შექმნა და გავრცელება;
16. მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის შესაბამისი პროექტების მომზადება და მიზნობრივი კომუნიკაცია;
17. მცირე და საშუალო ბიზნესის საჭიროებების და განვითარების პერსპექტივების პერიოდული კვლევების განხორციელება;
18. ბიზნეს-განათლების და სხვადასხვა საკონსულტაციო მომსახურებებზე მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელმისაწვდომობის გაზრდა სპეციალური პროგრამების საშუალებით;
19. შრომითი რესურსების მომზადებისა და გადამზადების სისტემის მხარდაჭერა; ონის მუნიციპალიტეტში პროფესიული გადამზადების ცენტრების და ბიზნესინკუბატორების შექმნა-განვითარების ხელშეწყობა;
20. ადგილობრივი ბიზნესებისთვის საინფორმაციო და კონსალტინგური დახმარების უზრუნველყოფა ახალი ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების, მარკეტინგული კვლევის უახლესი მეთოდოლოგიებისა და საექსპორტო ბაზრების შესახებ;
21. მათი მხარდაჭერა საინვესტიციო პროექტების მომზადებაში და პოტენციურ ადგილობრივ და უცხოელ ინვესტორებთან კომუნიკაციის ხელშეწყობა.

5. გეგმარებითი დავალება

წინამდებარე დოკუმენტი წარმოადგენს ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის შემუშავებისთვის გეგმარებითი დავალების (შემდგომში გდ) პროექტს, რომლის მიზანია საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო-ნორმატიული აქტების მოთხოვნათა შესაბამისად სივრცული განვითარების პრიორიტეტების, პროცესების, პირობებისა და პროცედურების მეშვეობით, ონის მუნიციპალიტეტის სივრცით-ტერიტორიული მოთხოვნების დაცვისა და მდგრადი განვითარების, ასევე მოსახლეობისათვის ჯანსაღი, ღირსეული, მიმზიდველი და უსაფრთხო ცხოვრებისა და მოქმედებისათვის გარემოს ჩამოყალიბების და მართვის, სამართლებრივ-ნორმატიული და ფუნქციურ-გეგმარებითი წინაპირობების შექმნა.

ონის სივრცითი გეგმის შემუშავების პროცესში მაქსიმალურად უნდა იყოს გათვალისწინებული მდგრადი განვითარების და ბუნებრივი გარემოს დაცვაზე დაფუძნებული განვითარების პრინციპები. ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ამოცანას წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობა და მოსახლეობის შენარჩუნებისა და ზრდის მიღწევა.

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის შემუშავება განხორციელდება საპროექტო მომსახურების ფარგლებში - „ონის მუნიციპალიტეტისა და სოფლების - უწერას, მრავალძალისა და კურორტ შოვის სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შემუშავების შესახებ“-ის ფარგლებში, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს (შემდგომში სამინისტრო, სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ) ხელშეკრულების N244 (23.07.2017 წ.) საფუძველზე.

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარებისათვის სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაცია შესაბამისობაში უნდა იყოს საერთაშორისო საკანონმდებლო და პოლიტიკურ ჩარჩოსთან, რაც საერთაშორისო გამოცდილებაზე და გარემოსდაცვითი და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნების პრიორიტეტების სრულფასოვანი გათვალისწინებით გააუმჯობესებს ონის მუნიციპალიტეტის სივრცით მოწყობას.

5.1 სივრცითი მოწყობის გეგმის შემუშავების სახელმძღვანელო პრინციპები

სივრცითი მოწყობის გეგმის შემუშავების სახელმძღვანელო პრინციპებია:

- მდგრადი განვითარების წინაპირობების შექმნა ადგილობრივი ეკონომიკისა და დასაქმების, მოსახლეობის შენარჩუნებისა და ზრდის ხელშეწყობის მიზნით;
- ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და დასახლებათა განვითარების საკითხების ჰარმონიზება ადგილობრივი კულტურული იდენტობის შენარჩუნების და გაძლიერების მიზნით;
- უპირატესად სივრცითი განვითარების ინტენსიური მოდელის გამოყენება;
- სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის პროცესში საჯაროობის, ჩართულობისა და თანამონაწილეობის უზრუნველყოფა.

5.2 გეგმის შედგენის მიზანი და ამოცანები

გეგმის შედგენის მიზანს წარმოადგენს, საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო-ნორმატიული აქტების მოთხოვნათა შესაბამისად, სივრცული განვითარების პრიორიტეტების, პროცესების, პირობებისა და პროცედურების მეშვეობით, ონის მუნიციპალიტეტის სივრცით-ტერიტორიული მოთხოვნების დაცვისა და მდგრადი განვითარების, ასევე მოსახლეობისათვის ჯანსაღი, ღირსეული, მიმზიდველი და უსაფრთხო ცხოვრებისა და მოქმედებისათვის სათანადო გარემოს ჩამოყალიბებისათვის წინაპირობების შექმნა.

დოკუმენტის შემუშავების მიზნებია:

- ჯანსაღი, უსაფრთხო და მოხერხებული საცხოვრებელი და სამოღვაწეო გარემოს და პირობების შექმნა;
- ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა;
- მდგრადი განვითარების მიზნით, ფიზიკური და იურიდიული პირების, ადგილობრივი თვითმმართველობის და სახელმწიფო ინტერესების ურთიერთშეთანხმება ტერიტორიების გამოყენებისა და განვითარების საკითხებში;
- ტერიტორიის გამოყენების (მიწათსარგებლობის) და განაშენიანების განვითარების პრიორიტეტების დადგენა;

ამ მიზნის მისაღწევად გეგმა წყვეტს შემდეგ ამოცანებს:

- ონის მუნიციპალიტეტის ადგილისა და როლის გამოვლენა ქვეყნის განსახლების სისტემაში;
- დასახლებათა და დაუსახლებელი ტერიტორიების სტრუქტურასთან ინფრასტრუქტურის შესაბამისობის უზრუნველყოფა; კომუნიკაციების ხელმისაწვდომობისა და ინფორმაციის მიღების თვალსაზრისით პარიტეტულობის დაცვა;
- დაუსახლებელი ტერიტორიების სისტემის შენარჩუნება და განვითარება; ბუნებრივი და ხელუხლებელი ლანდშაფტების, ფლორის და ფაუნის შენარჩუნება და დაცვის უზრუნველყოფა;
- კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის განხილვა, როგორც განვითარების ერთ-ერთი საფუძველი;
- ისტორიული და კულტურული კავშირების; კულტურული ლანდშაფტების შენარჩუნება მათი დამახასიათებელი ნიშნებით, ისტორიული და ბუნებრივი ძეგლებით;
- ონის მუნიციპალიტეტის კულტურული ლანდშაფტის და ასევე მისი შემადგენელი კომპონენტების: სატრანსპორტო, საინჟინრო, სოციალურ-კულტურული და ტურისტული ინფრასტრუქტურის, სარეკრეაციო ზონების და ა.შ. არსებული მდგომარეობის გამოვლენა და სამომავლო განვითარება;
- სატრანსპორტო, საინჟინრო, სოციალურ-კულტურული და ტურისტული ინფრასტრუქტურის, აგრეთვე, ეკონომიკური განვითარების სივრცით-გეგმარებითი ასპექტების უზრუნველყოფა;
- ალტერნატიული განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენების პერსპექტივების გამოვლენა.

5.3 ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის შემადგენლობა

დოკუმენტაციის შედგენისას გამოყენებულ უნდა იყოს საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო-ნორმატიული აქტების მოთხოვნები.

ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და კონვენციებით ნაკისრი ვალდებულებები.

მოქმედი საკანონმდებლო-ნორმატიული აქტების თანახმად, ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა უნდა შედგებოდეს ტექსტური და გრაფიკული ნაწილებისაგან.

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა უნდა მოიცავდეს:

- ა) სივრცის კატეგორიებს: ურბანიზებული ტერიტორია, სასოფლო ტერიტორია, ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია, სპეციალური ტერიტორიები;
- ბ) დასახლებათა სტრუქტურას და განვითარების ცენტრების იერარქიას;

- გ) ძირითად საინჟინრო და სატრანსპორტო კომუნიკაციებს;
- დ) ინფრასტრუქტურისა და სივრცით-ტერიტორიული განვითარების ძირითად გეგმარებით ღერძებს;
- ე) დასაქმებისა და საცხოვრებლის განვითარების ადგილებს, სუსტად განვითარებული სტრუქტურის მქონე ტერიტორიებს;
- ვ) სარეკრეაციო და საკურორტო ტერიტორიებს;
- ზ) ბუნებრივი ლანდშაფტის სტრუქტურის გაუმჯობესების წინაპირობებს;
- თ) დაცული ტერიტორიების სისტემას;
- ი) სოფლის მეურნეობის განვითარების ტერიტორიებს;
- კ) სატყეო მასივის დაცვისა და განვითარების ტერიტორიებს;
- ლ) წიაღისეულის მოპოვების ადგილებს;
- მ) წყლის ობიექტებსა და წყალშემკრებ ტერიტორიებს;
- ნ) სხვა მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი მიზნებისათვის გამოყენებულ ტერიტორიებს;
- ო) თავდაცვის მიზნებისათვის გამოყენებულ ტერიტორიებს;
- პ) მიწათსარგებლობის ძირითად პრინციპებს.

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა, ასევე უდა მოიცავდეს:

- ა) ონის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარებას;
- ბ) ონის მუნიციპალიტეტის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას და განვითარებას;
- გ) ონის მუნიციპალიტეტის სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარებას;
- დ) ონის მუნიციპალიტეტის ბუნებრივი რესურსების დაცვას და მდგრად გამოყენებას;
- ე) ონის მუნიციპალიტეტის ინდუსტრიის დარგების განვითარებას;
- ვ) ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის განხორციელების ეტაპებს და რიგითობას.

5.4 შესასრულებელი სამუშაოები

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის გეგმარებითი დავალების და ტექნიკური დავალების შესაბამისად (იხ. 2016 წლის 23 ივლისის სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ N 244 ხელშეკრულება), უნდა განხორციელდეს ეტაპი 3-ის შემდეგი სამუშაოები:

ეტაპი 3.1:

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის დამუშავება - ეტაპი 3-ის ჩაბარება 120 დღე.

- ეტაპი 3.1.1:

საწყისი სამუშაო ვერსიის განხილვა და შეთანხმება - ეტაპი 3-ის დაწყებიდან 60 დღე;

- ეტაპი 3.1.2:

შუალედური სამუშაო ვერსიის განხილვა და შეთანხმება - ეტაპი 3-ის დაწყებიდან 90 დღე;

- ეტაპი 3.1.3:

საბოლოო ვერსიის განხილვა და შეთანხმება - ეტაპი 3-ის დაწყებიდან 120 დღე.

5.5 საპროექტო დოკუმენტაციის წარმოდგენის ფორმა

საპროექტო დოკუმენტაცია წარმოდგენილი უნდა იყოს A-4 ფორმატის, ბაინდერის ალბომის სახით:

- სათაური;
- სატიტულო ფურცელი, დამოწმებული ორგანიზაციის ბეჭდით, ხელმძღვანელისა და პროექტის ავტორ(ებ)ის ხელმოწერ(ებ)ით;
- ალბომის შემადგენლობა;
- პროექტის შემადგენლობა;
- შესაბამისი ტექსტური ნაწილ(ებ)ი, დადასტურებული შემსრულებლ(ებ)ის/ ავტორ(ებ)ის მიერ - A-4 ფორმატი;
- გრაფიკული ნაწილ(ებ)ი, შტამპით და ჩარჩოთი - A-4/A-3/A2 და არასტანდარტული ფორმატი (გამონაკლის შემთხვევაში დასაშვებია განსხვავებული ფორმატის წარმოდგენა, ალბომში აკინძული A-4 ფორმატის, ბაინდერის ზომაზე). ყველა ფურცელი უნდა იყოს დადასტურებული ხელმძღვანელის, პროექტის ავტორ(ებ)ის/შემსრულებლ(ებ)ის მიერ ხელმოწერებით.
- დოკუმენტაციის გრაფიკული ნაწილის ელექტრონული ვერსია – გეგმები, რუკები და სქემები შესრულებული უნდა იყოს გეო-ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებით და შეესაბამებოდეს თანამედროვე კარტოგრაფიულ სტანდარტებს. გის მონაცემთა ბაზები სრულად უნდა იქნეს წარმოდგენილი (ArcGIS 10 ვერსიის პერსონალური გეომონაცემთა ბაზის ფორმატით).

პერსონალური გეომონაცემთა ბაზა უნდა იყოს WGS 84\UTM 38N კოორდინატთა სისტემაში.

სივრცული მონაცემები (იგულისხმება ცალკეული ფენები) უნდა გასწორდეს ტოპოლოგიურად (ტოპოლოგიური სიზუსტე 1 მ).

5.6 შემსყიდველისათვის გადასაცემი საბოლოო პროდუქცია

ტექნიკური დავალების საფუძველზე, საბოლოო პროდუქციის სახით წარმოდგენილი უნდა იყოს ეტაპი 3-ის შესაბამისი დოკუმენტაცია:

- ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა - ნაბეჭდი და ელექტრონულ ფორმატში (PDF) კომპაქტური დისკების სახით 5-5 ეგზ.;
- გეო-ინფორმაციული სისტემების მასალების ელექტრონული ვერსია DVD- ზე - 5 ეგზ.

ონის მუნიციპალიტეტის საკრებულო

გ ა ნ კ ა რ გ უ ლ ე ბ ა №2

2018 წლის 25 იანვარი
ქ. ონი

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის გეგმარებითი დავალების
დამტკიცების შესახებ

საქართველოს ორგანული კანონის „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი“ მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტის, „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 23-ე მუხლის პირველი პუნქტის, 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტის, „ტექნიკური რეგლამენტის - დასახლებათა ტერიტორიების გამოყენებისა და განაშენიანების რეგულირების ძირითადი დებულებების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 15 იანვრის N59 დადგენილების 23-ე მუხლის შესაბამისად, ონის მუნიციპალიტეტის საკრებულომ გადაწყვიტა:

1. დამტკიცდეს ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის გეგმარებითი დავალება დანართის შესაბამისად.
2. განკარგულება ძალაშია მიღებისთანავე.
3. განკარგულება ერთი თვის ვადაში შეიძლება გასაჩივრდეს ამბროლაურის რაიონულ სასამართლოში (მისამართი: ქ. ამბროლაური, კოსტავას ქ. N13).

საკრებულოს თავმჯდომარე: შუქურა ჯაფარიძე

6. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა

6.1 მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი დაგეგმვის დოკუმენტის მიზანია, საქართველოს კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად შესრულებული წინასაპროექტო კვლევის და ხედვის საფუძველზე მომზადებული და თვითმმართველობის მიერ დამტკიცებული გეგმარებითი დავალებით დეკლარირებული ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიების განვითარებისთვის საჭირო მნიშვნელოვანი მიზნების და ამოცანების დამუშავება, მათი ურთიერთკავშირის, პრიორიტეტულობის, ეტაპების და მოსალოდნელი შედეგების განსაზღვრა.

სივრცითი მოწყობის გეგმის მიზნები არის განაცხადი, რომლებიც ზოგადად აღწერს მომავლისთვის სასურველ შედეგებს. მიზნების საფუძველზე ვლინდება ამოცანები (მეთოდოლოგიურად გამართული განვითარების სტრატეგია ან სტრატეგიები და კონკრეტული ინსტრუმენტები), ხოლო ამოცანების განხორციელების შედეგად მიიღება წინასწარ გაცხადებული, მოსალოდნელი შედეგები.

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარების მიზნებია:

- საარსებო და საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესება;
- მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდის ხელშეწყობა;
- ადგილობრივი ეკონომიკისა და დასაქმების ხელშეწყობა;
- ბუნებრივი გარემოს დაცვა და განვითარება;
- კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა.

მიზნებს ახლავს მთელი რიგი ამოცანები. ამოცანა პასუხობს სპეციფიკურ სამომავლო გამოწვევებს, რომელიც მიიღწევა დროის გაცხადებულ მონაკვეთში. ჩვეულებრივ, ამოცანები მიზნებზე გაცილებით მეტია და მიზნების განაცხადში ჩამოთვლილი საკითხების შესაბამისად ჯგუფდება.

თითოეული უფრო დიდი მიზნის დასახვისა და შეფასების მცდელობა - თვითმმართველობას, მთავრობას, სოფლის თემებს და დამგეგმავებს ეხმარება იმაში, რომ ყველას ესმოდეს მიზნის დასახვის მნიშვნელობა გეგმის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში.

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარების ამოცანებია:

- საინჟინრო ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- ადგილობრივი წარმოების დარგების განვითარება;
- სატრანსპორტო კავშირების განვითარება;
- მეცხოველეობის განვითარება;
- კვების მრეწველობის განვითარება;
- მინერალური წყლების წარმოების განვითარება;
- სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარება;

- პროფესიული განათლების ხელშეწყობა;
- ხის ნაკეთობათა მრეწველობის განვითარება.

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარების მიზნებისა და ამოცანების განხორციელების მოსალოდნელი შედეგებია:

- ონის მუნიციპალიტეტის მდგრადი განვითარება;
- მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდა;
- ეკონომიკურად გააქტიურებული რეგიონი;
- გაუმჯობესებული საარსებო და საცხოვრებელი გარემო.

იხ. ცხრილი 6.1

	მიზნები	ამოცანები	მოსალოდნელი შედეგები
1	საარსებო და საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესება;	საინჟინრო და სოციალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება.	○ საცხოვრებელი და დასასვენებელი გარემოს ხარისხის გაუმჯობესება; ○ კონკურენტული (მუნიციპალიტეტებს შორის) გარემოს განვითარება; ○ მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდა; ○ სამუშაო ადგილების ზრდა მშენებლობის და მომსახურების სფეროში; ○ ინვესტიციების მოზიდვის შესაძლებლობების ზრდა.
2	მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდის ხელშეწყობა;	სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება: ○ საჩხერე - ონის დამაკავშირებელი საავტომობილო გზის მშენებლობა; ○ შქმერი - მრავალძალის საავტომობილო გზის გაუმჯობესება; ○ მრავალძალი - ფარახეთი - ონის დამაკავშირებელი საავტომობილო გზის გაუმჯობესება; ○ საქალაქთაშორისო და შიდა მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაუმჯობესება.	○ ონის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის მობილობის ზრდა; ○ ქ. ონის მოსახლეობის საარსებო გარემოს გაფართოება; ○ ტვირთების გადაადგილების ზრდა; ○ შქმერის და მრავალძალის თემების განვითარება; ○ შქმერის და მრავალძალის სოფლის მეურნეობის პოტენციალის განვითარება; ○ შქმერის და მრავალძალის ტურისტული პოტენციალის განვითარება; ○ შქმერში, სავარაუდო სათხილამურო პოტენციალის გამოვლენა; ○ ახალი სატრანსპორტო (სატრანზიტო) დერეფნის გასწვრივ მოსახლეობის რაოდენობისა და დასაქმების ზრდა.
3	ადგილობრივი ეკონომიკისა და დასაქმების ხელშეწყობა;	ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარება: ○ კურორტ შოვის განვითარება; ○ კურორტ უწერას განვითარება; ○ ონის კულტურული მემკვიდრეობის მატერიალური და არამატერიალური ძეგლების დაცვა	○ დასაქმების ზრდა; ○ შრომისუნარიანი მოსახლეობის მოზიდვა; ○ კურორტების საკოორტო სეზონის ზრდა; ○ სასტუმრო - დასასვენებელი სახლების

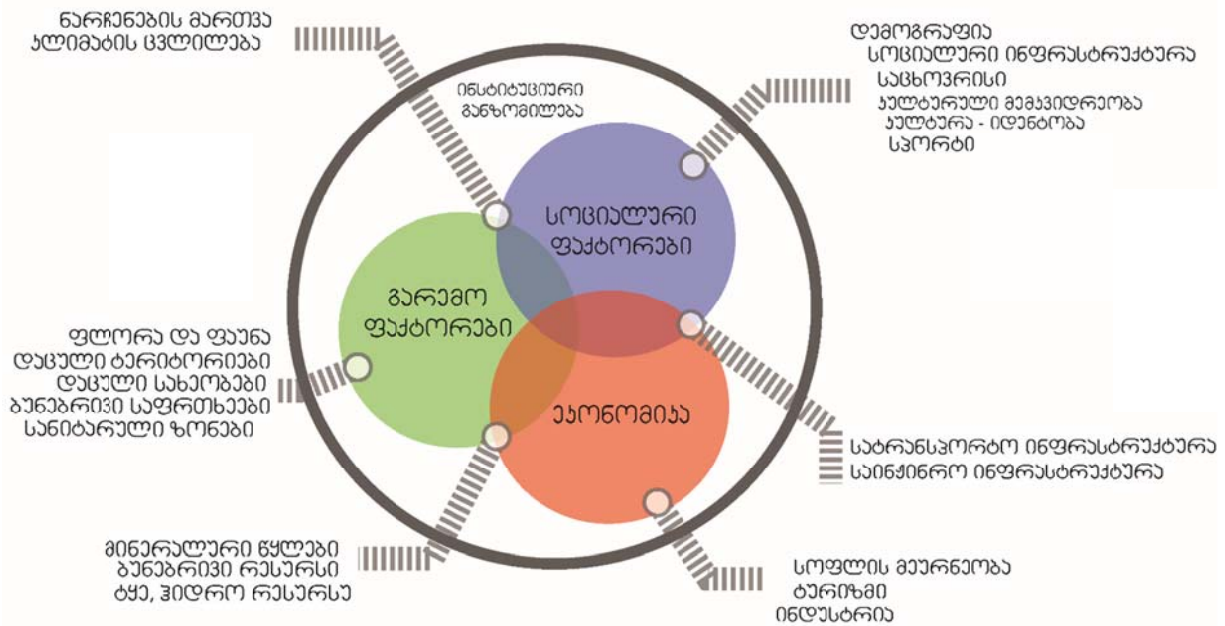
		და განივთრება; - o ქალაქ ონის და მთის რაჭის ბრენდირება; - o რიონის ხეობის სოფლების გააქტიურება; - o დაცული ტერიტორიების გამოყენება; - o მინერალური წყლების ჩამოსხმა; - o ბალნეოლოგიური, სამკურინალო-გამაჯანსაღებელი სფეროს გააქტიურება; - o აგრო-ტურიზმის პოტენციალის გამოყენება; - o სათავგადასავლო ტურიზმის პოტენციალის გამოყენება; - o ტურისტული მარშუტების (სვანეთი, ქვემო რაჭა - შაორის წყალსაცავი) გააქტიურება/ ზრდა; მდგრადი სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიის განვითარება: - o მეცხოველეობა, მებოსტნეობა; მეხილეობა, რძის პროდუქტის წარმოება; მეფუტკრეობა. - o ხარისხობრივი ზრდის ხელშეწყობა; - o ბუნებრივი საფრთხეების მიმართ მზადყოფნა და მოსალოდნელი შედეგების რისკების შემცირება; - o	მატება/მშენებლობა; - o ვიზიტორების ზრდა; - o მუნიციპალიტეტის შემოსავლების ზრდა; - o კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და განვითარება; - o აგრო-მეურნეობის განვითარება; - o კურორტების განვითარება; - o კვების მრეწველობის სექტორის განვითარება; - o სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამამუშავების, შეფუთვის და შენახვის სექტორების განვითარება; - o მომსახურების სფეროს განვითარება; - o პროფესიული განათლების ხელშეწყობა.
4	საზოგადოებრივი და ლანდშაფტური სივრცეების დაცვა და განვითარება;	მდგრადი მრეწველობის ინდუსტრიის სექტორების განვითარება: - o სუფრის და მინერალური წყლების ჩამოსხმა; - o ხის მასალის და ნაკეთობების ადგილზე წარმოება; - o ბუნებრივი საფრთხეების შემცირება: ბიოლოგიური (გატყიანება, გამწვანება), კომპლექსური ბიო-საინჟინრო გატყიანება/გამწვანება და საინჟინრო გადაწყვეტები (გაბიონები, დეზები, მცირე დამბები და სხვ), და საინჟინრო დეზები, შემაკავებელი ჯებირები, სელგამტარები და მრავალი სხვა).	- o დასაქმების ზრდა; - o მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდა; - o მუნიციპალური შემოსავლების ზრდა; - o კვების მრეწველობის განვითარება, შენახვა შეფუთვა გადამამუშავება; - o პროფესიული განათლების ხელშეწყობა; - o მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდა; - o მუნიციპალური შემოსავლების ზრდა; - o პროფესიული განათლების ხელშეწყობა; დაცული და უსაფრთო საარსებო გარემო გარემოს / შემცირებული რისკები
	კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა;	კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და განვითარება: - o ონის მუზეუმის მშენებლობა; - o ქ. ონის კულტურული მემკვიდრეობის საყრდენი გეგმის შემუშავება;	- o ტურისტული მიმზიდველობის ზრდა; - o განათლების, ზოლოვნების და მეცნიერების სფეროების გაუმჯობესება; - o ბუნებრივი საფრთხეების და შესაბამისად მოსალოდნელი ზარალის

	○ ონის მუნიციპალიტეტის კულტურული მემკვიდრეობის ინვენტარიზაცია; ○ გლოლას, ჭიორას და ღების ისტორიული განაშენიანების დაცვა, რესტავრაცია-ადაპტაცია; ○ ონის კულტურული მემკვიდრეობის ცალკეული ძეგლების ფიზიკური და ვიზუალური დაცვის არეალების განსაზღვრა, კონსერვაცია; ○ ტრადიციული საცხოვრებელი სახლების მუნიციპალიტეტიდან ხის მასალად გადინების შეჩერება; ○ საკურორტო არქიტექტურის ისტორიულად მნიშვნელოვანი შენობების დაცვა და განვითარება; ○ ზემო რაჭის ტრადიციული ხელოსნობის, ფლოკლორის, სამზარეულოს შენარჩუნების და განვითარების სტრატეგიების შემუშავება; ○ ტურისტული მემკვიდრეობის კონცენტრაციის ადგილების, კომლექსების და ცალკეული ძეგლების და ობიექტების ზედამხედველობა, მოვლა-პარტონობა. დამცავი ზონების შექმნა და ზედამხედველობა.	მინიმუმამდე დაყვანა, რისკების შემცირება; ○ კულტურული იდენტობის დაცვა და განვითარება; ○ კვალიფიციური მუშახელის მოთხოვნა; პროფესიული განათლების მოთხოვნა რეგიონში.
--	--	---

ცხრილი 6.1 მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები

მიზნები, ამოცანები და მოსალოდნელი შედეგები - სივრცითი გეგმის ძირითადი ელემენტების სტრუქტურა:

- მუნიციპალიტეტის გარემო ფაქტორები, მისი რესურსები და მათგან მომავალი საფრთხეების შეფასება;
- სოციალური ფაქტორები, მათი საჭიროებები და გამოწვევები;
- ეკონომიკის განვითარების შესაძლებლობები;
- ინსტიტუციური ჩარჩოები, პირველ რიგში თვითმმართველობა, სახელმწიფოს როლი და სხვა ჩართული (დაინტერესებული) მხარეები. იხ. **ილუსტრაცია 6.1**

ილუსტრაცია 6.1 გეგმის შემადგენელი ძირითადი ფაქტორები

ბუნებრივი გარემო და ბუნებრივი რესურსი

ონის მუნიციპალიტეტის ბუნებრივი გარემოს დაცვა და განვითარება მოიცავს საზოგადოების ეკონომიკური ზრდის ისეთ მოდელს, რომელიც უპასუხებს რეგიონის მოკლე, საშუალო და რაც ყველაზე მთავარია, გრძელვადიან მიზნებს.

მდგრადი ეკოლოგიური განვითარება გულისხმობს ისეთი ეკონომიკური მექანიზმის შექმნას, რომელიც განაპირობებს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების სრულყოფას, მაღალტექნოლოგიური/ინოვაციური, ეკოლოგიური მექანიზმების შექმნას და ეკონომიკური ზემოქმედების შემცირებას.

ბუნებრივი რესურსი მოიცავს წიაღისეულის, წყლის, მცენარეული საფარის, გეოლოგიური აგებულების, სასარგებლო წიაღისეულის, მათი მარაგების მონაცემებს და ა. შ.

წიაღისეულთან ერთად ისეთ ტერიტორიებს, სადაც უდიდესი წილი მთებს უკავია, მდიდარია საკურორტო ადგილებით, დასასვენებელი და სარეკრეაციო პოტენციალით, ველური ბუნების ჰაბიტატებით, მტკნარი და მინერალური წყაროების სათავეებით. ასეთ ტერიტორიებზე, წიაღისეულის მოპოვება და გადამამუშავება დაკავშირებულია სახიფათო ფიზიკურ-გეოლოგიური მოვლენებსა და პროცესებთან. წიაღისეულის მოპოვება და გადამამუშავება საფრთხილოა ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების და დეგრადაციის კუთხით. მაგალითად, თუ წიაღისეულის მოპოვებისას ჰაერი და ზედაპირული წყლები ბინძურდება ასეთ არეალში შემცირდება მეფუტკრეობა, ფუტკრის შემცირებასთან ერთად შემცირდება ველური ყვავილების, ხილისა და ბოსტნეულის განაყოფიერება და შესაბამისად მოსავალიც. ხოლო, მოწეული მოსავლის ხარისხი ექვემდებარება, რაც მასზე მოთხოვნას შეამცირებს.

ისეთი წიაღისეულის მოპოვება, ტრანსპორტირება და გადამამუშავება, რომელიც (საქართველოს განვითარების დონის პირობებში) გარემოს ზიანის მაღალ რისკებთანაა დაკავშირებული ამცირებს ტურისტული ინდუსტრიის მიმზიდველობის პოტენციალს. ტურისტული მიმზიდველობის ზრდა კი, ასევე პირდაპირ კავშირშია მასთან დაკავშირებული პოტენციური ინდუსტრიების გააქტიურებასთან.

მაგალითად: ონის მუნიციპალიტეტის სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიის მთავარ გამოწვევას, მცირემიწიანობის პრობლემაში, მისი რესურსების ეფექტიანი გამოყენება წარმოადგენს. მის რესურსზე მეტი სასოფლო სამეურნეო მიწის ფართობის გამოყენება გეოლოგიური რისკების ზრდასთანაა დაკავშირებული.

შექმნილი პროდუქცია თვითღირებულებითა და რაოდენობით ვერ გაუწევს კონკურენციას საქართველოს ბაზარზე - სხვა მუნიციპალიტეტებში წარმოებულ და ქვეყანაში იმპორტირებულ საქონელს. თუმცა, მისი ხარისხობრივი მაჩვენებლების მიხედვით (ეკოლოგიური გარემო პრობლემის, ნიადაგის, კლიმატის და ენდემური კულტურების მახასიათებლებიდან გამომდინარე) მნიშვნელოვანი უპირატესობა გააჩნია.

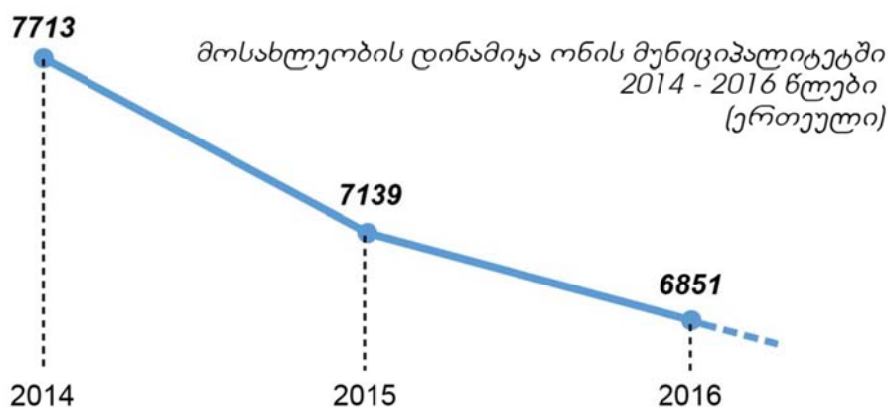
ონის მუნიციპალიტეტის სოფლის მეურნეობის პროდუქცია სწორედ ეკოლოგიურად ჯანსაღი და მაღალი ხარისხობრივი მაჩვენებლის შენარჩუნებას, განვითარებასა და ბაზარზე დამკვიდრებას (ბრენდირებას) საჭიროებს. ასეთი პროდუქცია მიმზიდველია ტურიზმის ადგილობრივი ბაზრისთვის. ამიტომ, წარმოებული პროდუქციის მომხმარებელი შესაძლოა რაჭაშივე გაჩნდეს, წვრილი მწარმოებლებისთვის შემცირდება მუნიციპალიტეტიდან პროდუქციის გატანასთან დაკავშირებული ხარჯები, სირთულეები და რისკები.

სოციალური ფაქტორები - დემოგრაფია და იდენტობა

ონის მუნიციპალიტეტის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას მოსახლეობის მიგრაცია წარმოადგენს. მთიანი რეგიონებიდან (მათ შორის ზემო რაჭიდან) მიგრაციის ძირითადი წილი ახალგაზრდებზე და შრომისუნარიან მოსახლეობაზე მოდის. შრომისუნარიანი მოსახლეობის მიგრაცია ამცირებს შობადობას, ადგილობრივი ეკონომიკის კონკურენტულ გარემოს, კვალიფიციური მუშახელის ადგილზე პოვნის შესაძლებლობას და ზოგადად, ახალი ინიციატივების გაჩენის შანსებს. მოსახლეობის სიმცირე სასაზღვრო რეგიონში სახელმწიფო უსაფრთხოებისთვის მნიშვნელოვანი გამოწვევაა (ონის მუნიციპალიტეტი საზღვრისპირა რეგიონია, ამის გარდა მას კონფლიქტური რეგიონი ესაზღვრება (ჯავა, ცხინვალის რეგიონი)).

2014 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მიხედვით სოფლის მოსახლეობის რიცხოვნობა 24%-ით შემცირდა 2002 წელთან შედარებით. საქართველოს მთიან რეგიონში კლების დონე კიდევ უფრო მაღალი იყო, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონებში ეს მაჩვენებელი 37.4%-ს შეადგენდა. გარდა იმისა, რომ მოსახლეობის ნაწილი საზღვარგარეთ ემიგრაციაში მიდის, მაღალია შიგა მიგრაციის დონე.

2015 წელს, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონში მოსახლეობის ბუნებრივი ზრდა უარყოფითი იყო და -473-ს შეადგინა (საქსტატი, 2015).

ილუსტრაცია 6.2 ონის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის დინამიკა 2014-16 წ.წ.

მთის მოსახლეობა შესამჩნევ კლებას გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან იწყებს, როცა მანამდე ყოველწლიურად იზრდებოდა, როგორც მოსახლეობა, ასევე სოფლად წარმოებული პროდუქცია (რაც სავარაუდოდ მეორე მსოფლიო ომის ამოცანების საპასუხოდ სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიის ზრდის ინერციის შედეგი უნდა ყოფილიყო).

კოლმეურნეობა ცდილობდა შრომისუნარიანი მოსახლეობის მოზიდვას მთიან რეგიონებში, შენდებოდა საცხოვრებელი მუშებისთვის, მსხვილი ფერმები და მასთან დაკავშირებული საწარმოები. 60-იან წლებში რაჭის, ასევე ონის სოფლის მეურნეობის დარგი მაქსიმალური მოცულობის მიწას ამუშავებდა და სოფლის მეურნეობის პროდუქტს ქმნიდა.

მოსახლეობის დინამიკის და წარმოებული პროდუქციის მონაცემების ანალიზის შედეგად, ვვარაუდობთ, რომ როგორც ჩანს, მომდევნო წლებში საბჭოთა კავშირის დონეზე მიღებულ იქნა სტრატეგიული/პოლიტიკური გადაწყვეტილება - სოფლის მეურნეობის ნაცვლად უფრო აქტიურად განვითარებინათ სხვა ინდუსტრიები და ამ პერიოდიდან იწყება მოსახლეობის მიგრაციის ხელშეწყობა ქალაქებში, რასაც იმავე წლებში, ახალი საბინაო მშენებლობის ბუმი მოსდევს საქართველოს დიდ ქალაქებში.

ტრადიციულად, ონის მთის მოსახლეობა სეზონურად მიგრირებდა. საშემოდგომო სამეურნეო საქმის დასრულების შემდეგ, გრძელი და მკაცრი ზამთრის პერიოდში, შრომისუნარიანი მოსახლეობა ტოვებდა საკუთარ ოჯახებს, საქართველოს ბარში დროებითი სამუშაოს საძიებლად (მშენებლებად, მზარეულებად..). სოფლად დარჩენილი მოსახლეობა კი საყოფაცხოვრებო საქმიანობასა და ხის, ქვის, ფოლადის, ძვირფასი ლითონის, ტყავის და სხვა წინასწარ მომარაგებული მასალის დამუშავებას ეწეოდა. გაზაფხულზე სასოფლო საქმიანობის გააქტიურებასთან ერთად მოსახლეობა კვლავ აახლებდა მიწის დამუშავებას, მშენებლობას, თევზაობას, ნადირობას და პროდუქტისა და სხვა სახის ტვირთების გადაზიდვას.

დღეს, მოსახლეობის კლების ფონზე განსაკუთრებით რთულია მუნიციპალური მმართველობისთვის მოიძიოს რესურსები თუნდაც საბაზისო ინფრასტრუქტურის (კარგი ან საშუალო ხარისხის) უზრუნველსაყოფად. მოსახლეობის მიგრაცია ამცირებს სკოლების და ბაღების მოსწავლეების რაოდენობას და დგება საკითხი: მათი რენტაბელობის, გამსხვილების, ასაკობრივი ჯგუფების გაერთიანების ან დახურვის შესახებ. შრომისუნარიანი მოსახლეობის მიგრაცია ვნებს ადგილობრივი დასაქმების არსებულ ბაზარს, ამცირებს მომსახურების მიღების მრავალფეროვნებას, ახალი ინიციატივების გაჩენის შანსებს. მოსახლეობის კლებით გამოწვეული შედეგები კვლავ მოსახლეობის მიგრაციას უწყობს ხელს და პრობლემა მძიმდება.

მოსახლეობის შემცირების დინამიკის მიუხედავად, ონის და მთლიანად რაჭის რეგიონის მიზანია საარსებო და საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესება, მისი ამოცანებია: კულტურის, სპორტის, განათლების და ჯანდაცვის ინსტიტუციების, ინფრასტრუქტურის, მუნიციპალიტეტებს შორის კონკურენტული გარემოს შექმნა (მოსახლეობის შენარჩუნების და ზრდის ხელშეწყობის მიზნით ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილების ფარგლებში, ასევე სახელმწიფო პოლიტიკის - მაღალმთიანი დასახლებების სტატუსის მატარებელ ადგილებში).

რაჭიდან წამოსულ რაჭველებს საკუთარ კუთხესთან ძლიერი იდენტობა აკავშირებთ. სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება შეამცირებს გადაადგილების დროს და გაზრდის მგზავრობის კომფორტს. არსებული სეზონური (ზაფხულის) სტუმრობის გარდა, მოსალოდნელი იქნება ვიზიტების ზრდა წელიწადის სხვა დროებშიც. გაიზრდება სტუმრების რაოდენობა და სიხშირე: რაჭის ქალაქების, სოფლების, კულტურული მემკვიდრეობის ცალკეული ძეგლების და კომპლექსების, კურორტების და სხვა, კულტურული, სპორტული, სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი და სათავგადასავლო დანიშნულების ადგილებში.

გაუმჯობესებული სარანსპორტო მიმოსვლა გაამარტივებს და გააიადებს ტვირთების გადაზიდვას. შეამცირებს ონის მუნიციპალიტეტში წარმოებული საქონლის თვითღირებულებას, ასევე გაზრდის საქონლისთვის საჭირო იმპორტირებული ნედლეულის და ადგილობრივი მომსახურების ხელმისაწვდომობას და მარავალფეროვნებას.

მოსახერხებელი კავშირები დაეხმარება მუნიციპალიტეტის სოფლებში და ქალაქებში დაბრუნების მსურველებს. შექმნის მშენებლობის, წარმოების, სამშენებლო მასალისა და სხვა საყოფაცხოვრებო საქონლის გადაზიდვის და მომსახურების მოსახერხებელ და ხელმისაწვდომ შესაღებლობებს.

ეკონომიკის მუნიციპალური დონე

ეკონომიკის განვითარება არის კეთილდღეობის ზრდის უალტერნატივო საშუალება. ეკონომიკური განვითარების ნათელი ხედვა და სტრატეგიული მიზნების დასახვა არის ძლიერი ეკონომიკის შექმნის და განვითარების წინაპირობა.

ონის მოსახლეობის შენარჩუნებისა და ზრდის ერთადერთი გზა ეკონომიკური განვითარებაა, ამიტომ მუნიციპალიტეტმა უნდა შეძლოს ეკონომიკის ეტაპობრივი განვითარება და კონკურენტუნარიანი ადგილობრივი პროდუქციის და მომსახურების შექმნის ხელშეწყობა. მუნიციპალიტეტმა სახელმწიფოს დახმარებით უნდა შეძლოს საცხოვრებელი გარემოს, ადამიანური კაპიტალისა და უნარების გაუმჯობესება. მუნიციპალიტეტმა უნდა შეძლოს სტრატეგიული განვითარების პროცესში ფასილიტატორის და რიგ შემთხვევებში ლობისტის როლის სრულფასოვნად შესრულება. ამავდროულად, უნდა მოიზიდოს დამატებითი ფინანსები და რესურსები ადგილობრივი ეკონომიკის გასაზრდელად და გასაძლიერებლად.

თვითმმართველობის ძირითად ინსტრუმენტს ეკონომიკის ზრდაში წარმოადგენს მიწის სწორი გამოყენების პოლიტიკის შემუშავება და უზრუნველყოფა, ანალიზზე და პრიორიტეტებზე დაყრდნობით ინფრასტრუქტურის განვითარება და მათ შორის, განსაკუთრებით სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება, ბიზნესის დახმარება და არაფორმალური ეკონომიკის მხარდაჭერა, ფინანსების სტაბილური და მზარდი წყაროების უზრუნველყოფა, საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესება და კერძო-საჯარო პარტნიორობის ფორმების წახალისება და ბოლოს, კარგი მმართველობის ჩამოყალიბება.

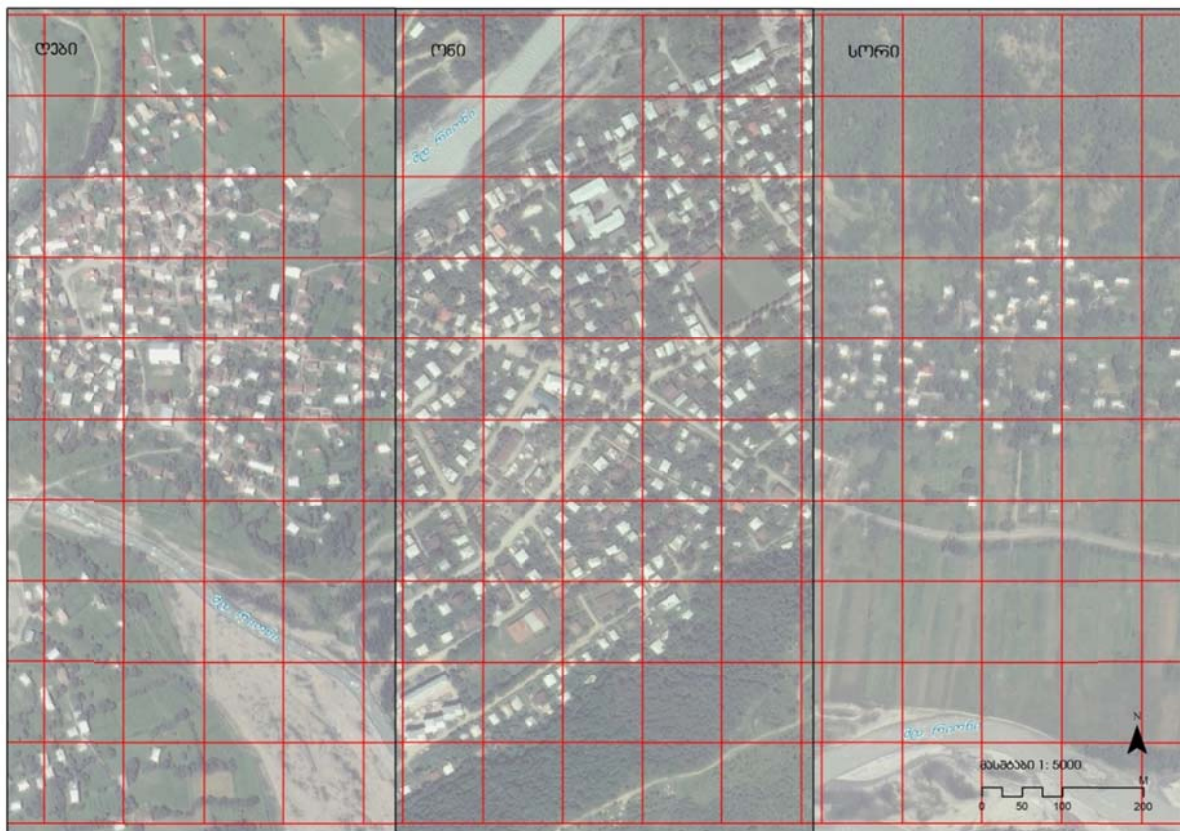
6.2 მიწის გამოყენება

საცხოვრისი

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე საცხოვრისის განვითარებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს ისეთი ფაქტორები, რომლებმაც ხელი შეუწევს განსახლების იმ სისტემის ჩამოყალიბებას, როგორი სახითაც ის დღეს არსებობს.

ასეთი ფაქტორებია, განაშენიანებული გარემოს მორფოლოგია, ბუნებრივი მდებარეობა, რელიეფი და მიწის არსებული რესურსი.

საცხოვრისის სიმჭიდროვის და ტიპოლოგიის ანალიზისას ონის მუნიციპალიტეტში არსებული დასახლებები დაიყო 1 ჰა-იან ტერიტორიის კვადრატებად და გაიზომა საშუალოდ რამდენი ტიპის საცხოვრებელი ერთეული ექცევა ერთ კვადრატში (იხ. ილუსტრაცია 6.2.1).

ილუსტრაცია 6.2.1 მორფოლოგიის სამი ტიპი

შესაბამისად, მორფოლოგიის მხრივ, შესაძლებელია გამოიყოს განსახლების სამი ტიპი:

ისტორიული განაშენიანება, რომელიც ძირითადად მთიანი რაჭის კომპაქტურ სოფლებს აერთიანებს, ესენია: ღები, ჭიორა, ძველი გლოლა, შქმერი. ამ ტიპის დასახლებებისთვის, გარდა იმისა, რომ მათ განსაკუთრებული ისტორიულ-კულტურული ღირებულება გააჩნიათ, ასევე დამახასიათებელია განაშენიანების კომპაქტური ხასიათი, ქუჩათა ქსელის სიხშირე და საცხოვრებელი სახლების ერთმანეთთან ახლოს განლაგება, საკარმიდამო ნაკვეთების მცირე ზომა, რაც ქალაქური განსახლების გარკვეულ ელემენტებს ანიჭებს ამ ერთეულებს და მათ დამატებით ღირებულებას სძენს. ასეთ არეალებში საცხოვრისის განვითარებისას მნიშვნელოვანია დაცული იყოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის რეჟიმებით დადგენილი პირობები, განაშენიანების ხასიათი და არ მოხდეს ისტორიული ქსოვილის დაშლა. მსგავსი ტიპის დასახლებებისთვის დამახასიათებელია საცხოვრებელი ერთეულების მაღალი სიმჭიდროვე - საშუალოდ, 20 სახლი 1 ჰა ტერიტორიაზე.

ქალაქური განაშენიანება, რომელიც მუნიციპალიტეტში მხოლოდ ქალაქ ონით შემოიფარგლება. ისტორიული დასახლებებისგან განსხვავებით, ონისთვის დამახასიათებელია მეტნაკლებად საშუალო კომპაქტურობა, საცხოვრებელი სახლებისა და ქუჩათა ქსელის გათვალისწინებით. საცხოვრისის საშუალო სიმჭიდროვე აქ შეადგენს დაახლოებით 8 ერთეულ სახლს 1 ჰა ტერიტორიაზე.

საბჭოთა პერიოდში განვითარებული სასოფლო დასახლებები (სორი და მდინარე რიონის ხეობაში არსებული სოფლები, შედარებით დიდი სასოფლო-სამეურნეო მიწის რესურსებით) ყველაზე მეჩხრად განვითარებულ განსახლების ტიპს წარმოადგენს მუნიციპალიტეტში. ასეთი ტიპის დასახლებები გვხვდება ისტორიულად განვითარებული სოფლების მახლობლად (პატარა ლები, გლოლა). შედარებით დიდი სასოფლო-სამეურნეო მიწის რესურსების გარდა, ამ ტიპის დასახლებებში საკარმიდამო ნაკვეთებიც მოზრდილი ზომისაა. საცხოვრისის საშუალო სიმჭიდროვე აქ დაახლოებით 3 საცხოვრებელ სახლს შეადგენს 1 ჰა ტერიტორიაზე.

სიმჭიდროვის არსებული მდგომარეობის შესაფასებლად, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გამოვიყენეთ 1 ჰა ფართობ ტერიტორიაზე საშუალოდ არსებული სახლების რაოდენობა. რაც შეეხება ოჯახების საშუალო ზომას, ამის მაჩვენებლად ავიღეთ საქსტატის მიერ 2014 წელს ჩატარებული მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შინამეურნეობების ზომის მონაცემები.²

დასახლების ტიპოლოგიის მიხედვით სახლებისა და საერთო განაშენიანების ფართობის (ჰა) შეფარდება გვამღვს მიახლოებით სურათს თუ რა რაოდენობის მოსახლის დაკმაყოფილება შეუძლია მუნიციპალიტეტს საცხოვრისით, არსებული რესურსების გათვალისწინებით.

ამ მიდგომით მუნიციპალიტეტის მასშტაბით საცხოვრებელი სახლებისთვის განაშენიანებული ტერიტორიის რესურსი შესაძლებელია გამოვითვალოთ შემდეგნაირად:

$$\text{დასახლების ტიპი} = \text{ფართობი} * \text{სიმჭიდროვე}$$

და მივიღებთ დასახლების ტიპების მიხედვით სახლების იმ მიახლოებით რაოდენობას, რაც შესაძლებელია არსებობდეს/განთავსდეს საცხოვრისზე მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად (იხ. ცხრილი 6.2.1).

დასახლების ტიპი	განაშენიანებული ტერიტორიის ფართობი (ჰა)	საცხოვრისის საშუალო სიმჭიდროვე (სახლი/ჰა)	საცხოვრისის რესურსი (ერთეული)
ქალაქი	165 ჰა	8	1 320
მჭიდროდ განაშენიანებული სოფელი	450 ჰა	20	9 000
საბჭოთა ტიპის მეჩხრად განაშენიანებული სოფელი	550 ჰა	3	1 650
სულ	1200 ჰა	-	11 970

ცხრილი 6.2.1 განაშენიანებული ტერიტორიის ფართობი, სიმჭიდროვე საცხოვრისის რესურსი ტიპოლოგიის მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში

როგორც ცხრილი გვიჩვენებს, მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე საცხოვრისის რესურსს შეუძლია დააკმაყოფილოს დაახლოებით 24 000 ადამიანი.³

ინდუსტრიის განვითარება და კრიტიკული არეალები

მუნიციპალიტეტში ამჟამად დიდი მასშტაბების მქონე ინდუსტრია არ არსებობს და იგი მხოლოდ შემოიფარგლება კვების მრეწველობის რამდენიმე საწარმოთი, ფერმერული ინდუსტრიით, ხისა და ქვის რამდენიმე საამქროთი.

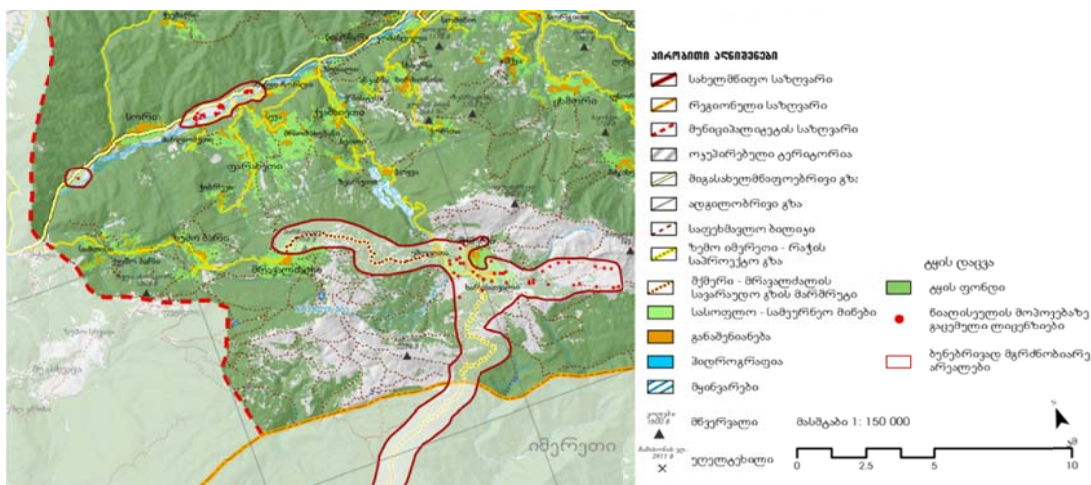
² ონის მუნიციპალიტეტში ეს მაჩვენებელი შეადგენს საშუალოდ ორ (2) ადამიანს. იხ. ასევე ცხრილი 6.3.1.

³ აღნიშნული მეთოდოლოგია საორიენტაციო ხასიათს ატარებს. საცხოვრისის ზუსტი რესურსისა და ხარისხის დასადგენად აუცილებელია ჩატარდეს საყოველთაო ინვენტარიზაცია მუნიციპალიტეტის მასშტაბით.

სამომავლოდ, მუნიციპალიტეტის მდგრადი განვითარების კუთხით, აუცილებელია სწორად მოხდეს ინდუსტრიული განვითარების პრიორიტეტების განსაზღვრა. ადგილობრივი კულტურული და სხვა გარემო ფაქტორების გათვალისწინებით, უპირატესად უნდა განვითარდეს სოფლის მეურნეობაზე დაფუძნებული კვების მრეწველობა, ასევე, ხის დამუშავება.

ბუნებრივი რესურსების მოპოვებასთან დაკავშირებით კი აუცილებელია განვითარების ისეთი სცენარის შერჩევა, რომელიც არ დააზიანებს იმ ხელშეუხებელ ეკოსისტემას, რაც დღეს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე გვხვდება, ტყის მდიდარი საფარი და ფლორა-ფაუნით.

ამ მხრივ, აღსანიშნავია უკვე გამოკვეთილი სავარაუდო კონფლიქტები მრეწველობის რიგ დარგსა და ბუნებრივი გარემოს დაცვას შორის. არსებული მდგომარეობით, მუნიციპალიტეტის მასშტაბით მრავლად არის გაცემული მრავალწლიანი ლიცენზიები ისეთი რესურსების მოპოვებაზე, როგორებიცაა ბარიტი, გრანიტი, სპილენძი, ოქრო. ერთ-ერთ ყველაზე კრიტიკულ არეალს წარმოადგენს სოფელი შქმერი და მისი მიმდებარე ტერიტორიები (იხ. ილუსტრაცია 6.2.2). გარდა იმისა, რომ აქ გაცემულია რამდენიმე ათეული ლიცენზია წიაღისეულის მოპოვებაზე, სამომავლოდ დაგეგმილი საგზაო ინფრასტრუქტურა, რომელიც დააკავშირებს ქალაქ ონს საჩხერესთან, სწორედ ამ ტერიტორიის სიახლოვეს გაივლის და არსებობს იმის საშიშროება, რომ ახალი ინფრასტრუქტურის გაჩენის შემდგომ დაიწყოს სამთო-მოპოვებითი სამუშაოები, რამაც შეიძლება დღეს ხელშეუხებელ ბუნებას, დიდი ზიანი მოუტანოს. გაცემული ლიცენზიის ლოკაციები ხშირ შემთხვევაში ხვდება ტყის რეგისტრირებული საფარის ტერიტორიაზე, გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების არეალებსა და ზურმუხტის ქსელით დადგენილ საზღვრებში. შესაბამისად, აუცილებელია, მსგავს ტერიტორიებზე არსებული ბუნებრივი რესურსების მოპოვების საკითხი კომპლექსურად იქნას შესწავლილი და მრავალი ფაქტორის გათვალისწინებით შეფასდეს მათი სოციო-ეკონომიკური სარგებელი და გარემოზე ზეგავლენა. არსებული კონფლიქტები გრაფიკული სახით მოცემულია რუკა 38-ზე.

ილუსტრაცია 6.2.2 ფრაგმენტი წიაღისეული და ბუნებრივი გარემო

ონის მუნიციპალიტეტის სოფლის მეურნეობის სფეროს: (იხ. თავი 6.10) მეცხოველეობის, მეხოსტნეობა-მეხილეობის, მეფუტკრეობის და სხვა ინდუსტრიების განვითარებასთან ერთად მნიშვნელოვანია, მათთან პირდაპირ დაკავშირებული გადამამუშავების, წარმოების, შეფუთვის და შენახვის მეურნეობების განვითარებისთვის თავსებადი არეალების გამოვლენა. სასოფლო სამეურნეო ტერიტორიის სიმცირიდან გამომდინარე განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მიწის ეფექტურ გამოყენებას, ამიტომ მსხვილი და საშუალო ფერმერული მეურნეობების და მათთან დაკავშირებული სასოფლო-სამეურნეო შენობების განთავსების არეალების განსაზღვრად შემუშავებულია რამდენიმე ძირითადი პირობა:

- ტერიტორია არ უნდა იყოს ერთ ჰექტარზე ნაკლები;
- ტერიტორია არ უნდა იყოს 20%-ზე ციფაბო;

- ტერიტორია განლაგებული უნდა იყოს შიგა სახელმწიფოებრივ ან მუნიციპალიტეტთაშორის მნიშვნელობის საავტომობილო გზის სიახლოვეს;
- არ უნდა ექცეოდეს ბუნებრივი საფრთხის შემცველ არეალში;
- არ უნდა ექცეოდეს კულტურული და ბუნებრივი გარემოს დაცვის არეალში.

ამ პირობების გათვალისწინებით გამოვლინდა ინდუსტრიული გამოყენებისთვის თავსებადი ტერიტორიების სავარაუდო რუკა 22.-ზე მიწის გამოყენება და სამრეწველო არეალები. რუკას საფუძვლად უდევს რელიეფის დახრილობის ანალიზი. რუკაზე დატანილია მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურა და მიწის გამოყენების კომპონენტები: სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა და დასახლებული პუნქტები, სანიტარული წყლის დაცვის ზონების და დაცული ტერიტორიების კანდიდატების საზღვრები.

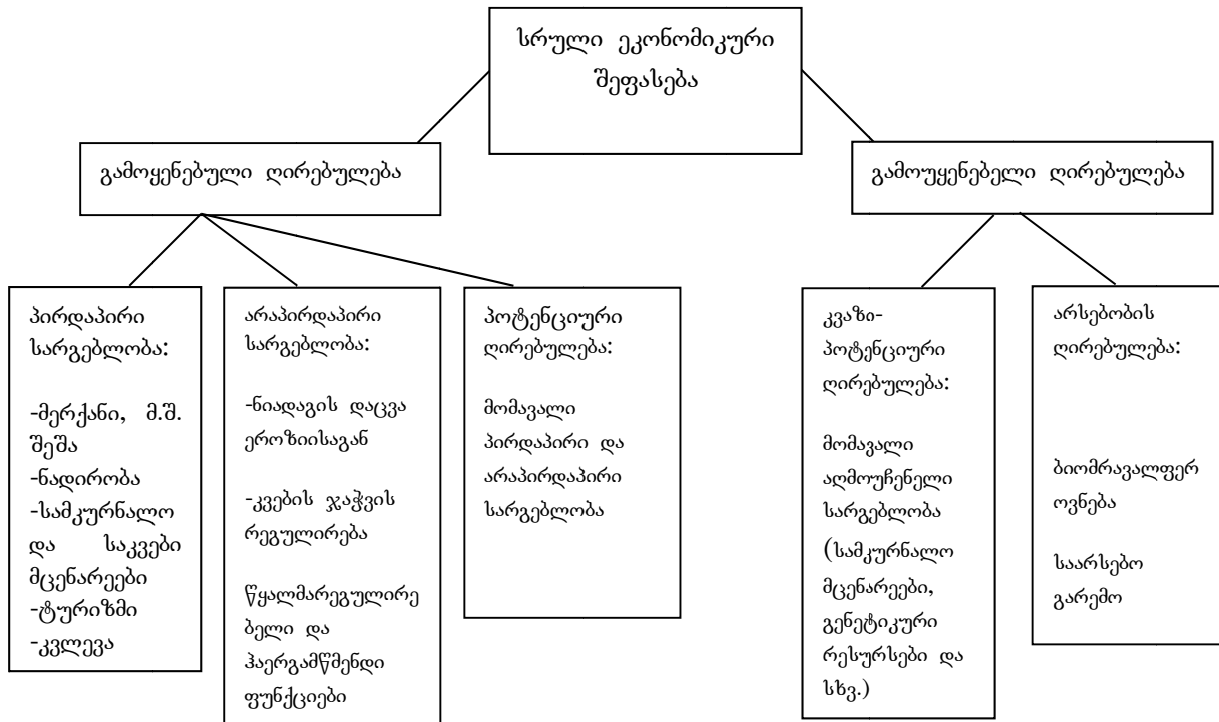
რუკაზე აღნიშნულია რიონის კალაპოტში, მდინარე რიონისგან მოსალოდნელი მინიმუმელოვანი ბუნებრივი საფრთხის შემცველი არეალები, თუმცა მოსალოდნელი საფრთხეების ზუსტი გავრცელების არეალების და შესარბილებელი გადაწყვეტების დასაზუსტებლად საჭიროებს დამატებით კვლევებსა და პროექტებს.

ხე-ტყის დამუშევების სექტორი

ონის მუნიციპალიტეტის ტყეები გამორჩეულია თავისი მრავალფეროვნებით, როდესაც საუბარია ტყის რესურსების შეფასებაზე. აქ აკუმულირებულია მნიშვნელოვანი რაოდენობის როგორც მერქნული, ასევე არამერქნული რესურსი, ასევე აღსანიშნავია სხვადასხვა ეკოლოგიური ფუნქციები (ნიადაგდაცვითი, წყალდაცვითი, კლიმატმარეგულირებელი), რომელსაც ეს ტყეები ასრულებენ. ზოგადად, ძნელია, რომ შესაძლებელი გახდეს ტყის ეკოსისტემების სხვადასხვა ფასეულობების ერთიან კონტექსტში მოყვანა. ასეთი მიდგომა წარმოადგენს საშუალებას, რომელიც დახმარებას გაუწევს გადაწყვეტილების მიღების პროცესს მართვის სხვადასხვა სცენარის შედეგების დემონსტრირების მეშვეობით, და ამავე დროს უზრუნველყოფს გადაწყვეტილების მიმღებს არსებული მდგომარეობის ნათელი სურათით. შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე პირს ყოველთვის დასჭირდება ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს ამა თუ იმ რესურსის მართვა, რათა არ იქნას დარღვეული მდგრადი მოხმარების ბალანსი და უზრუნველყოფილი იქნას ყველა სარგებელის/რესურსის უწყვეტი და გრძელვადიანი განვითარება.

ქვემოთ მოცემულია „დიაგრამა, რომელიც შემუშავებულია ტყის რესურსების სრული ეკონომიკური შეფასებისათვის“:

⁴ Munasinghe and Lutz., 1993 “Environmental Economics and Valuation in Development decision-making”, CIDIE, The World Bank, Washington, ISBN 0-8213-2670-8

ილუსტრაცია 6.2.3 ტყის რესურსების სრული ეკონომიკური შეფასების ელემენტები

საქართველოს შესაბამისი კანონმდებლობაც, კერძოდ საქართველოს ტყის კოდექსი აღიარებს მრავალმიზნობრივ ტყით სარგებლობის მნიშვნელობას, რომლის 51-ე მუხლით განსაზღვრულია ტყითსარგებლობის სხვადასხვა სახე, რაც მოცემულია ქვემოთ ჩანართში.

1. საქართველოს ტყის ფონდის ტერიტორიაზე შეიძლება განხორციელდეს ტყით სარგებლობის შემდეგი სახეები:
 - ა) ხე-ტყის დამზადება;
 - ბ) სატყეო პლანტაციური მეურნეობის წარმოება;
 - გ) ტყის მერქნიანი მცენარეების პროდუქტისა და ხის მეორეხარისხოვანი მასალების (თესლის, ნაყოფის, ძირკვის, ლაფნის, ფიჩხის, ნეკერის და სხვა) დამზადება;
 - დ) ტყის არამერქნული რესურსებით (სოკოებით, სამკურნალო და ტექნიკური ნედლეულით, სხვა ბალახეული, ბუჩქოვანი მცენარეებითა და მათი პროდუქტებით) სარგებლობა;
 - ე) სასოფლო-სამეურნეო მიზნით ტყით სარგებლობა;
 - ვ) სპეციალური და მიჩენის მიზნით სარგებლობა;
 - ზ) სამეცნიერო-კვლევითი და სასწავლო მიზნით სარგებლობა;
 - თ) საკურორტო, რეკრეაციული, სპორტული და სხვა კულტურულ-გამაჯანსაღებელი მიზნით სარგებლობა;
 - ი) სამონადირეო მეურნეობის მოწყობა;
 - კ) თევზის მეურნეობის მოწყობა;
 - ლ) ნადირობა;
 - მ) სახელმწიფო ტყის ფონდში მიწის ნაყოფიერი ფენის მოხსნა;
 - ნ) არასასოფლო-სამეურნეო მიზნით სარგებლობა;
 - ო) ცხოველთა თავშესაფრებისა და სანაშენეების მოწყობა;
 - პ) „ტყით სარგებლობის წესით“ განსაზღვრული სხვა საქმიანობა.

ჩანართი 6.13.1 (მუხლი 51) ტყით სარგებლობის სახეები

ონის მუნიციპალიტეტში ფართოდ არის წარმოდგენილი ხელუხლებელი ტყის მასივები. მუნიციპალიტეტმა ცენტრალურ მთავრობასთან ერთად უნდა შეიმუშავოს ტყის რესურსების მდგრადი და შემდეგი მართვის სტრატეგია.

რეკომენდირებულია, რომ ხის მასალა საბოლოო პროდუქტის სახით მაქსიმალურად ონის მუნიციპალიტეტში გადამუშავდეს, რათა ადგილზე დარჩეს დამატებული ღირებულება. ამ მხრივ შესაძლებელია იწარმოოს ხის სამშენებლო მასალა, მშენებლობის მოსაპირკეთებელი მასალა და ავეჯი. მუნიციპალიტეტში ტურისტული ინფრასტრუქტურის მოწყობასთან ერთად გაიზრდება მოთხოვნა ამ პროდუქტებზე.

თავდაცვის მიზნებისათვის გამოყენებული ტერიტორიები

ონის მუნიციპალიტეტს ჩრდილოეთიდან რუსეთის ფედერაცია ესაზღვრება. კანონი საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ - საზღვრისპირა ტერიტორიებზე ორ არეალს გამოყოფს და შესაბამის რეჟიმებს აწესებს.

- **სასაზღვრო ზონა** – საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზიდან ტერიტორიის სიღრმეში შემავალი, არაუმეტეს 5 კილომეტრის სიგანის სახმელეთო ზოლი;
- **სასაზღვრო ზოლი** – არა უმეტეს 500 მეტრის სიგანის სასაზღვრო ზონის ნაწილი, რომელიც უშუალოდ ემიჯნება სახელმწიფო საზღვარს.

სასაზღვრო ზონასა და სასაზღვრო ზოლში პირისა და ტრანსპორტის შესვლა, დროებით ყოფნა და გადაადგილება ხდება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტისა და ტრანსპორტზე სათანადო დოკუმენტების წარდგენისას.

სასაზღვრო ზოლში პირისა და ტრანსპორტის შესვლის ადგილი და დრო, გადაადგილების მარშრუტი, აგრეთვე მათი ყოფნის სხვა პირობები დგინდება „სახელმწიფო საზღვრის რეჟიმისა და დაცვის წესით“.

სასაზღვრო ზოლის ტერიტორია სახელმწიფო საკუთრებაა. ამ მონაკვეთზე ისტორიული და მატერიალური კულტურის ძეგლებს, ფლორასა და ფაუნას იცავს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში შემავალი უფლებამოსილი ორგანო შესაბამისი სახელმწიფო უწყებების უშუალო მონაწილეობით.

სასაზღვრო ზოლში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, რომელიც არ არის დაკავშირებული მის მოვლასთან, სასაზღვრო ნიშნების შემოწმებასთან და საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დაცვის ღონისძიებებთან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით ან შეთანხმებით სხვა რამ არის გათვალისწინებული. (მაგ. ბერნის კონვენცია „ზურმუხტის ქსელი“)

სასაზღვრო ზოლის რეჟიმი არ ვრცელდება დასახლებულ პუნქტებზე. მოსახლეობის დასვენების ადგილებში სასაზღვრო ზოლის რეჟიმი ვრცელდება მხოლოდ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში შემავალი უფლებამოსილი ორგანოს მიერ სპეციალურად დადგენილ ტერიტორიაზე (მაგ. სოფელი გონა).

იხ. რუკა 21 - ონის მუნიციპალიტეტის საზღვრები;

6.3 დემოგრაფია და პროგნოზი

ანალიზი

ონის მუნიციპალიტეტის დემოგრაფიული ტენდენცია ზოგადად ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის მსგავსად, უარყოფითია. საქსტატის ოფიციალურ მონაცემებზე დაყრდნობით, 2018 წელს მოსახლეობის რაოდენობა მუნიციპალიტეტის მასშტაბით 30%-ით არის შემცირებული 2010 წლის მაჩვენებელთან შედარებით, რამაც საშუალო წლიური კლებით 5% შეადგინა⁵.

ონის მუნიციპალიტეტში არსებული სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასების შედეგად⁶, ნათელი ხდება, რომ მოსახლეობის კლების მთავარ მიზეზად უნდა განვიხილოთ ზოგადად ეკონომიკური შესაძლებლობების სიმწირე, რომელიც ხელს უწყობს რეგიონიდან ახალგაზრდა თაობის გადინებას, იწვევს ე.წ. დემოგრაფიულ დაბერებას და განაპირობებს ბუნებრივი მატების უარყოფით მაჩვენებელს⁷.

თემებისა და სოფლების დემოგრაფიული მდგომარეობის (2014 – 2016 წლები⁸) სივრცით ასპექტში ანალიზის შედეგად ცხადი გახდა ის მთავარი მახასიათებლები, რომლებიც უკეთ გვიჩვენებს დემოგრაფიული განვითარების შიდა სივრცით თავისებურებებს (იხ. **ილუსტაცია 6.3.4** და **ცხრილი 6.3.1**).

მუნიციპალიტეტში არსებული 19 ადმინისტრაციული ერთეულის (ქალაქი და თემი) მასშტაბით, მოსახლეობის საშუალო წლიური მატება მხოლოდ ცხმორის თემში დაფიქსირდა და 8.6 % შეადგინა. რაც შეეხება კლებას, ამ მხრივ ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით გამოირჩევა წედისის თემი - 24.3 %. ქალაქ ონში ამავე პერიოდში 3.2 % კლება დაფიქსირდა.

სოფლების ანალიზით კი უფრო კონკრეტულად გამოჩნდა, მუნიციპალიტეტის დემოგრაფიული მდგომარეობის შიგა სურათი. საერთო ჯამში, 65 დასახლებულ ერთეულზე (ქ. ონის ჩათვლით) არსებული მონაცემებით, სად არის დემოგრაფიული მატება, უცვლელი მდგომარეობა თუ კლება.

65 სოფელზე არსებული ინფორმაციით, 46 მათგანში (71 %) დაფიქსირდა მოსახლეობის საშუალო წლიური კლება, რომელთაგან ყველაზე უარყოფითი მაჩვენებლით გამოირჩევა სოფელი ხიდშელები (-43 %), ხოლო კლების ყველაზე მცირე ტემპით სოფელი ჯინჭვისი (-0.6 %).

მოსახლეობის საშუალო წლიური ცვლილება არ შეიჩნევა 8 სოფელში (12 %), ხოლო მატება ხდება 11 მათგანში (17 %). ამ მხრივ გამოსარჩევია სოფელი ბაჯიხევი.

როგორც გამოჩნდა, მუნიციპალიტეტის სოფლების უმეტესობა იცლება მუდმივი მოსახლეობისგან და არსებული ტენდენციის გაგრძელების შემთხვევაში, მომდევნო რამდენიმე წელიწადში მათი დიდი ნაწილი გაუკაცრიელების საფრთხის წინაშე დადგება, ეს კი ერთი მხრივ უარყოფითად აისახება მუნიციპალიტეტის სამომავლო განვითარების პერსპექტივაზე, ხოლო ასევე საფრთხის წინაშე დადგება ადგილობრივი თვითმყოფადი კულტურის შენარჩუნებაც, რაც გამოარჩევს ამ რეგიონს, თუნდაც ტურისტული პოტენციალის თვალსაზრისით.

ამ მხრივ საგულისხმოა, რომ მიუხედავად მუდმივი მოსახლეობის ყოველწლიური კლებისა, სოფლების დიდ ნაწილში შეინიშნება სეზონური მატება, რაც გამოწვეულია რაჭის ამ მხარის ფიზიკურ-გეოგრაფიული

⁵ საქსტატის მონაცემები - http://geostat.ge/?action=page&p_id=472&lang=geo

⁶ სოციალური მომსახურების სააგენტოს ოფიციალური მონაცემებით, 2017 წლის დეკემბრის მდგომარეობით, ონის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის 42% არის მიზნობრივი სოციალური პროგრამის ბენეფიციარი და იღებს საარსებო შემწეობას - http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=1242

⁷ საქსტატის მონაცემები - <http://geostat.ge/regions/>

⁸ მუნიციპალიტეტის მიერ მოწოდებული ინფორმაცია მოიცავდა არსებულ დემოგრაფიულ სტატისტიკას 2014 – 2016 წლებში თემებისა და მათში შემავალი სოფლების მიხედვით.

თავისებურებებთან. სამწუხაროდ, არსებული მდგომარეობის შეფასება ამ მხრივ ვერ მოხერხდა, სანდო სტატისტიკური მონაცემების არარსებობის გამო. აღსანიშნავია, რომ თემების მიხედვით საშუალო წლიური მატების შესახებ ინფორმაცია გამოთვლილია დროის მცირე პერიოდზე არსებულ მონაცემებზე დაყრდნობით (2014-2016 წწ.), რაც შესაძლებელია სასურველი სიზუსტით ვერ ასახავდეს არსებულ ტენდენციას, თუმცა გვეხმარება ზოგადი სურათის შექმნაში.

ქალაქი / თემი	მოსახლეობა 2014 წ.	მოსახლეობა 2015 წ.	მოსახლეობა 2016 წ.	საშუალო წლიური მატება (%)	შინამეურნეობის საშუალო ზომა
ქ. ონი	3150	3050	2950	-3.2	3
ღები	627	494	582	-3.7	2
ჭიორა	153	103	108	-16.0	2
გოლოლა	368	280	276	-13.4	2
უწერა	508	506	483	-2.5	2
გომი	157	155	151	-1.9	2
საკაო	348	270	238	-17.3	2
ღარი	406	397	386	-2.5	3
შეუბანი	444	448	434	-1.1	2
კომანდელი	155	123	121	-11.6	3
პიპილეთი	205	205	147	-15.3	2
ცხმორი	106	131	125	8.6	2
წედისი	265	281	152	-24.3	2
კვაშხეთი	117	70	82	-16.3	1
ფარახეთი	203	165	177	-6.6	2
სორი	210	199	194	-3.9	2
ბარი	141	165	128	-4.7	2
შქმერი	104	52	72	-16.8	2
მრავალძალი	46	46	45	-1.1	1
ონის მუნიციპალიტეტი	7713	7139	6851	-4.9⁹	2

ცხრილი 6.3.1 დემოგრაფიული ტენდენცია ონის მუნიციპალიტეტში 2014 – 2016 წწ¹⁰.

სიმჭიდროვე

ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიის მხოლოდ 10% უკავია განაშენიანებულ ტერიტორიას, სადაც 6851 ადამიანი ცხოვრობს. თუკი სიმჭიდროვეს ამ მხრივ განვიხილავთ, ონის მუნიციპალიტეტი, მიუხედავად უარყოფითი დემოგრაფიული მაჩვენებლებისა, საკმაოდ მაღალი სიმჭიდროვით გამოირჩევა - 571 ადამიანი 1 კვ.კმ-ზე. როგორც რუკაზეა (იხ. განსახლების და სიმჭიდროვის რუკა 23 მოსახლეობის სიმჭიდროვე და რუკა 24 დემოგრაფიული ანალიზი) აღნიშნული, ყველაზე მჭიდროდ დასახლებული ტერიტორიები მოიცავს ქალაქ ონს და შეუბნისა და ღების თემის სოფლებს, სადაც სიმჭიდროვე კვ.კმ-ზე 800 ადამიანს აღემატება. მაღალი სიმჭიდროვით (800 ადამიანამდე კვ.კმ-ზე) გამოირჩევიან ჭიორას, უწერას, საკაოს, გომის, ღარისა და კომანდელის თემები. საშუალო სიმჭიდროვე (400 ადამიანამდე კვ.კმ-ზე) დამახასიათებელია მდ. ჯეჯორის ხეობის თემებისთვის (ცხმორი, წედისი, პიპილეთი), ასევე მრავალძალის, ბარისა და სორის თემებისთვის. დაბალი სიმჭიდროვის (200 ადამიანამდე კვ.კმ-ზე) ტერიტორიებს მიეკუთვნება, შქმერის, კვაშხეთისა და ფარახეთის თემები.

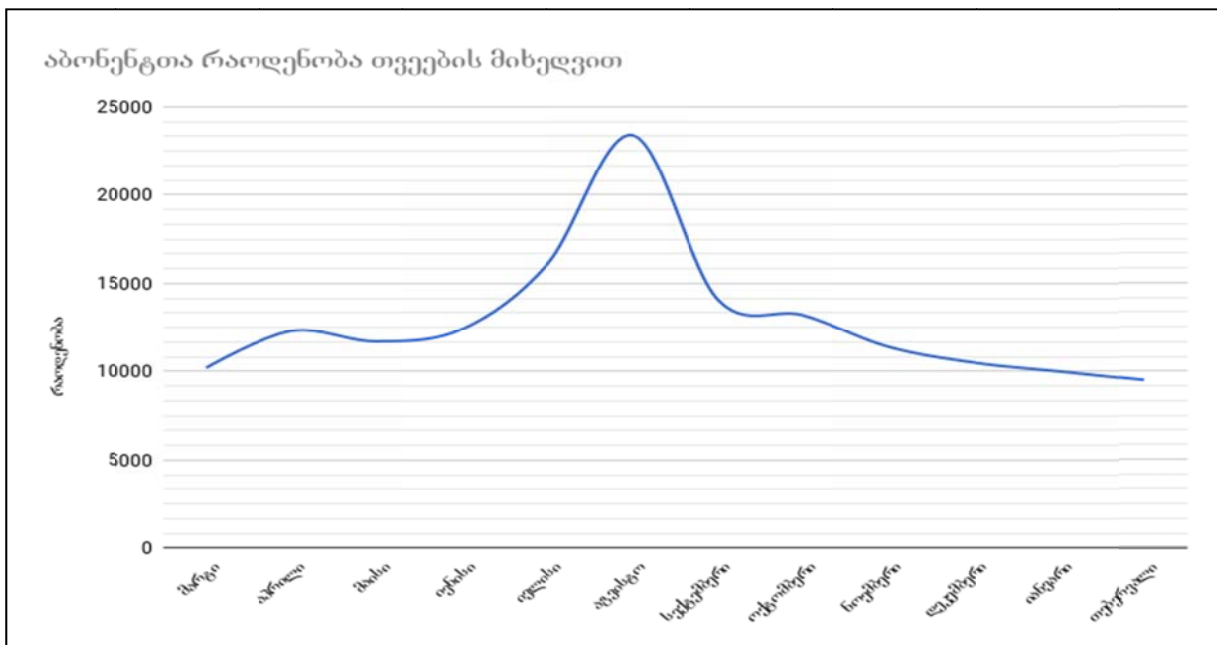
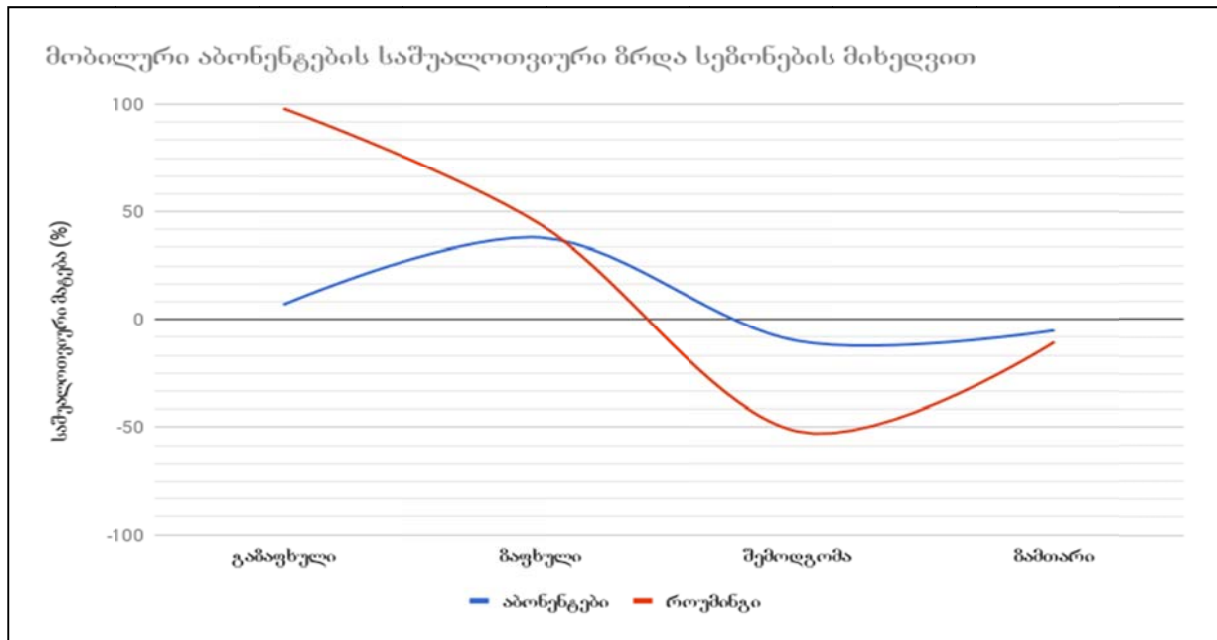
სეზონური მიგრაცია

როგორც საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონებისთვისაა დამახასიათებელი, რაჭაშიც, ზაფხულის სეზონზე შეინიშნება მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ზრდა. ეს ტენდენცია დასტურდება მობილური ოპერატორების აბონენტების ანალიზით მთელი წლის მონაცემებზე დაყრდნობით. მაგალითისთვის,

⁹ გამოთვლილია საქსტატის 2010 – 2018 წლის მონაცემებზე დაყრდნობით

¹⁰ ცხრილი აერთიანებს მუნიციპალიტეტის მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას და საქსტატის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის მონაცემებს შინამეურნეობების შესახებ.

ამბროლაურის მუნიციპალიტეტში მობილური ქსელის მომხმარებელთა ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ზამთრის სეზონთან შედარებით, ზაფხულში აბონენტთა რაოდენობა მუნიციპალიტეტში დაახლოებით 72%-ით იზრდება¹¹. რაც შეეხება სეზონზე საშუალოთვიურ ზრდას, ამ მხრივ აღსანიშნავია გაზაფხულზე როუმინგის მომხმარებელთა 98%-იანი ზრდა, მაშინ როდესაც ინდივიდუალური აბონენტები სამი თვის მანძილზე საშუალოდ 7%-ით იზრდება. აბონენტების პიკური საშუალოთვიური ზრდა (38%) და საერთო რაოდენობა (23 400 აგვისტოში) ფიქსირდება ზაფხულის სეზონზე (იხ. ილუსტრაცია 6.3.1 -2)

ილუსტრაცია 6.3.1 -2 მობილური ოპერატორის მომხმარებლების საშუალოთვიური ზრდა და რაოდენობა თვეების მიხედვით (ივლისი 2016 - ივნისი 2017) ამბროლაურის მუნიციპალიტეტში.

¹¹ მონაცემების მოიცავს ინდივიდუალური აბონენტებსა და როუმინგის მომხმარებლებს. გამოთვლილია საორიენტაციოდ, რადგან ონის მუნიციპალიტეტის ანალოგიური მონაცემების მოწოდების შესახებ მიმდართეთ ტელეკომუნიკაციების მარეგულირებელ კომისიას, თუმცა ამ ეტაპისთვის ეს ინფორმაცია არ გვაქვს.

დემოგრაფიული პროგნოზი

თუკი გავითვალისწინებთ ამბროლაურის მუნიციპალიტეტის ტრანზიტულ მდებარეობას ონთან მიმართებაში, ამ მონაცემებში აგრეთვე შედის ის აბონენტებიც, რომელთა საბოლოო დანიშნულების წერტილი ონის მუნიციპალიტეტია, თუმცა ამბროლაურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე გამოიყენეს მობილური კავშირი. ამასთანავე, ამ ორ მუნიციპალიტეტს შორის არსებული დემოგრაფიული ტენდენციის მსგავსების გათვალისწინებით (2010-2018 წლებში ამბროლაურის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის წლიურმა ზრდამ -7% შეადგინა), სავარაუდოა, რომ ონის მუნიციპალიტეტში მოსახლეობის სეზონური მატება მინიმუმ 50%-ს შეადგენს.

რა თქმა უნდა, ოფიციალური, ზუსტი მონაცემების არქონის პირობებში, რთულია განვსაზღვროთ რა რაოდენობის ზრდასთან გვაქვს საქმე, თუმცა საორიენტაციოდ, ვფიქრობთ ეს მაჩვენებელი რეალობასთან საკმაოდ მიახლოებულია. შესაბამისად, მოსახლეობის ზრდის პროგნოზის განსაზღვრისას სწორედ ამ მაჩვენებელს დავყვდნობით.

მუნიციპალიტეტის მასშტაბით არსებული საკმაოდ განსხვავებული დემოგრაფიული ტენდენციების გათვალისწინებით, დემოგრაფიული პროგნოზის გაკეთება იმ პირობებში, როდესაც უცნობია ბუნებრივი მატების, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობისა და მიგრაციის სალდოს შესახებ ზუსტი ინფორმაცია, წარმოადგენს როგორც მეთოდოლოგიურ გამოწვევას, ასევე, შესაძლოა არასწორ დასკვნებამდე მიგვიყვანოს და გრძელვადიან პერსპექტივაში განვითარების არასწორი მიმართულება შეირჩეს.

ამ გამოწვევის გარკვეულწილად დაძლევის მიზნით, შევარჩიეთ ის ძირითადი სოფლები/დასახლებები, რომელთა სოციო-ეკონომიკურ განვითარებასაც შესაძლებელია მოჰყვეს მოსახლეობის [თუნდაც] სეზონური მატება არამხოლოდ ტურისტული და განტვირთვის თვალსაზრისით, არამედ, ეკონომიკური აქტივობების განსახორციელებლადაც. ანალიზისთვის შერჩეული დასახლებები და მოსახლეობის შესაბამისი რაოდენობა მოცემულია ცხრილ 6.3.2 - ში.

დასახლება	მოსახლეობა 2014 წ.	მოსახლეობა 2015 წ.	მოსახლეობა 2016 წ.	საშუალო წლიური მატება (%)	შინამეურნეობის საშუალო ზომა
ქ. ონი	3150	3050	2950	-3.2	3
ღები	400	320	394	-0.8	2
ჭიორა	153	103	108	-16.0	2
გლოლა	368	280	276	-13.4	2
უწერა	347	345	322	-3.7	2
შემერი	37	19	28	-13	2
მრავალძალი	46	46	45	-1.1	1
სულ	4501	4163	4123	-4.3	
ონის მუნიციპალიტეტი	7713	7139	6851	-4.9	2

ცხრილი 6.3.2 დემოგრაფიული პროგნოზის ანალიზისთვის შერჩეული დასახლებები ონის მუნიციპალიტეტში

სეზონური მატების მაჩვენებლად შესაძლებელია მივიჩნიოთ 50%-იანი ზრდა, როგორც მისაღები სცენარი, თუმცა აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ჩამომსვლელთა უმეტესობა აქ მხოლოდ სარეკრეაციო მიზნით ჩამოდის. თუკი ეკონომიკურ აქტივობას მივიჩნევთ მოსახლეობის მატების მთავარ განმაპირობებელ ფაქტორად, ოპტიმისტურ ვარიანტად ვირჩევთ 25%-ს, რაც იმას გულისხმობს, რომ არსებულ პირობებში ყველაზე ოპტიმისტურ სცენარად შეგვიძლია განვიხილოთ დაშვება, რომ აქ ჩამომსვლელების ნახევარი დარჩება რეგიონში. ამ სცენარის შერჩეული დასახლებების მაგალითზე მორგებით მივიღებთ შემდეგ სურათს:

$$\frac{\text{მოსახლეობა (2016 წ.)} * 25}{100} = 1025$$

რა თქმა უნდა უტოპიური იქნება მოსაზრება, რომ მუდმივი მაცხოვრებლების ყოველწლიური მატების ამ ტემპს (15% მუნიციპალიტეტის მასშტაბით) ველოდოთ მომავალ რამდენიმე წელიწადში, მითუმეტეს თუ გავითვალისწინებთ ამ რეგიონში დეპოპულაციის საკმადო მაღალ რიტმს, თუმცა ონის მუნიციპალიტეტის განვითარების შემთხვევაში, სეზონური მიგრაციის მოსახლეობის ნაწილი ეკონომიკური აქტორი თუ გახდება, მნიშვნელოვან დემოგრაფიულ გაუმჯობესებას გამოიწვევს. მითუმეტეს, რომ რამდენიმე წარმატებული მაგალითი რაჭის მასშტაბით უკვე არსებობს (მცირე სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები და კერძო ინიციატივები).

- მოსახლეობა, რომელიც ზაფხულში ბრუნდება რაჭაში იცნობს მის მხარეს და უკეთ ორიენტირდება სივრცეში;
- ფლობს კერძო საკუთრებას და ძლიერი იდენტობა აკავშირებს;
- არ შევა კომფლიქტში მუდმივ მაცხოვრებელთან და არ გამოიწვევს ჯენტრიფიკაციის უარყოფით შედეგებს;
- მისი სეზონური ეკონომიკური აქტივობა გააჩენს დამატებით სამუშაო ადგილს მუნიციპალიტეტში;
- ეკონომიკური/ბიზნეს ინტერესები დამატებითი ფაქტორი იქნება საკუთარი საკუთრების და ზოგადად გარემოს ხარისხის გაუმჯობესების და შენარჩუნების მიზნით;
- შეიტანს წვლილს მუნიციპალიტეტის ეკონომიკაში;
- ეკონომიკური წარმატების შემთხვევაში მეტი შანსია, რომ მუდმივი მაცხოვრებელი გახდეს.

ამ მხრივ, უმნიშვნელოვანესია სახელმწიფოსა და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის მჭიდრო თანამშრომლობა, რათა წახალისდეს ადგილობრივი წარმოება და შეიქმნას ადექვატური ინფრასტრუქტურა.

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
• ძლიერი კულტურულ-ისტორიული იდენტობის მქონე რეგიონი; • ძირითადად ერთგვაროვანი ეთნიკური შემადგენლობა; • მაღალი სეზონური მიგრაცია, ზაფხულში მოსახლეობა ბრუნდება 50-70%; (აგვისტოს პიკი) • საკუთარ მხარეში დაბრუნების ძლიერი სურვილი.	• მოსახლობის მიგრაცია; • მოსახლობის დაბერება; • ასაკობრივი ჯგუფების ერთფეროვნება; • შემოსავლების დაბალი დონე; • ბუნებრივი მატების უარყოფითი დინამიკა; • პენსიების და დახმარებების დიდი წილი შემოსავლის სტრუქტურაში; • განათლების დაბალი წილი ხარჯების სტრუქტურაში.
შესაძლებლობები	საფრთხეები
• სახელმწიფო პოლიტიკა -ხელშეწყობა; • ხელმისაწვდომი საცხოვრისი, იაფი მიწა; • სეზონური მიგრაციისას (ზაფხულში) • მოსახლეობის ეკონომიკური აქტივობის ზრდა; • სოფლის მეურნეობის და ტურიზმის დიდი პოტენციალის გამოყენება, დასაქმების შექმნა, მოსახლეობის დაბრუნების მოტივირება.	• არამიზნობრივი ხარჯი; • მონაცემების და სოციალური და მიზნობრივი ინვესტიციების ეფექტიანობის გაზომვის ინსტრუმენტების არქონის პირობებში პროცესის არაადექვატური შეფასება.

SWOT დემოგრაფია, ოჯახის შემოსავლების და ხარჯების სტრუქტურა

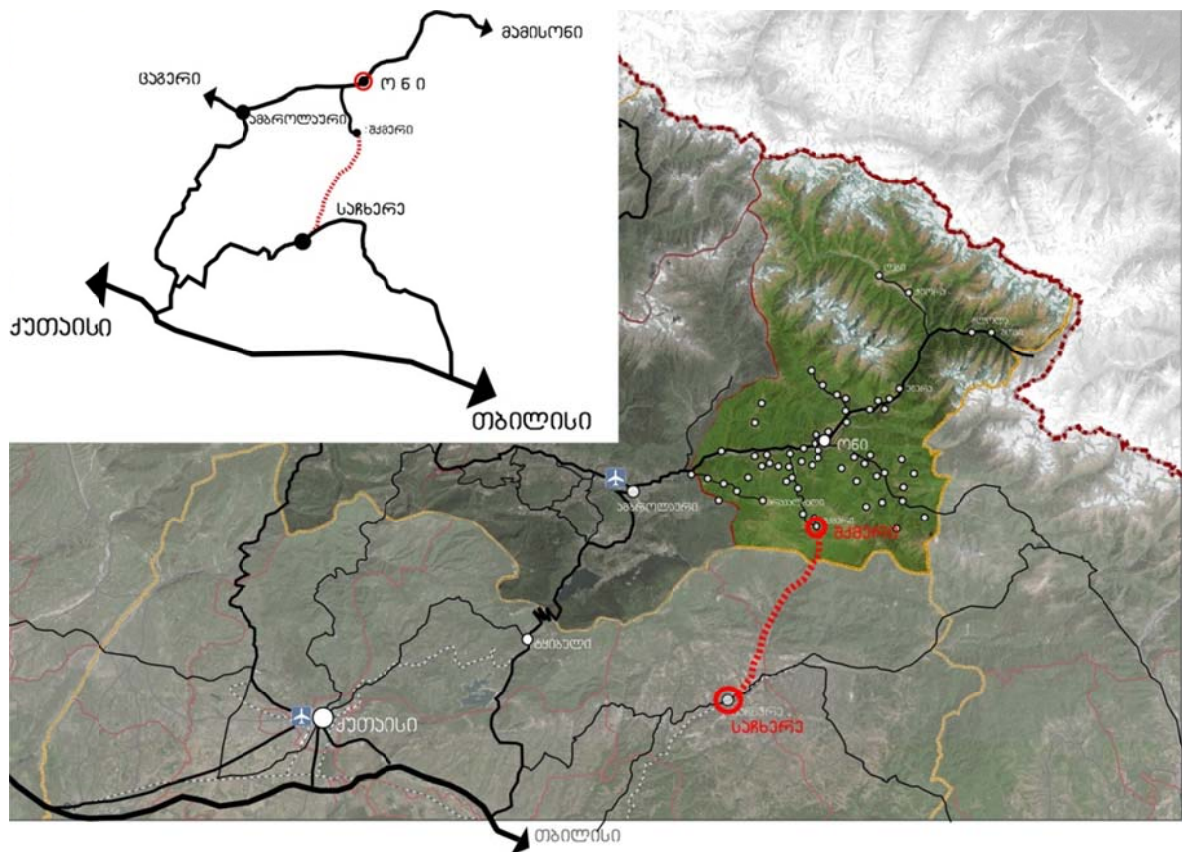
6.4 სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარებისათვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი შიდასახელმწიფოებრივი საავტომობილო გზის გაყვანა, რომელიც შეამცირებს სავალ მანძილს და დროს თბილისიდან ქ. ონამდე, გამოიწვევს გზისპირა და გზასთან ახლომდებარე დასახლებების, მათ შორის სოფლების - შქმერის და მრავალძალის განვითარებას.

საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი შიდასახელმწიფოებრივი (სავარაუდო) საავტომობილო გზის ტრაექტორია მოცემულია ილუსტრაცია 6.4.1 -ზე.

ონის მუნიციპალიტეტის გზათა ქსელი მოიცავს შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ორ მაგისტრალს, შ-16 და შ-25, რომლებიც მიუყვება შესაბამისად, მდინარე რიონისა და ჭანჭახისა და მდინარე ჯეჯორას ხეობებს. საერთო სიგრძე 83 კმ-ს შეადგენს. გარდა ამისა, მუნიციპალიტეტის გზათა ქსელი აერთიანებს 200 კმ-მდე ადგილობრივი მნიშვნელობის გზას, რომლებიც მდინარეთა ხეობებში განთავსებულ დასახლებებს აკავშირებს ერთმანეთთან. გზათა ამ კატეგორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი არ არის მოასფალტებული, თუმცა აღსანიშნავია მუნიციპალიტეტის მიერ საგზაო ინფრასტრუქტურის ისეთი მნიშვნელოვანი მონაკვეთების გაუმჯობესება, როგორებიცაა გზები სოფლებამდე - მრავალძალი, შქმერი, ღები, გლოლა და კურორტი შოვი. შიგა მუნიციპალური კავშირისთვის საგზაო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება ერთმნიშვნელოვნად დადებითი ასპექტია და მის სამომავლო განვითარებაზე პოზიტიურად აისახება.

გაუმჯობესებული საგზაო კავშირი ახალი ეკონომიკური აქტივობების გაჩენის ერთ-ერთი უმთავრესი წინაპირობაა, რამეთუ გაუმჯობესდება ტვირთბრუნვა, გაიზრდება მგზავრთა ნაკადები და დამსვენებლებისთვისაც გამარტივდება მუნიციპალიტეტის ტურისტულად მიმზიდველი ადგილების მონახულება, რაც თავის მხრივ გაზრდილ ეკონომიკურ სარგებელთანაა დაკავშირებული.

ილუსტრაცია 6.4.1 საჩხერე - ონის დამაკავშირებელი გზა

რუკა 25 -ზე ნაჩვენებია მუნიციპალიტეტის დონეზე საავტომობილო გზები, ორ კატეგორიად:

- შიგასახელმწიფოებრივი;
- ადგილობრივი (მუნიციპალური) გზები.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ონის მუნიციპალიტეტი საკუთარ ადმინისტრაციულ საზღვრებში ახორციელებს ადგილობრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზების მართვასა და ადგილობრივი მნიშვნელობის გზებზე საგზაო მოძრაობის ორგანიზებას. ხოლო შიდასახელმწიფოებრივი გზების მოვლა-პატრონობაზე პასუხისმგებელი ცენტრალური მთავრობაა.

1. ონი დღეს არსებულ საავტომობილო კავშირს, ამბროლაურის მუნიციპალიტეტთან დამაკავშირებელი ალპანა - მამისონის შიდასახელმწიფოებრივი გზის მეშვეობით ახერხებს. ეს გზა რიონის ვიწრო ხეობაში გადის და მდინარისგან ყოველწლიურად ადგება ზიანი, ამიტომ მუდმივად საჭიროებს ნაპირდაცვით სამუშაოებს და ხარისხის გაუმჯობესებას. გასულ წელს გაუმჯობესდა გზის საფარის დარჩენილი მონაკვეთი - უწერადან შოვამდე.
2. ონის მუნიციპალიტეტი დღეს მხოლოდ ერთი გზით არის დაკავშირებული საქართველოს სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებულ ტერიტორიასთან, თუმცა ასე არ იყო ყოველთვის. ცხინვალის რეგიონის ოკუპაციის გამო, დროებით უმოქმედოა გუფთა - ონის გზა, რომელიც რეგიონის უმოკლესი კავშირია თბილისთან.
3. საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი გზა არის მნიშვნელოვანი ალტერნატიული კავშირი, ეკონომიკური აქტივობისა და ადგილობრივი მრეწველობის განვითარების დადებითი ფაქტორი. ახალი შიდასახელმწიფოებრივი გზა შეამცირებს გადაადგილების დროს, დანახარჯებს, ხოლო მგზავრობას გახდის მეტად კომფორტულს.

დაგეგმილი საავტომობილო გზა მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ეფექტს იქონიებს ონის მუნიციპალიტეტის სოფლებზე, (იხ. **ილუსტრაცია 6.4.2**). ამასთანავე, ახალი გზის გაჩენით შეიქმნება დამატებითი მიზიდულობის ცენტრები და პერსპექტიული ეკონომიკური აქტივობების კლასტერები სოფელ შქმერთან, ასევე სოფლებთან, ზუდალი და ახალი ჩორდი. ასევე, გაიზრდება ქალაქ ონის, როგორც ადმინისტრაციული ცენტრის სოციო-ეკონომიკური მნიშვნელობა. განვითარების ამ სცენარსაც ახლავს თან გარკვეული სახის კონფლიქტები, რაც ნაწილობრივ განვიხილეთ ზევით.

4. რაც შეეხება, უშუალოდ საავტომობილო ინფრასტრუქტურის შექმნასთან დაკავშირებულ საფრთხეებს, იგი პირველ რიგში ადგილობრივ, ხელშეუხებელ ჰაბიტატს უკავშირდება. საპროექტო საავტომობილო გზის სავარაუდო მარშრუტი ხვდება როგორც ტყის ზშირი საფარის, ასევე ზურმუხტის ქსელით შემოსაზღვრულ ტერიტორიებზე. ამ შემთხვევაში, სამომავლოდ, აუცილებელია განხილულ იქნას საგზაო მარშრუტის ალტერნატიული ვერსიები და არჩევანი გაკეთდეს იმ მათგანზე, რომელსაც ყველაზე ნაკლებად ექნება ნეგატიური ეფექტი არსებულ ბუნებრივ გარემოზე.
5. უფრო გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლებელია სოფლების შქმერისა და მრავალძალის დამაკავშირებელი გზის შექმნა, რომელიც კიდევ უფრო გააძლიერებს ამ სოფლებსა და შესაძლებელია მუდმივი მაცხოვრებლის მიზიდვის კატალიზატორად იქცეს. ამგვარად, სამომავლო პერსპექტივაში, არსებულ ორ შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის გზას, შესაძლებელია დამატოს კიდევ ერთი, შქმერი-ონის საავტომობილო გზა, რომელიც განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი იქნებოდა ამ რეგიონის განვითარებისთვის.

6. მნიშვნელოვან მონაკვეთს წარმოადგენს სოფლების: ჭიორა და ღების დამაკავშირებელი შიგასახელმწიფოებრივი (შ-121, საგლოლო - ჭიორა - ღები) გზა, რომლის გაფართოვება და გზის საფარის მოწყობა წელს პირველად მოხდა ამ კავშირის არსებობის ისტორიაში. გარდა იმისა, რომ მუნიციპალური ცენტრიდან ყველაზე მოშორებული და მჭიდროდ დასახლებული თემების მოსახლეობის მგზავრობის დრო შემცირდება და კომფორტული გახდება, გზის ეს მონაკვეთი რიონის გაშლილ ხეობას მიუყვება, რომლის ნაპირებიც თავსებადია მსხვილი და საშუალო ზომის ფერმერული მეურნეობისთვის.

ილუსტრაცია 6.4.2 ონის მნიშვნელოვანი გზები

7. გზის მონაკვეთი ღებიდან გონამდე დღეს წარმოადგენს ვიწრო გრუნტის გზას, მთის პატარა მდინარე ჩვეშურას ხეობაში. გონაში ზამთრის პერიოდში მუდმივი მაცხოვრებელი აღარ რჩება, მათ შორის გზის დაბალი ხარისხის გამო, თუმცა, ზაფხულის განმავლობაში მოსახლეობა ბრუნდება, ამუშავებს მიწას და გონას საძოვრებზე საქონელი აყავს. გონას მიმდებარე ტერიტორიებს მნიშვნელოვანი ტურისტული მიმზიდველობა გააჩნია. აღსანიშნავია დაცული ტერიტორიების პროექტის კანდიდატი, კავკასიონის ქედის ხედები და აშ. გონაში მდებარეობს საზღვის დაცვის პუნქტი, საიდანაც სახელწიფო საზღვრის მუდმივი მეთვალყურეობა ხორციელდება, სასაზღვრო ზონის დაცვის მიზნით.
8. რაჭის და სვანეთის დამაკავშირებელი სატყეო გზები და ბილიკები ტრადიციული, უძველესი საფეხმავლო და საცხენოსნო გზების შემორჩენილი ნაწილია. ეს გზები ძირითადად ქედებს მიუყვებოდა, რადგან ხეობები ხშირად გაუვალი იყო და იქ გარეული ნადირი ბინადრობდა. რაჭისა და სვანეთის დამაკავშირებელი ეს ბილიკი დღეს ტურისტული მიმზიდველობით გამოირჩევა და ტრანსკავკასიური ბილიკის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს.
9. მარშრუტი მრავალძალის სამომავლო ტურისტული საბაზო არეალიდან მნიშვნელოვანი (საფეხმავლო, საცხენოსნო და მაღალი გამავლობის მოტორიზებული ტრანსპორტის) ტურების დაგეგმვის შესაძლებლობას იძლევა - შაორის წყალსაცავის მიმართულება. ეს მარშრუტი გააძლიერებს სოფელ მრავალძალს, როგორც ტურისტულ, საბაზო არეალს.

#	სტატუსი	მდგომარეობა	კავშირი	საფარის მდგომარეობა	მანძილი კმ.*	#
1	შიდასახელმწიფოებრივი (ქთაისი - ალპანა - მამისონი)	არსებული	ამბროლაური-ონი- შოვი	კარგი	52.1	შ-16
2	შიდასახელმწიფოებრივი (გუფთა - ონი)	არსებული	ცხინვალი - ონი	კარგი	18.4	შ-25
3	ადგილობრივი, სამომავლოდ შიგასახელმწიფოებრივი	მშენებარე	შქმერი - ონი	მშენებარე	20.4	-
4	ადგილობრივი, სამომავლოდ შიგასახელმწიფოებრივი	დაგეგმილი	საჩხერე - შქმერი	-	6.7	-
5	ადგილობრივი	სარეკომენდაციო	შქმერი - მრავალძალი	-	7.0	-
6	აშიდასახელმწიფოებრივი (საგლოლო - ჭიორა - ღები)	არსებული	საგლოლო - ღები	კარგი	12.0	შ-121
7	ადგილობრივი	არსებული	ღები - გონა	გრუნტის გზა	7.0	-
8	ბილიკი, სატყეო-სამეურნეო	არსებული	ღები - ზესხო (სვანეთი)	მარკირებული	21.7	-
9	ბილიკი, სატყეო-სამეურნეო	სარეკომენდაციო	მრავალძალი - შაორი	არ არის მარკირებული	12.6	-

ცხრილი 6.4.1 გზების სტატუსი, კავშირი, მდგომარეობა, მანძილი

შენიშვნა: მანძილი დათვლილია მუნიციპალიტეტის საზღვრებში. გზის მდობარეობა - 2018 წლის გაზაფხულის მონაცემების მიხედვით.

6.5 საინჟინრო ინფრასტრუქტურა

ელექტრომომარაგება და ბუნებრივი აირი

ონის მუნიციპალიტეტის ენერგო მომარაგებას კომპანია სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“ ახორციელებს. კომპანიის მფლობელობაში და მართვაში არსებული ინფრასტრუქტურის მონაცემების საფუძველზე შედგენილია (წერილი 05/3173 2017 წლის აგვისტო) ელექტრო მომარაგების **რუკა 27**, სადაც დატანილია მაგისტრალური 110/35/6 საჰაერო/საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზები და მათი ქვესადგურები.

შენიშვნა: კომპანიის მონაცემებთან დაკავშირებით (მათივე კომენტარზე დაყრდნობით) აღსანიშნია ის ფაქტი, რომ 10/6 კვ ძაბვის ელექტროგადამცემი ხაზების ტრანსფორმატორია შესაძლოა შეიცავდეს მცირე უზუსტობებს.

ონის მუნიციპალიტეტის ენერგო ქსელი საკმაოდ განვითარებულია და ყველა მუდმივ დასახლებულ ტერიტორიას აწვდის ენერგიას. მუნიციპალიტეტის ზოგ სოფლებში ენერგიის მოხმარებას სეზონურობა ახასიათებს და ზაფხულის სეზონზე პიკს აღწევს. დემოგრაფიული პროცესებიდან გამომდინარე, კი ზამთარში მინიმუმამდე მცირდება.

სამომავლოდ, ონის მუნიციპალიტეტის კურორტების განვითარების შემთხვევაში გასაანალიზებელი იქნება კურორტების ტურისტული პოტენციალი და საპროგნოზო მოხმარება, რაც განაშენიანების რეგულირების გეგმის დონეზე დაზუსტდება.

სამომავლო ქსელის დაგეგმვის კრიტერიუმებია - გამანაწილებელი სადგურების და ქსელით ელექტრომომარაგების უსაფრთხოების ნორმების და საიმედოობის სტანდარტების შესაბამისად:

ელექტროენერგიის ხარისხის გაუმჯობესება;

- გამანაწილებელ ქსელში დანაკარგების შემცირება;
- ენერგიის განახლებადი წყაროების გამანაწილებელ ქსელში ინტეგრაცია;
- მოხმარების ზრდის პროგნოზთან დაკავშირებული განვითარების გეგმები (ახალი ქსელის მშენებლობა, არსებული ქსელის რეაბილიტაცია, გაფართოება, გამტარუნარიანობის გაზრდა და ა.შ.);
- ე.წ. „ჭკვიანი ქსელების“ განვითარება.

ასებული და სამომავლო ელექტროგადამცემი ხაზების გამართული ფუნქციონირებისთვის მნიშვნელოვანია, მათი დაცვის მიზნით დადგენილი შეზღუდვის არეალებისა და ტყით დაფარული ტერიტორიების განაკაფების განსაზღვრა. ქვემოთ მოცემულია (საქართველოს მთავრობის დადგენილება №366) ძირითადი მოთხოვნები ელექტრული ქსელების ხაზობრივი ნაგებობების დაცვის წესისა და მათი დაცვის ზონების დადგენის შესახებ.

ელექტრომომარაგების ქსელის ხაზობრივი ნაგებობების (საჰაერო გადამცემი ხაზების) დაცვის მიზნით დადგენილია ხაზის გასწვრივ მიწის ნაკვეთის და საჰაერო სივრცეების შეზღუდვები და განაკაფები.

ესენია, შემოსაზღვრული ვერტიკალური სიბრტყეები, რომლებიც ხაზის ორივე მხარეს გადაუხრელ მდგომარეობაში მყოფი განაპირა სადენებიდან დაშორებულია მანძილით:

- 330, 400, 500 კვ 30 მეტრი;
- 150, 220 კვ 25 მეტრი;
- 110 კვ 20 მეტრი;
- 35 კვ 15 მეტრი;
- 1 – 20 კვ 10 მეტრი;
- 1 კვმდე 2 მეტრი.

საჰაერო ელექტროგადამცემი ხაზებისათვის ტყის მასივების, ტყე-პარკების, ბაღების და მწვანე ნარგავების ტერიტორიებზე საჰაერო და საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზებისათვის განაკაფების სიგანე განისაზღვრება:

4 მეტრამდე სიმაღლის ტყეში და ნარგავებში მანძილით განაპირა სადენებს შორის მანძილს დამატებული სამი მეტრი ორივე მხრიდან. 4 მეტრამდე სიმაღლის ხეხილის ბაღებში (მწვანე ნარგავებში) განაკაფის გაკეთება არ არის სავალდებულო;

4 მეტრზე მეტი სიმაღლის ტყესა და ნარგავებში:

ყველა 330 და 500 კვ ძაბვის, ასევე რადიალური 220 კვ და ნაკლები ძაბვის საჰაერო ელექტროგადამცემი ხაზისათვის, რომლებიც წარმოადგენენ მომხმარებელთა ელექტრომომარაგების ერთადერთ წყაროს, მანძილით განაპირა სადენებს შორის მანძილს დამატებული ძირითადი ტყის მასივის სიმაღლე ორივე მხრიდან.

მიწისქვეშა საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზებისათვის ელექტროგადამცემი ხაზის გასწვრივ სიგანით არა უმეტეს 2 მეტრისა ორივე მხრიდან.

პარკებში, ბაღებში, ტყის მასივებსა და დაცულ ტერიტორიებზე ელექტროგადამცემი ხაზებისათვის განაკაფები კეთდება ელექტრული ქსელის მფლობელი პირის მიერ, მიწათმოსარგებლესთან შეთანხმებით, კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

დასახლებათა საზღვრების გარეთ გამავალი მიწისქვეშა საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზების ტრასის გასწვრივ დგება საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზის დაცვის ზონის აღმნიშვნელი ბოძები, ხოლო მაღალი საფრთხის შემცველ მონაკვეთებზე დამატებით ფირნიშიანი ბოძები, რომლებზეც დაიტანება საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზის დაცვის ზონის პარამეტრები და მონაცემები ელექტრული ქსელის ხაზობრივი ნაგებობის მფლობელის შესახებ (დასახელება, მისამართი, ტელეფონის ნომრები).

ბუნებრივი აირი

რეგიონის განვითარების სტრატეგიაში მოცემული ინფორმაციის შესაბამისად, ონის მუნიციპალიტეტი სანახევროდ გაზიფიცირებულია. სანახევროდ არის დასრულებული ცენტრალური გაზსადენის მშენებლობა ამბროლაური-ონის სმიმართულებით. ამჟამად, გაზის მიწოდება ხდება 250 მმ დიამეტრის ბუნებრივი აირის მილით. სამწუხაროდ, არ მოგვეპოვება მასალები და ინფორმაცია საანგარიშო დატვირთვების შესახებ.

სასმელი წყლის მომარაგება და თხევადი ნარჩენების (კანალიზაცია) მოცილება

ონის მუნიციპალიტეტის განვითარების პროექტი ითვალისწინებს დასახლებისათვის სასმელი წყლით მომარაგებას, რისთვისაც აუცილებელია განისაზღვროს სასმელი წყლის ის რაოდენობა და ხარისხი, რომელიც უზრუნველყოფს მოსახლეობას წყალმომარაგებით მაქსიმალური დატვირთვის დროს.

პროექტი უნდა შედგეს შემდეგი საკანონმდებლო და ნორმატიული დოკუმენტების საფუძველზე: საქართველოს კანონის „წყლის შესახებ“ ; „სასმელი წყლის ხარისხის სახელმძღვანელო“ (WHO, 2011 a); - „წყლის უსაფრთხოების გეგმის სახელმძღვანელო - რისკების ეტაპობრივი მართვა წყალმომარაგების სისტემებში“ (Bartram et al., 2009); - „მცირე თემების წყალმომარაგებაში სასმელი წყლის ხარისხი - ზედამხედველობა და კონტროლი“ (WHO, 1997); ასეთი მიდგომა უზრუნველყოფს ონის მუნიციპალიტეტის სოფლებისთვის უსაფრთხო წყალმომარაგების სისტემის შექმნას და მოსახლეობისთვის ხარისხიანი სასმელი წყლის მიწოდებას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სოფლებში განსახორციელებელი ნებისმიერი ღონისძიებების დაგეგმვა უნდა განხორციელდეს საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანიის ონის სერვის-ცენტრის დახმარებით.

წყალს, რომელსაც იყენებენ სასმელად, საყოფაცხოვრებო დანიშნულებით წყალმომარაგებისათვის, სამკურნალოდ და საკურორტო საჭიროებისათვის, უნდა გააჩნდეს სანიტარული დაცვის ზონები. არსებობს სანიტარული ზონის სამი სარტყელი. პირველი სარტყელი, რომელსაც მკაცრი რეჟიმის ზონა ეწოდება, მოიცავს ტერიტორიას წყალამღებიდან 30 მეტრის რადიუსით.

პირველ სარტყელში აკრძალულია:

- იმ პირთა ცხოვრება და დროებით ყოფნა, რომლებიც უშუალოდ არ არიან დაკავშირებულნი წყალსადენის ნაგებობების მომსახურებასთან, გარდა იმ პირებისა, რომლებიც, წყალსადენის ტექნიკური საჭიროებიდან გამომდინარე, ჩარიცხულნი არიან მომსახურე პერსონალის საშტატო განრიგში და საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული პირების გარდა;
- ნებისმიერი მშენებლობა, გარდა წყალსადენის ნაგებობებისა; ნებისმიერი დანიშნულების საცხოვრებელი და ადმინისტრაციული შენობების განთავსება; ინერტული მასალის მოპოვება; მილსადენის გაყვანა (გარდა წყალსადენის მომსახურებისათვის აუცილებელი ნაგებობისა); ჩამდინარე წყლების ჩაშვება, ბანაობა, პირუტყვის მოვება და დარწყულება, რეცხვა, თევზჭერა, შხამქიმიკატების გამოყენება მცენარეთა დაცვის მიზნით;

მეორე სარტყელი მოიცავს იმ ტერიტორიას, რომელიც უშუალოდ ესაზღვრება წყალმომარაგების წყლის ობიექტებს და მათ შენაკადებს, ამ სარტყელში აკრძალულია:

- ტერიტორიის ან წყლის ობიექტების ისეთი გამოყენება, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს წყლის ხარისხობრივი ან რაოდენობრივი გაუარესება;
- მშენებლობა, მცენარეული საფრის მოსპობა, სარკინიგზო და საავტომობილო გზების გაყვანა, მიწის უბნების სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებით გამოყენება. ამ სარტყელში სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ღონისძიებები დაიშვება მხოლოდ საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული ორგანოების გადაწყვეტილებით.

მესამე სარტყელი მოიცავს მეორე სარტყლის მოსაზღვრე ტერიტორიას.

წყალმომარაგების ობიექტის მოწყობისას აუცილებელია განისაზღვროს სანიტარული ზონის პირველი სარტყელი. როგორც აღინიშნა, წყალაღების ობიექტი უნდა შემოისაზღვროს 30 მეტრის რადიუსით.

ონის მუნიციპალიტეტში განლაგებული ყველა ტიპის დასახლებული პუნქტი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სასმელ-სამეურნეო წყალმომარაგების და თხევადი ნარჩენების მოცილების სისტემებით. ცხრილის სახით წარმოდგენილია 2017 წლის სექტემბერში საველე-სარეკოგნოსცირებო სამუშაოების შედეგად მიღებული წყალმომარაგებისა და წყალარინების ინფრასტრუქტურის მდგომარეობის ამსახველი მონაცემები, დამატებით იხილეთ **დანართი 6.5.1.**

ილუსტრაცია 6.5.1 ბიოტალის გამწმენდი

ცხრილიდან ჩანს, რომ ონის მუნიციპალიტეტის სოფლები წყალმომარაგების სათავე ნაგებობებით უზრუნველყოფილია. ხოლო, რაც შეეხება წყლის მიწოდებას, მოსახლეობა სარგებლობს ინდივიდუალური წყალგაყვანილობით; სოფლებში აუცილებელია წყალსადენის დაქსელვა და სათანადო ინფრასტრუქტურის მოწყობა შესაბამისი პროექტების მიხედვით.

ქ.ონში და კურორტებში - შოვი და უწერა კანალიზაციის ქსელი გაყვანილია გამწმენდი ნაგებობის გარეშე, შესაბამისად საჭიროა გამწმენდი ნაგებობების მოწყობა. დანარჩენ დასახლებულ პუნქტებში საჭიროა გაკეთდეს კანალიზაციის ქსელი სათანადო გამწმენდი ნაგებობებით. წარმოდგენილ ცხრილში წარმოდგენილია ფირმა BIOTAL-ის გამწმენდი ნაგებობები მოსახლეობის რაოდენობის შესაბამისად. BIOTAL-ის გამწმენდ ნაგებობებს რეკომენდაციას ვუწევთ ადვილი მომსახურების გამო.

ვინაიდან, სოფლების ტერიტორიის რელიეფი რთულია, ქსელი და გამწმენდი ნაგებობები მოეწყობა თითოეული დასახლების რელიეფის შესაბამისად, ინდივიდუალური პროექტების მიხედვით.

გამწმენდი ნაგებობების განთავსების ადგილები ჰიფსომეტრულად შერჩეული უნდა იყოს ისე, რომ არ საჭიროებდეს დამატებითი სატუმბის მოწყობას.

დამატებით იხ: **რუკა 28.**

ნარჩენების მართვა

საქართველოში არსებული მდგომარეობა ნარჩენების მართვის სფეროში არადაამკმაყოფილებელია და საჭიროებს ძირეულ ცვლილებებს. ჩვენს ქვეყანაში არსებული ნაგავსაყრელების უმეტესობა ვერ აკმაყოფილებს გარემოსდაცვით სტანდარტებს; სპეციფიური ნარჩენების მართვა არ ხდება სათანადოდ; ნარჩენების მართვის სფეროში დაბალია მოსახლეობის ცნობიერება. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში საქართველოში არაერთი სასიკეთო ღონისძიება განხორციელდა ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებით. საქართველოს მთავრობამ მიიღო კანონი „ნარჩენების მართვის კოდექსი“ და მასთან დაკავშირებული არაერთი დადგენილება, რეგლამენტი თუ სამოქმედო გეგმა; შეიქმნა საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც წარმოადგენს ერთგვარ გზამკვლევს ნარჩენების მართვის სისტემის გაუმჯობესებისაკენ.

შედარებით გაუმჯობესდა ძველი ნაგავსაყრელების მდგომარეობა, რომლებიც სამართავად გადაეცა შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანიას“. იგეგმება არსებული ძველი ნაგავსაყრელების დახურვა და რამდენიმე რეგიონალური ნაგავსაყრელის მოწყობა. ერთერთი პირველი რეგიონალური ნაგავსაყრელი იმერეთის რეგიონში მოეწყობა, პროექტი განხორციელდება გერმანიის განვითარების ბანკისა და საქართველოს მთავრობის თანადაფინანსებით.

ახალი რეგიონალური ნაგავსაყრელის თერჯოლის მუნიციპალიტეტში სოფ. ჭოგნარის მახლობლად განთავსდება და მოემსახურება იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის 16 მუნიციპალიტეტს. პროექტი ასევე ითვალისწინებს ნარჩენების გადამტვირთი სადგურების მოწყობას, სადაც მუნიციპალიტეტში შეგროვებული ნარჩენები დროებით განთავსდება და შემდეგ გადაიზიდება რეგიონალურ ნაგავსაყრელზე. გადამტვირთი სადგურიდან ნაგავსაყრელამდე ნარჩენების ტრანსპორტირება შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანიის“ მიერ მოხდება; სულ დაგეგმილია 5 გადამტვირთი სადგურის მოწყობა, რომელთაგან ერთ-ერთი ამბროლაურის მუნიციპალიტეტში განთავსდება და მოემსახურება ამბროლაურისა და ონის მუნიციპალიტეტებს; ახალი რეგიონალური ნაგავსაყრელის ფუნქციონირების დაწყების შემდეგ, ნაგავსაყრელზე დასაშვები იქნება მხოლოდ არასახიფათო საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეტანა-განთავსება;

რეგიონალური ნაგავსაყრელების მოწყობას გააჩნია თავისი დადებითი მხარეები:

- შემცირდება ნაგავსაყრელების რაოდენობა, რაც გარემოზე ნაკლებ ზეგავლენას იქონიებს, ამასთან შემცირდება საინვესტიციო და საოპერაციო ხარჯები;

- მუნიციპალიტეტების ჩართულობა ნარჩენების შეგროვებისა და განთავსების ახალი სისტემის ჩამოყალიბებაში, უფრო მარტივსა და ეფექტურს გახდის.

ახლადმიღებული ნარჩენების მართვის კოდექსისა და ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიის შესაბამისად, საქართველოს მუნიციპალიტეტებმა მნიშვნელოვნად უნდა გააუმჯობესონ ნარჩენების მართვის სისტემის არსებული მდგომარეობა; საქართველოს მუნიციპალიტეტებში ამჟამად არსებული მდგომარეობა თითქმის თანაბარია, თუმცა თითოეული მუნიციპალიტეტს თავისი სპეციფიკა გააჩნია და ნარჩენების მართვის სისტემის სამომავლო განვითარება თითოეულისთვის მეტ-ნაკლებად განსხვავებული იქნება.

ნარჩენების მართვის კოდექსის თანახმად, ყველა მუნიციპალიტეტმა უნდა შეიმუშაოს მუნიციპალური ნარჩენების მართვის 5 წლიანი გეგმა. კოდექსის მე-13 მუხლის მე-4 პუნქტის შესაბამისად, მუნიციპალიტეტების მიერ შემუშავებული გეგმები უნდა მოიცავდეს:

- მოსახლეობისგან ნარჩენების შეგროვების არსებული სისტემის შესახებ ინფორმაციას;
- შეგროვებული, აღდგენილი და განთავსებული არასახიფათო ნარჩენების რაოდენობისა და სახეობების შესახებ მონაცემებს;
- მოსახლეობისგან შეგროვებული, აღდგენილი და განთავსებული სახიფათო ნარჩენების რაოდენობისა და სახეობების შესახებ მონაცემებს;
- ნარჩენების დამუშავების საწარმოების ადგილმდებარეობის შესახებ ინფორმაციას;
- მუნიციპალური ნარჩენების, მათ შორის, ბიოდეგრადირებადი ნარჩენებისა და შეფუთვის ნარჩენების, სეპარირებული შეგროვებისა და აღდგენის სისტემის დანერგვისათვის დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ ინფორმაციას;
- ნარჩენების დამუშავების ახალი ობიექტების მშენებლობის გეგმებს;
- ნარჩენების მართვის საკითხებზე საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების პროგრამებს;
- ნარჩენების მართვის სფეროში სხვა მუნიციპალიტეტებთან თანამშრომლობის მიზნით არსებული და დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ ინფორმაციას;
- გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებების განხორციელების გზებსა და ვადებს, პასუხისმგებელ პირებს, სავარაუდო ხარჯებს და დაფინანსების წყაროებს.

ონის მუნიციპალიტეტს გარკვეული სახის გამოცდილება უკვე გააჩნია მუნიციპალური ნარჩენების მართვის კუთხით. მუნიციპალიტეტში არსებობს დასუფთავების სამსახური, რომელიც ქალაქ ონსა და სხვა არაერთ დასახლებულ პუნქტს ნარჩენების მართვის მომსახურებას აწვდის, თუმცა არსებობს ისეთი დასახლებული პუნქტებიც, რომელთაც სხვადასხვა მიზეზის გამო დასუფთავების მომსახურება საერთოდ არ მიეწოდება. ნარჩენების მართვის კუთხით არსებული ხარვეზები აშკარაა, მაგრამ სწორი დაგეგმვით შესაძლებელია არსებული პრობლემების გადაწყვეტა და სისტემის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება.

ონის მუნიციპალიტეტმა პირველ რიგში ყურადღება უნდა მიაქციოს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა:

- მუნიციპალური არასახიფათო ნარჩენების მართვის არსებული პრაქტიკის გაუმჯობესება,
- მოსახლეობაში წარმოქმნილი სახიფათო, ინერტული და ცხოველური ნარჩენების სათანადო მართვა;
- ხე-ტყის გადამუშავების ნარჩენების სათანადო მართვა.

დამატებით იხილეთ: **დანართი 6.5.2 და რუკა 29.**

6.6 სოციალური ინფრასტრუქტურა

სოციალური ინფრასტრუქტურა ონის მუნიციპალიტეტში ძირითადად წარმოდგენილია მთავარი მდინარეებისა და გზათა ქსელის მიმდებარედ განლაგებულ დასახლებულ პუნქტებში და დანიშნულების მიხედვით, ძირითადად მოიცავს საგანმანათლებლო და სამედიცინო დაწესებულებებს. მხოლოდ მუნიციპალიტეტის ცენტრში, ქალაქ ონში არის თავმოყრილი შედარებით მეტი მომსახურების ობიექტი.

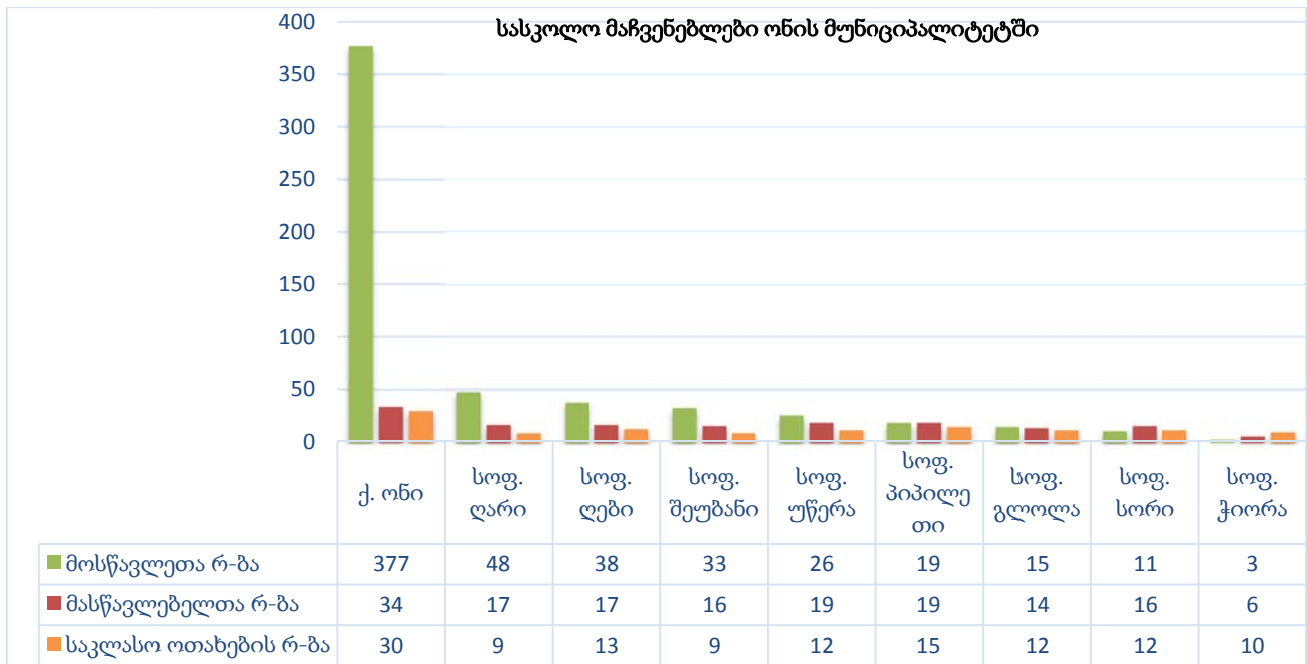
საგანმანათლებლო დაწესებულებებიდან, მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს სკოლამდელი აღზრდის და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებები. ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წლის მონაცემებით, დარეგისტრირებულია 278 სკოლამდელი (0-დან 6 წლამდე) ასაკის ბავშვი, რაც წინა წლის მაჩვენებელთან შედარებით 42 ერთეულითაა შემცირებული. ტიპური საბავშვო ბაღი ფუნქციონირებს მხოლოდ ქ.ონში (აიპ ბაგა-ბაღი) და მისი დატვირთულობა ქალაქის ტერიტორიაზე სკოლამდელ განათლებაში ჩართვის მიხედვით 91%-ია (145 ბავშვი), ასევე სოფელ გლოლაში, რომელიც ახალგაზსნილია და 9 აღსაზრდელი მიიღო.

ხოლო, სოფლად მცხოვრები 118 სკოლამდელი ასაკის ბავშვიდან მხოლოდ 8 იღებს სკოლამდელ განათლებას და სკოლამდელ განათლებაში ჩართულობის მაჩვენებელი 9%-ია, რაც განპირობებულია გეოგრაფიული ფაქტორითა და სოფლებში ბავშვთა სიმცირით. შესაბამისად, ვერ ხერხდება საქართველოს კანონის „ადრეულ და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ“ განხორციელება. უნდა აღინიშნოს, რომ სოფლებში არსებული საბავშვო ბაღები წარმოადგენს ალტერნატიული სკოლამდელი განათლების ცენტრებს, თუმცა სოფელ გლოლაში მიმდინარეობს ტიპური საბავშვო ბაღის მშენებლობა. (იხ .ცხრილი 6.6.1).

დასახლებული პუნქტი	საბავშვო ბაღის ტიპი
ქ. ონი	ტიპური
სოფ. გლოლა	ტიპური
სოფ. უწერა	ალტერნატიული სკოლამდელი განათლების ცენტრი
სოფ. ჭიორა	ალტერნატიული სკოლამდელი განათლების ცენტრი
სოფ. ღარი	ალტერნატიული სკოლამდელი განათლების ცენტრი
სოფ. ღები	ალტერნატიული სკოლამდელი განათლების ცენტრი

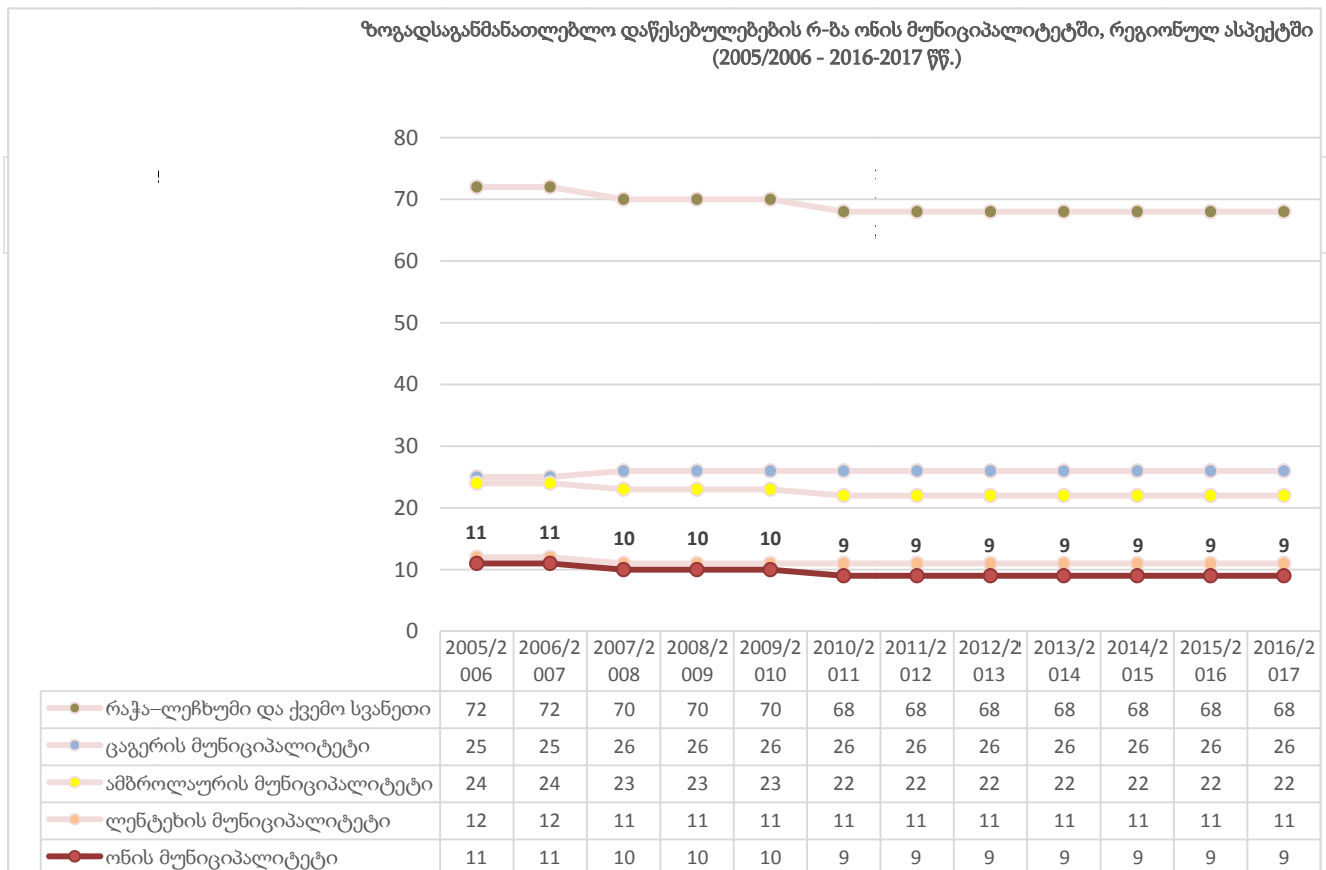
ცხრილი 6.6.1: საბავშვო ბაღების განაწილება ონის მუნიციპალიტეტში

ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებს რაც შეეხება, მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს 9 სკოლა (იხ. **ილუსტრაცია 6.6.1**). მოსწავლეთა დატვირთვის მიხედვით, ყველაზე დიდი სკოლა არის ქ.ონში, სოფლებში არსებულ სკოლებში მოსწავლეთა რაოდენობა მცირეა, ხოლო სოფ.ჭიორაში კრიტიკულ მაჩვენებელს აღწევს. მასწავლებელთა რაოდენობა შედარებით თანაბარია, გარდა ქ.ონისა და სოფ.ჭიორას სკოლებისა. თანაფარდობა მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს შორის არაპროპორციულია და ხშირ შემთხვევაში მასწავლებელთა რაოდენობა უტოლდება ან აჭარბებს კიდეც მოსწავლეთა რაოდენობას. სწავლების საფეხურს რაც შეეხება, სკოლებში ხდება დაწყებითი, საბაზო და საშუალო განათლების მიწოდება, გარდა შემდგომი სოფლებისა: ღარი, შეუბანი და ჭიორა, სადაც მხოლოდ დაწყებითი და საბაზო განათლების მიღების შესაძლებლობა არსებობს. ამ სკოლების მოსწავლეთა საშუალო განათლებას, სავარაუდოდ უზრუნველყოფს გეოგრაფიულად ახლომდებარე დასახლებული პუნქტები - სოფ. ღარისა და შეუბანის შემთხვევაში ქ.ონის სკოლა, ხოლო სოფ.ჭიორას შემთხვევაში სოფ.ღების სკოლა.

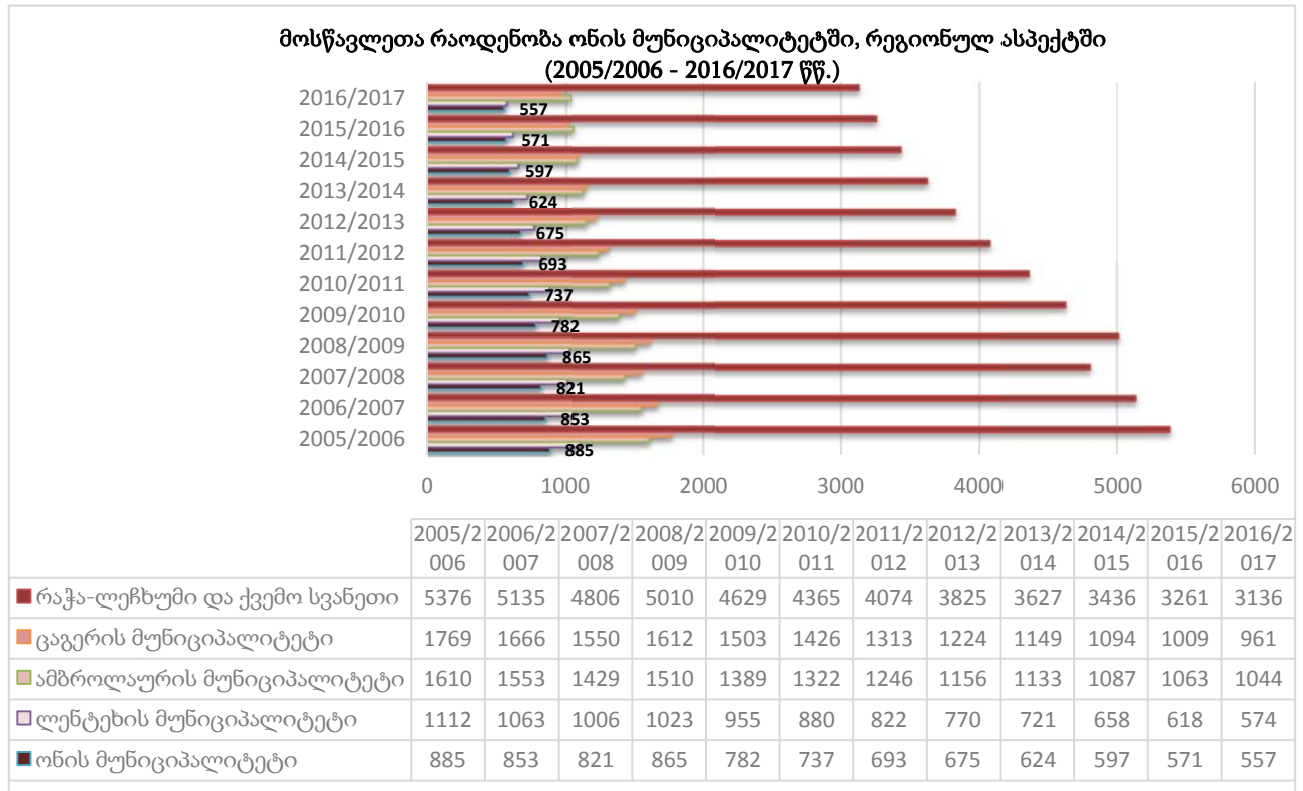
ილუსტრაცია 6.6.1 სასკოლო მაჩვენებლები ონის მუნიციპალიტეტში

ონის მუნიციპალიტეტში სკოლების განაწილების რეგიონული ასპექტის შეფასებისას, თვალსაჩინოა, რომ რეგიონში ყველაზე ნაკლები სკოლა სწორედ ონის მუნიციპალიტეტშია და მათი რიცხვი 2005 წლიდან მოყოლებული, შემცირებულია. სკოლების კლების ტენდენცია აღინიშნება მთელს რეგიონში (გარდა ცაგერის მუნიციპალიტეტისა). რეგიონში შემცირებული სკოლების (4 სკოლა) ნახევარი ონის მუნიციპალიტეტზე მოდის (11 სკოლიდან ფუნქციონირება შეწყვიტა 2-მა სკოლამ). (იხ. ილუსტრაცია 6.6.2).

ილუსტრაცია 6.6.2 ზოგად საგანმანათლებლო დაწესებულებების რაოდენობა რეგიონალურ ასპექტში

რეგიონში მოსწავლეთა რაოდენობის მიხედვით, ონის მუნიციპალიტეტი ხასიათდება ყველაზე მცირე მაჩვენებლით (მიახლოებული მაჩვენებელი აქვს რეგიონში მოსწავლეთა რაოდენობის ლენტეხის მუნიციპალიტეტს). ისევე როგორც მთელ რეგიონში, ონის მუნიციპალიტეტშიც აღინიშნება მოსწავლეთა კლების ტენდენცია. 2005 წლიდან მოყოლებული დღემდე, მოსწავლეთა რაოდენობა შემცირდა 328-ით.

ილუსტრაცია 6.6.3 მოსწავლეთა რაოდენობა რეგიონულ ასპექტში

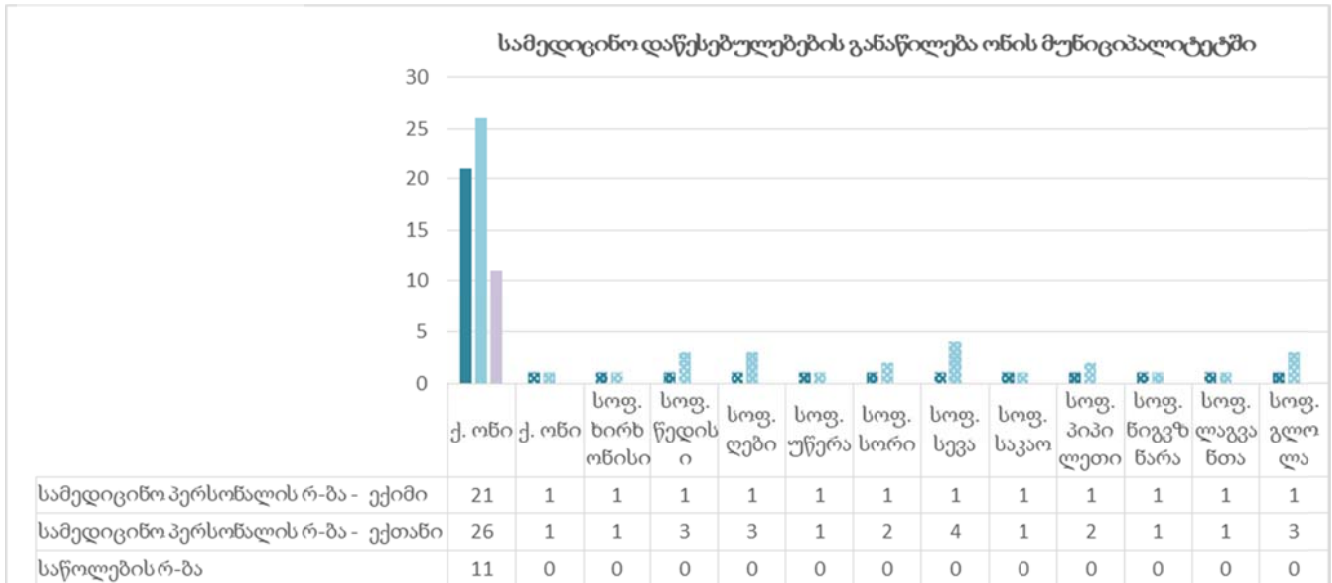
სამედიცინო დაწესებულებებს რაც შეეხება, ონის მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი მრავალპროფილური სტაციონალური დაწესებულება - ქ.ონში და 12 ამბულატორია, რომლებიც განაწილებულია ქ.ონსა და სოფლებში. (იხ. **ილუსტრაცია 6.6.3**). სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა ქ.ონის საავადმყოფოში დამაკმაყოფილებელია, ხოლო ამბულატორიებში მინიმალურია. მცირეა ასევე საწოლების რაოდენობაც - 11 საწოლი ქ.ონის სტაციონალურ დაწესებულებაში. უნდა აღინიშნოს, რომ სოფლებში ფუნქციონირებდა საავადმყოფო, რომელიც გარდა სოფლებისა ემსახურებოდა მიმდებარე სოფლებს და დატვირთულობის მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალი იყო. უნდა ითქვას ისიც, რომ საავადმყოფოს ფუნქციონირების პერიოდში სოფლის მოსახლეობა ბევრად აღემატებოდა ამჟამინდელ მდგომარეობას (დაახლოებით 400 კომლი ცხოვრობდა).

მრავალპროფილური სტაციონალური დაწესებულება

- სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა - ექიმი
- სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა - ექთანი
- საწოლების რაოდენობა

ამბულატორია

- სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა - ექიმი
- სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა - ექთანი
- საწოლების რაოდენობა

სოციალური ინფრასტრუქტურის შედარებით მრავალფეროვნებით გამოირჩევა მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ცენტრი - ქ. ონი, სადაც გარდა საგანმანათლებლო და სამედიცინო დაწესებულებებისა, ფუნქციონირებს სხვადასხვა დანიშნულების მქონე მომსახურების გამწევი ობიექტები - სამართლებრივი, საფინანსო, კულტურული და გასართობი დაწესებულებები, თუმცა მათზე ხელმისაწვდომობა გააჩნია მხოლოდ ქ. ონისა (მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის დაახ. 43%) და მიმდებარე სოფლების მოსახლეობას, მუნიციპალიტეტის დანარჩენი ნაწილი მოწყვლადია ამგვარი მომსახურების მიღებისაგან, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტორსაც, რომ შიგა მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტი არ ფუნქციონირებს.

რუკის აღწერა - სოციალური ინფრასტრუქტურა (რუკა 30 - სოციალური ინფრასტრუქტურა;)

რუკაზე ნაჩვენებია სოციალური ინფრასტრუქტურის განაწილება ონის მუნიციპალიტეტში - ინფრასტრუქტურის ტიპები დანიშნულების მიხედვით და მათი განლაგება. ონის მუნიციპალიტეტის მთელ ტერიტორიაზე, გარდა ქ. ონისა, ორი ტიპის სოციალური ინფრასტრუქტურაა წარმოდგენილი - საგანმანათლებლო და სამედიცინო, საგანმანათლებლო - სკოლებისა და საბავშვო ბაღების, სამედიცინო - ამბულატორიებისა და ქ. ონის საავადმყოფოების სახით.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე წარმოდგენილი სოციალური ინფრასტრუქტურის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თავისებურებით - საგანმანათლებლო და სამედიცინო დაწესებულებები ძირითადად განლაგებულია მთავარი შიგასახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მიმდებარე დასახლებებში. დაწესებულებები ძირითადად თავმოყრილია მუნიციპალიტეტის ცენტრალურ ნაწილში, ასევე ჩრდილოეთ ნაწილში მდებარე სოფლებში, ხოლო სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მცირე რაოდენობითაა წარმოდგენილი.

მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ცენტრი - ქალაქი ონი გამოირჩევა შედარებით მეტი ინფრასტრუქტურული მრავალფეროვნებით და წარმოდგენილია სხვა ფუნქციური მნიშვნელობის დაწესებულებებიც, როგორცაა პოლიცია, რეგიონული სასამართლო, ბანკები, ფოსტა, საგანმანათლებლო

რესურსცენტრი, ბიბლიოთეკა, კულტურის ცენტრი, კინოს სახლი. ქალაქში ფუნქციონირებს სპორტული დაწესებულებებიც - სპორტული დარბაზი, კერძოდ ჭიდაობის დარბაზი და სპორტული მოედანი. ასევე, უნდა აღინიშნოს მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი, რომელიც არის ისტორიული ტიპის და წარმოდგენილია 15 000-ზე მეტი ექსპონატი. ამ სახის მოსახურების მიღება მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას მხოლოდ ცენტრალურ ნაწილში - ადმინისტრაციულ ცენტრში შეუძლია. ქ.ონში სოციალური ინფრასტრუქტურის ობიექტების განაწილება გამოირჩევა იმ თავისებურებით, რომ ყველა სახის დაწესებულება თავმოყრილია ქალაქის ცენტრალურ ნაწილში.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ინფრასტრუქტურის განაწილება პირდაპირკავშირშია მუნიციპალიტეტში მოსახლეობის განაწილებასთან. სოციალური ინფრასტრუქტურა წარმოდგენილია მუნიციპალიტეტის მხოლოდ 15 დასახლებულ პუნქტში (მუნიციპალიტეტის დასახლებული პუნქტების 23%), რომელთა მოსახლეობის რაოდენობაც 50-ს აღემატება. სოციალურ ინფრასტრუქტურასთან ხელმისაწვდომობის პრობლემა გააჩნია მცირერიცხოვან დასახლებებს, რომელთა მოსახლეობის რაოდენობაც 50-ზე ნაკლებია (დასახლებათა 66%), ხოლო ამ დასახლებათა 26%-ში მოსახლეობის რაოდენობა 11-ზე ნაკლებია. ამგვარ შემთხვევაში, პრობლემას წარმოადგენს საგანმანათლებლო და სამედიცინო დაწესებულებების ფუნქციონირება. თუმცა, მუნიციპალური ტრანსპორტის ამოქმედების შედეგად, შესაძლოა მცირერიცხოვანი დასახლებების მოსახლეობისთვის ხელმისაწვდომი გახდეს მომსახურება.

მნიშვნელოვანია ყურადღება მიექცეს სამომავლო სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარებას. განსაკუთრებით, პირველადი დახმარების/სამაშველო პუნქტების ფუნქციონირებას, რასაც პირველ რიგში საჭიროებს კურორტები - ჟნერა და შოვი, სადაც სეზონურად იზრდება დამსვენებელთა/ვიზიტორთა რაოდენობა. ამგვარი დაწესებულებების ფუნქციონირება შესაძლოა ატარებდეს სეზონურ ხასიათს.

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
• მუნიციპალიტეტში არსებობს ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურა; • ყველა თემი უზრუნველყოფილია ოჯახის ექიმის მომსახურებით; • ჯანმრთელობის დაცვის და სოციალური უზღუდვლოყოფის სახელმწიფო პრიორიტეტულობა; • მუნიციპალიტეტში იუსტიციის სახლის არებობა; • ყველა მუნიციპალიტეტში სასწრაფო-სამედიცინო დახმარების ბრიგადების არსებობა; • მუნიციპალიტეტის კულტურისა და სპორტის სხვადასხვა სახეობებში დიდი ტრადიციების არსებობა; • კულტურის და სპორტის ობიექტების არსებობა; • სკოლის მოსაწავლეების ტრანსპორტის საკითხის მოწესრიგება; • ადგილობრივი სასპორტო და სახელოვნებო სკოლების მიერ წარმატებული თაობების გამოშვება; • ინკლუზიური სწავლების დანერგვა.	• სოციალური პროგრამების სიმრავლის საჭიროება; • საავადმყოფოების არასაკმარისი აღჭურვილობა; • სამედიცინო სფეროში ვიწრო სპეციალისტების ნაკლებობა; • სასწრაფო დახმარების ბრიგადების უაღრესად სუსტი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა; • მოსახლეობის უმრავლესობისთვის სრულყოფილ სამედიცინო მომსახურებაზე და მედიკამენტებზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობა; • ენდემური ჩიყვის ფართო გავრცელება; • საჯარო სკოლებისა და სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებების არადაამკაყოფილებელი ინფრასტრუქტურა; • სოფლების ნაწილისთვის საჯარო სკოლებისა და სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებების რთული გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობა; • სერთიფიცირებულ პედაგოგთა მცირე რაოდენობა; • უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების არარსებობა; • პროფესიული სასწავლებლების ნაკლებობა და განათლების მიწოდების ხარისხი; • კულტურის ცენტრების, პარკების, სკვერების, ბიბლიოთეკების, სამუსიკო და სამხატვრო სკოლების, სტუდიების, გალერეების, მუზეუმების, თეატრების, სასპორტო სკოლების/კლუბების/წრეების და საცურაო აუზების არასაკმარისი რაოდენობა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არადაამკაყოფილებელი მდგომარეობა; • სახანძრო-სამაშველო სამსახურების საჭიროება;

	• არადამაკმაყოფილებელი აღჭურვილობა; • რეგიონში სივრცითი დაგეგმვის პრაქტიკის არარსებობა; • სამოქალაქო სექტორისა და რეგიონული მედიის განვითარების არადამაკმაყოფილებელი დონე; • გენდერული დისბალანსი საჯარო და კერძო სექტორში; • შრომითი რესურსების გადამზადების ქმედითი სისტემის არარსებობა; • კულტურის ცენტრების არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა; • რეკრეაციული პარკების და სკვერების არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა;
შესაძლებლობები	საფრთხეები
• ჯანმრთელობის და სოციალური ინფრასტრუქტურის აღდგენა და ახლის აშენება; • სამედიცინო პერსონალის გადამზადება და კვალიფიკაციის ამაღლება; • სპორტული და გამაჯანსაღებელი ინფრასტრუქტურის მოწყობა; • საგანმანათლებლო დაწესებულებების აღჭურვა და სწავლების ხარისხის გარზდა.	• ბუნებრივი კატასტროფები, ეპიდემიების გავრცელება; • არსებული ინფრასტრუქტურის დეგრადირება და ამორტიზება; • საჭირო ინფრასტრუქტურის და მომსახურებების ნაკლებობიდან გამომდინარე მოსახლობის გადინება და ეკონომიკური განვითარების შეფერხება.

SWOT ჯანდაცვა, სოციალური დაცვა , განათლება, კულტურა, სპორტი, რეკრეაცია და სხვა მომსახურებები

6.7 კულტურული მემკვიდრეობა

ონის სივრცითი მოწყობის გეგმის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის და განვითარების ნაწილის მომზადებას წინ უძღვოდა წინასაპროექტო კვლევის ეტაპი, სამუშაო ჯგუფის (წევრები: აქრეოლოგი-გიორგი ბურჯანაძე, ხელოვნებათმცოდნე - ქეთევან ჯანაშვილი, ხელოვნებათმცოდნე - აკაკი რეხვიაშვილი) მიერ ჩატარდა 2017 წლის ექვდიცია (4-დან 15 ოქტომბრის ჩათვლით); მოხდა დოკუმენტური-საარქივო მასალების მოძიება/შესწავლა, უკვე ცნობილ ობიექტებზე არსებული მონაცემების გაანალიზება, საველე სამუაოების დროს გამოვლენილ ობიექტებზე საადრიცხო ბარათების შედგენა და შემდგომ არსებული მასალის კულტურული მემკვიდრეობის გის მონაცემთა ბაზაში განთავსება.

საველე სამუაოების დროს, ქ. ონში და მთლიანად მუნიციპალიტეტის სოფლებში (დაახლ. 60 სოფელი), ჯგუფის წევრებმა მოინახულეს როგორც უძრავი ძეგლები/ობიექტები, ასევე ონის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში დაცული მოძრავი ძეგლები/ობიექტები, რომლებიც კონკრეტული უძრავი ძეგლიდან იყო შემოტანილი მუზეუმში. მოხდა უძრავი ძეგლების/ობიექტების დეტალური ფოტოფიქსაცია, გლობალური პოზიცირების სისტემის საშუალებით (GPS) დაფიქსირდა კოორდინატები, შედგა სხვადასხვა თემატური რუკები, ისტორიულ-კულტურულ და ეთნოგრაფიულ საკითხებთან დაკავშირებით გამოიკითხა ადგილობრივი მოსახლეობა.

ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე სამუშაო ჯგუფის მიერ შესწავლილი იქნა არაერთი საყურადღებო კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტი. საკითხზე მუშაობის პროცესში, დამუშავდა რაქასთან და კერძოდ, ონის მუნიციპალიტეტის ისტორიასთან, კულტურულ მემკვიდრეობასა და ეთნოგრაფიასთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურა, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს კულტურული მემკვიდრეობის მონაცემთა მართვის გეოსაინფორმაციო სისტემასა და საცავის ბაზაში (სადაც ობიექტების შესახებ საარქივო მონაცემები ინახება მოყოლებული 1928 წლიდან), არსებული საადრიცხო დოკუმენტაცია და ონის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში დაცული საფონდო-სამეცნიერო ფოტო და ტექსტობრივი მასალა. ასევე, შეგროვებულ მასალებზე დაყრდნობით, შედგა უძრავი ძეგლის/ობიექტის 269 საადრიცხო ბარათი და მოძრავი ძეგლის/ობიექტის 30 პასპორტი.

დამატებით, 47 კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ძეგლის სტატუსის მქონე ობიექტების მიმართ გამოვლინდა შემდეგი ტიპის საკითხები:

- კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ძეგლის სტატუსის მქონე 3 ობიექტი ამჟამად ოკუპირებულ ტერიტორიაზეა:
 - სოფელი ლეთი - კოშკი;
 - სოფელი კობეთი - მიქელგაბრიელის ეკლესია;
 - სოფელი ქასაგინი - ნაეკლესიარი.
- კულტურული მემკვიდრეობის 1 ობიექტი ამჟამად აღარ არსებობს, დანგრეულია და მის ადგილას ახალი შენობაა აშენებული (ყოფილი სოფლის საბჭო):
 - სოფელი სორი - ციხე გოცირიძეების ეზოში.
- კულტურული მემკვიდრეობის 2 ობიექტი განმეორებულია და/ან აღარ არსებობს:
 - სოფელი სორი - ეკლესია წმინდა გიორგის;
 - სოფელი გონა - ეკლესია "ციხე".
- კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ძეგლის სტატუსის მქონე ობიექტებს ზოგ შემთხვევაში არასრულად ჰქვია სახელი ან სხვა სახელითაა შეტანილი სახელმწიფო რეესტრში:
 - სოფელი გონა - "მთავარანგელოზის ეკლესია" "წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია"-ს სახელითაა გაძეგლებული;

o სოფელი სევა - "სამების ეკლესია" სახელმწიფო რეესტრში შეტანილია სახელწოდებით "ეკლესია".

წინასაპროექტო კვლევის ეს და სხვა მასალები დამუშავდა და გადაეცა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს შესაბამისი სამსახურებს.

მოკლე ისტორიული მიმოხილვა

საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი კუთხე რაჭა, ორ ნაწილად - ქვემო და ზემო რაჭად იყოფა. ეს უკანასკნელი მოიცავს ონის მუნიციპალიტეტს, ქალაქ ონს, თავისი სოფლებითურთ, რომელიც განფენილია რიონისა და მისი შენაკადი მდინარეების ღრმა ხეობებში და გარემოცულია კავკასიონის თოვლიან-ყინულიანი მწვერვალებით, „დაჩონჩხილ-დაღარული“ კლდეებით, ალპური მდელოებით, მთა-გორიანი ველ-მინდვრებითა და წიწვოვან-ფოთლოვანი ტყეებით.

არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით, ზემო რაჭის ტერიტორიაზე უძველესი კულტურული კვალი სოფ. ქვედის მიდამოებში ფიქსირდება. კერძოდ, ბოჭონას კირქვიან მასივში, რაჭაში დაფიქსირებული ყველაზე ძველი, პირველყოფილი ადამიანის სადგომია (მეზოლითი), სადაც XX ს. 50-იან წლებში არქეოლოგიური სამუშაოები ჩაატარა ალექსანდრე კალანდამემ, რა დროსაც გამოვლინდა მეზოლითისა და ბრინჯაოს ხანის არტეფაქტები. აქვე მიკვლეული იქნა იმ ძუძუმწოვრებისა და მღრღნელების ოსტეოლოგიური (ძვლოვანი) მასალები, რომელთაც, დასახელებულ პერიოდში, ადამიანი მოიპოვებდა (სავარაუდოდ საკვებად იყენებდა). აღნიშნულს დიდი მნიშვნელობა აქვს იმდროინდელი ფლორა-ფაუნის შესწავლისათვის(სურათი6.7.1-3).

სურათი 6.7.1 – 3 ონის მუნიციპალიტეტში ნაპოვნი არქეოლოგიური არტეფაქტები

ასევე, ზემო რაჭაში, ადამიანის უძველეს ხანაში არსებობას მოწმობს ამ ტერიტორიაზე აღმოჩენილი ონის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში დაცული ქვის ცული სოფ. საკაოდან (ნეოლითი), ხელსაფქვავე ქვები ონის მიდამოებიდან (ენეოლითი) და კაყისგან დამზადებული შუბის პირები ბრილიდან (ძვ. წ. II ათასწ. შუა ხანა).

ზემო რაჭის უძველესი წარსულის გამოკვლევის საქმეში დიდი წვლილი მიუძღვის არქეოლოგ გერმანე გობეჯიშვილს, რომლის ხელმძღვანელობითაც 1938 წლიდან სოფ. ღების შემოგარენში, შოშეთში, ბრილში და სხვ., განხორციელდა არაერთი არქეოლოგიური ექსპედიცია, სადაც, სამარხეული ინვენტარისა და მდარეობში მოპოვებული მასალების შესწავლის საფუძველზე, ამ ადგილებში მცხოვრები ძველი კოლხური ტომების მიერ წარმოებული - ძვ.წ. III ათასწლეულიდან მოყოლებული ვიდრე IV ს-მდე არსებული ბრინჯაოს მძლავრი მეტალურგიული კერების არსებობა დადასტურდა.

წერილობით წყაროებში დაცული ცნობების სიმცირით გამოირჩევა რაჭის ადრეული და განვითარებული შუა საუკუნეების პერიოდი.

შედარებით მდიდარი სამეცნიერო ლიტერატურა საშუალებას გვაძლევს თვალი გავადევნოთ გვიანი შუა საუკუნეებიდან მოყოლებული რაჭის ისტორიულ-კულტურულ წარსულს. ამ პერიოდის შესახებ სხვადასხვა ხასიათის წერილობითი ცნობები შეკრებილი აქვთ ვახუშტი ბატონიშვილს, რუს ელჩებს - ნიკოფორე ტოლოჩანოვსა და ალექსი იევლევს, გერმანელ მეცნიერს იოჰან გიულდენშტედტს და სხვა.

XIX საუკუნეში არსებულ მდგომარეობას ვიგებთ დიუბუა დე მონპერეს, მარი ბროსეს, დიმიტრი ზაქრადის, გრაფინია უვაროვას და სხვა მკვლევართა ნაშრომებიდან.

გასული საუკუნის დასაწყისიდან დღემდე, ქართველ მეცნიერთა (ე. თაყაიშვილი, ს. მაკალათია, გ. ბოჭორიძე, რ. მეფისაშვილი, მ. დვალი, ნ. ალადაშვილი, ლ. ფრუიძე, ნ. რეხვიაშვილი, გ. გობეჯიშვილი, ი. ნიკოლეიშვილი, ვ. სილოგავა, თ. ბერაძე, ი. ჭიჭინაძე, მ. ხიდაშელი, ს. ლეჟავა, მ. კეზევაძე და სხვ.) მხრიდან არაერთი ფუნდამენტური ნაშრომი და წერილი მიემდგნა რაჭის ისტორიული, ეთნოგრაფიული და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხების კვლევას.

გრაფიკული ნაწილის აღწერა

სივრცითი მოწყობის გეგმის პროექტის ფარგლებში მომზადდა კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ძეგლების და ობიექტების რუკები (კატეგორიების მიხედვით) მუნიციპალიტეტის საზღვრებში. იხილეთ გრაფიკული ნაწილი:

- **რუკა 31** - კულტურული მემკვიდრეობა (ონი);
- **რუკა 32** - კულტ. მემკვიდრეობა (ქ. ონი);
- **რუკა 33** - ულტ.მემკვიდრეობა (უწერა-ნაკიეთი);
- **რუკა 34** - კულტ.მემკვიდრეობა (შოვი);
- **რუკა 35** - კულტ.მემკვიდრეობა (გლოლა);
- **რუკა 36** - კულტ.მემკვიდრეობა (ჭიორა);
- **რუკა 37** - კულტ.მემკვიდრეობა (ღები);
-

რუკა 31 - ზე ონის მუნიციპალიტეტის საზღვრებში მოქცეული ტერიტორიის ორთო-ფოტო გადაღება გამოყენებულია რუკის ფონად. რუკაზე დატანილია კულტურული მემკვიდრეობის რეგისტრირებული ძეგლები, მათი ოფიციალური სარეგისტრაციო ნომრების დატანით. ასევე, კვლევის ეტაპზე გამოვლენილი ობიექტების მდებარეობა და ნუსხა.

ძეგლებსა და ობიექტებს განსაზღვრული აქვს ფიზიკური და ვიზუალური დაცვის ზონები. რუკაზე აღნიშნულია რამდენიმე არეალი. სადაც კონცენტრირებულია ძეგლების და ობიექტების დიდი რაოდენობა (**რუკა 32-34** ეს არეალები გამოტანილია ცალკე ფრაგმენტებად, დამატებით შემუშავდა სოფლების ღების, ჭიორას და გლოლას ისტორიული განაშენიანების კულტურული მემკვიდრეობის ზოგადი დამცავი ზონების სარეკომენდაციო ვერსიები (**რუკა 35-37**).

გრაფიკულ ნაწილს ერთვის ცხრილი. იხ. **დანართი 6.7.1 - ცხრილში 6.7.1-ში** მოცემულია კულტურული მემკვიდრეობის არსებული და სარეკომენდაციო ობიექტების ნუსხა. იხ. დანართი.

ისტორიული განაშენიანება ონში

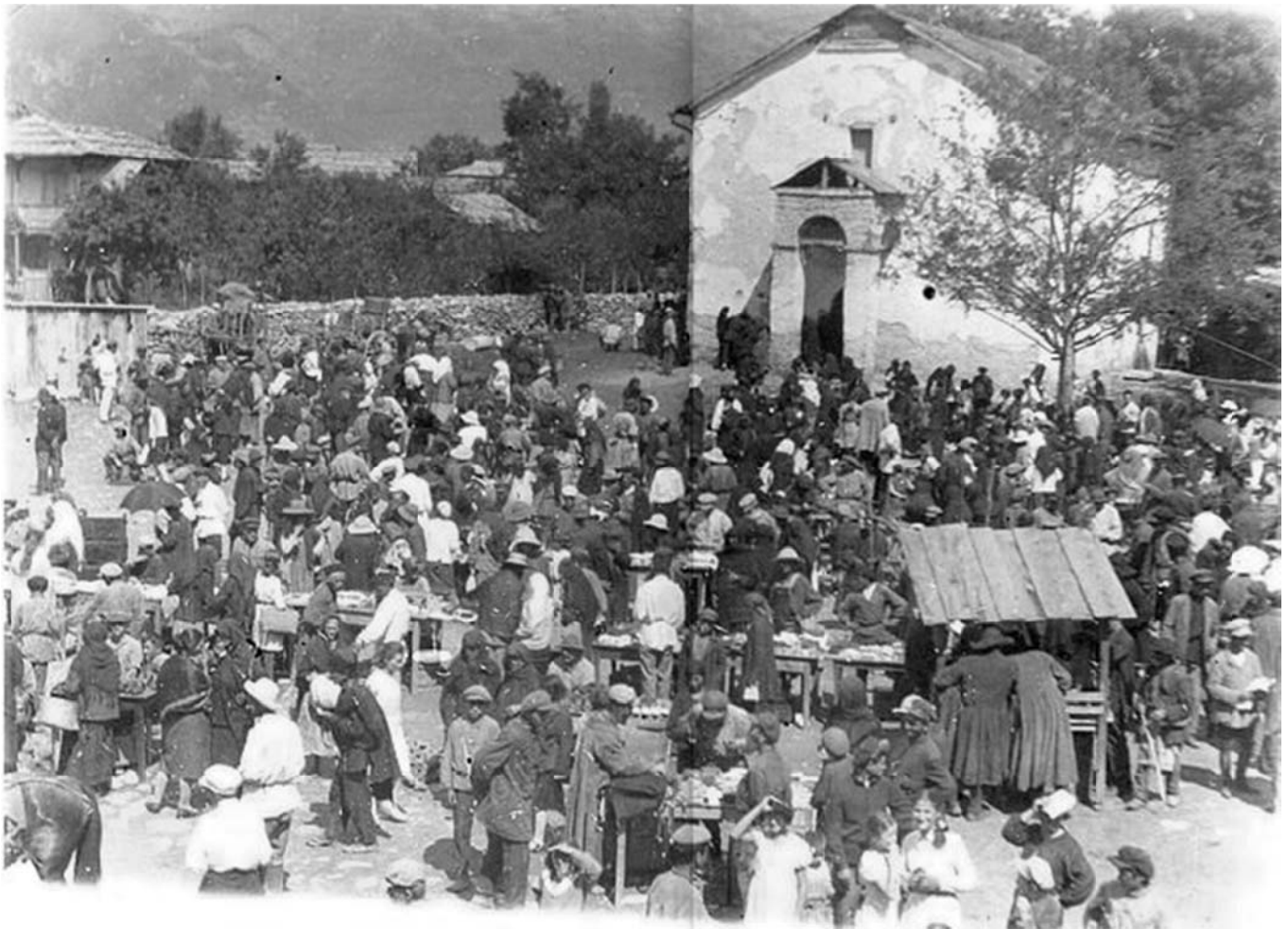
ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე განფენილი მრავალრიცხოვანი და მრავალფეროვანი კულტურული მემკვიდრეობის საკვანძო ტურისტულ-კულტურულ ცენტრად შეიძლება მოვიაზროთ ზემო რაჭის ადმინისტრაციული ცენტრი- ქალაქი ონი.

ონში არსებული მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი წარმოადგენს რაჭის (ამბროლაურისა და ონის მუნიციპალიტეტების) სიმკვლესაცავს. აქ წარმოდგენილია ნეოლითის ეპოქის ქვის იარაღებიდან მოყოლებული ვიდრე XX ს. უახლესი ხელოვნების ნიმუშებით დამთავრებული, რაჭის ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის განვითარების ყველა ისტორიული ეტაპის უწყვეტი ჯაჭვის ამსახველი ფაქტობივი მასალა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია რაჭის სხვადასხვა სოფლებში არქეოლოგიური გათხრების შედეგად და შემთხვევით მოპოვებული, მუზეუმში დაცული, ბრინჯაოს ჭვირული ბალთების უნიკალური კოლექცია. ასევე, რაჭაში მდებარე ეკლესიების ნანგრევებიდან მუზეუმში შემოტანილი ფიგურულ-ორნამენტული და ლაპიდარული წარწერებით გაფორმებული ქვის და ხის რელიეფური ფრაგმენტების რამდენიმე ათეული საუცხოო ნიმუში, ეთნოგრაფიული ყოფის ამსახველი კერამიკული, ხის, ფერადი ლითონის, რკინის და შესამოსელის ასეულობით არტეფაქტი, ადგილობრივი და საქართველოში მოღვაწე ხელოვანების და ტრადიციული რეწვის ოსტატების მიერ შესრულებული სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების არაერთი გამორჩეული ეგზემპლარი და სხვა.

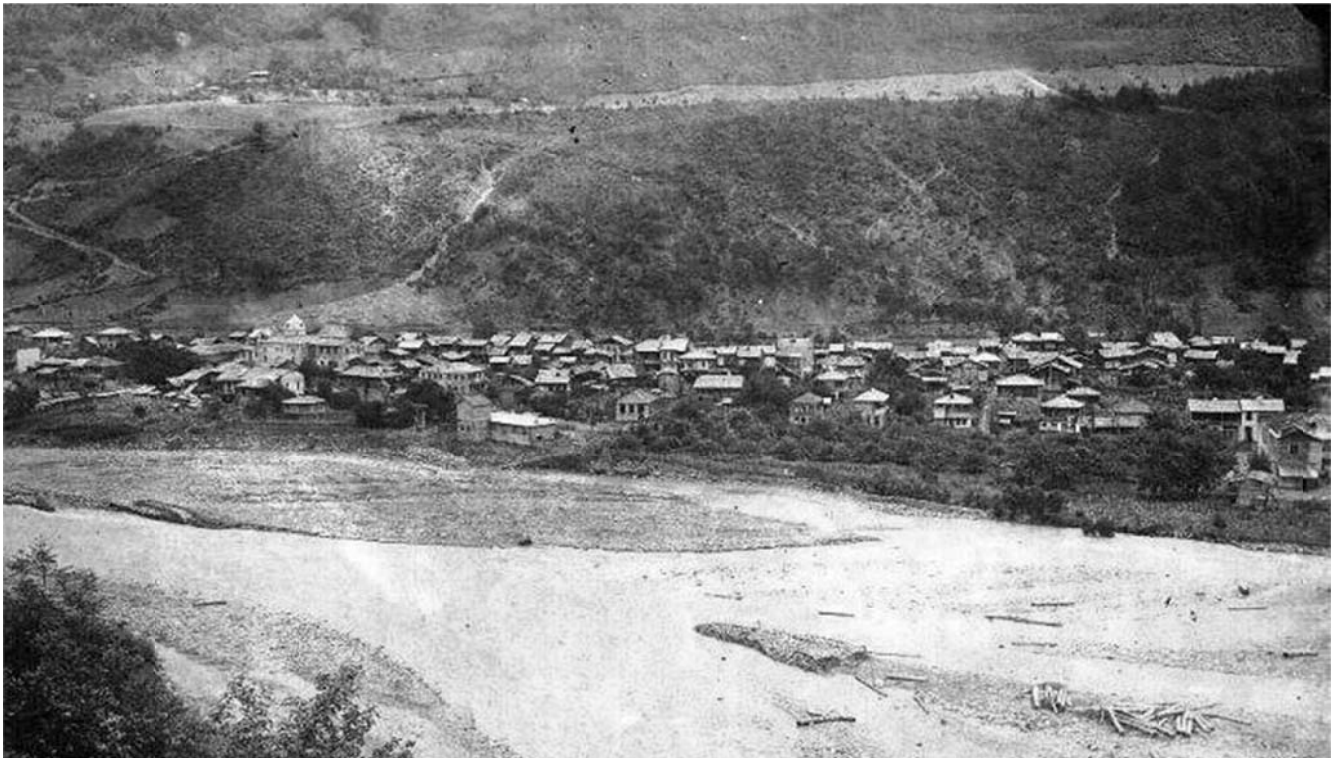
ონის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში, არქეოლოგიური გათხრებისას მოპოვებული მოძრავი ძეგლების გარდა, მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ არქეოლოგიური ძეგლების პოტენციური ობიექტების დაცვა და განვითარების საჭიროება.

ონის ცენტრში, დღევანდელი აღმაშენებლის მოედანზე, იდგა საჯანის კარის წმინდა გიორგის ეკლესია, რომელიც კომუნისტების მმართველობის დროს, 1930-იან წლებში სრულად განადგურდა (იხ. **სურათი 6.7.4**).

სურათი 6.7.4 ონის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია

ამ ეკლესიაში უნახავთ ე. თაყაიშვილს და გ. ბოჭორიძეს მთავარანგელოზთა და წმ. გიორგის, ორი ჭედური ხატი (XIII ს.). ეკლესიის ეზოში, ბოჭორიძის თანახმად, XIX ს. ბოლოს გარდაცვლილი ვექილის - ყარამან ქაიხოსროს ძე ჯაფარიძის, წარწერიანი საფლავის ქვა იყო, რომელიც ამჟამად უკვალოდაა გამქრალი.

სურათი 6.7.5 ქალაქი ონის საერთო ხედი 1920-30იანი წლები

დღეს ქალაქი ონის ცენტრში ეროვნული მნიშვნელობის ძეგლია ონის სინაგოგა, მის გარშემო შემორჩენილია როგორც ქალაქური, ურბანული განაშენიანების კვალი, ასევე ცალკეული ძეგლები.

თუმცა, ონის ისტორიული განაშენიანების სტრუქტურის კულტურული მემკვიდრეობის ზოგადი დამცავი ზონების დადგენა და სამომავლო განვითარება **ქალაქ ონის მიწათსარგებლობის გეგმის** შემუშავების ეტაპზე - დეტალურად იქნება შესასწავლი, ქალაქის სამომავლო სტრატეგიული მიზნების განვითარებასთან ერთად.

ჭიორა, გლოლა და ღებო

სურათი 6. 7.6 რიონის ხეობა - ჭიორა

ჭიორა მდებარეობს რიონის მარცხენა ნაპირზე, ღებოდან 3,4 კილომეტრში, ზღვის დონიდან 1360 მეტრზე. სოფელი მჭიდროდაა განაშენიანებული - დაახლოებით 30 ჰექტარს შეადგენს. ვახუშტი ბაგრატიონი ჭიორას შესახებ გადმოგვცემს: „გლოლის ხევის შესართავს ზეით რიონის სამხრით არს ჭიორა, დაბა მოზღუდვილი და კოშკოვანი გოდლოვანი“ (ქც 4: 768,19,20).

ჭიორა არქეოლოგიურად შეუსწავლელია. საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში (ს.ჯანაშიას სახ. საქართველოს მუზეუმი) ინახება ჭიორას მიდამოებში შემთხვევით აღმოჩენილი ბრინჯაოს 2 კოლხური ცული (1-984:1 და 62-975). მათგან ერთის ყუაზე გამოსახულია ვერძის თავი. (ქართული ცხოვრების ტოპოარქეოლოგიური ლექსიკონი 2013 წ.)

სოფელ ჭიორას ისტორიული განაშენიანება, მისი სტრუქტურა, მთის რაჭისთვის დამახასიათებელი ტრადიციული წესით ნაგები საცხოვრებელი სახლების და მისი სამეურნეო ნაგებობების მაღალი კონცენტრაციით გამოირჩევა.

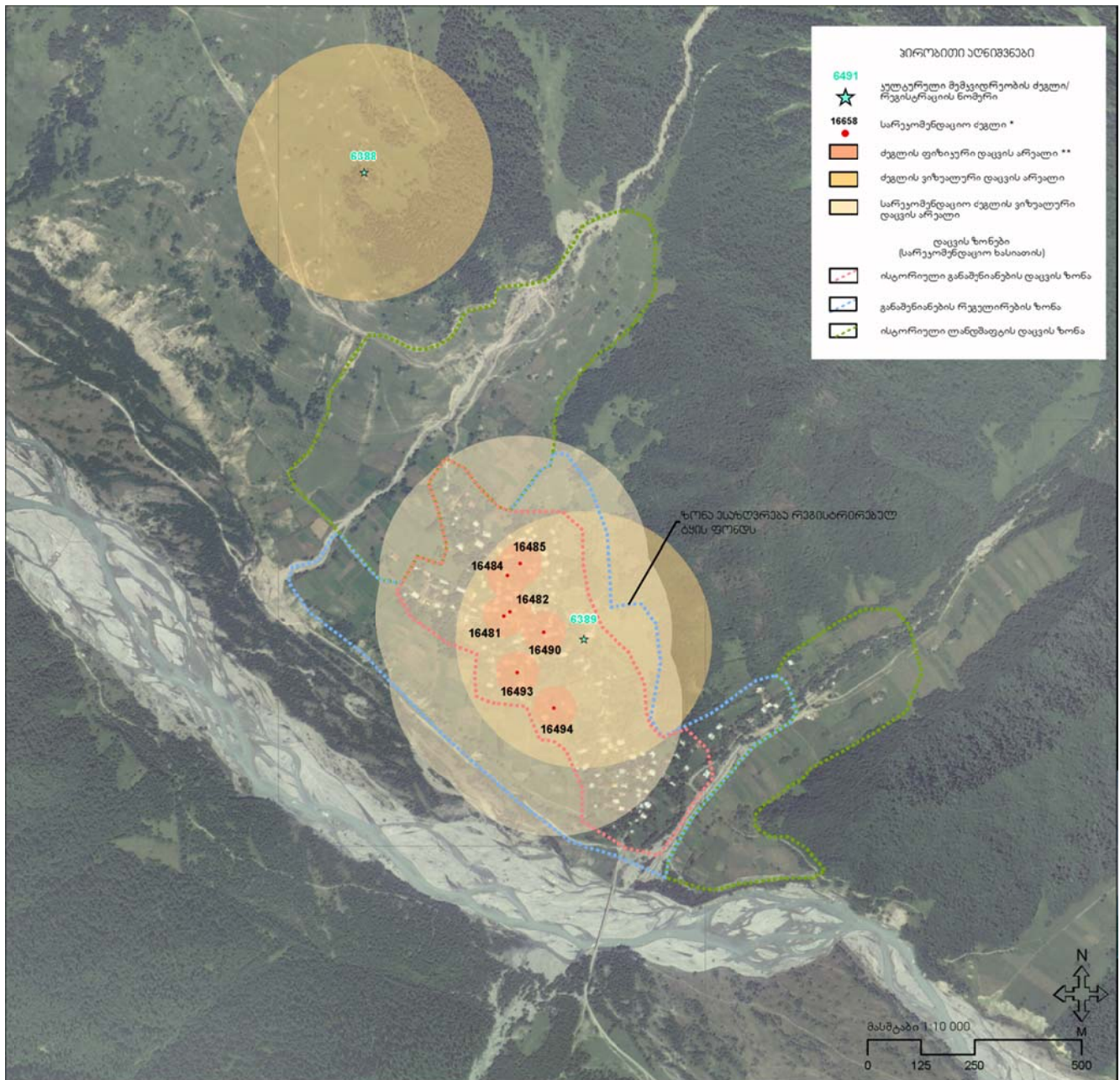

სურათი 6.7.7 სოფელი ჭიორას განაშენიანება

ჭიორას ისტორიული განაშენიანების დაცვის მიზნით მომზადებულია ზოგადი დამცავი ზონების ვერსია:

- ისტორიული განაშენიანების დაცვის ზონა;
- განაშენიანების რეგულირების ზონა;
- ისტორიული ლანდშაფტის დაცვის ზონა.

ილუსტრაცია 6.7.1 სოფელ ჭიორას ზოგადი დამცავი ზონების ვერსია

სურათი 6.7.8 გლოლა

სოფელი გლოლა მდებარეობს ჭანჭახის ხეობაში, მდინარე ჭანჭახის ორივე ნაპირას. ძველი ნაწილი მდინარე ბოკოსწყლის და ჭანჭახის შესართავთან, მარჯვენა ნაპირზე იყო განვითარებული, გასულ საუკუნეში კი ჭანჭახის მარცხენა ნაპირზე გაფართოვდა. ძველი გლოლა რამდენიმე უბნისაგან შედგება. მჭიდრო განაშენიანება კონცენტრირებულია არაერთი სახასიათო ნაგებობით. გლოლას ისტორიული განაშენიანების იდენტიფიცირება მარტივია, მას მჭიდრო არარეგულარული განაშენიანება ახასიათებს და იზოლირებულია ბუნებრივად, ხევებითა და ქედებით.

ილუსტრაცია 6.7.2 სოფელ გლოლას ისტორიული განაშენიანება (მარჯვნივ) და მეოცე საუკუნეში ჩამოყალიბებული განაშენიანება (მარცხნივ)

გლოლაში მრავლადაა ტრადიციული მთის რაჭისთვის დამახასიათებელი არქიტექტურის ობიექტები. იხ. სურათი 6.7.9.

სურათი 6.7.9 შებობა-ნაგებობები გლოლაში

ღები ზემო რაჭის ყველაზე დიდი სოფელია. ღების ისტორიული ნაწილი უმეტესად რიონის მარცხენა ნაპირზეა თავმოყრილი თუმცა ისტორიული წყაროებით პირველი დასახლება მარჯვენა ნაპირზე ჩამოყალიბდა. მოსახლეობის რაოდენობით და სოფლის მეურნეობის კუთხით ღები საკმაოდ ძლიერი სოფელი იყო, მუდმივად დასახლებული სოფლის გარდა ჰქონდა საზაფხულო ადგილები - სამოვრები და სათიბები, რიონის სათავეებისკენ და კავკასიონის ქედის ფერდობებზე, მათ შორის გონაში.

სურათი 6.7.10 ღების საერთო ხედი

ვახუშტი ბაგრატიონი ღების შესახებ წერს:

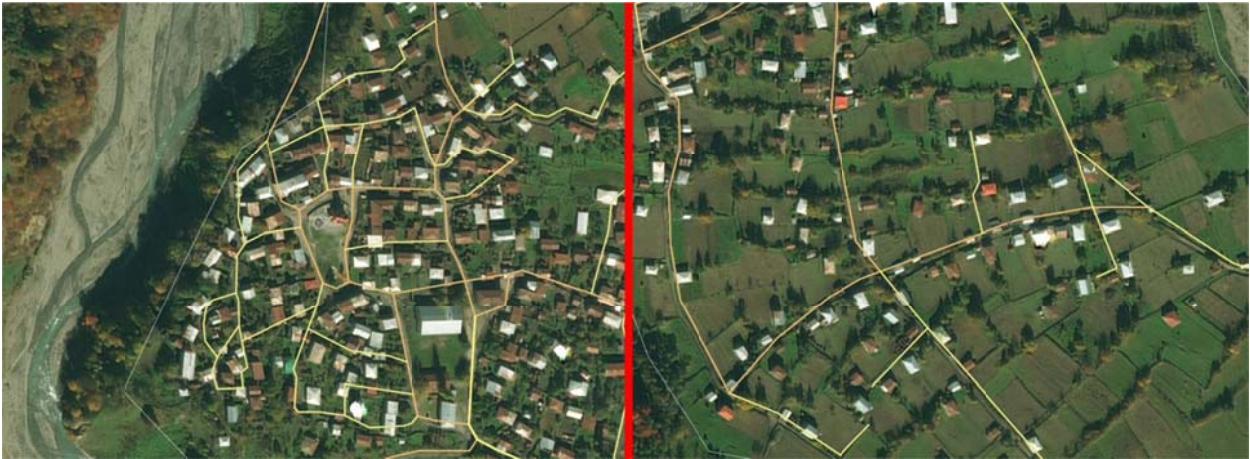
„...ღები, ...დაბა მოზღუდვილი და კოშკოვანი გოდლოვანი... ხოლო ჭიდროთას ზეით ეს ადგილნი, რომელნი დავსწერეთ, არიან ვითარცა სხუა მთის ადგილნი, მოსავლით, ნაყოფით, პირუტყვთ, მაგარი, ვიწრო და შეუალი მტერთაგან. სარწმუნოებით ქრისტეანნი, ქართველთა თანა, არამედ უმეცარნი ამისაცა.“

სურათი 6.7.11-15 ახალი მშენებლობები ღებში

ილუსტრაცია 6.7.4 ლები - კადრები ფილმიდან „მთის რაჭა“ (1930-ანი წლები.)

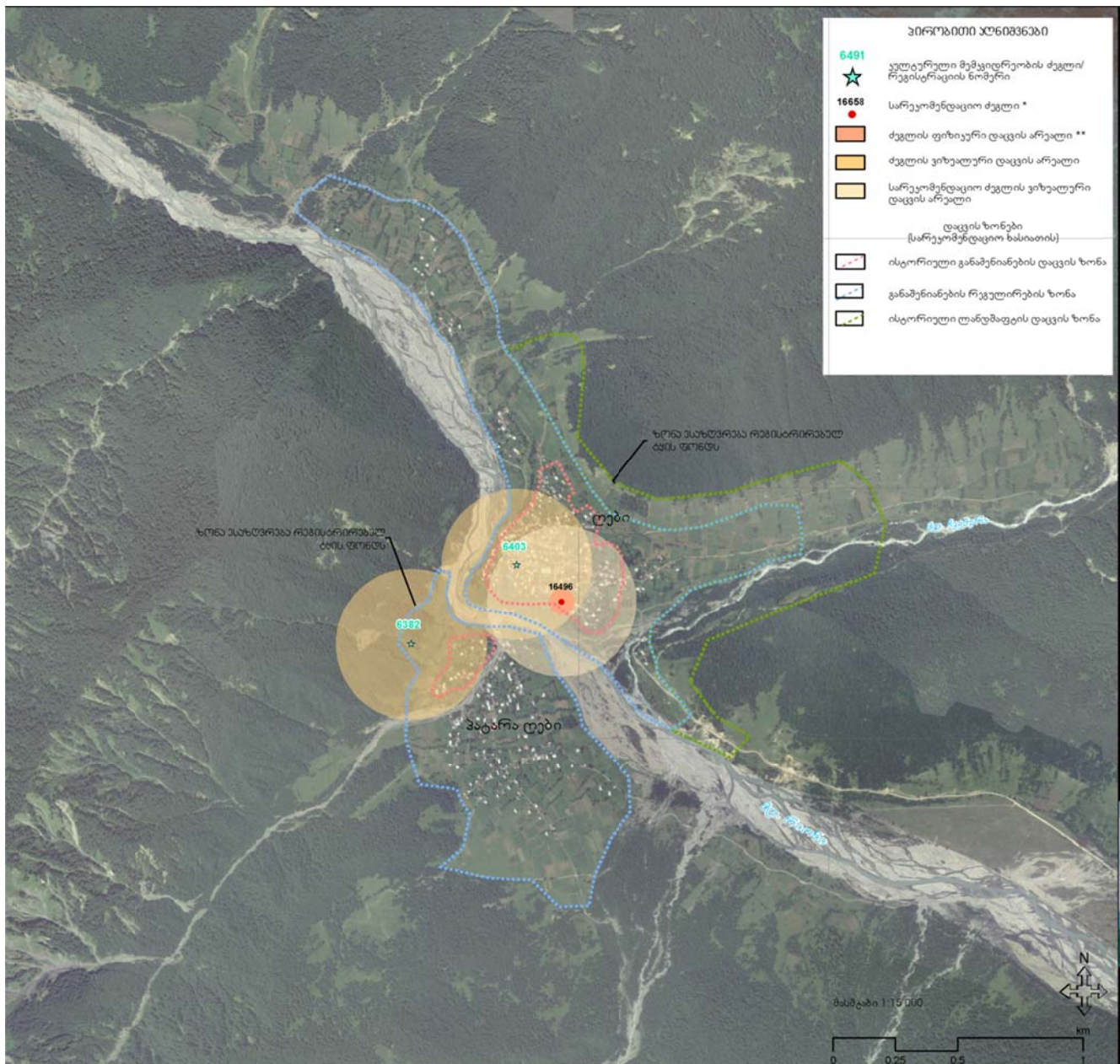

ილუსტრაცია 6.7.5 სოფელი ღების ფრაგმენტები

მარცხნივ - ისტორიული განაშენიანება, მარჯვნივ მეოცე საუკუნეში ჩამოყალიბებული განაშენიანება
(პატარა ღები)

სურათი 6.7.16 საცხოვრებელი სახლი ღებში

ილუსტრაცია 6.7.6 ლეგის დამცავი ზონების ვერსია

შენიშვნა: ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის (პროექტის) ფარგლებში, დამატებით სრულდება სოფლების: უწერას და მრავალძალის და კურორტ შოვის განაშენიანების რეგულირების გეგმები. ამ პროექტების ეტაპზე შესრულდება კულტურული მემკვიდრეობის კომპონენტები.

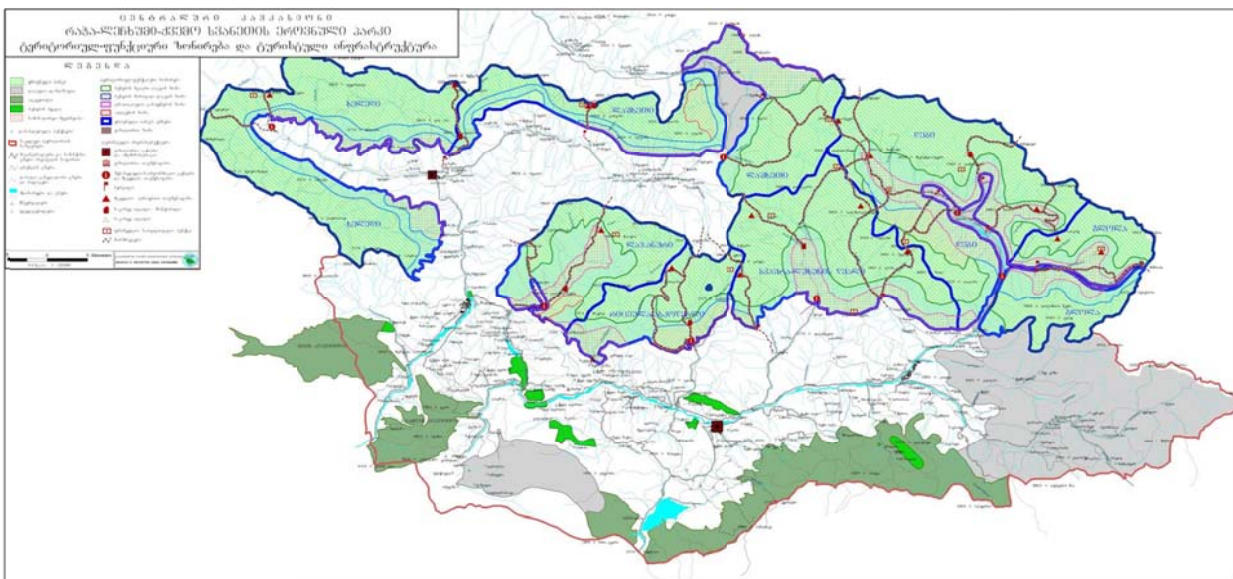
ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
• კულტურული მემკვიდრეობის მრავალფეროვნება; • ძლიერი და განსხვავებული (მთის რაჭის) იდენტობა; • ტრადიციული მშენებლობის შემორჩენილი ცოდნა;	• მიწისძვრის შემდეგ მიყენებული ზიანი; • კაპიტალური მაღალი დანახარჯების საჭიროება; • პოპულარიზაციის დაბალი დონე; • კერძო საკუთრებასთან არსებული პრობლემები;
შესაძლებლობები	საფრთხეები
• მემკვიდრეობის კულტურულ- საგანმანათლებლო, სამეცნიერო მიზნით გამოყენება; • ტურისტული მიმზიდველობის ზრდა; • კულტურული მემკვიდრეობის კომპლექსების, მთის სოფლების განაშენიანების, ციხესიმაგრეების და საკურორტო არქიტექტურის გამოკვეთა, გაუმჯობესება;	• ბუნებრივი კატასტროფების საფრთხე; • განვითარების წნეხის შემთხვევაში კულტურული მემკვიდრეობის დაზიანების/განადგურების საფრთხე.

SWOT კულტურული მემკვიდრეობა

6.8 ბუნებრივი რესურსების დაცვა და განვითარება

დაცული ტერიტორიები

“საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტის” ფარგლებში, რომელიც გარემოს გლობალური ფონდისა და მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით შემუშავდა ცენტრალური კავკასიონის დაცული ტერიტორიების სახელმძღვანელო დოკუმენტი, (2006 წ.), ზემო სვანეთისა და რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის მენეჯმენტის გეგმები (2008 წ.), რომელიც მოიცავდა რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთისა და ზემო სვანეთის დაცულ ტერიტორიებს. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცული დაგეგმვის პროექტის ფარგლებში საპროექტო ტერიტორიებთან ახლო მდებარეობის გათვალისწინებით ინტერესის ობიექტს რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს.

ილუსტაცია 6.8.1 2006 წლის პროექტი

პროექტის მიხედვით რეგიონის გარემოსდაცვითი შეფასების საფუძველზე შეირჩა რეკომენდირებული დაცული ტერიტორიების შემდეგი კატეგორიები:

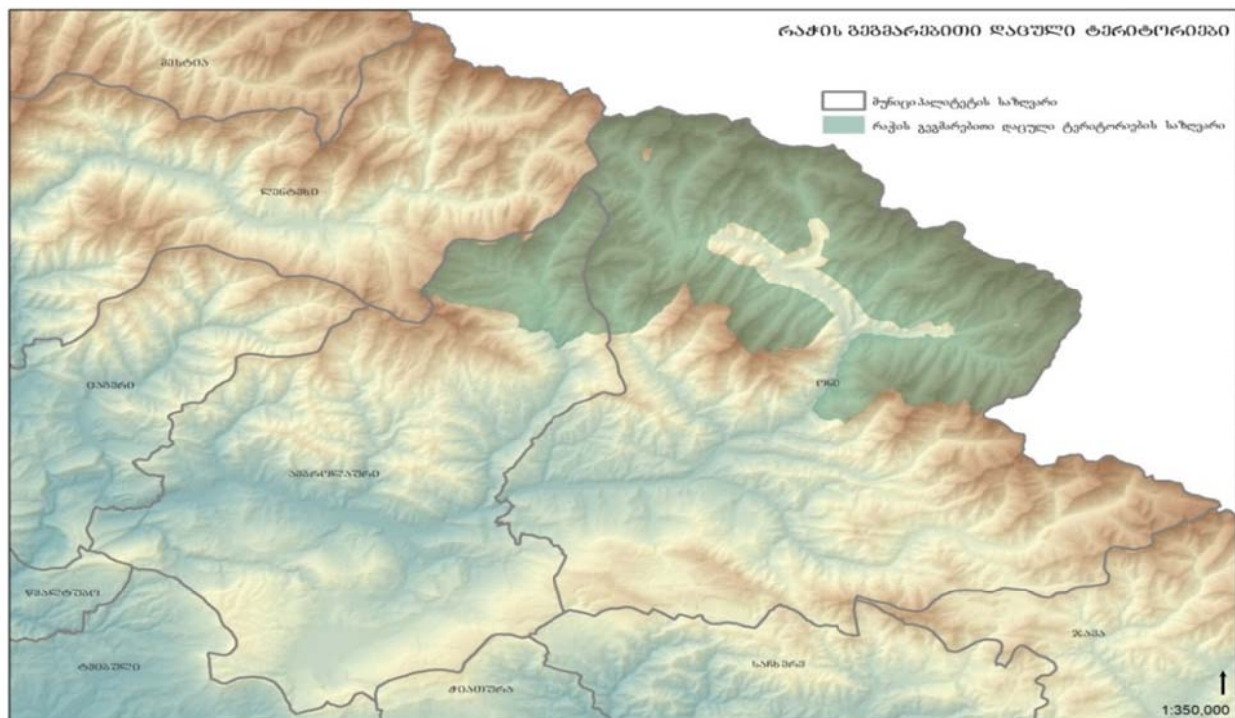
- ეროვნული პარკი;
- ბუნების ძეგლი;
- აღკვეთილი;
- მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია.

კონცეფციის მიხედვით რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის გეგმარებითი დაცული ტერიტორიები მდებარეობს კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის სამხრეთ ფერდობზე, ქვემო სვანეთის, ლეჩხუმისა და რაჭის ტერიტორიებზე. იგი ვრცელდება ლენტეხის, ცაგერის, ამბროლაურისა და ონის მუნიციპალიტეტების ტერიტორიებზე, ზღვის დონიდან 500-4600 მ სიმაღლის ფარგლებში.

კონცეფციის მიხედვით გეგმარებითი რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის დაცული ტერიტორიების ფართობი 229 532 ჰექტარს შეადგენდა და მოიცავდა შემდეგ კატეგორიებს: რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის ეროვნულ პარკს, 12 ბუნების ძეგლს და 4 აღკვეთილს.

კონცეფციის მიხედვით შემოთავაზებული გეგმარებითი ეროვნული პარკი მთაგორიანი რელიეფითა და კლდოვანი მწვერვალების სიუხვით გამოირჩევა. კლიმატი ზოგადად სუბტროპიკული ზღვიური ტიპისაა. ეროვნული პარკი წყალუხვი მდინარეებით ხასიათდება. ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გავრცელებული მცენარეებიდან 164 კავკასიის ენდემია, 26 - საქართველოს ენდემი, ხოლო 5 - რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთის ფლორის ენდემს წარმოადგენს, რაც ტერიტორიის ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობაზე მიუთითებს. მსოფლიო ბანკის პროექტის ფარგლებში შემუშავებული გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების შექმნა ამ დრომდე არ მომხდარა.

2016 წლიდან ველური ბუნების მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის ოფისი “საქართველოს უნიკალური ტყეების კონსერვაცია დაცული ტერიტორიების დაარსების მეშვეობით” პროექტის ფარგლებში მუშაობს რაჭის დაცული ტერიტორიების განვითარების კონცეფციის შემუშავებაზე, რომელიც ეფუძნება მსოფლიო ბანკის პროექტის კონცეფციას, თუმცა ახალი ხედვის მიხედვით შემცირებულია დაცული ტერიტორიების ფართობი. წინასწარი კონცეფციის მიხედვით გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების დიდი ნაწილი ონის მუნიციპალიტეტის ჩრდილო ნაწილში მდებარეობს და ცენტრალური კავკასიონის სამხრეთ ფერდობებს მოიცავს. მიმდინარე პროექტის მიერ შემუშავებული დაცული ტერიტორიების წინასწარი საპროექტო საზღვრები წარმოდგენილია ილუსტრაცია 6.8.2-ში.

ილუსტრაცია 6.8.2 რაჭის გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების წინასწარი საპროექტო საზღვრები

ზურმუხტის ქსელი - ბერნის კონვენცია

ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების კონვენცია, ე.წ. „ბერნის კონვენცია“ შემუშავებული იქნა და ხელმოწერილი იქნა მონაწილე ქვეყნების მიერ 1979 წლის 19 სექტემბერს, შვეიცარიის დედაქალაქ ბერნში. თავისი არსით კონვენცია წარმოადგენს ევროპის ველური ფლორისა და ფაუნის და მათი ჰაბიტატების დაცვის საერთაშორისო ლეგალურ ინსტრუმენტს. მისი მოთხოვნების შესრულება სავალდებულო ხასიათისაა ხელმომწერი ქვეყნებისათვის¹².

¹² საქართველო კონვენციას მიუერთდა 2008 წელს.

კონვენცია მიზნად ისახავს ველური ფლორისა და ფაუნის, ასევე ბუნებრივი ჰაბიტატების კონსერვაციას, ხელმომწერ ქვეყნებში ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების პრინციპების დანერგვის ხელშეწყობას; ასევე, საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერებას ბუნების დაცვის სფეროში. ამასთან კონვენცია მოქმედებს როგორც გაეროს „ბიომრავალფეროვნების დაცვის კონვენციის“ დანერგვის ევროპული ინსტრუმენტი.

ბერნის კონვენცია მთავარ აქცენტს აკეთებს მაღალი რისკის ქვეშ მყოფი ბუნებრივი ჰაბიტატებისა და მოწყვლადი სახეობების, მათ შორის, მიგრირებადი სახეობების დაცვაზე.

ბერნის კონვენციის ხელმომწერებს აკისრიათ გარკვეული ვალდებულებები, რომელთაგან წინამდებარე შეფასების კონტექსტში საყურადღებოა შემდეგი:

- ხელმომწერი ქვეყნები ვალდებული არიან განახორციელონ შესაბამისი ღონისძიებები კონვენციით დაცული ველური ფლორისა და ფაუნის წარმომადგენლებისა და მათი ჰაბიტატების დაცვის მიზნით.
- ქვეყნები ვალდებული არიან შეიმუშაონ ეროვნული პოლიტიკა ველური ფლორისა და ფაუნის და ბუნებრივი ჰაბიტატების კონსერვაციის სფეროში.
- ყოველი ხელმომწერი ქვეყანა იღებს ვალდებულებას გაითვალისწინოს ველური ფლორისა და ფაუნის და მათი ჰაბიტატების კონსერვაციის საკითხები დაგეგმვისა და განვითარების პოლიტიკაში. ქვეყნები ვალდებული არიან შეძლებისდაგვარად თავიდან აიცილონ ან მინიმუმამდე დაიყვანონ ამგვარი ჰაბიტატების გაუარესება.
- დაუშვებელია კონვენციით დაცული სახეობების პოპულაციების შემცირება, მათი ბუნებრივი ჰაბიტატების განადგურება და დაბინძურება.

კონვენციით დაცული სახეობებისა და ჰაბიტატების ჩამონათვალი მოცემულია შესაბამის დანართებში: დანართი I მოიცავს დაცული ჰაბიტატების სიას, დანართი II და III სახეობებს, რომელთა დაცვა განსაზღვრულია კონვენციით და რომელთა დასაცავად უნდა შეირჩეს შესაბამისი, მაღალი კონსერვაციული ღირებულების ტერიტორიები და მიენიჭოს შესაბამისი სტატუსი.

ხელშეკრულების მხარეები ვალდებული არიან მიიღონ შესაბამისი და აუცილებელი საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ზომები, II და III დანართებში განსაზღვრული ფაუნის სახეობების საგანგებო დაცვის უზრუნველსაყოფად. ამასთან მეორე დანართში მოცემული სახეობებთან მიმართებით აკრძალულია მათ შორის: დასვენების ან გამრავლების ადგილების გაზრახ დაზიანება და ნგრევა; ასევე, ველური ფაუნის განზრახ შეშფოთება (განსაკუთრებით გამრავლების, შთამომავლობის გამოზრდის და ძილქუშის პერიოდში).

აღსანიშნავია, რომ კონვენცია უშვებს გარკვეულ გამონაკლისებს ჩამოთვლილი მიზნებიდან, იმ შემთხვევაში თუ არ არსებობს სხვა დამაკმაყოფილებელი გადაწყვეტილება/გამოსავალი და ამგვარი გამონაკლისი არ მოახდენს მავნე ზეგავლენას კონკრეტული პოპულაციის გადარჩენაზე. კონვენციით გათვალისწინებული ამგვარი გამონაკლისებიდან აღსანიშნავია - მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვისა და უსაფრთხოების, ჰაერის დაცვის ან სხვა მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი ინტერესის დაცვა/უზრუნველყოფა. ამგვარი გამონაკლისი რეგულირდება შესაბამისი პროცედურით, რაც შესაბამისი წესით მუდმივმოქმედი კომიტეტის რეგულარულ ინფორმირებას და მასთან კომუნიკაციას გულისხმობს.

კონვენცია მის წინაშე მდგარი მიზნების და ამოცანების მისაღწევად იყენებს სხვადასხვა ინსტრუმენტებსა და მექანიზმებს, მათ შორის ე.წ. „ზურმუხტის საიტს/ადგილს“ და ამგვარი საიტების/ადგილების ქსელს.

ზურმუხტის ქსელი

1989 წელს ბერნის კონვენციის მხარე ქვეყნებმა ევროპის ბუნებრივი ჰაბიტატების დასაცავად შექმნეს სპეციალური მექანიზმი: „ზურმუხტის ქსელი“.

თავისი არსით ზურმუხტის ქსელი არის ეკოლოგიური ქსელი, რომელიც შედგება „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის ტერიტორიებისაგან“ (Areas of Special Conservation Interest – ASCI), ანუ ე.წ. „ზურმუხტის საიტებისგან“. ეს ტერიტორიები იმგვარი ტერიტორიებია, რომლებსაც აქვთ სახარბიელო კონსერვაციული (ეკოლოგიური) სტატუსის შენარჩუნების ან აღდგენის პოტენციალი ისეთი სახეობებისა და ჰაბიტატებისთვის, რომლებიც დაცულია ბერნის კონვენციით. ამგვარი ტერიტორიების შერჩევა მეცნიერული შესწავლის საფუძველზე მიმდინარეობს.

ბერნის კონვენციის ხელმომწერი ქვეყნები, ვალდებული არიან განავითარონ „ზურმუხტის ქსელი“.

ევროკავშირის კონტექსტი

„ზურმუხტის ქსელი“-ს ანალოგიურ ეკოლოგიურ ქსელს წარმოადგენს, ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში შექმნილი „ნატურა 2000“, რომელიც „ზურმუხტის ქსელი“-ს იდენტურია და სრულად თავსებადია მასთან. ბერნის კონვენციის გეოგრაფია სცდება ევროკავშირის ფარგლებს, შესაბამისად, „ნატურა 2000“ განიხილება როგორც „ზურმუხტის ქსელი“-ს ნაწილი.

„ნატურა 2000“ ქსელის არსებობა ევროკავშირის წევრობის აუცილებელი წინაპირობაა. შესაბამისად, „ზურმუხტის ქსელი“ წარმოადგენს ერთგვარ მექანიზმს, რომელიც ევროკავშირის კანდიდატ სახელმწიფოებს ეხმარება ევროკავშირში გასაწევრიანებლად „ნატურა 2000“-ის განხორციელებისთვის მომზადებაში და, აქედან გამომდინარე, ზოგადად ევროკავშირთან მიერთებაში.

როგორც პრაქტიკა აჩვენებს, აღმოსავლეთ ევროპის იმ ქვეყნებმა, რომლებიც შედარებით გვიან გაწევრიანდნენ ევროკავშირში, ჯერ ჩამოაყალიბეს „ზურმუხტის ქსელი“, ხოლო ევროკავშირში გაწევრების შემდგომ, მიღებული გამოცდილების წყალობით, შედარებით ადვილად შეძლეს ქსელის ტრანსფორმაცია „ნატურა 2000“-ის ქსელად.

„ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ ჩამოყალიბების პროცედურები

ზოგადად ზურმუხტის ქსელის ჩამოყალიბება კომპლექსური და ხანგრძლივი პროცესია, რომელიც სამ დამოუკიდებელ, თუმცა უწყვეტი პროცესის ურთიერთდაკავშირებულ ფაზად შეიძლება დაიყოს.

1 ფაზა

- ბუნებრივი რესურსების შეფასება ეროვნულ დონეზე და დასაცავი სახეობებისა და ჰაბიტატების გამოვლენა.
- ზურმუხტის ქსელის პოტენციური „საიტების/ადგილების“ შერჩევა.

2 ფაზა

- კანდიდატი „საიტების/ადგილების“ მეცნიერული შეფასება, რათა დადგინდეს მათი ზურმუხტის ქსელის მოთხოვნებთან შესაბამისობა.
- საჭიროების შემთხვევაში, დამატებითი „საიტების/ადგილების“ შეთავაზება.
- კანდიდატი „საიტების/ადგილების“ დასამტკიცებლად წარდგენა ბერნის კონვენციის მუდმივმოქმედი კომიტეტისთვის.

3 ფაზა

- ზურმუხტის ქსელის დამტკიცებული „საიტების“ დადგენა (დეზიგნაცია) ეროვნულ დონეზე.
- ეროვნულ დონეზე დამტკიცებული თითოეული „საიტისათვის/ადგილისათვის“, მართვის, მონიტორინგისა და ანგარიშგების ღონისძიებათა განხორციელება.

ტერიტორია, რომელიც გამოცხადდება „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიად“ („ზურმუხტის საიტად/ადგილად“), უნდა აკმაყოფილებდეს ერთ, ან რამდენიმე კრიტერიუმს მოცემული ჩამონათვალიდან:

- ტერიტორია უზრუნველყოფს ბერნის კონვენციით დაცული საფრთხის წინაშე მყოფი (მათ შორის მიგრირებადი) სახეობების დაცვასა და გრძელვადიან გადარჩენას.
- ტერიტორია ხასიათდება მაღალი ბიომრავალფეროვნებით.
- ტერიტორია მოიცავს (ამჟამად ან წარსულში) ბერნის კონვენციის მუდმივმოქმედი კომიტეტის მე-4 რეზოლუციაში მითითებულ მნიშვნელოვან ჰაბიტატებს ან მათ ფრაგმენტებს.
- საიტი მნიშვნელოვანია ერთი ან რამდენიმე მიგრირებადი სახეობისთვის.
- ტერიტორიას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ბერნის კონვენციის ამოცანებისა და ზოგადად, ბიომრავალფეროვნების დაცვის თვალსაზრისით.

„ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ მართვის რეჟიმები

ზოგადად „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიები“ („ზურმუხტის საიტები/ადგილები“) არ წარმოადგენს მკაცრად დაცული ტერიტორიების ქსელს. ამგვარი ტერიტორიების შემადგენლობაში შესაძლოა შედიოდეს მათ შორის სტანდარტული დაცული ტერიტორიების სისტემის რომელიმე კატეგორიის ტერიტორია. თუმცა, ზოგადად, ამგვარ ტერიტორიებზე არ არის შეზღუდული სამეურნეო საქმიანობები და როგორც წესი, დაცვის რეჟიმები შედარებით რბილია კლასიკურ დაცულ ტერიტორიებთან შედარებით.

„ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ ფარგლებში შესაძლებელია წარმოდგენილი იყოს კერძო საკუთრებაში არსებული მიწები, სადაც ჩვეულებრივ გრძელდება სამეურნეო საქმიანობა. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, გამომდინარე საიტის/ადგილის მიზნებიდან და წარმოდგენილი ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების ხასიათიდან გამომდინარე, შესაძლოა საჭირო გახდეს დაცვის განსაკუთრებული ღონისძიებების გატარება, რაც შეიძლება დაკავშირებული იყოს ამა თუ იმ სამეურნეო საქმიანობის ნაწილობრივ ან სრულად შეზღუდვასთან.

კონკრეტული შეზღუდვები, მათი ხასიათი უნდა განისაზღვროს კონკრეტული საიტის/ადგილის მენეჯმენტის გეგმით და უნდა იყოს კონკრეტული საიტის/ადგილის საჭიროებებს მორგებული.

პრაქტიკულად კი, უმრავლეს შემთხვევებში საიტის/ადგილის მიზნები თავსებადია გარკვეული სახის ეკონომიკური საქმიანობასთან; ზოგ შემთხვევაში კი ამგვარი საქმიანობა უზრალოდ აუცილებელია საიტის/ადგილის სრულფასოვანი ფუნქციონირებისთვის.

„ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ მართვის რეჟიმები, ისევე როგორც ამგვარი საიტის/ადგილის ჩამოყალიბების გადაწყვეტილება ეროვნული მთავრობის პრეროგატივაა. ამ მხრივ ქსელის მოთხოვნები შედარებით მსუბუქია და არ არის დაკავშირებული რაიმე სახის სავალდებულო ხასიათის რეგულაციებთან. ქვეყანა უშუალოდ იღებს გადაწყვეტილებას საიტის/ადგილის ნორმალური ფუნქციონირებისა და კონსერვაციული მიზნების მიღწევისთვის საჭირო ღონისძიებების შესახებ.

„ზურმუხტის ქსელი“ საქართველოში

საქართველომ ბერნის კონვენციის რატიფიცირება 2008 წლის მიწურულს მოახდინა. თუმცა, „ზურმუხტის ქსელის“ ჩამოყალიბებისკენ მიმართული აქტივობებს ჯერ კიდევ 2003 წელს ჩაეყარა საფუძველი. ცხადია პროცესი მეტად ინტენსიური გახდა, ქვეყნის მიერ ბერნის კონვენციის ხელმოწერის შემდგომ.

პროცესის განხორციელებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. საიტების იდენტიფიცირების და დეზიგნაციის პროცესს სამეცნიერო/საექსპორტო ცოდნით უზრუნველყოფს (სამეცნიერო ინფორმაციის შეგროვება და მონაცემთა ბაზების შედგენა) სახეობათა კონსერვაციის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი „ნაკრესი“.

საქართველო მონაწილეობას იღებს ერთობლივ პროგრამაში „ზუნების დაცვის ტერიტორიების ზურმუხტის ქსელის შექმნა სამხრეთ კავკასიაში და ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში“, რომელიც მიმდინარეობს აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპისა და სამხრეთ კავკასიის შვიდ ქვეყანაში ევროპის საბჭოს მხარდაჭერით. პროგრამის ფარგლებში ქვეყანაში განხორციელდა ქსელის ჩამოყალიბებისთვის საჭირო, ზემოთ აღწერილი სამივე ფაზის აქტივობები. კერძოდ:

- ფაზა I - განხორციელდა წინასწარი კვლევები და შეგროვდა წინასწარი სამეცნიერო ინფორმაცია იმ სახეობების შესახებ, რომლებიც ბინადრობენ ან მიგრაციის დროს გვხვდებიან საქართველოში და ამავდროულად დაცულნი არიან ბერნის კონვენციის ფარგლებში. ასევე მოხდა იმ ჰაბიტატების იდენტიფიცირება, რომელთა შენარჩუნებაც აუცილებელია აღნიშნული სახეობების დასაცავად.

შედეგად, შეგროვებული ინფორმაციის საფუძველზე, საქართველოს მასშტაბით შეირჩა 20 ტერიტორია, რომლებიც შეიძლება განხილულიყო პოტენციურ „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიებად“.

- ფაზა II - შეგროვებული ინფორმაციის დაზუსტება და, შეძლებისდაგვარად, ადგილზე გადამოწმება. ასევე, განხორციელდა ახალი პოტენციური საიტების/ადგილების იდენტიფიცირება. მომზადდა სახეობებისა და ჰაბიტატების გავრცელების GIS მონაცემთა ბაზები და ციფრული რუკები. ჩამოყალიბდა საიტების/ადგილების საბოლოო ნუსხა და მათ მიენიჭათ „ზურმუხტის ქსელში“ ჩასართავი კანდიდატი საიტების/ადგილების სტატუსი. საბოლოოდ, ყველა საჭირო პროცედურის დაცვით ყველა კანდიდატი საიტისთვის/ადგილისათვის მზადდება ე.წ. „მონაცემთა სტანდარტული ფორმა“, რომელიც წარედგინება ევროკომისიასა და ევროსაბჭოს.

- ფაზა III - „ზურმუხტის ქსელი“-ის საბოლოოდ დაარსება და ფუნქციონირების დაწყება.

აღსანიშნავია, რომ კანდიდატი საიტისთვის/ადგილისათვის „ზურმუხტის ქსელის“ „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიების სტატუსის მინიჭების შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილებას მიიღებს საქართველოს მთავრობა. გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ, ინფორმაცია წარედგინება ევროკომისიას. ამით საქართველოს მთავრობა პასუხისმგებლობას აიღებს „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიების“ მდგომარეობასა და იქ მოხინდრულ სახეობების გრძელვადიან გადარჩენაზე.

გასათვალისწინებელია, რომ „ზურმუხტის ქსელის“ ჩამოყალიბება საქართველოს ვალდებულებასა საქართველოსა და ევროკავშირის შორის დადებული ასოცირების ხელშეკრულების მიხედვით. „ზურმუხტის ქსელის“ განვითარების საკითხი ასევე განსაზღვრულია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმაში.

ამჟამად, 2018 წლის მდგომარეობით „ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ სტატუსი მინიჭებული აქვს სამ ტერიტორიას¹³ (ლაგოდეხი, ვაშლოვანი, ბაწარა). 35 საიტს კი მინიჭებული აქვს კანდიდატი საიტის/ადგილის სტატუსი¹⁴.

ზემოთ აღნიშნული 35 საიტიდან/ადგილიდან ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მოქცეულია ზურმუხტის ქსელის 4 კანდიდატი საიტი/ადგილი - „რაჭა 1“, „რაჭა 2“, „რაჭა 4“ და „სვანეთი-რაჭა“. ქვემოთ, ცხრილი 6.8.1-ში მოცემულია საიტების/ადგილების მოკლე დახასიათება

საიტი	სარეგისტრაციო ნომერი	ფართობი (ჰა)	მდებარეობა	ნომინირების საფუძველი
რაჭა 1	GE0000011	14,636	ამბროლაურის და ონის მუნიციპალიტეტი	3 ტიპის სპეციფიკური ჰაბიტატი: • D4.2 - მთის პირველადი ნაკადულები და მდინარეთა ნაპირები, მაღალმთის მრავალფეროვანი ფლორით; • F9.1 - მდინარისეული ბუჩქნარი;

¹³ <https://rm.coe.int/updated-list-of-officially-adopted-emerald-sites-novembre-2017-/168076d59f>

¹⁴ <https://rm.coe.int/updated-list-of-officially-nominated-candidate-emerald-sites-novembre-168076d59e>

რაქა 2	GE0000040	26,649	ონის მუნიციპალიტეტი	• G1.6 - წიფლნარი ტყე. ბიოგეოგრაფიული დარაიონების მიხედვით მიეკუთვნება ალპურ ზონას, ნომინირებულია 3 ტიპის სპეციფიკური ჰაბიტატის მიხედვით: • D4.2 - მთის პირველადი ნაკადულები და მდინარეთა ნაპირები, მაღალმთის მრავალფეროვანი ფლორით; • F9.1 - მდინარისეული ბუჩქნარი; • G1.6 - წიფლნარი ტყე.
რაქა 4	GE0000042	14,305	ამბროლაურის და ონის მუნიციპალიტეტი	ბიოგეოგრაფიული დარაიონების მიხედვით მიეკუთვნება ალპურ ზონას, ნომინირებულია 9 ტიპის სპეციფიკური ჰაბიტატის მიხედვით: • D4.2 - მთის პირველადი ნაკადულები და მდინარეთა ნაპირები, მაღალმთის მრავალფეროვანი ფლორით; • E1.2 - მრავალწლოვანი კალციფირებული მდელო და ძირითადი სტეპები; • E3.4 - ევტროფული და მეზოტროფული მდელოები: ბორეალური და ნემორალური ზონების ევტროფული და მეზოტროფული მდელოები და ჭაობები, სადაც დომინირებს მარცვლოვანი: ჭილი (Juncus sp.) და ლელქაში (Scirpus sp.); • E3.5 - ნოტიო სველი ოლიგოტროფული მდელო; • F9.1 - მდინარისეული ბუჩქნარი; • G1.12 - ჩრდილო-ალპური სანაპირო გალერეები; • G1.6 - წიფლნარი ტყე; • G3.17 - პონტო-ბალკანური სოჭნარი ტყეები; • H1 - სახმელეთო მიწისქვეშა გამოქვაბულები, მღვიმური სისტემები, გასასვლელები და წყლის ობიექტები.
სვანეთი - რაქა	GE0000059	59,114.55	ლენტეხის, ამბროლაურის და ონის მუნიციპალიტეტი	ბიოგეოგრაფიული დარაიონების მიხედვით მიეკუთვნება ალპურ ზონას, რომელიც ნომინირებულია 10 ტიპის სპეციფიკური ჰაბიტატის მიხედვით: • C3.55 - მეჩხერი მცენარეულობით დაფარული მდინარის კალაპოტები; • C3.62 - მცენარეებით დაუფარავი მდინარის კალაპოტები; • D4.2 - მთის პირველადი ნაკადულები და მდინარეთა ნაპირები, მაღალმთის მრავალფეროვანი ფლორით; • E1.2 - მრავალწლოვანი კალციფირებული მდელო და ძირითადი სტეპები; • E3.4 - ევტროფული და მეზოტროფული მდელოები: ბორეალური და ნემორალური ზონების ევტროფული და მეზოტროფული მდელოები და ჭაობები, სადაც დომინირებს მარცვლოვანი: ჭილი (Juncus sp.) და ლელქაში (Scirpus sp.); • F9.1 - მდინარისეული ბუჩქნარი; • G1.21 - მდინარისეული იფნარი - მურყნარი ტყე, ნოტიო მაღალ მაგრამ არა დაბალ წყლებში; • G1.6 - წიფლნარი ტყე; • G3.17 - პონტო-ბალკანური სოჭნარი ტყეები; • G3.4E - პონტო-კავკასიური ფიჭვნარი ტყეები.

ცხრილი 6.8.1 - ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე წარმოდგენილი კანდიდატი „ზურმუხტის საიტების/ადგილების“ მოკლე დახასიათება

წარმოდგენილი კანდიდატი ტერიტორიებისთვის მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება ამჟამად მიმდინარეობს. მენეჯმენტის გეგმები განსაზღვრავს იმ სპეციფიურ დაცვით რეჟიმებს და ღონისძიებებს, რომელიც საჭიროა კონკრეტულად ჩამოთვლილი საიტებისთვის.

პრობლემები

2017 წლის ნოემბერში - ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენციის“ („ბერნის კონვენციის“), სამდივნომ წერილით მიმართა საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს, სადაც გამოხატა შეშფოთება მთავრობის მიერ ბიომრავალფეროვნების დაცვის ვალდებულებასთან დაკავშირებით და მოითხოვა ახსნა-განმარტება „ზურმუხტის ქსელის“ ერთ-ერთ კანდიდატ საიტზე/ადგილზე განხორციელებული ცვლილებების თაობაზე, რის შედეგადაც შესაძლებელი გახდა სვანეთის რეგიონში ნენსკრას ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობა. აღნიშნული საკითხის შესახებ დეტალური ინფორმაცია - საჩივრის წერილი, საქართველოს მთავრობის პოზიცია, კონვენციის სამდივნოს პოზიცია - ხელმისაწვდომია სქოლიოში მოცემულ ლინკებზე¹⁵¹⁶¹⁷.

აღნიშნული პრობლემა მიუთითებს, სამდივნოს მკაცრ პოზიციას კანდიდატი საიტებზე შესაძლო ზემოქმედების ფაქტების მიმართ.

სოციალური, ეკონომიკური გარემოს კომპონენტები და ინფრასტრუქტურული კონტექსტი

ონის მუნიციპალიტეტის ფარგლებში, ზურმუხტის ქსელის დაგეგმილი საიტების/ადგილების შემდეგ ობიექტებთან სივრცული თანაკვეთაა მოსალოდნელია:

- ლიცენზიების წიაღისეულის მოპოვებაზე - ბარიტი, მანგანუმი;
- დაგეგმილი შიდასახელმწიფოებრივი საავტომობილო გზის საჩხერე-ონის და ადგილობრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზის შქმერი-მრავალძალის მშენებლობა;
- სოფელი შქმერის უბანი - უშოლთა - მთლიანად ექცევა ზურმუხტის ქსელის საზღვრებში;
- შქმერის საძოვრები და სათიბები ექცევა ზურმუხტის ქსელის საზღვრებში;
- შქმერის მიმდებარე ტერიტორიები შესაძლოა განვითარდეს ტურისტულ ბილიკებად და ტურისტული დანიშნულების ადგილებად.

ლიცენზიები წიაღისეულის მოპოვებაზე

ბარიტი

სოფელ ჩორდში მდებარეობს ბარიტის საბადო, რომელიც გამოირჩევა მაღალი ხარისხით, რაც განაპირობებს მის გამოყენებას ლითონის წარმოებაში (ზოგადად ბარიტს ფართო გამოყენება აქვს მრეწველობის სხვადასხვა დარგებში). საბადო მუშავდებოდა 1943 წლიდან მიწისქვეშა გამონამუშევრების საშუალებით, მაგრამ მიწისძვრის შემდეგ დამუშავება აქ შეწყდა. ამჟამად მიმდინარეობს ბარიტის მოპოვება, რომელზედაც გაცემულია შესაბამისი ლიცენზიები (იხ. ცხრილი).

მანგანუმი

სოფელ შქმერის მახლობლად წარმოდგენილია ამავე სახელწოდების მანგანუმის საბადო. საბადოს ჯამური მარაგი 6,398 ათ. ტ. შეადგენს. აღნიშნული საბადო საბჭოთა პერიოდში გადაყვანილი იყო ბალანსგარე ობიექტების რიცხვში, მადნის დაბალი ხარისხისა, რთული სამთო-გეოლოგიური პირობებისა და მარაგების რამდენიმე ფენაში განაწილების გამო. თუმცა, თანამედროვე პირობებში მისი მოპოვება მიმდინარეობს. გაცემულია შესაბამისი ლიცენზიები (იხ. ცხრილი).

¹⁵ <https://rm.coe.int/other-complaints-possible-threat-to-svaneti-1-candidate-emerald-site-g/168073cb5f>

¹⁶ <https://rm.coe.int/other-complaints-possible-threat-to-svaneti-1-candidate-emerald-site-f/16806f93cd>

¹⁷ <https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2018/01/Let IO Georgia Svaneti Site Stand by 14112017.pdf>

ლიცენზიის ნომერი	დასახელება	ლიცენზიის მფლობელი	ლიცენზიის რეგისტრაციის და მოქმედების ვადა	რესურსის მოცულობა
ბარიტი				
00096	ბარიტის ნარჩენების მოპოვება (ონის რ-ნი, სოფ. ირის მიდამოებში ყოფილი გამამდიდრებელი ფაბრიკის ტერიტ.)	ი/მ „გელა ჭიჭინაძე“ ს/კ 137980353	22.05.2006 (20 წელი)	480 ტ/წ
1001340	ჩორდის ბარიტის საბადოს ლესორასა და დვალვანას უბნებზე ბარიტის მოპოვება (ონის მუნიციპალიტეტში)	სს „ადო ჯორჯია მაინინგი“ ს/ნ 404415441	25.10.13 22.05.42	ჯამური მოპოვება - 2,365,730 ტ
	ბარიტშემცველი ტექნოგენური ნარჩენების მოპოვება (ონის მუნიციპალიტეტში. სოფ. ირის მიმდებარედ)	შპს „ენარგისტი“ ს/კ 405005710	01.12.2016 02.12.2036	ჯამური მოპოვება - 143,640 ტ
მანგანუმი				
1001150	„შქმერის“ მანგანუმის შესწავლა-მოპოვება (ონის მუნიციპალიტეტში, სოფ. შქმერი)	შპს „Shkmeri Mining Co., LTD“ ს/კ 40495904	02.05.13 03.05.53	
1002176	„შქმერის“ მანგანუმის მოპოვება (ონის მუნიციპალიტეტში, სოფ. შქმერი)	შპს „Feroex“ ს/კ 406087960	09.12.14 18.11.28	ჯამური მოპოვება 5,000 ტ
1003345	„შქმერის“ მანგანუმის მოპოვება (ონის მუნიციპალიტეტში, სოფ. შქმერი)	შპს „რუსელოს“ ს/კ 404504327	29.01.16 18.11.28	ჯამური მოპოვება 742,590 ტ
1004359	„შქმერის“ მანგანუმის მოპოვება (ონის მუნიციპალიტეტში, სოფ. შქმერი)	შპს „რუსთავი ჯგუფი“ ს/კ 416291220	20.03.17 18.11.28	ჯამური მოპოვება 314,148

ცხრილი 6.8.2 - ონის მუნიციპალიტეტში ბარიტისა და მანგანუმის მოპოვებაზე და შესწავლა-მოპოვებაზე გაცემული ლიცენზიები (2017 წლის მაისის მონაცემებით)¹⁸¹⁹

ზურმუხტის ქსელის კონტექსტი

ლიცენზიით გათვალისწინებული საქმიანობა მაღალი ალბათობით შესაძლოა დაკავშირებული იყოს შემდეგ უარყოფით ზეგავლენებთან:

- რესურსების მოპოვების პროცესში ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნების შემცირება/დეგრადაცია;
- წიაღისეულის მოპოვების პროცესთან დაკავშირებული აქტივობებით გამოწვეული შემაწუხებელი ფაქტორები და შედეგად ბიომრავალფეროვნების შემცირება/დაკარგვა;
- მოპოვების პროცესით გამოწვეული გარემოს დაბინძურება და შედეგად ჰაბიტატების დეგრადაცია;
- მოპოვებითი საქმიანობის შედეგად გამოწვეული ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია/დანაწევრება.

მნიშვნელოვანია „ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესში ჩართული იყოს ყველა დაინტერესებული მხარე, რათა მენეჯმენტის გეგმაში გათვალისწინებული იქნას მოპოვებითი მრეწველობის არსებობა საიტის/ადგილის საზღვრებში (მის მიმდებარედ). ასევე, აუცილებელი შეზღუდვების შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ლიცენზიის მფლობელის ჩართულობა ადეკვატური გამოსავლების იდენტიფიცირების პროცესში. ზოგიერთ შემთხვევაში შესაძლოა წარმოიშვას გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ჩატარების აუცილებლობა²⁰.

საავტომობილო გზები - შიდასახელმწიფოებრივი საავტომობილო გზა საჩხერე - ონის მშენებლობა

¹⁸ <http://www.zemoracha.info/>

¹⁹ <http://www.zemoracha.info/>

²⁰ საქართველოს კანონი. გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3691981>

პროექტი წარმოადგენს სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პროექტს. გულისხმობს ზემო იმერეთისა და ონის დამაკავშირებელი გზის მშენებლობას, სიგრძით 55 კმ. ამჟამად გზის მშენებლობა დაწყებულია. სამუშაო მიმდინარეობს შემდეგი მიმართულებით: გზის საწყისი წერტილი სარეკი-საჩხერე, ქვემო ხევი - უზუმთა - შქმერი - უშოლთა - ბოყვა - ზუდალი. საავტომობილო გზის პროექტის დასრულება იგეგმება 17 თვეში²¹.

ადგილობრივი მნიშვნელობის გზის შქმერი-მრავალძალის მშენებლობა

ზურმუხტის ქსელის კონტექსტი

საავტომობილო გზების მშენებლობა მაღალი ალბათობით დაკავშირებული იქნება შემდეგ უარყოფით ზეგავლენებთან:

- გზების მშენებლობის პროცესში ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნების შემცირება / დეგრადაცია;
- მშენებლობის პროცესთან დაკავშირებული შემაწუხებელი ფაქტორები და შედეგად ბიომრავალფეროვნების შემცირება/დაკარგვა;
- მშენებლობის პროცესით გამოწვეული გარემოს დაბინძურება და შედეგად ჰაბიტატების დეგრადაცია;
- გზის მშენებლობით და ექსპლუატაციით გამოწვეული ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია/დანაწევრება.

მნიშვნელოვანია „ზურმუხტის საიტის“ მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესში გათვალისწინებული იქნას აღნიშნული გზების არსებობა. თავის მხრივ გზების მშენებლობის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესში გათვალისწინებული უნდა იყოს შესაძლო გავლენები ბიომრავალფეროვნების კონკრეტულ წარმომადგენლებსა და არსებულ ჰაბიტატებზე. განსაზღვრული უნდა იყოს ის სამიტიგაციო ღონისძიებები, რომლებიც შეამცირებს ზეგავლენებს როგორც მშენებლობის, ისე ექსპლუატაციის ეტაპებზე.

სოფელი შქმერი

შქმერის თემში გაერთიანებულია სამი სოფელი: საკუთრივ შქმერი, უშოლთა და ხარისთვალა. მთის მოსახლეობის რიცხოვნობა უკანასკნელი აღწერის (2014) მიხედვით შეადგენდა 52 ადამიანს. საიდანაც 23 - შქმერში, 15 - უშოლთაში და 14 - ხარისთვალაში. მოსახლეობის ძირითადი საქმიანობას წარმოადგენს სოფლის მეურნეობა (მესაქონლეობა, მეკარტოფილეობა, მეფუტკრეობა).

ზურმუხტის ქსელის კონტექსტი

სოფლის უბანი (უშოლთა) მოქცეულია „ზურმუხტის“ საიტის/ადგილის საზღვრებში. ასევე შქმერის სამოვრები და სათიბები. დაგეგმილია ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება (ბილიკები, საბანაკე/საპიკნიკე ადგილები და ა.შ.).

პრაქტიკულად მინიმალურია ალბათობა, რომ „ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ საკონსერვაციო ინტერესები რაიმე წინააღმდეგობაში მოვიდეს შქმერის მოსახლეობის სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობასთან და მის ინტერესებთან. ამასთან გასათვალისწინებელია შემდეგი გარემოებები: i) სამეურნეო საქმიანობას აღნიშნულ ტერიტორიაზე მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს, შესაბამისად სოფლის მიმდებარე ბუნებრივი ლანდშაფტები მთლიანად ადაპტირებულია ამ ტიპის საქმიანობასთან და არსებითად, მაღალი ალბათობით მისი ბიომრავალფეროვნების ორგანულ ნაწილსაც წარმოადგენს. მეფუტკრეობას კი სავარაუდოდ მნიშვნელოვანი როლი ექნება ადგილობრივი ეკოსისტემების სრულფასოვან ფუნქციონირებაში. ii)

²¹ <http://oni.gov.ge/?p=4386>

უკანასკნელი ათწლეულების მანძილზე მოსახლეობის რაოდენობა განუხრელად მცირდება (2002 წლის აღწერით თემში ცხოვრობდა 139 ადამიანი), შესაბამისად მცირდება იმ სამეურნეო საქმიანობის მასშტაბები, რომელმაც პოტენციურად შეიძლება ზეგავლენა მოახდინოს ადგილობრივ გარემოზე.

აღნიშნულის მიუხედავად შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს ისეთ გავლენებს, როგორიცაა:

- ჰაბიტატების ფრაგმენტაცია და შემცირება სამეურნეო საქმიანობის შედეგად - ახალი სავარგულების ათვისება;
- ჰაბიტატების დეგრადაცია სამეურნეო საქმიანობის შედეგად - არაორგანული სასუქების, პესტიციდების გამოყენება და შედეგად გარემოს დაზინძურება;
- ბიომრავალფეროვნების შემცირება - მესაქონლეობის განვითარების შედეგად.

მნიშვნელოვანია „ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესში გათვალისწინებული იქნას ადგილობრივი მოსახლეობის არსებობის ფაქტორი. საუკეთესო შემთხვევაში მოსახლეობა მაქსიმალურად ჩართული უნდა იქნეს მენეჯმენტის შემუშავების პროცესში.

ზეგავლენების მატრიცა

მოცემულ ქვეთავში წარმოდგენილია შემაჯამებელი მატრიცა შესაძლო ზეგავლენების, მათი ალბათობის, რეკომენდირებული ქმედებების და ჩართული მხარეების მითითებით.

სოც-ეკ კონტექსტი	კონფლიქტის ალბათობა	შესაძლო კონფლიქტის ხასიათი	რეკომენდირებული ქმედებები	მონაწილე მხარეები
წიაღისეული მოპოვება (ბარიტი, მანგანუმი)	მაღალი	• რესურსების მოპოვების პროცესში ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნების შემცირება / დეგრადაცია. • წიაღისეულის მოპოვების პროცესთან დაკავშირებული აქტივობებით გამოწვეული შემაწუხებელი ფაქტორები და შედეგად ბიომრავალფეროვნების შემცირება/დაკარგვა. • მოპოვების პროცესით გამოწვეული გარემოს დაზინძურება და შედეგად ჰაბიტატების დეგრადაცია. • მოპოვებითი საქმიანობის შედეგად გამოწვეული ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია/დანაწევრება.	• საიტის/ადგილის მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესში აღნიშნული ფაქტორის გათვალისწინება. • კრიტიკული შეუსაბამობის შემთხვევაში ლიცენზიის მფლობელთან ერთად შესაძლო გამოსავლის იდენტიფიცირება	• ადგილობრივი ხელისუფლება • ლიცენზიის მფლობელები • გარემოსა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო • „ნაკრესი“
გზების მშენებლობა (საჩხერე - ონი და შქმერი - მრავალძალი)	მაღალი	• გზების მშენებლობის პროცესში ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნების შემცირება / დეგრადაცია. • მშენებლობის პროცესთან დაკავშირებული შემაწუხებელი ფაქტორები და შედეგად ბიომრავალფეროვნების შემცირება/დაკარგვა. • მშენებლობის პროცესით გამოწვეული გარემოს დაზინძურება	• საიტის/ადგილის მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესში გზების მშენებლობის გათვალისწინება. • შემარბილებელი ღონისძიებები გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესში.	• ადგილობრივი ხელისუფლება • საავტომობილო გზების დეპარტამენტი • გარემოსა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო • „ნაკრესი“

		და შედეგად ჰაბიტატების დეგრადაცია.		
		გზის მშენებლობით და ექსპლუატაციით გამოწვეული ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია/დანაწევრება.		
სოფელი შემერი	დაბალი	- ჰაბიტატების ფრაგმენტაცია და შემცირება სამეურნეო საქმიანობის შედეგად - ახალი სავარგულების ათვისება. - ჰაბიტატების დეგრადაცია სამეურნეო საქმიანობის შედეგად - არაორგანული სასუქების, პესტიციდების გამოყენება და შედეგად გარემოს დაბინძურება. - ბიომრავალფეროვნების შემცირება - მესაქონლეობის განვითარების შედეგად.	„ზურმუხტის საიტის/ადგილის“ მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესში გათვალისწინებული იქნას ადგილობრივი მოსახლეობის ფაქტორი. - მენეჯმენტის შემუშავების პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის უზრუნველყოფა.	- შემერის თემის მოსახლეობა - ადგილობრივი ხელისუფლება - გარემოსა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო „ნაკრესი“

ცხრილი 6.8.3 ზეგავლენის მარტრიცა

სამთომოპოვებითი მრეწველობის სექტორი

მხარეში ცნობილია წიაღისეულის მრავალი საბადო და გამოვლინება, მაგრამ ამ სასარგებლო წიაღისეულის ფართო სპექტრიდან შეიძლება გამოვყოთ პრიორიტეტული, მაპროფილებელი სახეობები, რომელთა შორისაა: ოქრო, ანთიმონიუმი, ბარიტი, თაბაშირი, სამშენებლო ქვები და მინერალური წყლები.

რეგიონში აგრეთვე ტყიბულ-შაორის ქვანახშირის საბადოს ნაწილია წარმოდგენილი, მაგრამ ვინაიდან ამ საბადოს მეტი ნაწილი იმერეთის მხარეშია, ეს ობიექტი განიხილება იმერეთის მინერალურ რესურსებში.

ონის მუნიციპალიტეტი მდიდარია სხვადასხვა სახის ინერტული მასალის, საშენი და მოსაპირკეთებელი ქვების საბადოებით. ამათგან აღსანიშნავია:

- კვარც-მინდვრისშპატიანი ქვიშების ნატანების, ბაჟიეთის და ყორეთის საბადოები;
- სააგურე თიხის ბაჯიხევის საბადო;
- კირქვის ქვედრულის საბადო და სხვ.

აღნიშნული საბადოების ნაწილი ლიცენზირებულია და მუშავდება. ნაწილის ლიცენზირება მოსალოდნელია ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების, კონიუნქტურის და სხვა ფაქტორების ცვლილების კვალდაკვალ.

არსებული კანონმდებლობით წიაღისეული სახელმწიფოს საკუთრებაა. საარქივო მასალების აღწერებით და შესწავლებით მიჩნეულია, რომ რაჭაში არის წიაღისეულის მნიშვნელოვანი მარაგი, თუმცა საჭიროა მარაგების დაზუსტება და ახლანდელი მოპოვების ტექნოლოგიების²² გათვალისწინებით მათი შეფასება. არსებული ახალი მონაცემები კომერციული ორგანიზაციების საიდუმლოა. ამ პროცესის ერთ-ერთი ხელის შემშლელი ფაქტორი არასრულყოფილი და დასახვეწი სამთო კანონმდებლობაა, რომელიც მოპოვების წამოწყების მოტივაციას ვერ აღძრავს მეწარმეებში. ის ვერ უზრუნველყოფს ამ ბიზნესში ინვესტიციების მოზიდვის წახალისებას. საქართველოს აუქციონებზე საბჭოთა პერიოდის შეფასების მიხედვით ხდება

²² შემცველობის სტრუქტურის მიხედვით ახლანდელი ტექნოლოგიით ერთდა იგივე მოცულობაზე პროპორციულად ახლა უფრო მეტი წიაღისეულის გამოყოფა არის შესაძლებელი.

მარაგების გამოტანა, რაც დაინტერესებულ მხარეებს რისკის ქვეშ აყენებს. ბიზნესის წამოწყება მცირე ინვესტიციებითაც არის შესაძლებელი და რეკომენდებულია, თუ ადგილობრივები მოახერხებენ საერთო საწარმოს გარშემო გაერთიანებას. დღეს არსებული პრაქტიკის ადგილობრივ და არაადგილობრივ მეწარმეებს ნაყიდი აქვთ მოპოვების ლიცენზიები, მაგრამ არ ხდება მოპოვება. გამოდის, რომ საბადოები დარეზერვებულია ან ხდება მათი ხელოვნურად შეჩერება. იხ. კვლევის ეტაპის ელექტრონული დანართი.

ონის მუნიციპალიტეტში არის რამდენიმე წიაღისეულის მოპოვების პოტენციალი: ანთიმონიტი, ბარიტი, დარიშხანი, მანგანუმი, ოქრო და ა.შ. განვიხილავთ, მათგან მხოლოდ ორ ყველაზე რეალურს, რომლის მოპოვების დაწყებაც შესაძლებელია უახლოეს წლებში. ესენია, ანთიმონიტი და ბარიტი.

ანთიმონიტის მოპოვება შესაძლებელია მაღალმთიან რაჭაში, ღების სიახლოვეს და ბარიტი კი შქმერის სიახლოვეს. ამ მხრივ ანთიმონიტის ყველაზე დიდი საბადო არის „ზოფხიტო“, ხოლო ბარიტის „ჩორთის საბადო“. თუმცა დაზუსტებული მონაცემები არ არსებობს, ხოლო ახალი მონაცემები კომერციული ორგანიზაციების საიდუმლოს წარმოადგენს.

ანთიმონიტს აქვს საექსპორტო პოტენციალი. ის ძირითადად გამოიყენება ელექტრონიკაში, კერძოდ კი ნახევარგამტარებში. ელექტროტექნიკაზე მოთხოვნის ზრდის პარალელურად მასზე მოთხოვნა და ფასები იზრდება. მისი გამოყენება ასევე ხდება ქიმიურ მრეწველობაში და სხვადასხვა შენადნობებში. რაც შეეხება ბარიტს მას ქუთაისის ლიტოპონის ქარხანა ყიდულობდა, ახლა ეს საწარმო გაჩერებულია. ასე, რომ მასზე მოთხოვნა ადგილობრივ ბაზარზე შემცირდა. ბარიტი არის საღებავის თეთრი პიგმენტი. მას გამოიყენებდნენ რადიაციული დანადგრების შესაღებად და სამედიცინო დანიშნულებით (ბარიტის რძეს ასმევენ პაციენტებს რენდგენის აპარატში შემოწმებისას).

ანთიმონიტის მოპოვება ხდება შახტური წესით აფეთქებით, ბურღით ან მონგრევით, ხოლო ბარიტის მოპოვება შეიძლება მოხდეს ღია წესითაც. მოპოვებული მასა სატვირთო ავტომობილების მშვევობით მიეწოდება ქარხანას.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მოპოვება სეზონურია. მკაცრი ზამთრის და დიდი ნალექების პირობებში მოპოვება წყდება, ამიტომ მოპოვებისას საწარმო გადამამუშავებელი ქარხანა შესაძლებელ მოცულობის ნედლეულს იმარაგებს, ხოლო ზამთრის პერიოდში მის გადამამუშავებას ეწევა. ასევე მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ მოპოვებული ნედლეულის პირველადი გადამამუშავება სასურველია მაქსიმალურად ახლოს ხდებოდეს. ანუ გადამამუშავებელი ქარხანა მოპოვების სიახლოვეს უნდა განთავსდეს, რადგან წიაღისეული ნედლეულის (რომელიც საბოლოო პროდუქტზე ქაცილებით დიდი მოცულობისაა) გადაადგილების ხარჯები შემცირდეს. ასევე პრობლემურია გადაადგილებისას მტვრის, სატრანსპორტო საშუალებების გამონაბოლქვით და ხმაურით დაბინძურება.

მოპოვებული მადნის გამდიდრების (ქიმიური პროცესის) შემდეგ ის წონაში საგრძნობლად იკლებს და ასე ხდება მისი ტრანსპორტირება საექსპორტოდ.

მიწოდების ჯაჭვი შემდეგნაირია:

ჩვენს რეალობაში სამთო მოპოვებითი მრეწველობა გარემოს დაბინძურების მნიშვნელოვან რისკებთანაა დაკავშირებული.

ის აფერხებს ტურიზმის განვითარებას, რაც სოფლის მეურნეობასთან ერთად მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების მთავარ პრიორიტეტად არის მიჩნეული. წიაღისეულის მოპოვებისთვის ასევე მნიშვნელოვანია რკინიგზასთან სიახლოვე. რაჭის გზებზე სატვირთო ავტომობილების ხშირი მოძრაობა გადატვირთავს გზას, გაზრდის გზებზე ხმაურს, გაზრდის მტვერს და ა.შ.

ონის მუნიციპალიტეტში დღეისათვის ცნობილი წიაღისეულიდან გარემოზე შესაძლო ზიანის თვალსაზრისით ყველაზე რისკის შემცველია: ანთიმონი [სტიბიუმი] და ოქრო (ზოფხიტოს საბადო); მანგანუმი (შქმერის საბადო) და ბარიტი (ჩორდის საბადო).

წიაღისეულის მოპოვებას და გადამუშავებას, (გარემოს დაცვითი რისკების შემცირების თვალსაზრისით არეგულირებს საკანონმდებლო და ნორმატიული დოკუმენტების საკმაოდ დიდი პაკეტი. აქ მოვიყვანთ მხოლოდ კანონებს:

- საქართველოს კონსტიტუცია;
- ნარჩენების მართვის კოდექსი;
- საქართველოს კანონი გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ;
- საქართველოს კანონი ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ;
- საქართველოს კანონი ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ;
- საქართველოს კანონი ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ;
- საქართველოს კანონი წყლის შესახებ;
- საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ;
- საქართველოს კანონი წიაღის შესახებ.

დამატებით იხილეთ გრაფიკული ნაწილი. **რუკა 38** - ბუნებრივი გარემო და კონფლიქტური არეალები. და **რუკა 41** - წიაღისეული;

ძლიერი მხარეები:	სუსტი მხარეები:
• წიაღისეულის არსებობა; • მოსახლობის კონცენტრაცია ქ.ონში, მუშახელის არსებობა; • ინტერესის არსებობა; • მოპოვების გამოცდილება; • გაცემული გრძელვადიანი ლიცენზიები, როგორც კვლევა-ძიებაზე ასევე მოპოვებაზე; • საქართველოში არსებობს „კავკასიის მინერალების ინსტიტუტი“ რეგიონში ყველაზე გამოცდილი ინსტიტუტია.	• საგზაო ინფრასტრუქტურის არ არსებობა, მიუდგომელი სივრცეები; • მოპოვების სეზონურობა; • დაბალი კვალიფიციური მუშახელი და ადგილობრივი მენეჯმენტი; • მრეწველობის სექტორის გარწვთარების დაბალი დონე; • მცირემიწიანობა; • ტექნიკის არარსებობა; • ჩამოუყალიბებელი, მერყევი ბაზარი.
შესაძლებლობები:	საფრთხეები:
• ბიზნესის წამოწყება მცირე ინვესტიციებითაც; • დასაქმების წყარო; • ერთ საბადოზე და საწარმოში, რომელიც ამ საბადოს მოემსახურება შესაძლებელია 500 კაცამდე დასაქმდეს. ეს პროცესი არ მოითხოვს მაღალკვალიფიციურ მუშახელს, ხოლო ანაზღაურება საკმაოდ მაღალია და საშუალოდ 1000 ლარია. • ონი-საჩხერეს დამაკავშირებელი გზა, შემცირებული მანძილი და დრო; • წიაღისეულზე ლიცენზიები სახლმწიფო ბიუჯეტში მიდის ხოლო, ქონების გადასახადი მუნიციპალიტეტში.	• გარემოს დაბინძირება, დეგრადირება, დაზიანება; • წარმოება და მოპოვებამ შესაძლოა საფრთხე შეექმნას ტურიზმის განვითარებას და სურსათის უვნებლობას; • გრძელვადიან პერსპექტივაში არამდგრადი ეკონომიკური ვექტორი. • მოპოვებაში დასაქმებული მუშახელი მოაკლდება სოფლის მეურნეობის და ტურიზმის ინდუსტრიას, ახალ ინიციატივებს. • საწარმოს დახურვის/ შეჩერების შემთხვევაში უმუშევრობის მკვეთრი ზრდის საფრთხე;

SWOT სამთო მოპოვება (ეკონომიკის სექტორი)

მტკნარი და მინერალური წყლები

რეგიონი მდიდარია მინერალური მიწისქვეშა წყლებით. ისინი გამოირჩევა ქიმიური შედგენილობის მრავალფეროვნებით. ქვემოთ მოცემულია იმ წყაროების მოკლე ჰიდროგეოლოგიური და გეოლოგიური დახასიათება. ათვისების მდგომარეობა და პერსპექტივები, რომლებიც ამ ეტაპზე შეიძლება ჩაითვალოს პერსპექტიულად.

მუნიციპალიტეტში გავრცელებულია ფოროვან-ფენებრივი, ნაპრაღურ-ფენებრივი და კარსტული ტიპის ღრმა ცირკულაციის მიწისქვეშა წყლები, რომელთა შორის ჭარბობს ინფილტრაციული წყლები. აუზებში გააჩნიათ წყლების გაზური, ქიმიური შედგენილობისა და თერმული რეჟიმის თვისებები. სიღრმესთან ერთად იცვლება მინერალიზაცია, ჰიდროკარბონატული შედგენილობა - სულფატურით, ხოლო შემდეგ ქლორიდულით.

მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რესურსების განაწილება რაჭა-ლეჩხუმის ადმინისტრაციული რაიონებისა და მდინარეთა წყალშემკრებთა მიხედვით მოყვანილია **ცხრილი 6. 8.4** -ში.

მუნ.	მდინარეთა წყალშემკრები	ბუნებრივი რესურსები	პროგნოზ. საექსპლუ. რესურსი	მოთხოვნ. სასმელ-სამკურნ. წყალზე	დეფიციტი (-) ჭარბი (-) რესურსი
ონის	მდ. რიონის საზღვრებში	2,079	1,039	0,016518	-1,022482

მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რესურსების განაწილება ონის მუნიციპალიტეტისა და მდინარე რიონის წყალშემკრები აუზის მიხედვით, მლნ. მ³/დღ

ცხრილი 6. 8.4 წყლების ბუნებრივი რესურსები

საგლოლო მდებარეობს მდინარე ჭანჭახის ველზე, მდ. რიონის მარცხენა ნაპირზე, საავტომობილო ხიდიდან 15 მ-ის დაცილებით. მინერალური წყალი გამოედინება ალუვიური ნალექებიდან, ქიმიური შედგენილობით ჰიდროკარბონატულ-კალციუმ-ნატრიუმიანია, მინერალიზაცია 1,2 გ/ლ, ტემპერატურა 12°C, დებიტი მერყეობს 1-3 მ³-ის ფარგლებში. წყაროს გამოსავალი კაპტირებულია ბეტონის ავზით. მინერალური წყალი ნახშირორჟანგიანია და შეიცავს რკინას, საკმაოდ სასიამოვნოა დასალევად. პერიოდულად წყალს ერევა მტკნარი წყლები, ამიტომ მომავლისათვის საჭიროა წყლის კაპტაჟი ჩატარდეს ძირითად ქანებში, რა თქმა უნდა ჭაბურღილით. ეს ყოველივე გამოიწვევს დებიტის ზრდას. წყაროს აქვს კარგი ადგილმდებარეობა და კარგი გემო, ამიტომ ზემოთ აღნიშნული სამუშაოების ჩატარების შემდეგ იგი შეიძლება ჩაითვალოს პერსპექტიულად.

ნოწარულა მდებარეობს მდ. ნოწარულას მარჯვენა ნაპირზე, ნაკადულ მოცანცარას სათავიდან ზემოთ 0,7-0,8 კმ-ის დაცილებით. ქიმიური შედგენილობით წყარო ჰიდროკარბონატულ-ნატრიუმ-ქლორიდიანია, მინერალიზაცია 1,5-3,0 გ/ლ, ტემპერატურა 9°C, დებიტი შეადგენს 3,5 მ³/დღ-ში. რთული გეოგრაფიული მდებარეობის გამო წყარო ამ ეტაპზე ნაკლებად პერსპექტიულია.

ლაჩტა მდებარეობს სოფელ ლაჩტას ტერიტორიაზე, ონის გზატკეცილიდან 50 მ-ის დაცილებით. წყლის გამოსავალი კაპტირებულია. ქიმიური შედგენილობით წყალი ჰიდროკარბონატულ-ქლორ-ნატრიუმ-მაგნიუმ-კალციუმიანია, მინერალიზაცია 2,2-4,9 გ/ლ, დებიტი 7 მ³/დღ-ში. მინერალურ წყალს წლის სხვადასხვა პერიოდში ერევა მტკნარი წყალი. წყალი დიდი პოპულარობით სარგებლობს ადგილობრივ მოსახლეობაში. მას იყენებენ, როგორც სასმელად, ასევე საყოფაცხოვრებო საჭიროებისათვის.

უწერა მდებარეობს ონიდან 13 კმ-ზე, მდ. რიონის ხეობაში, კავკასიონის სამხრეთ ფერდზე, ზღვის დონიდან 1020-1050 მ-ის სიმაღლეზე. მინერალური წყლების ბაზაზე ფუნქციონირებს კურორტი უწერა. ქიმიური შედგენილობით ისინი მიეკუთვნება ნახშირმჟავა წყლებს, რომელთა შორის გამოყოფენ ორ სახესხვაობას: ჰიდროკარბონატულ-ნატრიუმიანს, მინერალიზაციით 5-12 გ/ლ და ჰიდროკარბონატულ-კალციუმიანს,

რკინის შემცველობით 15-17 გ/ლ, მინერალიზაციით 1-3 გ/ლ. წყლების ჯამური დებიტია 300 მ³/დღ-ში. მინერალურ წყალს იყენებენ სასმელად, აგრეთვე ხდება მისი ჩამოსხმაც.

შოვი მდებარეობს ონიდან ჩრდილო-დასავლეთით 30 კმ-ის დაცილებით, დიდი კავკასიონის სამხრეთ ფერდობზე, 1600 მ-ის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან, მდ. ბუზასა და ჭანჭახის ხეობებში. ქიმიური შედგენილობით წყლები მიეკუთვნება ნახშირმჟავა ჰიდროკარბონატულ-კალციუმ-ნატრიუმის. მინერალური წყლების კაპტაჟი განხორციელებულია №1, 2, 4 და 5 ბურღილებით და №8 წყაროთი.

საბადოზე წარმოდგენილია მინერალური წყლების სამი ტიპი – დარასუნის, საირმე-ტერსინკისა და ბორჯომი-უწერის.

შეუბანი მდებარეობს მდ. რიონის მარჯვენა ნაპირზე, გზატკეცილიდან 3 კმ-ის დაცილებით. წყალი გამოდის დანალექი ქანებიდან, ქიმიური შედგენილობით იგი ჰიდროკარბონატულ-ნატრიუმ-კალციუმისაა, დებიტი 3-4 მ³/დღ-ში. წყარო მიეკუთვნება ბორჯომის ტიპის წყლებს. საბადოზე საჭიროა ჰიდროგეოლოგიური სამუშაოების ჩატარება, წყლის რაციონალური კაპტაჟისა და რესურსების გაზრდის მიზნით. წყარო პერსპექტიულია, შესაძლებელია მისი ჩამოსხმაც.

სორტუანი მდებარეობს ონის განაპირას, რაჭის ქედის ძირში, 790 მ-ის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. სორტუანი ადგილობრივი მნიშვნელობის კურორტია. იგი ფუნქციონირებს მინერალური წყლის ბაზაზე. ქიმიური შედგენილობით მიეკუთვნება ნახშირმჟავა ქლორიდულ-ჰიდროკარბონატულ-ნატრიუმის წყლებს, მინერალიზაციით 3-11 გ/ლ, ტემპერატურა 13-16°C, დებიტი 8-10 მ³/დღ-ში. მინერალური წყალი ესენტუკის ტიპისაა და კურორტი მას იყენებს სასმელ-სამკურნალოდ. საბადოს პროგნოზული მარაგები შეადგენს 130-150 მ³/დღ-ში. წყარო პერსპექტიულია, მომავალში მიზანშეწონილია მისი ჩამოსხმაც.

პიპილეთი მდებარეობს ონის აღმოსავლეთით 3-5 კმ-ის მანძილზე, მდ. ჯეჯორას მარცხენა ნაპირზე, სოფ. პაპილეთის ქვემოთ. ქიმიური შედგენილობით მინერალური წყალი ჰიდროკარბონატულ-ქლორიდულ-კალციუმ-ნატრიუმ-მაგნიუმისაა, მინერალიზაცია 2,6 გ/ლ, ტემპერატურა 14°C, დებიტი 10 მ³/დღ-ში. წყარო პერსპექტიულია და მიზანშეწონილია მისი ჩამოსხმა.

სორგისი მდებარეობს მდ. ქვედრულას სათავიდან ზემოთ 500 მ-ის დაცილებით, სოფ. სორგითის ქვემოთ. წყალი გამოედინება დელუვიური ნალექებიდან. ქიმიური შედგენილობით იგი ჰიდროკარბონატულ-ქლორ-ნატრიუმ-მაგნიუმისაა, ტემპერატურა 11°C, დებიტი 11 მ³/დღ-ში. მინერალური წყლის პროგნოზული რესურსები შეადგენს 80-100 მ³/დღ-ში. წყალი პერსპექტიულია, მიზანშეწონილია მისი ჩამოსხმა.

სხეპური მდებარეობს სოფ. გადამშის ჩრდილო-დასავლეთით, მდ. სორტანულას მარჯვენა შენაკადის ზევით. წყარო გამოედინება დელუვიური ნალექებიდან. ქიმიური შედგენილობით იგი ჰიდროკარბონატულ-ქლორიდულ-ნატრიუმ-კალციუმისაა, მინერალიზაცია 5,7 გ/ლ, ტემპერატურა 14°C, დებიტი 10 მ³/დღ-ში. ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ წყალი გამოიყენება, როგორც სასმელ-სამკურნალოდ, ასევე აბაზანებისათვის. მინერალური წყლის პროგნოზული რესურსები შეადგენს 80-100 მ³/დღ-ში. იგი პერსპექტიულია, შესაძლებელია მისი ჩამოსხმა.

გონა მდებარეობს მდ. ჩვეშურას მარცხენა ნაპირზე, სოფელი გონას და ხიდს შორის. წყალი გამოდის დელუვიური ნალექებიდან. ქიმიური შედგენილობით იგი ჰიდროკარბონატულ-ქლორიდულ-ნატრიუმ-კალციუმისაა, მინერალიზაცია 6,6 გ/ლ, ტემპერატურა 22°C, დებიტი 300 მ³/დღ-ში. წყალი ნახშირორჟანგიანი, ესენტუკის ტიპის. წყარო პერსპექტიულია, მომავალში შესაძლებელია ამ წყლის ჩამოსხმა და ნახშირორჟანგის მოპოვება.

რაჭაში არის მტნკარი და მიერალური წყლის რესურსები, რომელთა ჩამოსხმა და რეალიზაცია არის შესაძლებელი. მაგალითად, ასეთი მინერალური წყალი არის უწერაში.

№	წყაროს დასახელება	მუნიციპალიტეტი	გამოყენების პერსპექტივები
1	საგლოლო	ონის	ჩამოსხმა
2	ლაჩტა	ონის	ჩამოსხმა
3	შეუბანი	ონის	ჩამოსხმა
4	სორტუანი	ონის	ჩამოსხმა
5	პიპილეთი	ონის	ჩამოსხმა
6	სორგისი	ონის	ჩამოსხმა
7	სხეპური	ონის	ჩამოსხმა
8	გონა	ონის	ნახშირორჟანგის მოპოვება, ჩამოსხმა

ცხრილი 6.8.5 ონის პერსპექტიული მინერალური წყლები

დამატებით იხილეთ: კვლევის ეტაპის ელექტრონული დანართი.

მინერალური და სუფრის წყლის ჩამოსხმის პოტენციალის გარდა ონის მუნიციპალიტეტის მინერალური წყლის რესურსებს სამკურნალო - სარეკრეაციო და ტურისტული მიმზიდველობის ფუნქცია გააჩნიათ. ქ. ონის მიმდებარედ ბალნეოლოგიური გამოყენების ინფრასტრუქტურაც კი არსებობდა. სამკურნალო - სარეკრეაციო ფუნქციით გამოყენებული წყაროების კონცენტრაციის ადგილებში ჩამოყალიბდა ონის მუნიციპალიტეტის ორი მნიშვნელოვანი კურორტი: შოვი და უწერა.

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის პროექტის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს შოვის და უწერას განაშენიანების რეგულირების გეგმების პროექტები, შესაბამისად კურორტების მინერალური წყლების რესურსების გამოყენებისა და დაცვის დეტალური შეფასება ამ პროექტის ფარგლებში მომზადდება.

შოვის და უწერას მინერალური წყლების მოკლე დახასიათება

შოვი - საქართველოს ჰიდროგეოლოგიური დარაიონების მიხედვით შოვის მინერალური წყლის საბადო განლაგებულია მესტია-თიანეთის ნაპრალოვან და ნაპრალოვან-კარსტული წყალდაწნევიანი სისტემის შოვი-ფასანაურის ჰიდროგეოლოგიურ ზონაში (ილუსტრაცია 6.8.3)

ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული, ლითოლოგიურ-ფაციალური და სტრუქტურულ-გეომორფოლოგიური ფაქტორები ქმნიან ატმოსფერული და ზედაპირული წყლების ინფილტრაციისათვის ხელსაყრელ პირობებს, რის შედეგადაც წარმოიქმნება მტკნარი და მინერალური წყლები. ფორმირების პირობების მიხედვით ტერიტორიის მიწისქვეშა წყლები იყოფა სიღრმული და არაღრმა ფორმირების წყლებად. უკანასკნელს მიეკუთვნებიან ალუვიური, დელუვიურ-პროლუვიური და მორენული ნალექების წყლები.

თანამედროვე ალუვიური ნალექების (აQIV) წყალშემცველი ჰორიზონტის გრუნტის წყლები გავრცელებულია მდ. ჭანჭახისა და მისი შენაკადების ალუვიურ ნალექებში. მათ მიერ აგებულია მდინარის კალაპოტი და პირველი ტერასა. წყალშემცველია კაჭარი და კენჭნარი, ქვიშისა და თიხნარის შემავსებლებით, რომელთა სიმძლავრე მერყეობს რამდენიმე მეტრიდან 15-25 მ-მდე. ქანები ხასიათდებიან მაღალი ფილტრაციული თვისებებით.

ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით წყლები ძირითადად ჰიდროკარბონატული კალციუმ-მაგნიუმია, იშვიათად ჰიდროკარბონატული სულფატური კალციუმ-მაგნიუმია. საერთო მინერალიზაცია დაბალია და მერყეობს 0,2-დან 0,5 გ/ლ-მდე. ტემპერატურა 7-10°C, pH – 7-7,5, წყაროების დებიტი შეადგენს 0,5-1 ლ/წმ-ს.

წყალშემცველი ჰორიზონტის კვება ხდება ატმოსფერული და მდინარეული წყლების ინფილტრაციის ხარჯზე, ხოლო განტვირთვა – წყაროების სახით მდინარეების ხეობებში. გრუნტის წყლების დონის ცვლილება უშუალო კავშირშია მდინარის დონეებთან. წყლის შედარებით მაღალი დონეები ფიქსირდება მყინვარების დნობისა და წვიმების დროს, ხოლო დაბალი – ზაფხულის ბოლოს.

ზედამეთხეული ასაკის მორენული ნალექების (geQIV) წყალშემცველი ჰორიზონტის გრუნტის წყლები გავრცელებულია მდ. ჭანჭახის ხეობაში, კურორტის ფარგლებში.

ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით ამ ჰორიზონტის წყლები ძირითადად ჰიდროკარბონატული კალციუმ-მაგნიუმიანი ან ჰიდროკარბონატულ-სულფატურ კალციუმიანია. ამ წყლებისთვის დამახასიათებელია დაბალი საერთო მინერალიზაცია (0,2-0,3 გ/ლ) და ტემპერატურა (5°-დან 12°C-მდე), pH – 6,7-7,5. წყაროების დებიტი მერყეობს 0,2-2,5 ლ/წმ-ის ფარგლებში.

სიღრმული ცირკულაციის წყლები განვითარებულია ქვედა ცარცულ ნალექებში, კერძოდ ტერიგენული ფლიშის წყების საგლოლოს ქვეწყებაში და კარბონატული ფლიშის ჭიორისა და ფორხიშულის წყებებში (K1sg-pz). ამ კომპლექსთანაა დაკავშირებული შოვის მინერალური წყლის საბადო.

უწერა - საბადოს ადმინისტრაციული მდებარეობა – ონის მუნიციპალიტეტი. გეოგრაფიული მდებარეობა - დიდი კავკასიონის მთავარი (წყალგამყოფი) ქედის სამხრეთი ფერდობი, მდინარე რიონის ხეობა. სიმაღლე ზღვის დონიდან – 1150 მ. რელიეფი - მთაგორიანი. კლიმატი - საშუალო მთის (ქვედა სარტყელი). ზამთარი ცივი, თოვლიანი. იანვრის საშუალო ტემპერატურაა -5°C. ზაფხული ზომიერად თბილი. აგვისტოს საშუალო ტემპერატურაა 17°C. ნალექების წლიური რაოდენობა – 1495 მმ. ჰაერის საშუალო წლიური ფარდობითი ტენიანობა - 72%. მზის ნათების ხანგრძლივობა წელიწადში - 2000 საათი.

საქართველოს ჰიდროგეოლოგიური დარაიონების მიხედვით უწერის მინერალური წყლის საბადო განლაგებულია მესტია-თიანეთის ნაპრალოვან და ნაპრალოვან-კარსტული წყალდაწნევიანი სისტემის შოვი-ფასანაურის ჰიდროგეოლოგიურ ზონაში (იხ. **ილუსტრაცია 6.8.5**).

ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული, ლითოლოგიურ-ფაციალური და სტრუქტურულ-გეომორფოლოგიური ფაქტორები ქმნიან ატმოსფერული და ზედაპირული წყლების ინფილტრაციისათვის ხელსაყრელ პირობებს, რის შედეგადაც წარმოიქმნება მტკნარი და მინერალური წყლები. ფორმირების პირობების მიხედვით ტერიტორიის მიწისქვეშა წყლები იყოფა სიღრმული და არაღრმა ფორმირების წყლებად. უკანასკნელს მიეკუთვნებიან ალუვიური, დელუვიურ-პროლუვიური და მორენული ნალექების წყლები.

თანამედროვე ალუვიური ნალექების (aQIV) წყალშემცველი ჰორიზონტის გრუნტის წყლები გავრცელებულია მდ. რიონისა და მისი შენაკადების ალუვიურ ნალექებში. მათ მიერ აგებულია მდინარეების კალაპოტი და პირველი ტერასა. წყალშემცველია კაჟარი და კენჭნარი, ქვიშისა და თიხნარის შემავსებლებით, რომელთა სიმძლავრე მერყეობს რამდენიმე მეტრიდან 15-25 მ-მდე. ქანები ხასიათდებიან მაღალი ფილტრაციული თვისებებით.

ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით წყლები ძირითადად ჰიდროკარბონატული კალციუმ-მაგნიუმიანია, იშვიათად ჰიდროკარბონატული სულფატური კალციუმ-მაგნიუმიანი. საერთო მინერალიზაცია დაბალია და მერყეობს 0,2-დან 0,5 გ/ლ-მდე. ტემპერატურა 7-10°C.

წყალშემცველი ჰორიზონტის კვება ხდება ატმოსფერული და მდინარეული წყლების ინფილტრაციის ხარჯზე, ხოლო განტვირთვა – წყაროების სახით მდინარეების ხეობებში.

სიღრმული ცირკულაციის წყლები განვითარებულია ქვედა ცარცულ ნალექებში, კერძოდ ტერიგენული ფლიშის წყების საგლოლოს ქვეწყებაში და კარბონატული ფლიშის ჭიორისა და ფორხიშულის წყებებში (K1sg-pz). ამ კომპლექსთანაა დაკავშირებული უწერას მინერალური წყლების საბადო.

წყარო: Гидрогеологическая Карта района месторождения углекислых вод уцера (верхняя рача), масштаб 1:50 000, составил М.Г. Геурков, 1977 г.

- „წყალმომარაგების წყაროებისა და სასმელ-სამეურნეო დანიშნულების წყალსადენების სანიტარიული დაცვის ზონები. სანიტარიული წესები და ნორმები“ (სანქდან 2.1.4. 000 – 00), საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2001 წლის ოფიციალური გამოცემა (ბრძანება N 297/5) და 2009 და 2010 წელს მასში შეტანილი ცვლილებები (ბრძანება N 304/5 და ბრძანება N98/5);
- საქართველოს კანონები ჯანმრთელობის, გარემოსდაცვის, წყლისა და წიაღის შესახებ.

საბადოს შესწავლის ბოლო ეტაპიდან (1987 წ.) სამი ათეული წლის გასვლის შემდეგ, საბადოზე მასშტაბური ცვლილებები მოხდა, რაც აისახა საბადოს მოკვლევის შედეგებში. ასეთ პირობებში საბადოს სანიტარიული დაცვის ზონების პროექტის შედგენას წინ უნდა უძღოდეს სპეციალური საძიებო-საპროექტო სამუშაოების შესრულება.

საბადოს ჰიდროგეოლოგიური მოკვლევის საფუძველზე, შესაძლებელია მხოლოდ საბადოს სანიტარიული დაცვის ზონების შესაძლებლობების შეფასება. რაც შეეხება წყალპუნქტებს (ჭაბურღილი, წყარო), მათი ადგილმდებარეობა და დეტალური აღწერა იხილეთ კვლევის ეტაპის ელექტრონულ დანართში. წინამდებარე ანგარიშში მოგვყავს არსებული კანონმდებლობის საფუძველზე სანიტარიული დაცვის ზონების დადგენისა და მოწყობის რეკომენდაციები, წყალპუნქტების განთავსების (I ზონის) მოსაწყობი ადგილები და ასევე, II და III სანიტარიული დაცვის ზონების ტერიტორიების სავარაუდო საზღვრები, რომლებიც მოცემულია (იხ. **ილუსტრაცია 6.8.4-7.**)

1) „წყლის კანონის“ თანახმად სანიტარიული დაცვის ზონები უნდა მოეწყოს 3 სარტყელად:

- პირველი სარტყელი (მკაცრი რეჟიმის ზონა) მოიცავს ტერიტორიას, სადაც მდებარეობს წყალმომარაგების წყლის ობიექტი, წყლის ალების უბნებისა და წყალსადენის ნაგებობების განლაგების ფარგლებში. აუცილებლობის შემთხვევაში, განსაკუთრებული სანიტარიული მაჩვენებლებიდან გამომდინარე და სპეციალური გამოკვლევების საფუძველზე, პირველ სარტყელში ჩაირთვება წყლის ალების უბნებისა და წყალსადენის ნაგებობების განლაგების მიმდებარე ტერიტორია.

სქემაზე (იხ. **ილუსტრაცია 6.8.4-7**) მოყვანილია საბადოს წყალპუნქტები, რომელთა გარშემო საჭიროა მოეწყოს I - მკაცრი რეჟიმის სანიტარიული დაცვის ზონა. პირველ სარტყელში აკრძალულია:

- ა) ნებისმიერი მშენებლობა, გარდა წყალსადენის ნაგებობებისა. ინერტული მასალის მოპოვება, მილსადენის გაყვანა (გარდა წყალსადენის ნაგებობის მომსახურებისათვის აუცილებელისა), ჩამდინარე წყლების ჩაშვება, პირუტყვის ძოვება, რეცხვა.
- მეორე სარტყელი მოიცავს ტერიტორიას, რომელიც უშუალოდ ესაზღვრება წყალმომარაგების წყლის ობიექტებს და მათ შენაკადებს. მეორე სარტყელში აკრძალულია:
 - ა) ტერიტორიის ან წყლის ობიექტების ისეთი გამოყენება, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს წყლის ხარისხობრივი ან ნაწილობრივი გაუარესება;
 - ბ) მშენებლობა, მცენარეული საფარის გაკაფვა, სარკინიგზო და საავტომობილო გზების გაყვანა, მიწის უბნების გამოყენება სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებით.

ამ სარტყელში სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ღონისძიებების გამართვა ხორციელდება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანიზაციების მიერ.

- მესამე სარტყელი მოიცავს მეორე სარტყელის მოსაზღვრე ტერიტორიას, რომლის არასასურველმა მდგომარეობამ შეიძლება გამოიწვიოს წყლის ქიმიური დაბინძურება;

- სამივე სარტყელში, მათი დანიშნულების შესაბამისად დგინდება ის სპეციალური რეჟიმი და ღონისძიებათა კომპლექსი, რომლებიც მიმართულია წყლის ხარისხის გაუარესების თავიდან ასაცილებლად.
- 2) სანიტარიული დაცვის ზონების მოწყობას წინ უნდა უძღოდეს მისი პროექტის დამუშავება, რომელშიც შედის:
- ზონა და მისი შემადგენელი სარტყელების საზღვრის დადგენა;
 - სდზ-ის ტერიტორიების სანიტარიული მდგომარეობის გასაუმჯობესებელი ღონისძიებებისა და წყაროს დაბინძურებისაგან დაცვის გეგმა;
 - სდზ-ის სამივე სარტყელის ტერიტორიის, სამეურნეო გამოყენების რეჟიმი და წესები.

მიწისქვეშა წყაროს სდზ-ის სარტყელების დადგენა და პირველი სარტყელის საზღვრები

მიწისქვეშა წყლების წყალსაღები განლაგებული უნდა იყოს სამრეწველო საწარმოებისა და საცხოვრებელი ტერიტორიების მიღმა. თუ გამოყენებულია დაცული მიწისქვეშა წყლები, პირველი სარტყელის საზღვარი წყალსაღებიდან არანაკლებ 30 მ-ის მანძილზე დგინდება, არასაკმარისად დაცული მიწისქვეშა წყლების გამოყენების შემთხვევაში კი არანაკლებ 50 მ-ისა.

ობიექტის ტერიტორიაზე დაცული მიწისქვეშა წყალსაღებისათვის, სადაც გამორიცხულია ნიადაგისა და მიწისქვეშა წყლების შესაძლო გაბინძურება, ჰიდროგეოლოგიური დასაბუთების შემთხვევაში დასაშვებია სდზ-ის პირველი სარტყელის ზომების შემცირება (09/18/2009 N304/5).

მიწისქვეშა წყაროს სდზ-ის მეორე და მესამე სარტყელის საზღვრები

- 1) მეორე და მესამე სარტყელის საზღვრების დადგენისას გათვალისწინებული უნდა იყოს, რომ მიწისქვეშა წყლების მოდინება წყალშემცველი ჰორიზონტიდან წყალსაღებისაკენ მხოლოდ წყალსაღების კვების არედან ხდება.
- 2) სდზ-ის მეორე სარტყელის საზღვრები დგინდება ჰიდროდინამიკური გამოთვლებით, იმის გათვალისწინებით, რომ წყალშემცველ ფენაში შეღწეული მიკრობული დაბინძურება მეორე სარტყელის ფარგლებიდან ვერ აღწევს წყალსაღებამდე.
- 3) ძირითად პარამეტრს, რომელიც განსაზღვრავს მანძილს სდზ-ის მეორე სარტყელის საზღვრებიდან წყალსაღებამდე, წარმოადგენს მიწისქვეშა ნაკადებით მიკრობული გაბინძურების წყალსაღებისაკენ გავრცელების დრო (T/მ').
- 4) სდზ-ის მესამე სარტყელის საზღვრები, რომელიც წყალშემცველ ფენებს ქიმიური გაბინძურებისაგან იცავს, ასევე განისაზღვრება ჰიდროდინამიკური გამოთვლებით. ამასთან, წყალსაღებისაკენ ქიმიური გაბინძურების გავრცელების დრო გამოთვლილზე (T/მ') უფრო მეტი უნდა იყოს.

სანიტარიულ დაცვის ზონებში გასატარებელი ღონისძიებები

- 1) პირველ სარტყელში გასატარებელი ღონისძიებები:
 - სდზ-ის პირველი სარტყელის ტერიტორია უნდა დაიგეგმოს ზედაპირული ნაკადების ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ გატანის გათვალისწინებით. უნდა იყოს გამწვანებული, შემორავული და დაცვით უზრუნველყოფილი;

- სდზ-ის პირველ სარტყელში განლაგებული წყალსადენის ნაგებობები ისე უნდა მოეწყოს, რომ გათვალისწინებული იყოს სასმელი წყლის შესაძლო გაბინძურების თავიდან აცილება ჭაბურღილის სათავსოდან და პირიდან, წყაროს კაპტაჟიდან, რეზერვუარების გადასასხმელი მილებიდან, ტუმბოებში ჩასასხმელი მოწყობილობებიდან.

2) მეორე და მესამე სარტყელში გასატარებელი ღონისძიებები

- გამოვლენა, ტამპონირება ან აღდგენა ყველა იმ ძველი, უმოქმედო, დეფექტიანი ან არასწორად ექსპლუატირებული ჭაბურღილებისა, რომლებიც ქმნიან წყალშემცველი ჰორიზონტების გაბინძურების საშიშროებას;
- მიწისქვეშა ჰორიზონტებში გადამუშავებული წყლების გადაქაჩვის, მყარი ნარჩენების მიწისქვეშა შენახვისა და წიაღისეულის დამუშავების აკრძალვა;
- მიწისქვეშა წყლების ქიმიური გაბინძურების საშიშროების შემქმნელი საწვავ-საპოხი მასალების, შხამქიმიკატების, მინერალური სასუქების, ნარეხი ნახშირი წყლების შემგროვებლებისა და სხვა ობიექტების აკრძალვა. ასეთი ობიექტების განლაგება დასაშვებია სდზ-ის მესამე სარტყელის ფარგლებში, მხოლოდ დაცული მიწისქვეშა წყლების გამოყენებისას, წყალშემცველი ჰორიზონტის გაბინძურებისაგან დაცვის სპეციალური ღონისძიებების შემუშავების შემდეგ და სდზ პროექტში დასაბუთებით (04/14/2010 N98/ნ სასმელი წყალი და დასახლებული ადგილების წყალმომარაგება. წყალმომარაგების წყაროებისა და სასმელ-სამეურნეო დანიშნულების წყალსადენების სანიტარიული დაცვის ზონების წესები და ნორმები.)

3) მეორე სარტყელში გასატარებელი დამატებითი ღონისძიებები

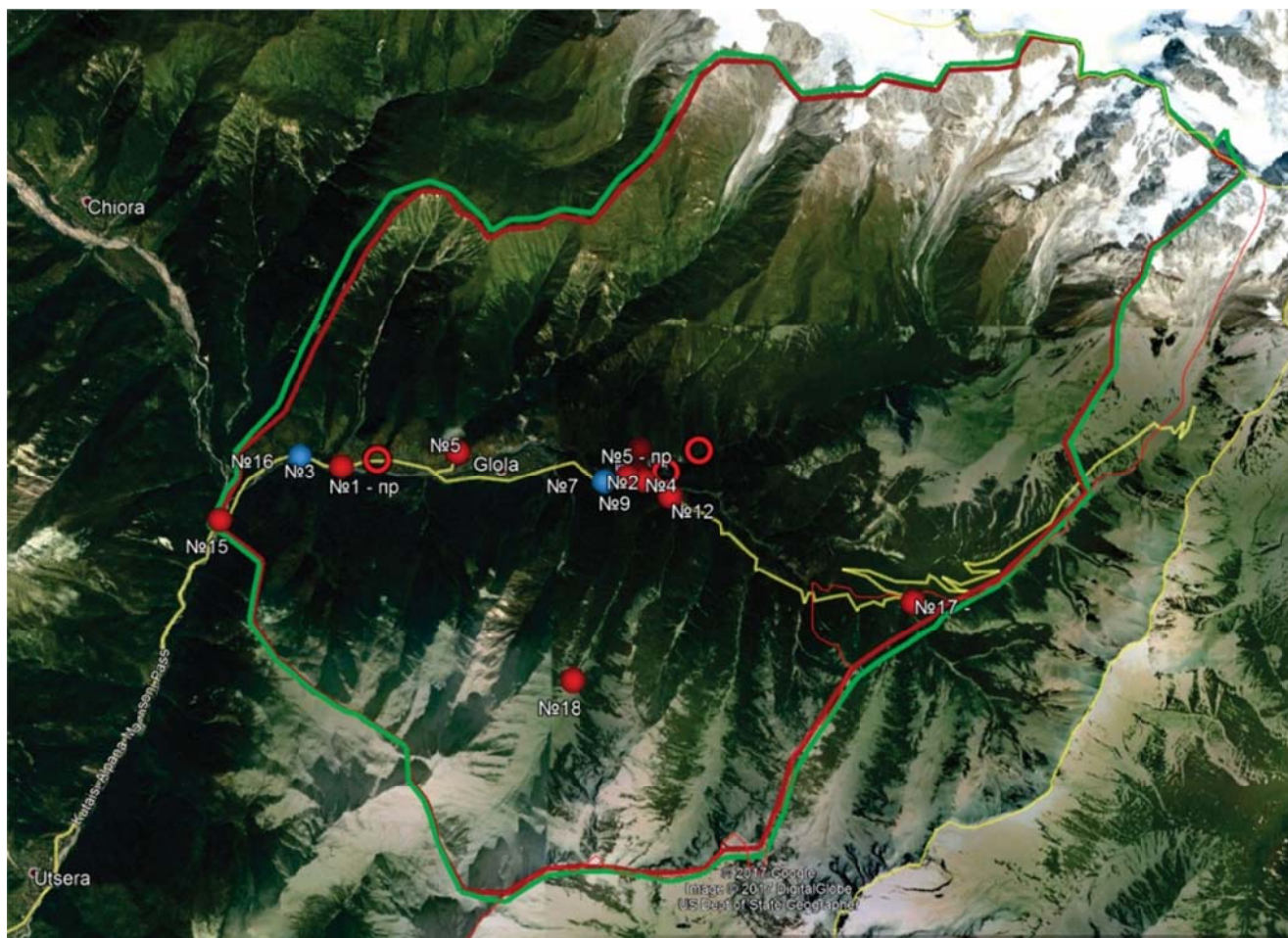
- ღონისძიებები დასახლებული პუნქტების ტერიტორიებისა და სხვა ობიექტების სანიტარიული კეთილმოწყობისათვის (საკანალიზაციო აღჭურვილობა, წყალგაუმტარი სანაგვე ორმოების მოწყობა, ზედაპირული ნაკადების წყალსარინის ორგანიზება და სხვ.);

იკრძალება:

- სასაფლაოების, ცხოველთა სამარხების, საფილტრაციო მინდვრების, ნაკელის საწყობების, სასილოსე თხრილების, მეცხოველეობისა და მეფრინველეობის საწარმოების და სხვა ობიექტების განლაგება, რომლებიც მიწისქვეშა წყლების მიკრობული დაბინძურების საშიშროებას ქმნიან;
- სასუქებისა და შხამქიმიკატების გამოყენება;
- ძირითადი სარგებლობის ტყის ჭრა და რეკონსტრუქცია.

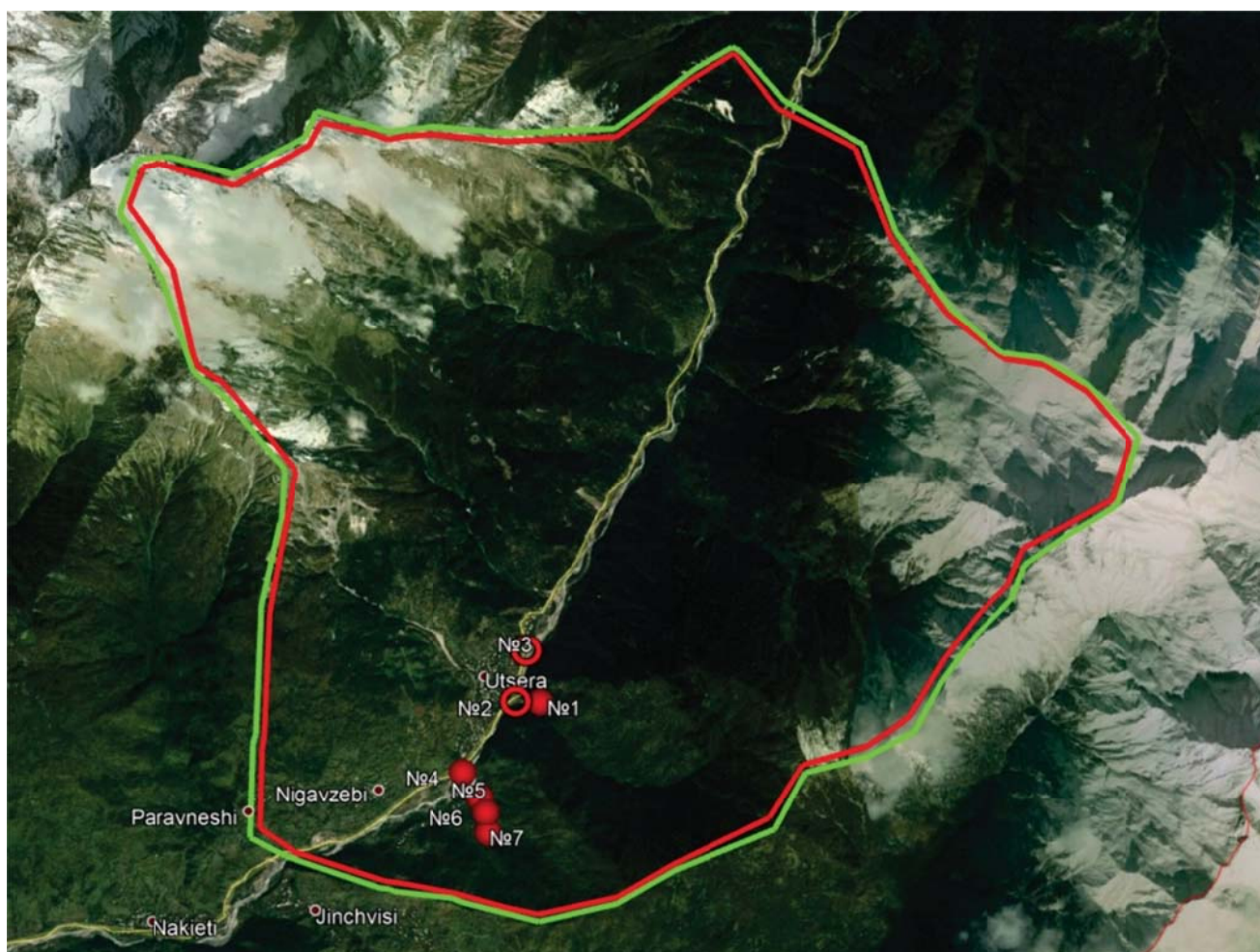
4) მეორე და მესამე სარტყელში გასატარებელი დამატებითი ღონისძიებები

- წყალმომარაგების წყაროების გამაბინძურებელი ობიექტების გამოვლენა კონკრეტული წყალდამცავი ღონისძიებების შემუშავებით (09/18/2009 N304/5);
- ახალი საცხოვრებელი, სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო ობიექტების მშენებლობისათვის ტერიტორიების გამოყოფის მოწესრიგება და მოქმედი დაწესებულებების იმ ტექნოლოგიების შეცვლის შეთანხმება, რომელიც დაკავშირებულია წყალმომარაგების წყაროს ნახშირი წყლებით გაბინძურების საშიშროების გაზრდასთან;
- წყლების ჩაშვების აკრძალვა;
- იკრძალება ცხოველთა სადგომების მოწყობა.

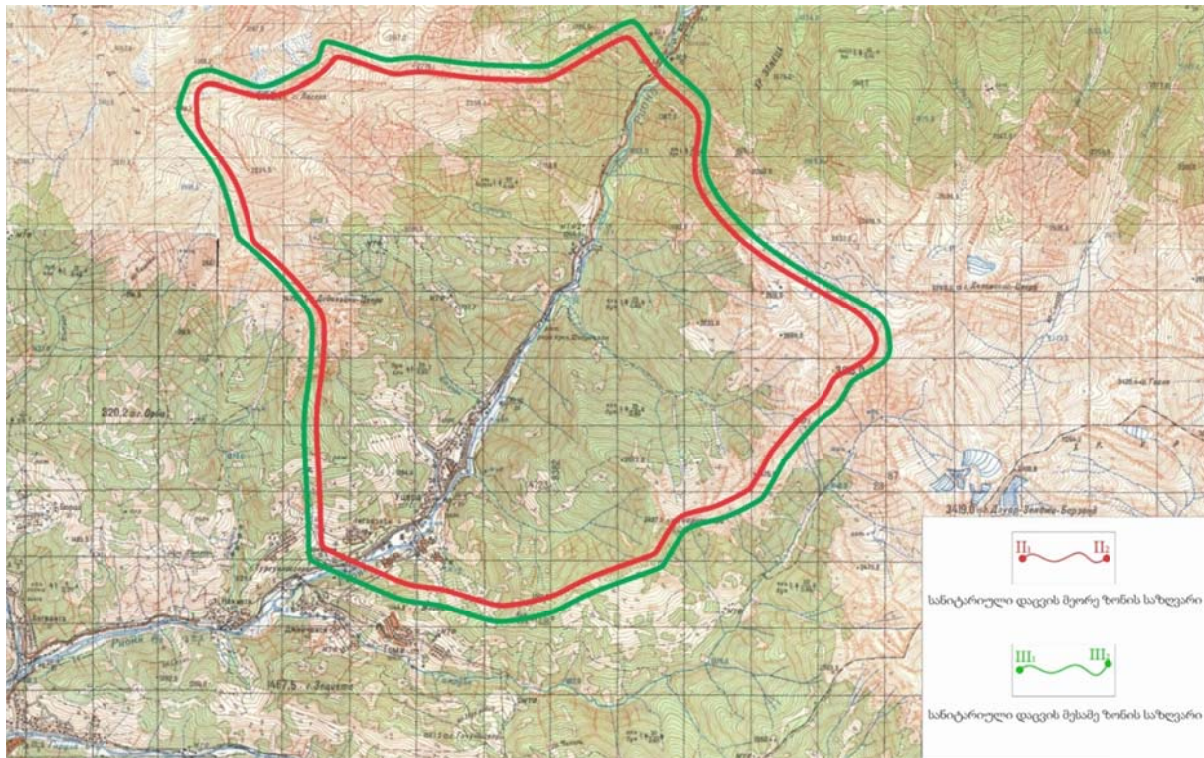
- ● წყალუქები (სანიტარიული დაცვის I ზონის მოსაწყობი ობიექტები და მათი ნომრები)
- სანიტარიული დაცვის II ზონის საზღვრები
- სანიტარიული დაცვის III ზონის საზღვრები

ილუსტრაცია 6.8.4 შოვის მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების აერო გადაღებაზე

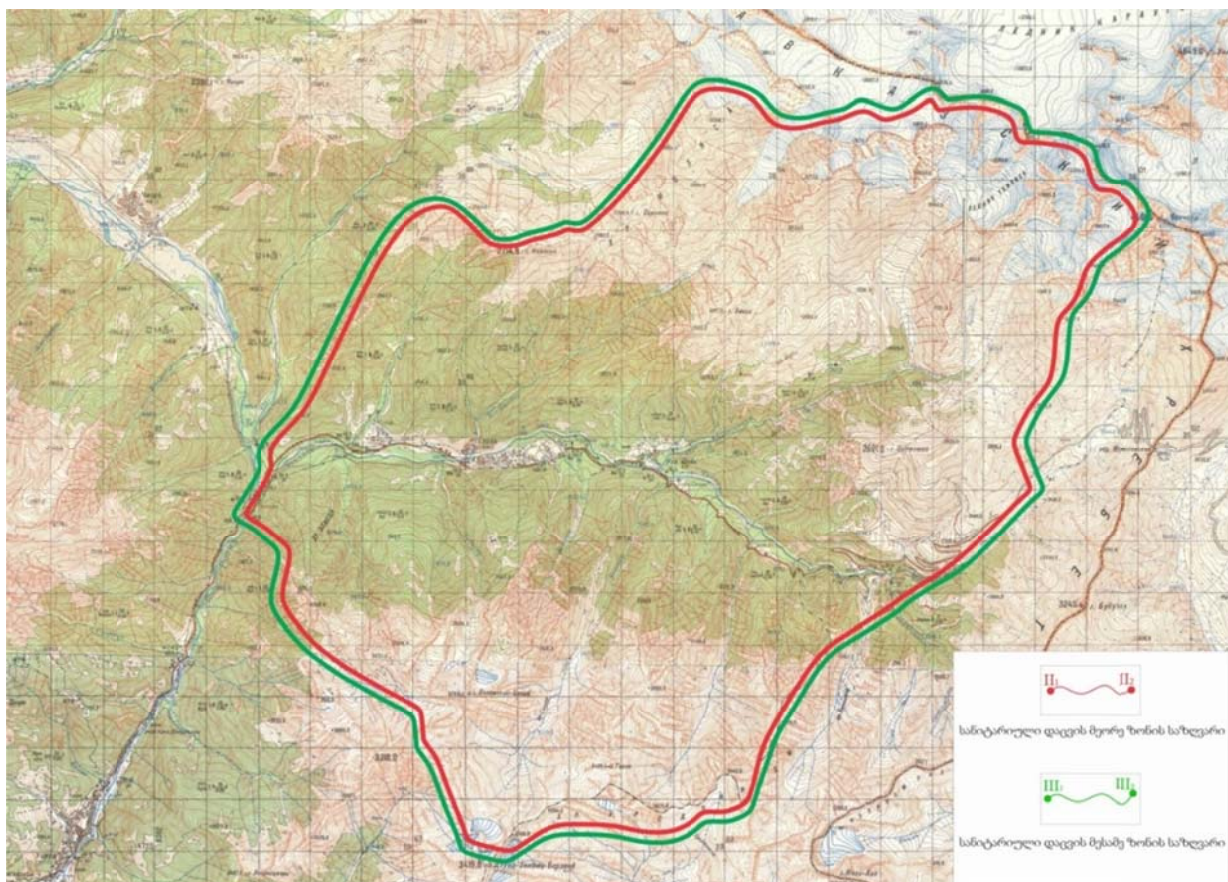

- ● წყალუქები (სანიტარიული დაცვის I ზონის მოსაწყობი ობიექტები და მათი ნომრები)
- სანიტარიული დაცვის II ზონის საზღვრები
- სანიტარიული დაცვის III ზონის საზღვრები

ილუსტრაცია 6.8.5 უწერას მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების აერო გადაღებაზე

ილუსტრაცია 6.8.6 უწერას მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების ტოპოგრაფიული რუკა

ილუსტრაცია 6.8.7 შოვის მინერალური წყლის საბადოს II და III სანიტარიული დაცვის ზონების საზღვრების ტოპოგრაფიული რუკა

ჰიდროენერგია

დღეისათვის საქართველოს ელექტრომოხმარების დაახლოებით 85%-ს ჰიდროელექტროენერგია აკმაყოფილებს, ხოლო დანარჩენი 15% მოდის თბოელექტროენერგიასა და იმპორტზე.

ზაფხულის განმავლობაში (დაახლოებით აპრილიდან სექტემბრამდე) ჰესების გამომუშავების მაჩვენებელი მაღალია (დაახლოებით 4,800 გვტ.სთ) და იგი სრულიად აკმაყოფილებს ქვეყნაში ამ პერიოდისათვის არსებულ მოთხოვნილებას (დაახლოებით - 4,200 გვტ.სთ). ამავე სეზონზე ელექტროენერგიის ჭარბი გამომუშავების ხარჯზე ასევე მაღალია მეზობელ ქვეყნებში ექსპორტის მაჩვენებელი (დაახლოებით - 0,700 გვტ.სთ).

საპირისპირო მდგომარეობაა ზამთრის სეზონზე (ოქტომბრიდან მარტამდე). საქართველოს მდინარეთა ჰიდროლოგიური მახასიათებლების სპეციფიურობიდან გამომდინარე ზამთრის სეზონზე წყლის ბუნებრივი ჩამონადენი მკვეთრად იკლებს. შესაბამისად დაბალია ჰესების მიერ ელექტროენერგიის გამომუშავების მაჩვენებელი (დაახლოებით - 3,200 გვტ.სთ), საიდანაც უდიდესი ნაწილი რეგულირებად და სეზონური რეგულირების ჰესებზე მოდის (დაახლოებით - 3,100 გვტ.სთ).

იმისათვის რომ ელექტროენერგიის იმპორტისა და თბოელექტროენერგიის განახლებადი ენერგიით ჩანაცვლება, საქართველოს მთავრობა ცდილობს ხელი შეუწყოს ახალი განახლებადი ენერგიის წყაროების განვითარებას, მათ შორის ჰიდრო, მზის და ქარის ენერგიის გამოყენებას. ჰიდრო ენერგიის განვითარების კუთხით აქცენტი გადატანილია წყალსაცავიანი ჰესების მშენებლობაზე, ვინაიდან მხოლოდ არარეგულირებადი ჰესები ვერ უზრუნველყოფენ მთლიანი სეზონის განმავლობაში სრულად დააკმაყოფილონ ადგილობრივი მოთხოვნილება.

თუმცა ამ პროცესში, საქართველოს მთავრობას, კერძოდ კი ენერგეტიკის სამინისტროს, არ გააჩნია მკაფიო ხედვა და გამოკვეთილი პოზიცია - სად, რა სიმძლავრის და რაოდენობის ენერგიის გენერირებაა საჭირო, რათა ინიცირება მხოლოდ ბაზრის კარნახით არ ხდებოდეს. მას საბჭოთა დროს გამოკვლეულ მონაცემებზე დაყრდნობით შეფასებული აქვს საქართველოს მდინარეები ზოგადი რესურსი (N107 დადგენილება „განახლებადი ენერგია 2008“) და კონკრეტული ჰესის მშენებლობის ინიცირება კერძო სექტორზე და კერძო სექტორის ბიზნეს ინტერესების დაკმაყოფილებაზე აქვს მინდობილი.

ამჟამად ონის მუნიციპალიტეტში რამდენიმე ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობის პროექტია მომზადებული. ონის ჰესების კასკადის მშენებლობა ერთ-ერთ ასეთ პერსპექტიულ პროექტად მოიაზრება. მისი ექსპლუატაციის შედეგად დამატებით გამომუშავებული იქნება დაახლოებით 1,1 გვტ.სთ ელექტროენერგია. საპროექტო ჰესის ჰიდროტექნიკური ნაგებობები მოეწყობა მდ. რიონსა და მის შენაკადებზე. კასკადის შემადგენლობაში იქნება 2 ჰესი, კერძოდ ონი ჰესი და სორი ჰესი სართო დადგმული სიმძლავრით 280 მვტ.

ჰესები პირობითად შეგვიძლია დავყოთ გამომუშავებული ელექტრო ენერგიის შესაბამისად სამ კატეგორიად: დიდი ზომის ჰესები, საშუალო ზომის ჰესები და პატარა ზომის ჰესები (კატეგორიები მოცემულია ცხრილში). აღსანიშნავია, რომ ონის მუნიციპალიტეტს მდინარეებს ყველა ტიპის ჰესის პოტენციალი გააჩნია.

ჰესის ზომა	სიმაღლე, (მეტრი)	საშუალოდ საჭირო ინვესტიცია, (მლნ აშშ დოლარი)	მშენებლობაზე დასაქმებული საშუალო რაოდენობა, (კაცი)	მშენებლობის საშუალო დრო, (წელი)	დასრულებული ჰესის ოპერირებაში დასაქმებული საშუალო რაოდენობა, (კაცი)	ლიცენზიის/ ნებართვის ღირებულება	კომენტარი
დიდი	100 და მეტი	≈200 და მეტი	350-450	≈ 4.5-6.0	30-35	იანგარიშება პროექტის ღირებულებიდან	ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული ჰიდროენერგეტიკული რესურსების ათვისების შემთხვევაში შეიძლება სამივე ტიპის არსებობა.
საშუალო	25-დან 100-მდე	≈ 50 და მეტი	250-300	≈3.0-3.5	20-25		
პატარა	25-მდე	≈25-მდე	150-200	≈1.5-2.5	15-20		

ცხრილი 6.8.6 ტექნიკურ ეკონომიკური მონაცემები

საქართველოში ბოლო წლებში განხორციელებული პროექტების გამოცდილებიდან, შეიძლება ითქვას შემდეგი:

- ჰესების მშენებლობის პროცესში აქტიურად გამოიყენება ადგილობრივი სამშენებლო მასალები (ინერტული მასალები, ხე ტყე და სხვა).
- გამოიყენება ადგილობრივი ფიზიკური და იურიდიული პირების საწარმოების მიერ წარმოებული სამშენებლო მასალები (ასეთის არსებობის შემთხვევაში). შესაბამისად ადგილი ექნება ადგილობრივი ბიზნეს საქმიანობების გააქტიურებას;
- მცირე ჰესების პროექტების მშენებლობისათვის ხშირ შემთხვევაში ქირაობენ ადგილობრივი მოსახლეობის კუთვნილ სამშენებლო ტექნიკას და სატრანსპორტო საშუალებებს;
- როგორც წესი მშენებლობაზე დასაქმებული პერსონალის ნახევარი მაინც წარმოადგენს ადგილობრივ მოსახლეობას (ძირითადად დაბალი კვალიფიკაციის მუშახელი);
- არის შემთხვევები, როცა ინვესტორის (მაგალითად შპს „აჭარისწყალი ჯორჯია“) ინიციატივით ხდება ადგილობრივი მოსახლეობის გადამზადება სამშენებლო საქმიანობის სხვადასხვა სპეციალობაში;
- მშენებლობის ფაზაზე მაღალია დასაქმებულთა რაოდენობა, მათ შორის მოწვეული სპეციალისტები და მუშები. შესაბამისად მნიშვნელოვნად იზრდება მოთხოვნილება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებზე და სხვა კვების პროდუქტებზე, რაც იწვევს კვების პროდუქტების წარმოების წახალისებას და ბიზნეს აქტივობის ზრდას; ასევე, ადგილზე მოხდება დაბინავების მომსახურების მიღება;
- მშენებლობის ფაზაზე ადგილობრივი ბიუჯეტის შემოსავლები იზრდება მიწის გადასახადის და ბიზნეს აქტივობების ზრდის ხარჯზე;
- უმეტეს შემთხვევაში, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან შეთანხმებით, ინვესტორები მონაწილეობას იღებენ კონკრეტული დასახლებული პუნქტების ან სოციალური ჯგუფებისათვის სოციალური პროგრამების განხორციელებაში.

ჰესების ექსპლუატაციის ფაზაზე მოსალოდნელი სარგებელი შეიძლება იყოს შემდეგი:

- ადგილობრივი საბიუჯეტო შემოსავლები ზრდა ქონების გადასახადის (ჰესის საპროექტო ღირებულების 1%) და მიწის გადასახადის სახით;
- შეიქმნება მუდმივი, მაღალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილები, რაც მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის ადგილზე დამაგრების თვალსაზრისით (მშენებლობის ფაზასთან შედარებით, სამუშაო ადგილების რაოდენობა მნიშვნელოვნად იქნება შემცირებული) ;

- უმეტეს შემთხვევაში, ჰესის ოპერირებისათვის ხდება ადგილობრივი კადრების მომზადება, მოქმედ ჰესებში პრაქტიკული გამოცდილების მიღებით.

ჰესების მშენებლობისათვის ძირითადი სამშენებლო მასალები შემდეგია: ცემენტი, ფოლადის არმატურა და სხვადასხვა კონსტრუქციები, ინერტული მასალები (ქვიშა, ხრეში), ხის მასალა, ელექტრომოწყობილობა, ელექტროსადენები და სხვა.

ენერგეტიკის სამინისტროს მონაცემებით ონის მუნიციპალიტეტის მდინარეებს სულ მცირე 2 დიდი, 2 საშუალო და 9 პატარა ჰესის არსებობის პოტენციალი გააჩნია.

#	მდინარის დასახელება	დიდი	საშუალო	პატარა	რომელ სოფლებთან იქნება ახლოს (5 კმ რადიუსში) ეს ჰესები?
1	რიონი	2	1	2-3	სოფლები: სორი, ლაგვანთა, ნაკიეთი, ღარულა, საკაო, გლოლა, კომანდელი, ხურუთი, ღები, ჭიორა. ქალაქი ონი.
2	ჯეჯორა			1-2	ქალაქი ონი და სოფლები პიპილეთი, ქვედრულა, სორგითი, წედისი, ირი.
3	ჭანჭახი		1		სოფ. გლოლა
4	ღარულა			1	სოფ. ღარი
5	საკაურა			2	სოფლები: ლაგვანთა, საკაო, მაჭიეთი, ხიდემლები.
6	ქვედრულა			1	სოფ. ქვედრულა, ქვედი.
	სულ	2	2	7-9	

ცხრილი 6.8.7 დიდი საშუალო და პატარა პოტენციური ჰესები ონში

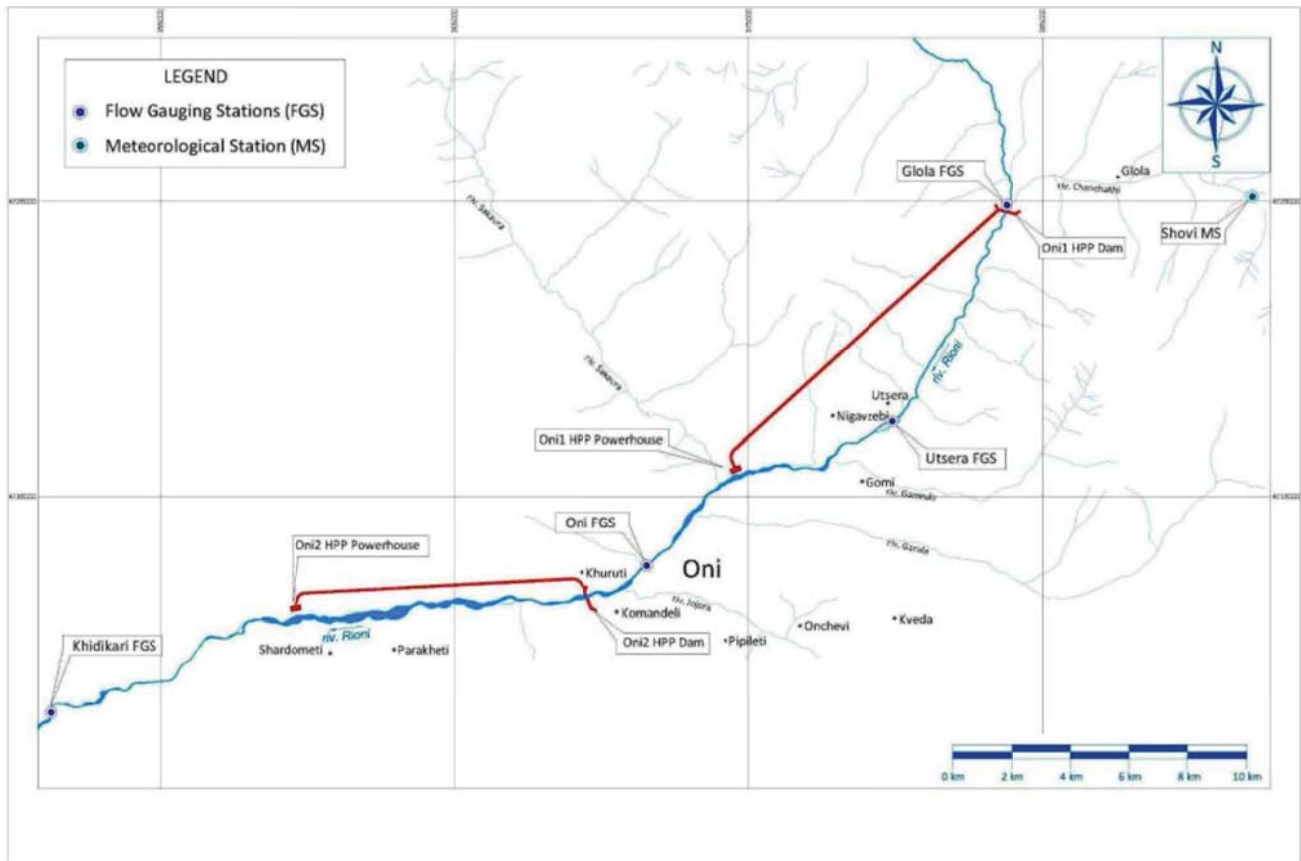
ჰესების უარყოფითი შედეგები და რისკები

ჰიდროენერგია განახლებადი ენერგიის ერთ-ერთ წყაროდ მიიჩნევა, თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ გარემოზე უარყოფით გავლენას არ ახდენს. როგორც აღვნიშნეთ, სიმძლავრის მიხედვით ჰესები იყოფიან მიკრო, მინი, მცირე, საშუალო და დიდი სიმძლავრის ჰესებად. ჰესები ასევე იყოფიან სეზონურ (ბუნებრივ ჩამონადენი) და მარეგულირებელ (წყალსაცავი) ელექტროსადგურებად.

როგორც წესი, მაღალ კაშხლიანი რეგულირებადი ტიპის ჰესები ხასიათდებიან ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედების მაღალი რისკებით, ვიდრე მდინარის ბუნებრივ ჩამონადენზე მომუშავე ჰესები.

მაღალი კაშხლის წყალსაცავის მოწყობის შემთხვევაში ტერიტორიის დატბორვის შედეგად რადიკალურად იცვლება ბუნებრივი ლანდშაფტი, მდინარის ბუნებრივი მდგომარეობა და კულტურული გარემო (საცხოვრებელი, სასოფლო-სამეურნეო და ზოგადად საარსებო სივრცე), წყლის დიდმა ზედაპირმა ასევე შესალოა გამოიწვიოს კლიმატის ცვლილება.

მდინარის ბუნებრივ ჩამონადენზე მომუშავე ჰესის არსებობის შემთხვევაში მდინარის ბუნებრივი ჩამონადენის წყლის ნაწილი ხელოვნურად მოწყობილი არხების ან გვირაბების მეშვეობით სხვა მიმართულებით გადაჰყავთ და წყლის ნაკადის აჩქარებით გამომუშავდება ენერგია.

ილუსტრაცია 6.8.8 ონის კასკადის პროექტი

საქართველოს მთავრობასთან გაფორმებული მომერანდუმის მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, მდინარე რიონზე დაგეგმილია ორ საფეხურიანი ბუნებრივ ჩამონადენზე მომუშავე ჰესი „ონის კასკადი“. იხილეთ ილუსტრაცია 6.8.8 ასევე, გრაფიკული ნაწილი: **რუკა 27** - საინჟინრო ინფრასტრუქტურა;

პროექტის განამხორციელებელია კომპანია „ფერი“²³ (საქართველოს თანაინვესტირების ფონდისა და კომპანიის ურთიერთგაგების მემორანდუმის საფუძველზე, ონის ჰესების კასკადის პროექტის ერთობლივ განხორციელების შესახებ²⁴).

არსებული პტოექტი ითვალისწინებს მდ. რიონზე 2 ჰიდროელექტრო სადგურის მშენებლობას, მთლიანი დადგმილი სიმძლავრით **200 მგვტ**. მშენებლობის გეგმის მიხედვით 2021 წლისთვის ექსპლოატაციაში 80 მეგავატი სიმძლავრის სადგური შევა, 2026 წლისთვის კი მეორე - 120 მეგავატის სიმძლავრის სადგური. თვდაპირველი პროექტით გათვალისწინებული იყო კაშხლების მშენებლობა, თუმცა საბოლოო პროექტით კაშხლების მშენებლობა გამოირიცხა და კასკადი მოდინებაზე იმუშავებს.

პროექტის ჯამური ღირებულება 330 მილიონი დოლარია. კონტრაქტის პირობების მიხედვით, გამომუშავებული ელექტროენერგია პირველი 15 წლის განმავლობაში სრულად საქართველოში დარჩება.

ცხრილ 6.8.3-4 ში მოცემული (ონის კასკადის) რისკების საფრთხეები და დადებითი და უარყოფითი მხარეების შეფასება.

²³ <http://www.peri.ge/>

²⁴ <http://www.energy.gov.ge/show%20news%20mediacenter.php?id=475&lang=geo>

ჰესის ზომა	რისკები და საფრთხეები
დიდი	დაბალზღურბლიანი კაშხლების მქონე (მდინარის ბუნებრივ ჩამონადენზე მომუშავე) ჰესის შემთხვევაში (დღეისათვის დაგეგმილია ორი დიდ ჰესის (ონი1 ჰესი და ონი 2 ჰესი) მშენებლობა, რომელთა კაშხლის სიმაღლე იქნება 6-8 მ), ზემოქმედება უპირატესად გამოიხატება პროექტის გავლენის ზონაში მოქცეულ მონაკვეთზე მდინარეში წყლის დონის მკვეთრი შემცირებით, რაც ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს წყლის ბიოლოგიურ გარემოზე (თევზის სახეობებზე). ზემოქმედება მოსალოდნელია ასევე ხმელეთის ბიოლოგიურ გარემოზე, რაც გამოიხატება მცენარეული საფარის ცვლილება და ცხოველთა ჰაბიტატის ადგილების მოშლაში. (მაგრამ ასეთი ზემოქმედება რეგულირებად ჰესებთან შედარებით არ არის მნიშვნელოვანი და მოკლევადიანი და შექცევადია). გეოდინამიკური და თანხლები პროცესების გააქტიურების რისკები; სადერივაციო გვირაბების გაყვანის პროცესში არსებობს მიწისქვეშა წყლების დებეტის (უწერას მინერალური წყლების) ცვლილების/შემცირების/ ხარისხის გაუარესების რისკები; მნიშვნელოვან კითხვებს წარმოშობს მდინარის მრავალწლიური ხარჯის დათვლის მეთოდოლოგიის სანდოობა; წყლის სანიტარული ხარჯის სიმცირე (10%); ექსპლუატაციის პროცესში კონტროლის ნაკლებობა და წყლის რესურსების გამოყენების მეპატრონის კეთილსინდისიერებაზე მინდობა; რიონში ჩამდინარე მცირე ღვარცოფული შენაკადების კალაპოტების ცვლილების რისკები; გავლენა კურორტ უწერას და ზოგადად რიონის ხეობის ტურისტული პოტენციალზე; მოსალოდნელია ეკონომიკური ფაქტორები, დანახარჯის და სარგებლის ანალიზის არარსებობა.
საშუალო	საშუალო ჰესების შემთხვევაში, ზემოქმედების რისკები ზოგადად იგივეა რაც მდინარის ბუნებრივ ჩამონადენზე მომუშავე დიდი ჰესების შემთხვევაში, მაგრამ ზემოქმედების მასშტაბია შედარებით მცირე, ასევე დამოკიდებულია კონკრეტულ გარემო პირობებზე და პროექტზე.
პატარა	ანალოგიურად, როგორც საშუალო ჰესების შემთხვევაში.

ცხრილ 6.8.8 რისკების საფრთხეები შეფასება

	მოსახლეობაზე	ეკონომიკაზე	გარემოზე
დადებითი	• დროებით და მუდმივ სამუშაო ადგილებზე დასაქმების შესაძლებლობა; • ბიზნეს აქტივობების გაფართოვების და გაზრდის შესაძლებლობა; • სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ადგილზე რეალიზაციის შესაძლებლობა; • ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება; • სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ამაღლება; • მუნიციპალიტეტის დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების მცირე, მაგრამ დადებითი ტენდენციის ხელშეწყობა; • საქმიანობის განმახორციელებელი კომპანია ხშირად უზრუნველყოფს ჰესის ნაგებობებამდე მისასვლელი გზების და სხვა ინფრასტრუქტურული ობიექტების ტექნიკური მდგომარეობის შენარჩუნებას (მაგ. ზამთრის	• ენერგიის წარმოება; • მშენებლობისა და განსაკუთრებით ექსპლუატაციის ფაზებზე ადგილობრივი ბიუჯეტის შემოსავლების მკვეთრი ზრდა; • სამშენებლო საქმიანობის, კვების პროდუქტების წარმოების, ვაჭრობის და მომსახურების სფეროს ბიზნეს აქტივობების ზრდა; • სოციალური პროგრამების დაგეგმვის და დაფინანსების შესაძლებლობის ზრდა; • ინფრასტრუქტურის განვითარება; • გადასახადები ადგილობრივ და ცენტრალურ ბიუჯეტში.	• მშენებლობის დამთავრების შემდეგ მიზანმიმართული სარეკულტივაციო სამუშაოების შესრულება, რომ შესაძლებელი გახდეს საპროექტო ტერიტორიების თავდაპირველ მდგომარეობასთან მიახლოებულ მდგომარეობამდე აღდგენა; • გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედება მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზშ) ანგარიშსა და სამოქმედო გეგმაში ასახული გარემოსდაცვითი პრევენციული ღონისძიებების შესრულებით;

	პერიოდში გზებს ასუფთავებს თოვლის საფარისაგან, არემონტებს დამცავ ნაგებობებს). აღნიშნული გარკვეულწილად დადებითად აისახება მოსახლეობის თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობაზე.		
უარყოფითი	მშენებლობის ფაზა: - ფიზიკური ან ეკონომიკური განსახლების საჭიროების შემთხვევაში საარსებო წყაროს დაკარგვა ან შემცირება; - მშენებლობის პროცესში გამოწვეული ზარალი და დისკომფორტი; - სატრანსპორტო ნაკადების ზრდასთან დაკავშირებული უსაფრთხოების რისკები; - ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის შემცირების დაბალი რისკები. ექსპლუატაციის ფაზა: - არსებობს მდინარეებში თევზის რაოდენობის შემცირების რისკი, რაც უარყოფითად აისახება სამოყვარულო თევზჭერაზე. - სარწყავი წლის და სასოფლო სამეურნეო ტერიტორიების მიმართ შეფასების ნაკლებობა; - ბუნებრივი გარემოს ცილების დარჩვევის შემთხვევაში ბუნებრივი რისკების ზრდა;	- ტურიზმი პოტენციალის შემცირება; - სოფლის მეურნეობის შემცირება;	მშენებლობის ფაზა: - მდინარში წყლის დონის შემცირება, რაც უარყოფით გავლენას მოახდენს წყლის ბიოლოგიურ გარემოზე და წყალთან დაკავშირებულ მცენარეთა და ცხოველთა სახეობებზე; - საპროექტო ტერიტორიებზე და სამშენებლო ინფრასტრუქტურის განთავსების ადგილებზე მცენარეული საფარის გაჩეხვა და ამასთან დაკავშირებით მოზინადრე ცხოველთა სახეობების შეშფოთება და დროებითი მიგრაცია სხვა ადგილებში; - დროებითი და მუდმივი გზების გაყვანის და ჰესის კომუნიკაციების მშენებლობის დროს გეოდინამიკური პროცესების გააქტიურების რისკები; - ზედაპირულ და მიწისქვეშა წყლებზე ზემოქმედების რისკები

ცხრილი 6.8.9 დადებითი და უარყოფითი მხარეები

დამატებით იხილეთ გრაფიკული ნაწილი: **რუკა 38** - ბუნებრივი გარემო და კონფლიქტური არეალები; **რუკა 39** დაცული ტერიტორიები და კონფლიქტური არეალები; და **რუკა 42** - მინერალური წყლები და სანიტარული ზონები ;

ონის მუნიციპალიტეტის სავარაუდო ბუნების ძეგლები

რუკაზე დატანილია ბუნების ონის ძეგლების სავარაუდო კანდიდატები:

1. ზოფხიტოს მყინვარის ხედი;
2. კირტიშოს მყინვარის ხედი;
3. გონას ტრავერტინი;
4. ქვაციხურას;
5. ქვაბთატანას ლოდი;

6. თბილისის მცინვარის ხედი;
7. შქმერი-გორკივის მღვიმე;
8. საბროლეს ბროლის გამოსავალის ნიმუში;
9. ქვაგახეთქილას (ხეორის) კანიონი;
10. თამარ მეფის კლდეები (კლიფი);
11. ქვაგახეთქილას (ხეორის) კანიონი;
12. მცირე ტბა (ხეორის ან შქმერის ტბა) სხვა ხედი;
13. უშოლთის მღვიმე;
14. მრავალძალის (ჭოლევის) ტბა;
15. ხარისთვალს ტბა.

	ბუნების ძეგლის კატეგორია	აღწერა
1	სპელეოლოგიური	ბუნებრივი მღვიმეები, მათ შორის კარსტული, კალსტოკრასტული, ბუნებრივი საყინულები, ფსეუდოკარსტი, კარსტული ლანდშაფტი
2	ლოდები და სვეტები	ერატული ლოდები, ბუნებრივი კლდის სვეტები, ბძები, კოშკები, სკულპტურები (ქანდაკებები)
3	კანიონები	ხევიები, ხეობები, კანიონები, კლდე კარები, კლიფები
4	ვულკანები	ვულკანური ფორმები და პროცესების
5	მცინვარები	კრიოგენული და ფლუვიო-გლაციალური ფორმები, მცინვარები
6	ბუნებრივი ხიდები	ბუნებრივი თაღები, ხიდები, ეროზიული მოწყობები და სხვ.
7	კრისტალები	მთის ბროლი, კრისტალები, მინერალები
8	ტრავერტინები	სხვადასხვა ტრავერტინები
9	ნამარხები	განამარხებული ფლორა და ფაუნა და სხვა პალეონტოლოგიური ობიექტები
10	ჰიდროგრაფია	ჰიდროგრაფიული მონუმენტები, მოვლენები: ტბები, ვოკლუზები, ჩანჩქერები და სხვ.

ცხრილი 6.8.10 ძეგლების კატეგორიები და აღწერა

№1

№2

№3

№4

№5

№6

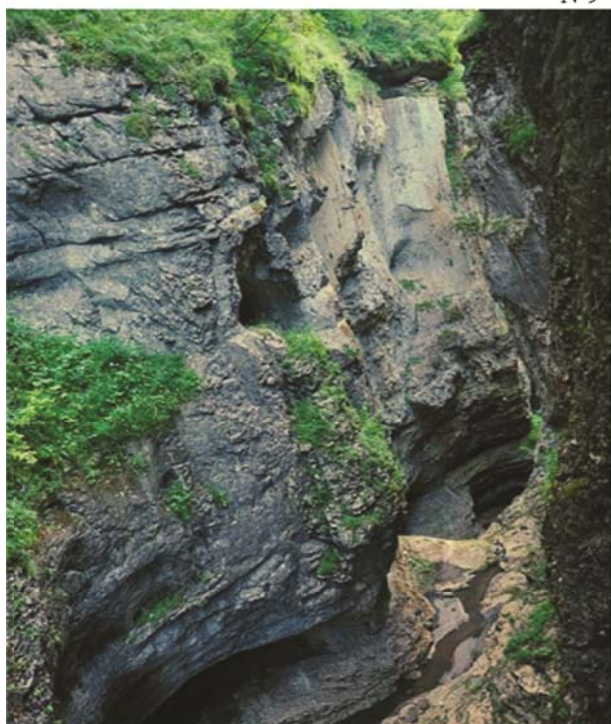
№ 7

№ 8

№ 9

№ 11

№ 10

№ 12

№ 14

№ 15

№ 13

სურათები 6.8.1-15 მუნიციპალიტეტის ბუნების ძეგლების სავარაუდო კანდიდატები

6.9 ეკონომიკა

ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარებისათვის უაღრესად მნიშვნელოვანია თანამედროვე კვლევის მეთოდების და ანალიზის გამოყენება. მუნიციპალიტეტმა უნდა შეძლოს გამოავლინოს ადგილობრივი ეკონომიკის მოდელი, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები და ზრდის ძირითადი ფაქტორები. თანმიმდევრული ეკონომიკური განვითარების გარეშე ვერ მიიღწევა მაღალი ხარისხის სინერგია.

მუნიციპალიტეტმა უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკის მდგრადი, მედეგი და ეფექტიანი განვითარება. მდგრადი განვითარება მიიღწევა მაშინ, როდესაც განვითარება არ ხდება მომავლის ხარჯზე. მას აქვს სამი ურთიერთ დამაკავშირებელი მიმართულება და ესენია: გარემოსდაცვითი, ეკონომიკური და სოციალური. მედეგი განვითარება არის შეიქმნას იმგვარი გარემო, რომ მოსალოდნელი სტრესების და შოკების შედეგად მიღებული ზიანი არ იყოს ეკონომიკისათვის გამანადგურებელი და ამავდროულად სისტემამ უნდა შეძლოს სწრაფი ანდგენა და ადაპტაცია ახალ გარემომდებელზე. რაც შეეხება ეფექტურობა ის არის რესურსების და ბიუჯეტის ყაირათიანი ხარჯვა და მიღებული შედეგების ადეკვატურობა გაწეულ დანახარჯებთან. ამ პრინციპებზე დაყრდნობით განვითარებულ ეკონომიკაში ცხოვრების ხარისხი არის მაღალი, გარემო მიმზიდველი და ეკონომიკა კონკურენტუნარიანი.

ადგილობრივი ეკონომიკის პრიორიტეტული დარგების გამოავლენად გამოყენებულია სხვადასხვა მიდგომა და ტექნიკა. მთავარი ამოცანა არის გამოვავლინოთ ეკონომიკის მოდელი, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები და ამაზე დაყრდნობით მივიღოთ რაციონალური გადაწყვეტილებები. ამისათვის გამოვიყენეთ შემდეგი მეთოდები:

1. ადგილობრივი ეკონომიკის მოდელში ფულადი ნაკადების მოძრაობა;
2. ადგილობრივ ეკონომიკაში ფულადი ნაკადების შემოდინების და გადინების ანალიზი;
3. ძირითადი სექტორების აღწერა, ღირებულებათა ჯაჭვის მოდელები და კლასტერები²⁵;
4. ინვესტიციების გავლენა ფულად ნაკადებზე, მოსალოდნელი შედეგები და მულტიპლიკატორები;
5. ფაქტორული (SWOT) ანალიზი.

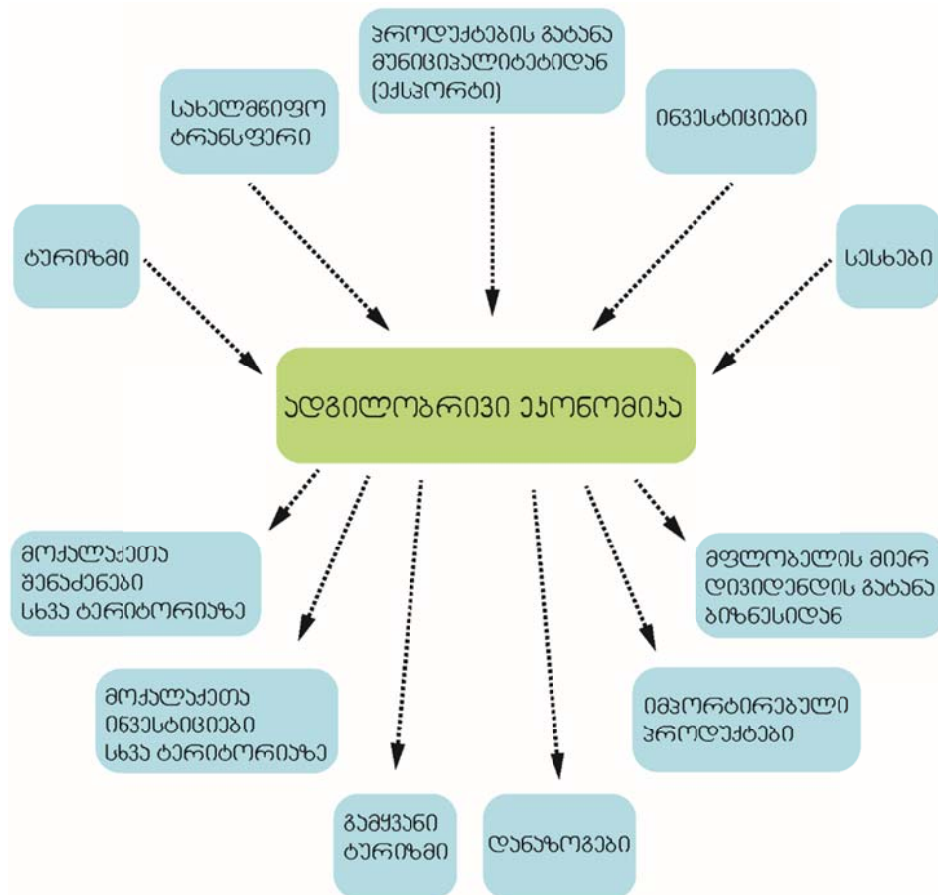
ეკონომიკის რუკები წარმოდგენილი ძირითადად სქემების სახით და დაფუძნებულია ავტორის ექსპერტულ ცოდნაზე. ავტორისვე რეკომენდაციით საჭიროა მოხდეს ამ საკითხის საფუძვლიანი შესწავლა და ამისათვის საჭიროა კვლევების ჩატარება.

ადგილობრივ მუნიციპალიტეტს და ყველა დაინტერესებულ მხარეს უნდა ქონდეს ნათელი ხედვა ადგილობრივი ეკონომიკის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით. ასევე, მათ უნდა დაინახონ თავიანთი როლი ამ პროცესში და ეკონომიკის განვითარებაში. ამის ყველაზე თვალსაჩინო გამოხატულება არის ეკონომიკის მოდელში ფულადი ნაკადების მოძრაობის სქემა.

ადგილობრივ ეკონომიკაში ფულადი ნაკადების შემოდინების და გადინების გააზრება იძლევა საშუალებას გამოვლინდეს ის ფაქტორები, თუ რა უზრუნველყოფს ეკონომიკურ ზრდას და განვითარებას. ფულადი მასების ზრდა ეკონომიკაში ზრდის მის მასშტაბს.

ღირებულებათა ჯაჭვი აჩვენებს ძირითად/პრიორიტეტულ სექტორებში ღირებულების შექმნის პროცესს. რა თქმა უნდა რაც უფრო მეტი ღირებულება იქმნება ადგილზე მით უფრო მეტ სარგებელს იღებს ადგილობრივი ეკონომიკა.

²⁵ კლასტერი - არის ურთიერთ დაკავშირებული ორგანიზაციების ერთობა. მიჩნეულია, რომ კლასტერებში ჩაბმული ორგანიზაციები უფრო მეტად ეფექტურები არიან და გამოირჩევიან მაღალი შრომის ნაყოფიერებით. კლასტერებში გამოიკვეთება ბირთვი საქმიანობა (ეს შეიძლება იყოს ერთი ორგანიზაციაც მცირე ეკონომიკებში), რომელიც სხვა დარგებს და ორგანიზაციებისათვის გამწვევი ძალის როლში გამოდის.

ილუსტრაცია 6.9.1 ეკონომიკაში ფულს შემოდინების და გადინების სქემა

იმისათვის, რომ მუნიციპალიტეტის მმართველობამ მიიღოს გადაწყვეტილებები თუ რომელი დარგის განვითარება არის პრიორიტეტული უნდა შეფასდეს ინვესტიციების გავლენა ადგილობრივ ეკონომიკაზე. ამისათვის კი გამოვიყენეთ სქემები, რომლებიც აჩვენებს ინვესტიციების გავლენას ფულად ნაკადებზე და მოსალოდნელ შედეგებზე.

საზოგადოდ მიჩნეულია, რომ კლასტერული ეკონომიკა გამოირჩევა მაღალი პროდუქტიულობით. ამიტომ შევეცადეთ შეგვესწავლა ონის მუნიციპალიტეტში არსებული კლასტერები და წარმოგვეჩინა კლასტერის ბირთვის გავლენა მომიჯნავე სექტორებზე. ამ პროცესში ნათლად გამოჩნდა ის საჭიროებები თუ ბარიერები, რომელიც გააჩნია ადგილობრივ ეკონომიკას. კლასტერების შესასწავლად საჭიროა კვლევების ჩატარება. ჩვენ გამოვიყენეთ ჩადმავებული ინტერვიუ მხოლოდ ერთ ორგანიზაციასთან და ის წამოვადგინეთ ე.წ ქეისის სახით.

ფაქტორული (SWOT) ანალიზი გვამღევს საშუალებას ყველაზე მარტივი ფორმით დავუსვათ ადგილობრივ ეკონომიკას და გარემოს დიაგნოზი და ამის შესაბამისად მივიღოთ შემდგომი გადაწყვეტილებები.

ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარების წინაპირობას წამოადგენს კარგი მმართველობის ჩამოყალიბება, რომელიც შეძლებს ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის შექმნის და განხორციელების ფასილიტირებას. ხელს შეუწყობს დიალოგის პროცესის გამართვას და მხარეთა შორის მჭიდრო კავშირების უზრუნველყოფას. გარდა ამისა ადგილობრივმა ხელისუფლებამ უნდა მოახდინოს ბიუჯეტის შემოსავლების ნაწილის გაზრდა და მისი გადანაწილება არსებული პრიორიტეტების შესაბამისად, რათა მიღებული შედეგები აისახოს ეკონომიკური განვითარების შედეგებზე. ამ პროცესში უაღრესად მნიშლოვანია ცენტრალური ბიუჯეტიდან მოზიდული ტრანსფერები, ინვესტიციების მოზიდვა და საერთაშორისო დონორების მხარდაჭერა.

ამ ნაშრომის გთავაზობთ ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარების ხედვებს და მიმართულებებს. რეკომენდებულია, რომ ამ ნაშრომის ყველა ნაწილი და ხედვები ხელმისაწვდომი იყოს მინიციპალიტეტში მოქმედი ყველა დაინტერესებული მხარისათვის. აუცილებელია ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის განვითარების ხედვები შეჯერდეს ფართოთა და დოკუმენტმა მიიღოს საჯარო თანხმობის დოკუმენტის სახე. ძირითად დაინტერესებულ მხარეებს წარმოადგენენ:

- რეგიონის და მოსაზღვრე მონუციპალიტეტები, (პირველ რიგში ამბროლაური);
- ცენტრალური მთავრობა, ცენტრალური ხელისუფლება;
- საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციები, სამოქალაქო საზოგადოება;
- კერძო სექტორი და არაფორმალური სექტორი.

დოკუმენტის დასკვნით ნაწილში წამდგენილია დანართები, რომელიც საშუელაბს მისცემს მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციას უკეთ შეისწავოს ეკონომიკური განვითარების მდგომარეობა.

ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარების პრინციპები, საფუძვლები და შედეგები

ადგილობრივი ეკონომიკური მოდელი წამდგენილია საოჯახო მეურნეობების, ადგილობრივი ბიზნესის, წარმოების და მმართველობის საშუალებით.

მოდელის მიხედვით საოჯახო მეურნეობები შემოსავლებს იღებენ დასაქმებიდან, ფულადი გზავნილებიდან, სესხებიდან და ა.შ. ხოლო მათი გასავლები დაკავშირებულია სურსათის შეძენასთან, კომუნალური მომსახურებების ყიდვასთან, ჯანმრთელობის და განათლების მომსახურების მიღებასთან, დაზოგვასთან, გასესხებასთან და ა.შ. მათი გასავლების ნაწილი უკავშირდება ასევე სახლმწიფო გადასახადების და მოსაკრებლების გადახდას. გამოდინარე აქედან, რაც უფრო მეტი დასაქმების საშუალება იქნება ადგილზე მით მეტ შემოსავალს მიიღებს მოსახლეობა და რაც უფრო მეტი და მაღალშემოსავლიანი მოსახლეობა ეყოლება მუნიციპალიტეტს მით უფრო მეტი თანხები შევა ადგილობრივ და სახლმწიფო ბიუჯეტში. ასევე, უფრო გაიზრდება ადგილობრივად წარმოებულ პროდუქტზე და მომსახურებაზე მოთხოვნა. შედეგად კი უფრო მეტ სარგებელს მიიღებს წარმოება და ბიზნესი. საოჯახო მეურნეობები სახლმწიფოსაგან იღებენ ფინანსურ დახმარებებს და საჯარო სარგებლობის ინფრასტრუქტურას.

ადგილობრივი საწარმოები და ბიზნესები შემოსავლებს ღებულობენ ადგილობრივი მოსახლეობის მოხმარების ხარჯზე და პროდუქციის მუნიციპალიტეტიდან გატანიდან. მათი ხარჯები უკავშირდება ხელფასების გაცემას, ნედლეულის შესყიდვას, ტრანსპორტირებას, კომუნალური მომსახურებებს. ასევე, ადგილობრივი წარმოებები არიან გადასახადის გადამხდელები და ავსებენ ადგილობრივ ბიუჯეტს. საოჯახო მეურნეობებისგან საწარმოები იღებენ მუშახელს, ხოლო სახელმწიფოსგან ინფრასტრუქტურას და მომსახურებებს.

ადგილობრივი ბიუჯეტის შემოსავლები ივსება შინამეურნეობების მიერ გადახდილი ქონების გადასახადებისგან და ტრანსფერებისგან, რომლებსაც საქართველოში მოქმედი საწარმოები და ფიზიკური პირები იხდიან ცენტრალურ ბიუჯეტში. **რაც უფრო მეტი ღირებულების იქნება ადგილობრივი ქონება მით მეტ შემოსავალს მიიღებს გადასახადის სახით ადგილობრივი ბიუჯეტი.**

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შინამეურნეობები, ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი, ცენტრალური მთავრობა, ადგილობრივი საწარმოები და ბიზნესი ერთმანეთს აძლიერებს და არის ერთმანეთის შემავსებელი. მეტიც თითოეულილს ეფექტური მუშაობა ზრდის საერთო შრომის ნაყოფიერებას და აძლიერებს ადგილობრივ ეკონომიკას. ძლიერი შინამეურნეობები, ბიზნესი და საწარმოები ნიშნავს ძლიერ მუნიციპალიტეტს და სახელმწიფოს. შესაბამისად უკუკავშირი აისახება ცხოვრების ხარისხის გაზრდაში, გაუმჯობესებულ საქალქო ინფრასტრუქტურაში, მდგრად და მედეგ განვითარებაში.

ფულადი ნაკადების შემოდინება და გადინება

პრიორიტეტული არიალების განსასაზღვრად აუცილებელია გვექნდეს ხედვა და ინფორმაცია ადგილობრივი ეკონომიკაში ფულის შემოდინების და გადინების ნაკადების შესახებ. რაც უფრო დიდი ფულის მასა ტრიალებს ეკონომიკაში მით უფრო დიდია მისი შედეგი და გავლენა ეკონომიკაზე. ამიტომ მნიშვნელოვანია გავაანალიზოთ თუ როგორ იზრდება ადგილობრივ ეკონომიკაში ფულის მასა.

ანალიზი დავიწყოთ შემოსავლებით. ეკონომიკაში ფული შემოდის, როდესაც მუნიციპალიტეტში ტურისტი შემოდის და ის ხარჯავს თანხებს ადგილობრივ ეკონომიკაში. შესაბამისად, რაც უფრო მრავალფეროვანია ტურისტული მომსახურება, რაც უფრო დიდ ხანს გაჩერდება ის მუნიციპალიტეტში და რაც უფრო მეტი დამატებული ღირებულება შეიქმნება ადგილზე მით მეტი თანხა შემოვა ადგილობრივ ეკონომიკაში. მუნიციპალიტეტში თანხები შემოვა თუ მოხდება ადგილზე წარმოებული პროდუქციის ექსპორტი/მუნიციპალიტეტიდან გატანა. ფულად ნაკადებს ზარდის სახლმწიფოს ტრანზერები ადგილობრივ მუნიციპალიტეტში. ასევე, ფულის მასა გაიზრდება თუ მოხდება ინვესტიციების მოზიდვა. ეს შეიძლება იყოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია, ადგილობრივი ინვესტიცია ან ცენტრალური მთავრობის მიერ განხორციელებული ინვესტიცია ინფრასტრუქტურაში. მუნიციპალიტეტის მიერ აღებული სესხი გაზრდის ფულის შემოდინებას, მაგრამ გასათვალისწინებელია, რომ სესხი იყოს სწორად მიმართული და მიზნობრივი. ასევე უნდა გვახსოვდეს, რომ ის მომავალში უნდა დაბრუნდეს უკან ანუ გამოიწვევს მომავალში ფულის მასის შემცირებას ეკონომიკაში.

ადგილობრივი ეკონომიკიდან ფულის გადინება ხდება მაშინ, როდესაც მუნიციპალიტეტი მოსახლეობას ვერ სთავაზობს პროდუქტს და მომსახურებას და მათ უწევთ სხვაგან ამის შეძენა და მიღება. ფულის მასა მცირდება: გამყვანი ტურიზმის, იმპორტირებული პროდუქტების მოხმარების დროს, დანაზოგების გაკეთებისას, მუნიციპალიტეტში არსებული ფინანსების მისი საზღვრების გარეთ ინვესტირებისას ან საწარმოების მფლობელების მიერ დივიდენდების გატანის დროს. ამიტომ, ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანა არის შეიქმნას ადგილზე ის პირობები, რომელიც ხელს შეუშლის ადგილობრივი ეკონომიკიდან ფულის გადინებას. შექმნას კარგი საინვესტიციო გარემო პირველ რიგში ადგილობრივი მოსახლეობისათვის, რათა მოახდინონ დანაზოგების საშუალებით საკუთარი ბიზნესის და მცირე წამრობების განვითარება.

ეკონომიკა შეძლებს ზრდას და განვითარებას, როდესაც ადგილობრივ ეკონომიკაში ფულის მასა სტაბილურად შეძლებს გაზრდას. ამიტომ, მუნიციპალიტეტმა უნდა მოახდინოს ამაზე დაკვირვება და შეიმუშაოს გეგმა, რაც გაზრდის ფულის შემოსვლის სტიმულებს და შეამცირებს გადინების ძირითად პირობებს.

ინვესტიციების მულტიპლიკატორები

ეკონომიკაში შემოსული თანხები ინვესტიციების სახით სხვადასხვა გავლენას ახდენს ეკონომიკაზე. არსებობს ორი მნიშვნელოვანი მულტიპლიკატორი: შემოსავლების და დასაქმების. პირველი მათგანი აჩვენებს თუ რამდენჯერ ჩაბრუნდება პირვანდელი ინვესტიცია ეკონომიკაში, ხოლო მეორე თუ რამდენ ადამიანს დაასაქმებს ეს ინვესტიცია. რაც უფრო მაღალი არის მულტიპლიკატორი, მით უფრო მაღალი არის ადგილობრივი ეკონომიკის სარგებელი. განვიხილოთ მაგალითი, ვთქვათ შენდება გზა. გზის მშენებლობის შედეგად გაიკეთა ხელფასები, მოხდება ადგილობრივი ნედლეულის შესყიდვა და ა.შ. მუშები თავიანთ ხელფასს დახარჯვენ ადგილობრივ სასურსათო მაღაზიებში, შეიძენენ საყოფაცხოვრებო ნივთებს და ა.შ. ასევე, ნედლეულის მომპოვებელი ფირმებიც გადაუხდიან ხელფასებს თავიანთ მუშახელს და ისინიც შეიძენენ ადგილობრივ პროდუქტებს. თუ მოხდება არა ადგილობრივი პროდუქციის შესყიდვა მაშინ თანხები ეკონომიკიდან გავა და ვერც შიგნით იტრიალებს და ვერც სხვებს დაასაქმებს დამატებით.

ქვევით მოცემულია რამოდენიმე მაგალითი. მულტიპლიკატორი შეიძლება განსხვავებული იყოს მუნიციპალიტეტის ზომის, ადგილობრივი ბიზნესის, სამუშაო ძალის უნარების, ხელფასების, უმუშევრობის დონის და სხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე. ამიტომ საჭიროა ადგილობრივი სპეციფიკურობის შესწავლა და გათვასიწინება.

სექტორისა და პროექტის	შემოსავლების მულტიპლიკატორი	დასაქმების მულტიპლიკატორი
„ადგილობრივი თემის დაკონტრაქტება“ ფიზიკური ინფრატრუქტურის პროექტებში	მაღალი	მაღალი
სოფლის მეურნეობა ადგილობრივი კვების პროცესში მონაწილეობისას	მაღალი	მაღალი
მცირე მეწარმეები მაღალი შრომა ტევადი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება	მაღალი	მაღალი
შრომატევადი წარმოება	მაღალი	მაღალი/საშუალო
სატყეო მეურნეობა ადგილზე შექმნილი დამატებული ღირებულებით (პირველადი გადამამუშავება)	მაღალი	მაღალი
ტურიზმი - ადგილობრივი მფლობელობით, ადგილობრივებით დასაქმებული, ადგილობრივი ნედლეულით	მაღალი	საშუალო
საცხოვრებლების მშენებლობა	მაღალი	მაღალი
საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურა (ინტერნეტი, ფიჭური კავშირგაბმულობა), იქ სადაც ცუდად არის განვითარებული ეს მიმართულება	მაღალი/საშუალო	მაღალი/საშუალო
სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა იქ სადაც რთული არის მოსახლეობის და პროდუქტის გადაყვანა/გადაზიდვა	მაღალი	მაღალი
განათლება და ჯანდაცვა იმ ადგილებში სადაც ის არ იყო წარმოდგენილი	მაღალი	საშუალო
სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მწარმოებელთა კოოპერატივები, მთევზეობა ან ხელოსნობა	მაღალი	საშუალო
საბავშვო ბაღებში სუბსიდირება, რის შედეგადაც მშობლებს შეუძლიათ სამსახურში ან სასწავლებლებში სიარული	მაღალი	საშუალო
უნივერსიტეტები რომლებიც აწარმოებენ კვლევებს და თანამშრომლობენ ადგილობრივ ბიზნესთან	მაღალი/საშუალო	მაღალი/საშუალო
კრეატიული ინდუსტრიები მაღალი შემოსავლის არილებში (ნაკლებად რელევანტურია ონისათვის)	საშუალო	საშუალო
კაპიტალ ტევადი წარმოება (როგორიცაა ავტომობილების წარმოება), სადაც აღჭურვილობა არ მზადდება ადგილობრივად (ნაკლებად რელევანტურია ონისათვის)	დაბალი/საშუალო	საშუალო
მასობრივი ტურიზმი, როდესაც კურორტები უცხოელების მფლობელობაშია	დაბალი/საშუალო	მაღალი/საშუალო
საჯარო ადმინისტრირება	დაბალი/საშუალო	დაბალი/საშუალო
დიდი ზომის სოფლის მეურნეობა საექსპორტო სასაქონლო კულტურებით	დაბალი	საშუალო
რესურსების მოპოვება არა ადგილობრივი კომპანიების მიერ და ადგილზე შექმნილი დაბალი დამატებული ღირებულებით	დაბალი	დაბალი
ფინანსები, უძრავი ქონება, დაზღვევა	დაბალი	დაბალი

ცხრილი 6.9.1 ინვესტიციების მულტიპლიკატორები

„ადგილობრივი თემის დაკონტრაქტება“ ფიზიკური ინფრატრუქტურის პროექტებში არის ძალიან მნიშვნელოვანი, რათა გაძლიერდეს ადგილობრივი თემი და ჯგუფები. ცხრილში მოცემულია ის ძირითადი უპირატესობები, თუ რა შეიძლება მოჰყვეს მას.

პროცესი	ჩვეულებრივი კონტრაქტი	თემის დაკონტრაქტება
დაგეგმვა	გარე პროფესინალები	თემი
დიზაინი	გარე პროფესინალები	თემი იხმარს პროფესიონალებს
ფიზიკური სამუშაო	გარე კონტრაქტორი	თემი
შრომა	ტექნიკა ტევადი	შრომა ტევადი
გამოცდილება	გადის თემის გარეთ	რჩება თემში
სამუშაოს ხარისხი	შესაძლოა იყოს დაბალი	კარგი, ეს მათი საკუთრებაა
მოგების მარჟა	მაღალი	დაბალი
ფლობის შეგრძნება	არა	მაღიან მაღალი

ცხრილი 6.9.2 პროცესი

თემის დაკონტრაქტების ნიშნები შესაძლოა ასე ჩამოყალიბდეს:

- დასახლების ფიზიკური გაუმჯობესება;
- ტენიკურად არ მოდის წიანაღმდეგობაში ბუნებასთან;
- უფრო მეტარ შრომატევადი, ვიდრე ტექნიკატევადი;
- არ არის კაპიტალ ტევადი;
- არ მოითხოვს მაღალი სპეციალიზაციის უნარებს;
- შედარებით უფრო მარტივია სამართავად.

ყველაზე გარველებული სამუშეოები თემის დაკონტრაქტებამ შემდეგია:

- სახლების მშენებლობა
- გზიდან სახლებამდე მისასვლე;ლი გზების მოწყობა;
- საფეხმავლო ბილიკების მოწყობა;
- დრენაჟების, სანიაღვრების და მცირე ხიდების მოწყობა;
- წყლის ჭების, ხელის ტუმდოების პლატფორმები და წყლის ავზები;
- საჯარო ტუალეტები;
- მცირე ზომის საკანალიზაციო სისტემები;
- თემის შეხვედრია დგილები, სკოლები, კლინიკები.

სახელმწიფო მმართველობა

ეკონომიკური განვითარებისათვის გამგობის და ყველა სამსახურის მუშაობა მნიშვნელოვანია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ამ მხრივ ეკონომიკური განვითარების, სტატისტიკის, ტურიზმის და ქონების მართვის სამსახური თავისი ძირითადი ფუნქციებით: მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიების, მუნიციპალური პროგრამების პროექტების შემუშავება და დამტკიცებული დოკუმენტების განხორციელების კოორდინაცია, ინვეტიციების მოზიდვა, სტატისტიკური ინფორმაციის შეგროვება-დამუშავება, ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, ადგილობრივი მნიშვნელობის კულტურის ძეგლების მართვა, მუნიციპალიტეტის ქონების მართვა, საოფლო-სამეურნეო დანიშნულების ტერიტორიებზე ნორტამტილუ ფასების დადგენა, მუნიციპალიტეტის საკუთრებამ არსებული ტყის და წყლის რესურსების მართვა, საქონლის ადგილწარმოშობის დადასტურება, გარე ვაჭრობის და ბაზრობების რეგულირება, ადგილობრივი გადასახადების და მოსაკრებლების შემოღება

მუნიციპალიტეტმა უნდა იკისროს ეკონომიკური განვითარებაში ფასილიტირების ფუნქცია და ჩართოს ყველა დაინტერესებული მხარე. დაინტერესებული მხარეები შეიძლება იყვნენ: მუნიციპალიტეტის

სამსახურები და თანამშრომლები, ცენტრალური ხელისუფლების უწყებები, არამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციები, ადგილობრივი და არა ადგილობრივი ბიზნესის წამომადგენლები, მცირე და სოფლის მეურნეობაში ჩართული მეწარმეები, საგანმანათლებლო დაწესებულებები და ა.შ.

ადგილობრივი ბიუჯეტის პრიორიტეტების შესაბამისად საბიუჯეტო სახსრები უნდა მიმართოს შრომის ძალის ხარისხის ამაღლებაზე, საცხოვრებელი ფონდის განახლებაზე, ბიზნესის ხელშეწყობაზე და ინფრასტრუქტურის შექმნაზე.

საგანმანათლებლო და პროფესული განათლების ხელმისაწვდომობა ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობა არის ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარებისათვის ამიტომ საჭიროა არის მოხდეს ამ მიმართულების პრიორიტეტების გაოვლენა და შესაბამისი ფინანსების უზრუნველყოფა.

საცხოვრებელი ფონდი და ინფრასტრუქტურა ქმნის ცხოვრების ხარისხთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან გარემოს. ცხოვრების მარალი ხარისხი იზიდავს და ინარჩუნებს კვალიფიციურ მუშახელს, რაც ეკონომიკის ზრდის ასევე ერთ ერთი წინაპირობა არის.

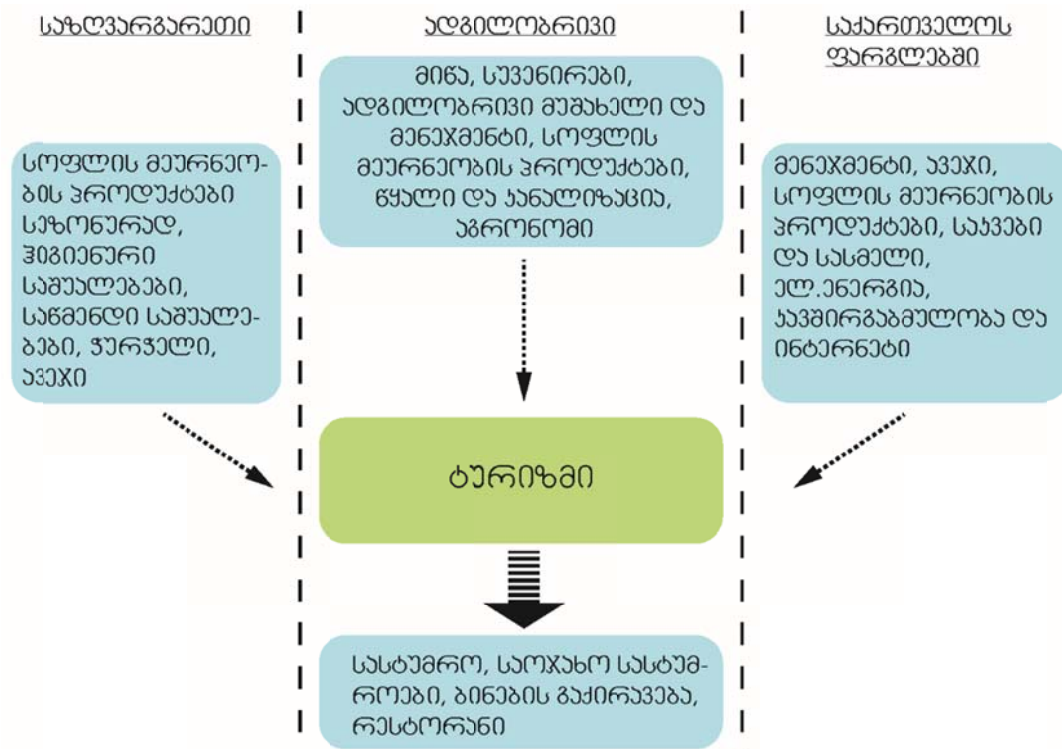
საქართველოში ბიზნესის წამოწყება მარტივია. ადგილობრივი მეწარმეების წასახალისებლად გამოყენებულ უნდა იქნას სახელმწიფო პროგრამები და პროექტები („აწარმოე საქართველოში“). ასე, მნიშვნელოვანია გაიზარდოს ადგილობრივი მეწარმეებისათვის კომერციული ბანკების ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობა. ამ კუთხით შესაძლებელია ადგილობრივმა თვითმართველობამ შეასრულოს მნიშვნელოვანი, როლი სპეციალური საკრედიტო პაკეტების შექმნისათვის. ბიზნესთან დაკავშირებული კრიმინალის და დაცულობის შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია არ მოიპოვება, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ეს საკითხი არ არის პრობლემატური და შესაბამისა დღის წესრიგშიც არ დგას.

კომუნალური ინფრასტრუქტურა და მომსახურებები საციცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ბიზნესისათვის. მუნიციპალიტეტმა უნდა შეძლოს და უზრუნველყოს ელექტრო ენერგიის, წყლის, კანალიზაციის, ბუნებრივი აირის, ინტერნეტის, დასუფთავების მომსახურების და ინფრასტრუქტურის მიწოდება ბიზნეს ოპერატორებისთვის.

ონის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია (ხედვა 2030)

ონის მუნიციპალიტეტი შეძლებს თავისი ადგილმდებარეობის, ლანტშაფტის, რესურსების და კავშირების მაქსიმალურად მდგრად, მედეგ და ეფექტიანად გამოყენებას. ის შეძლებს საქართველოში და მსოფლიოში პოზიციონირებას, როგორ უმაღლესი სარეკრეაციო და გამაჯანსაღებელი მომსახურების მიმწოდებელი კურორტების კლასტერი, რომელიც მარაგდება ადგილობრივი მაღალი ხარისხის პროდუქციით.

ტურიზმი. ონის მუნიციპალიტეტში განსაკუთრებით კი შოვში, უწერაში და სხვა სოფლებში განვითარდება ტურისტული მომსახურებების, სასტუმროების და რესტორნების, მიწოდება. ქალაქი ონი შეასრულებს ე.წ ტურისტული ჰაბის ფუნქციას მუნიციპალიტეტში. ტურიზმის მხრივ განვითარდება რეკრეაციულ გამაჯანსაღებელი ტურიზმი. მაქსიმალურად გამოყენებულ იქნება კულტურული მემკვიდრეობა, ტყისა და წყლის ბუნებრივი რესურსები. განვითარდება ტურისტული ინფრასტრუქტურა და მომსახურებები. მომხარებლებს ექნება მრავალფეროვანი მომსახურების მიღების მიღების სასუალება - ფეხით, ცხენებით და ველოსიპედებით გასეირნება, მთაზე ცოცვა, თევზჭერა და ა.შ. სამოსავლოდ შესწავლილ იქნება ონის მუნიციპალიტეტის ტურისტული შესაძლებლობები (განსაკუთრებით კი სათხილამურო პოტენციალი), რათა ის გახდეს ოთხი სეზონის დასვენების ადგილი.

ილუსტრაცია 6.9.2 ტურიზმის კლასტერი

სოფლის მეურნეობა. ადგილობრივად წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქტი გამორჩეულია ხარისხობრივი და გემოვნური თვისებებით. სოფლის მეურნეობა გახდება ადგილობრივი ეკონომიკის ზრდისა და გაფართოების საფუძველი. ის შეძლებს ტურიზმის და წარმოების სტაბილურ მომარაგებას. ბოსტნეულის კუთხით გარმოჩეული ადგილი ეკავება: კარტოფილს, პომიდორს, კიტრს, ბადრიჯანს, ლობიოს და სიმინდს. ამ კუთხით გარკვეულ კლასტერებს ქმნის ღების კარტოფილი, ღარის პომოდორი და ქონის კიტრი. ამასთანავე, მოხდება სოკოს შეგროვების და მოყვანის კულტურის დანერგვა. ხეხილის კუთხით განვითარდება კაკალის და ვაშლის მოყვანა. კარგად განვითარდება კენკროვანი კულტურების მოყვანა, როგორც არის ჟოლო, მოცვი, მოცხარი და მაცვალი. გაუმჯობესდება და დაიხვეწება ველურად შეგროვებული მცენარეების კულტურა. მეფუტკრეობა იქნება ერთ-ერთი წამყვანი დარგი, რომელიც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობაში პროდუქტიულობის გაზრდას. მუნიციპალიტეტი შეძლებს მესაქონლობისათვის საკვების ბაზის: თივა, ჩალა, ფუჩეჩი, ფოჩები, სიმინდი და ა.შ უზრუნველყოფას. მუნიციპალიტეტში განვითარდება მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის, ღორის და ქათმის ფერმები. ასევე, ადგილზე წამოიშენილი იქნება თევზის რეწვის ობიექტები. მოსახლეობა შეძლებს გასაყიდად ჭარბი ხარისხიანი პროდუქციის წარმოებას.

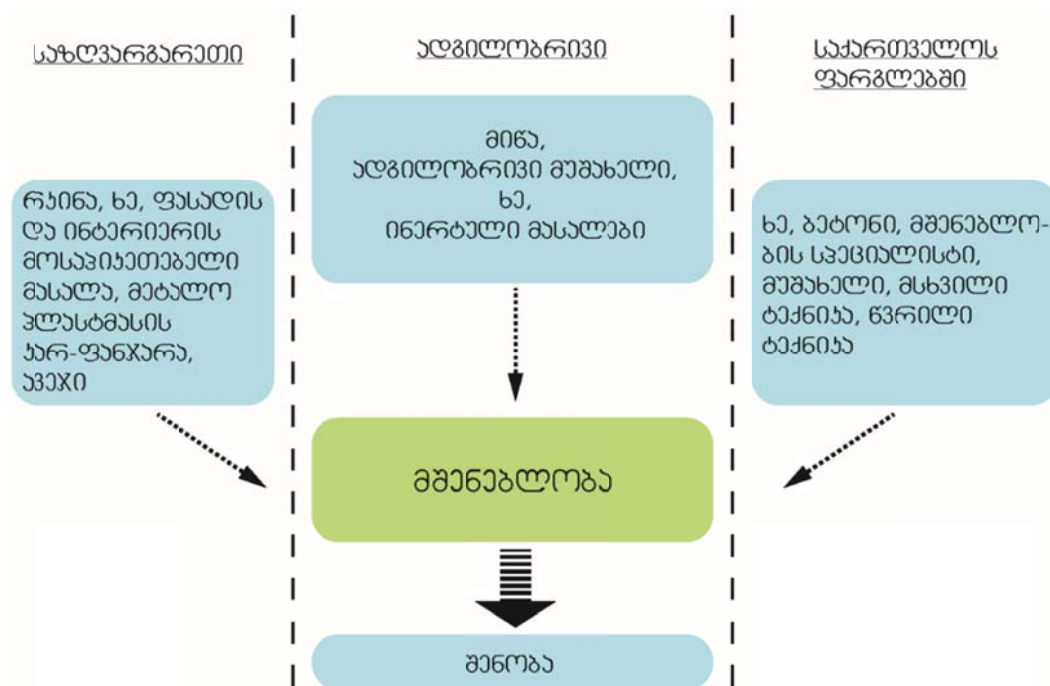
ბუნებრივი რესურსები. ონი შეძლებს ბუნებრივი რესურსების: ტყის, წყლის და წიაღისეულის მდგრად მართვა.

წარმოება. სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მიწოდების სტაბილურობის ბაზაზე შეიქმნება ხორცპროდუქტების და რის პროდუქტების წარმოება. მოხდება ადგილობრივი საოჯახო მეურნეობების მიერ მცირე საწარმოების შექმნის ხელშეწყობა. ასევე, გაფართოვდება ფერმერული მეურნეობა.

განვითარებული იქნება საქონლის შეფუთვის, ტრანსპორტირების და დასაწყობების საშუალებები და ინფრასტრუქტურა.

განათლება. ადგილობრივი პროფესიული სასაწავლებელი მუნიციპალიტეტის საწარმოებს მიაწვდის მაღალკვალიფიციურ მუშახელს. გაიზრდება მეწარმეობრივი სულისკვეთება და მეწარმეობის უნარები.

მშენებლობა. ადგილობრივი დონეზე წამოდგენილი იქნება, რამოდენიმე სამშენებლო კომპანია, რომელიც შეძლებენ პატარა და საშუალო ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებას.

ილუსტრაცია 6.9.3 მშენებლობის კლასტერი

მამრთველობა. მუნიციპალიტეტის მამრთველობას შეუძლია ეფექტურად მოახდინოს სტრატეგიის განხორციელების ფასილიტირებ და ეკონომიკის განვითარებისათვის საჭირო კვლევების უზრუნველყოფას. მუნიციპალიტეტში შეიქმნება მიმზიდველი ბიზნეს და საინვესტიცო გარემო. გაიზრდება ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა. ონის მუნიციპალიტეტში იქნება გამართული საგზაო და ომუნალური ინფრასტრუქტურა. ონის მუნიციპალიტეტში დასაქმება შესაძლებელი იქნება ყველა სეზონზე და შესაძლებლის ფარგლებში შრომა გადანაწილება სეზონების მიხედვით. მაქსიმალურად გამოყენებულ იქნება ახალი სატრანპორტო კავშირი - საჩხერე-ონი და ამბროლაურის აეროპორტი.

SWOT შრომის ბაზარი, სამუშაო ძალა და უნარები

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
- გამოცდილება სოფლის მეურნეობაში, მესაქონლეობაში, ხეზე მუშაობის, ქვაზე მუშაობის, სამთო მოპოვების მრეწველობაში, სასტუმროს მომსახურების - იაფი მუშა ხელი	- მუშახელის პროფესიული გაანთლების და კვალიფიკაციის დაბალი დონე - სამუშაო ძალის მიგრაცია - მოწინავე ტექნოლოგიების შესახებ მოსახლობის დაბალი ინფორმირებულობა - შრომითი რესურსების მომზადება-გადამზადების ქმედითი სისტემის არარსებობა - სტრუქტურული უმუშევრობის უკიდურესად მაღალი - დასაქმების ადგილების ნაკლებობა - მოსახლეობისთვის სიღარიბის მაღალი მაჩვენებელი, მოსახლეობის მწირი შემოსავლები და დანაზოგების მცირე მოცულობა - სოციალური უზრუნველყოფის ქმედითი სისტემის არარსებობა, სოციალური სახლების ნაკლებობა
შესაძლებლობები	საფრთხეები
- სამუშაო ძალის გადამზადება - ჯანდაცვის გაუმჯობესება - სადაზღვეო სისტემის გაუმჯობესება	- კვალიფიციური სამუშაო ძალის მიგრაცია - არებული გამოცდილების დაკარგვა

SWOT კონომიკა

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
• სხვადასხვა სახის ტურიზმის განვითარების პოტენციალი. რეგიონში მაღალი პოტენციალის მქონე მთის და ბალნეოლოგიური კურორტების არსებობა • კურორტების - შოვის და უწერის მაღალი ცნობადობა • წყლის რესურსების მაღალი საწარმოო, ენერგეტიკული და რეკრეაციული პოტენციალი, მინერალური და სამკურნალო წყლების დიდი რესურსი (მინერალური წყლების 28 სახეობა) • მდიდარი ენერგეტიკული რესურსები (წყლის რესურსები, ბიომასა, მზე) • რეგიონის სიმდიდრე ტყის რესურსებით და ტყის რესურსების ბიომრავალფეროვნება, სამკურნალო მცენარეების მდიდარი რესურსების არსებობა (სოჭი გირჩის მდიდარი რესურსი) • სოფლის მეურნეობის წამოიწყო პოტენციალის სიჭარბე (განსაკუთრებით კარტოფილი, კიტრი და პომიდორი), ეკოლოგიურობა და დაბალი ფასი • რეგიონში სხვადასხვა სახის წიაღისეული რესურსების არსებობა (ონში ანთიმონიტი და ბარიტი) • ტურიზმის მვალამხრივი განვითარებისათვის ხელსაყრელი გარემო • ჰიდრო ჰესების მშენებლობისათვის ხელსაყრელი პირობები;	• ეკონომიკის არასათანადო დივერსიფიკაცია • მოქმედი ბიზნეს სუბიექტების მცირე რაოდენობა და სიცოცხლის უნარიონობის დაბალი დონე • პერიფერიული მდებარეობა და გასაღების ბაზრებთან სიშორე • სუსტი კომერციული და საბაზისო ინფრასტრუქტურა • ვაჭრობის სეზონური ხასიათი • სუსტად წარმოდგენილი საფინანსო სექტორი. ძვირი საბანკო კრედიტები და კაპიტალის ალტერნატიული წყაროების არარსებობა • ტურისტების მოზიდვისადმი არასისტემური მიდგომა. ტურიზმის ინდუსტრიული ზონების მართვის და ტურიზმის, როგორც ბიზნესის საქმიანობის, არასაკმარისი ცოდნა. ტურისტული დასახლებებისთვის კურორტის სტატუსის არქონა. საკურორტო ზოლში ადგილობრივად წარმოებული პროდუქტების სიმცირე. ტურისტული ინფრასტრუქტურის არადაამკამყოფილებელი მდგომარეობა • მხარის ბუნებრივი, კულტურული და ისტორიული თავისებურებების სუსტი კომერციალიზაცია • ვაჭრობისა და მომსახურების სექტორის განვითარების დაბალი დონე • მრეწველობის სექტორის განვითარების არადაამკამყოფილებელი დონე • რეგიონში კონსალტინგური და აუდიტორული ფირმების ნაკლებობა • მშენებლობის სექტორის განვითარების დაბალი დონე • ინოვაციების განვითარების უკიდურესად დაბალი დონე, ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების დაბალი ინტენსივობა, მოწინავე ტექნოლოგიების შესახებ მოსახლეობის დაბალი ინფორმირებულობა • პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაბალი მაჩვენებლები და რეგიონის დონეზე მათი მოზიდვის ქმედითი მექანიზმების არარსებობა • პროდუქციის ექსპორტის არასათანადო მოცულობა • გამოშვებული პროდუქციის სუსტი სარეკლამო მხარდაჭერა და მარკეტინგი • ადგილობრივი გზების რთული რელიეფი და დაბალი გამტარუნარიანობა • ბუნებრივი რესურსების არასრული შესწავლა და დამიება-მოპოვების მაღალი ზარჯები • ტყის რესურსების არასრული ინვენტარიზაცია
შესაძლებლობები	საფრთხეები
• ტურისტული ნაკადების ზრდა • ეკოტურიზმზე, სასოფლო და აგროტურიზმზე მოთხოვნის ზრდა • საერთაშორისო, რეგიონულ და ადგილობრივ ბაზრებზე ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტზე მოთხოვნის ზრდა • ქვეყანაში კვების მრეწველობის განვითარება • ახალი გასაღების ბაზრების გახსნა. • კერძო ინვესტიციების დაინტერესების ზრდა • საბანკო კრედიტებზე და კაპიტალის ალტერნატიულ ბაზრებზე ხელმისაწვდომობის	• ბუნებრივი კატასტროფები • პოლიტიკური ვითარების დესტაბილიზაცია • გლობალური საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისი • რეგიონული და მუნიციპალური განვითარების გეგმების სუსტი იმპლემენტაცია; მათ განხორციელებაზე ნულოვანი ან სუსტი მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმების არსებობა • ტყის ხანძრები და ტყის მავნებლების გავრცელება

ზრდა • ხარისხზე და ექსპორტზე ორიენტირებული მეწარმეობის საკანონმდებლო წახალისება • ინვესტორების მზარდი ინტერესი რეგიონის ტყის და წყლის რესურსების და წიაღისეულის მიმართ • მცირე ბიზნესის და აგროსესხების გაიაფებაზე ორიენტირებული სპეციალური სახელმწიფო პროგრამები • ახალი ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების დანერგვაზე მიმართული სპეციალური სახელმწიფო და დონორული პროგრამები • ფორმირების პროცესში მყოფი თანაინვესტირების, სუვერენული და ვენჩორული ფონდების, ასევე, მოქმედი სოფლის მეურნეობისა და რეგიონული განვითარების ფონდების ეფექტური საქმიანობა; რეგიონისთვის მნიშვნელოვანი პროექტებისთვის დაფინანსების მიზნობრივი და წარმატებული ათვისება-გამოყენება. • საფინანსო-ეკონომიკური განვითარების მაღალი დინამიკა • საბანკო კრედიტებზე და კაპიტალის ალტერნატიულ ბაზრებზე ხელმისაწვდომობის ზრდა • რეგიონში წარმოებული პროდუქციისთვის ახალი გასაღების ბაზრების გახსნა • ინვესტორების გაზრდილი ინტერესი რეგიონის ტყისა და წყლის რესურსების, წიაღისეულის და ტურისტული პოტენციალის მიმართ • საერთაშორისო ბაზრებზე ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტზე მოთხოვნის გაზრდა	
---	--

SWOT სასტუმროები, რესტორნები და ტურისტული მომსახურება (ტურიზმი, ეკონომიკის დარგი)

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
• ბუნებრივი და ლანდშაფტური პირობები • მდინარეების სიმრავლე • სასტუმროებში და რესტორნებში მუშაობის გამოცდილება	• სასატუმროების და საოჯახო სასატურმეოების მცირე რაოდენობა • რესტორნების და კვების ობიექტების მცირე რაოდენობა • მარკეტინგული და ცნობადობის გასაზრდელი ღონისძიებების ნაკლებობა • ტურისტული ინფრასტრუქტურის მოწყობის დაბალი დონე. • მომსახურების სფეროს განვითარების არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა • დასახლებების ინფრასტრუქტურული იერსახის არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა
შესაძლებლობები	საფრთხეები
• ტურისტების ნაკადის მოზიდვა • აეროპორტის და საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი გზის უპირატესობის გამოყენება • ტურისტული შესაძლებლობების შესწავლა • ტურისტული საინფორმაციო და მარკეტინგული კამპანიის წარმოება • ტურისტული მომსახურებების დივერსიფიკაციის გაზრდა • მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება	• სამთო მოპოვება და მსხვილი წარმოებები, რომლებმაც შეიძლება დააზიანდონ გარემო • ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის შეზღუდული შესაძლებლობების პირობებში საინვესტიციო შეთავაზებების ნაკლებობა

ინფრასტრუქტურა (კომუნალური, სატრანსპორტო და სხვა ინფრასტრუქტურა)

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
ქ. ონში სასწლი წყლის სისტემის სიდა ქსელი სრულიად მოწესრიგებულია; - მუნიციპალიტეტის დასახლებების თითქმის 100% ელექტროფიცირებული და გამრიცხველიანებულია - გაზიფიცირების პროცესის მიმდინარეობა მუნიციპალიტეტის ცენტრსა და მიმდებარე სოფლებში ქ. ონში სრულად მოწესრიგებული საკანალიზაციო სისტემა; ქ. ონში შიდა ქუჩების 95% ასფალტირებულია; - მობილური კავშირი ფარავს მუნიციპალიტეტის 90%-ს - ინტერნეტის მიწდება ფარავს მუნიციპალიტეტის 90%-ს - მუნიციპალიტეტში მოწყობილია გარე განათება	- სოფლის შიდა გზების არადაამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა - სოფლად, კურორტებსა და საკურორტო ადგილებში ნაგავსაყრელების არა არსებობა - სოფლად საკანალიზაციო სისტემების არ არსებობა - მუნიციპალურ ცენტრებს შორის პირდაპირი სამგზავრო გადაყვანების არარსებობა - ქალაქის მომმარაგებელი სასმელი წყლის სათავე ნაგებობების არადაამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა - მომველებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტი - ადგილობრივი მიშენელობის გზების რთული რელიეფი და დაბალი გამტარუნარიანობა - საკანალიზაციო გამწმენდი ნაგებობების არარსებობა - ნაგავსაყრელების დაურეგულირებლად არსებობა სოფლის ტერიტორიაზე - შიდასახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზების უდიდესი ნაწილის არადაამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა - საზოგადოებრივი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის არადაამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა მუნიციპალურ ცენტრებს შორის პირდაპირი სამგზავრო გადაყვანების არარსებობა - რეგიონში საერთაშორისო მნიშვნელობის გზის და რკინიგზის არარსებობა - რეგიონის დიდი დაშორება პორტებიდან და აეროპორტებიდან - ხარისხის სტანდარტებთან სასმელი წყლის შეუსაბამობა - მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის გაზომვარაგების ხელმიუწვდომლობა და არასრული გამრიცხველიანება - მუნიციპალურ ცენტრებში საკანალიზაციო სისტემების გაუმართაობა და სოფლებში საკანალიზაციო სისტემების არარსებობა - სოფლებიდან (მ.შ. საკურორტო დასახლებებიდან) ნარჩენების გატანის პრაქტიკის არარსებობა - ნარჩენების გადამუშავებისა და კომპოსტირების პრაქტიკის არარსებობა - რეგიონში გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის არმქონე ნაგავსაყრელების არსებობა - სამედიცინო ნარჩენების გატანის პრაქტიკის არარსებობა - სოფლებში ქუჩების დასუფთავების პრაქტიკის არარსებობა - რეგიონში ხარისხიანი და იაფი ინტერნეტკავშირის არარსებობა
შესაძლებლობები	საფრთხეები
- მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმის შექმნა - პრიორიტეტების გამვლენა მის შესაბამისად კომუნალური მომსახურებების ეტაპობრივი აღდგენა	- არსებული ინფრასტრუქტურის არასათანადო ექსპლუატაცია - ბუებრივი მოვლენების შედეგად ინფრასტრუქტურის დაზიანება

SWOT გარემო და ადგილმდებარეობა

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
- მუნიციპალიტეტი მდიდარია ხელუხლებელი ტყის რესურსებით და ბიომრავალფეროვნებით. ტყის თვითაღდგენის მაღალი მაჩვენებელი. - ჯანსაღი ეკოლოგიური გარემო - გარემოს დაბინძურების უმნიშვნელო დონე - ამბროლალურის აეროპორტთან სიახლოვე	- მუნიციპალიტეტი დაშორებულია დედაქალაქსიგან და არ არებობობს სწრაფი კავშირები; - მაღალმთიანობა და ზამთრის მკაცრი კლიმატური პირობები - თევზჭერის, ნადირობის და მცენარეების შეგროვებულს ბრაკონიერული პრაქტიკა

- კურორტების შოვისა და უწერის ცნობდობის მაღალი დონე - მუნიციპალიტეტში სხვადასხვა სახის წიაღისეული რესურსები არსებობა - სათიბ-სამოვრების დიდი რესურსები - სახვადასხვა სასარგებლო წიაღისეულის დიდი მარაგი - მაღალი საწარმოო, ენერგეტიკული და რეკრეაციული პოტენციალის მქონე წყლის რესურსები. მათ შორის მინერალური და სამკურნალო წყლების დიდი რესურსები. - რეგიონში არსებული წყლის რესურსების თვითგაწმენდის უნარი - რეგიონში ვაზის უნიკალური ჯიშების გავრცელება და საერთაშორისო ცნობადობა - რეგიონში დამაბინძურებელი სტაციონარული ობიექტების მცირე რაოდენობა	- ბიომრავალფეროვნების სათანადო ბაზის არარსებობა - რეგიონის ურბანიზაციის დაბალი დონე და მაღალმთიანობა - ეკონომიკის განვითარებისა და დივერსიფიკაციის დაბალი დონე - რეგიონის მცირემიწიანობა, დამრეგი რელიეფი და ფართობების ფრაგმენტაცია - აგროწარმოებისა და ლოჯისტიკის განვითარების არასათანადო დონე - რეგიონში საკანალიზაციო სისტემების მოუწესრიგებლობა და გამწმენდი ნაგებობის არარსებობა - ტყეების არადამაკმაყოფილებელი სანიტარული მდგომარეობა - საქონლის დაურეგულირებელი მოვება - ადგილობრივი ბიზნესმენებისა და მოქალაქეების არასათანადო გათვითცნობიერება მათ მიერ გარემოს - დაბინძურების მავნე შედეგების შესახებ სამრეწველო ნარჩენებით დაბინძურების ისტორიული კერების არსებობა
შესაძლებლობები	საფრთხეები
- გარემოს დაცვის გეგმების შემუშავება - მოსალოდნელი ბუნებრივი კატაკლიზმების პრევენციის და შერბილების ღონისძიებების გეგმის შემუშავება - საჩხერე-ონის დამაკავშირებელი გზის აშენება და მისი პოტენციალის გამოყენება	- საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისი - ბუნებრივი კატასტროფები და სამრეწველო ავარიები, - ეპიდემიების გავრცელება - ეპიზოოტიებისა და მცენარეული დაავადებების გავრცელება - პოლიტიკური ვითარების დესტაბილიზაცია

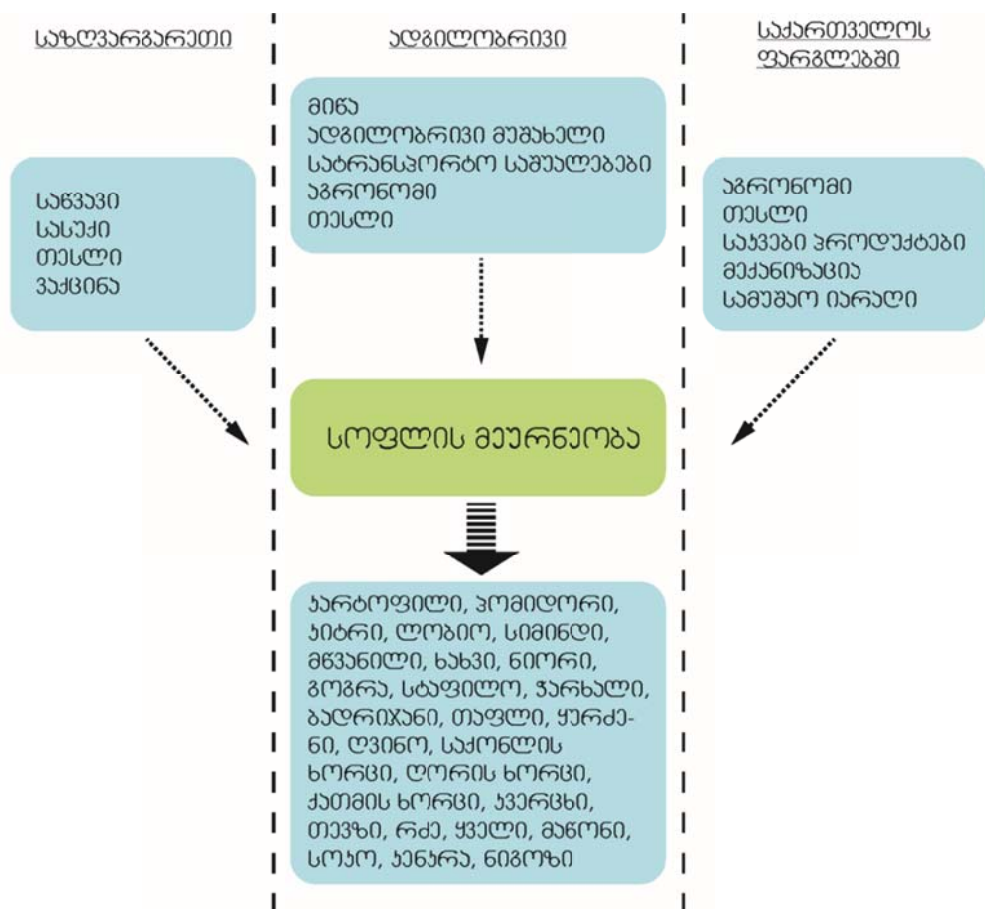
SWOT სახელმწიფო მმართველობა და ეკონომიკური პოლიტიკა

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევითი ორგანოების არსებობა	- რეგიონული ადმინისტრაციისა და მუნიციპალიტეტების შეზღუდული უფლებამოსილებები, მწირი საბიუჯეტო, ქონებრივი და რესურსების შესაძლებლობები. - ადმინისტრაციული ინფრასტრუქტურის არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა - რიგ სფეროებში რეგიონული ადმინისტრაციისა და მუნიციპალიტეტების მოხელეების არასათანადო კვალიფიკაცია - ბუნებრივი კატასტროფების მართვის ქმედითი სისტემის არარსებობა - სამხარეო ადმინისტრაციისა და მუნიციპალიტეტების შეზღუდული უფლებამოსილებები, მწირი შემოსავლები და ქონებრივი რესურსები - სტიქიური გეოლოგიური პროცესების პრევენციულ ღონისძიებათა გეგმის არარსებობა - კლიმატის ცვლილების მოწყვლადი ტერიტორიების ადაპტაციისა და მიტიგაციის ღონისძიებათა გეგმის არარსებობა - ტყის ხანძრების პრევენციისა და ლიკვიდაციისათვის საკმარისი რესურსის არარსებობა
შესაძლებლობები	საფრთხეები
- ხელისუფლების საფინანსო-ეკონომიკური შესაძლებლობების გაზრდა - ცენტრალური ბუჯეტიდან ტრასფერების მოზიდვა - სახელმწიფო სტრატეგიებში პირდაპირი და ირიბი კავშირების ასახვა მუნიციპალიტეტის განვითარების	- საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისი - პოლიტიკური დესტაბილიზაცია - მუნიციპალიტეტის მიერ სტრატეგიების და გეგმების არასასათანადო შესრულება

6.10 სოფლის მეურნეობა

ადგილობრივად წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქტი გამორჩეულია ხარისხობრივი და გემოვნური თვისებებით. სოფლის მეურნეობა უნდა გახდეს ადგილობრივი ეკონომიკის ზრდისა და გაფართოების საფუძველი. მან უნდა შეძლოს ტურიზმის ზრდასთან ერთად მისი სტაბილურ მომარაგება. ბოსტნეულის კუთხით გამორჩეული ადგილი უკავია: კარტოფილს, პომიდორს, კიტრს, ბადრიჯანს, ლობიოს და სიმინდს. ამ კუთხით გარკვეულ კლასტერებს ქმნის ღების კარტოფილი, ღარის პომოდორი და ქონის კიტრი. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია სოკოს შეგროვების და მოყვანის კულტურის დანერგვა. ხეხილის კუთხით აქტუალურია კაკალის და ვაშლის მოყვანა. დიდი პოტენციალი გააჩნია კენკროვანი კულტურების მოყვანას, როგორც არის: ჟოლო, მოცვი, მოცხარი და მაყვალი. გასაუმჯობესებელია და დასახვეწია ველური მცენარეების შეგროვების პროცესი. მეფუტკრეობა, როგორც ერთ-ერთი წამყვანი დარგი, რომელიც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობაში პროდუქტიულობის გაზრდას. დიდი პოტენციალი აქვს მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის, ღორის ფერმების განვითარებას. ასევე, თევზის რეწვის ობიექტების. მუნიციპალიტეტმა უნდა შეძლოს მესაქონლეობისათვის საკვების ბაზის: თივა, ჩალა, ფუჩეჩი, სიმინდი და ა.შ უზრუნველყოფა.

სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოება ადგილობრივი ეკონომიკის ძლიერების ერთ - ერთი საფუძველია. კარტოფილი, პომიდორი, კიტრი, ლობიო, სიმინდი, მწვანილი, ხახვი, ნიორი, გოგრა, სტაფილო, ჭარხალი, ბადრიჯანი, თაფლი, ყურძენი, ღვინო, საქონლის ხორცი, ღორის ხორცი, ქათმის ხორცი კვერცხი, თევზი, რძე, ყველი, მაწონი, სოკო, კენკრა არის ის ძირითადი პროდუქტები, რომელთა მოყვანაც არის შესაძლებელი ადგილობრივად.

ილუსტრაცია 6.10.1 საოჯახო მეურნეობების მიერ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების ღირებულებათა ჯაჭვის სქემა

დამატებით იხილეთ კვლევის: **თავი 3.15** სოფლის მეურნეობა. (ელექტრონული დანართი) და **თავი 9** - გრაფიკული ნაწილის რუკები:

- **რუკა 15** - ერთწლოვანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- **რუკა 16** - ყურძნის მოსავალი (ტ) ვაზის ჯიშებისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.
- **რუკა 17** - მეცხოველეობა თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- **რუკა 18** - პარკოსანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- **რუკა 19** - ხილისა და კაკლოვანი კულტურების მოსავალი (ტ) სახეობისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;
- **რუკა 20** - სოფლის მეურნეობის საწარმოები საქმიანობის სფეროებისა და თემების მიხედვით ონის მუნიციპალიტეტში, 2016 წ.;

მემცენარეობა

მეზოსტნეობა - ონის მუნიციპალიტეტში ბოსტნეული კულტურების ტრადიციის არსებობა კარგ საფუძველს ქმნის მეზოსტნეობის განვითარებისთვის. განსაკუთრებით აღსანიშნავია კარტოფილის, კიტრის, ბადრიჯნის, პომიდვრის წარმოების გაუმჯობესება, რაც შესაძლებელია დაინტერესებული ფერმერებისთვის თემატური ტრენინგების და მათთვის ამ და სხვა ბოსტნეული კულტურების მოვლა-მოყვანის თანამედროვე ტექნოლოგიების მიწოდებით.

მარცვლეული და სამარცვლე პარკოსანი კულტურების წარმოება - მარცვლეული კულტურებიდან მნიშვნელოვანია სიმინდი როგორც სასურსათო, ისე საკვები დანიშნულებით ფართოდ გამოყენების გამო. ამასთან, რეგიონის სპეციფიკიდან გამომდინარე კვების რაციონში და განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ლობიოს. აღნიშნული კულტურების წარმოებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ადგილობრივი ჯიშების შენარჩუნებას, რომლებიც გამოირჩევიან გემური თვისებებით და დამახასიათებელია რეგიონისთვის ტრადიციული კერძებისთვის.

მეხილეობა - ონის მუნიციპალიტეტში არსებული ნიადაგურ-კლიმატური პირობები საშუალებას იძლევა მეხილეობის განვითარებისთვის. კერძოდ, ისეთი კულტურებისთვის, როგორიცაა ბალი, ხურმა, ალუბალი, კომში, რომელზედაც მაღალი მოთხოვნაა ადგილობრივ ბაზარზე. ასევე, მნიშვნელოვანია ვაშლის ჯიშური მრავალფეროვნების შენარჩუნება და ჩირის წარმოების განვითარება.

კაკლის წარმოება - მეკაკლეობის, როგორც წამყვანი დარგის ფორმირება, რამდენადაც არსებული ნიადაგი ხელსაყრელია ხარისხიანი კაკლის მოყვანისათვის. ამასთან, რაჭის კაკალი საკმაოდ ცნობილია და გაყიდვების კარგი პერსპექტივა გააჩნია.

სამკურნალო მცენარეების წარმოება - ონის მუნიციპალიტეტში შესაძლებელია სამკურნალო მცენარეების წარმოების განვითარება. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია სამკურნალო მცენარეების მოყვანა ორგანული სოფლის მეურნეობის გზით, რაც უზრუნველყოფს პროდუქციის უკეთ რეალიზაციას და მაღალ ფასს, როგორც ადგილობრივ ბაზარზე, ისე საექსპორტოდ.

კენკროვანი კულტურების წარმოება - ონის მუნიციპალიტეტში შესაძლებელია ჟოლოს და მაცვლის წარმოების განვითარება. ასევე, მარწყვის წარმოება, როგორც ღია გრუნტში, ისე სასათბურე პირობებში. აღნიშნულ კულტურებზე მოთხოვნა მაღალია როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო ბაზარზე.

მემცენარეობის დარგის მთავარი გამოწვევები:

- ფერმერულ და ოჯახურ მეურნეობებში ახალი ტექნოლოგიების შესახებ ინფორმაციის არ ქონა;

- სათანადო სასოფლო-სამეურნეო მანქანებზე ხელმიუწვდომლობა ან მათი გამოყენების შემზღუდველი ფაქტორების არსებობა ნაკვეთების მცირე ზომის და/ან მდებარეობის გამო;
- ტურიზმის განვითარების პარალელურად სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე, განსკუთრებით კი სახნავ-სათეს ფართობებზე, ტურისტული ინფრასტრუქტურის განთავსება;
- თესლბრუნვების არარსებობა, რომლის სრულფასოვნად განხორციელების ერთ-ერთი შემაფერხებელი ფაქტორი ერთეული ნაკვეთების მცირე ზომაა, დროთა განმავლობაში იწვევს ნიადაგის ნაყოფიერების შემცირებას და მავნებელ-დაავადებათა გავრცელების კერების გაჩენას;
- ხარისხიან სათესლე მასალაზე, სასუქებზე და მცენარეთა დაცვის საშუალებებზე ხელმიუწვდომლობა ან შეზღუდული არჩევანის არსებობა;
- წარმოებული ს/ს პროდუქციის მცირე ან ხანგრძლივი დროით შესანახი (მაგ. კარტოფილის შემთხვევაში) სასაწყობო/სამაცივრო მეურნეობების არარსებობა;
- ბოსტნული კულტურების გადამამუშავებელი საწარმოების არარსებობა.

ამოცანები:

- ტრეინინგების მოწყობა ბოსტნული კულტურების წარმოების თანამედროვე ტექნოლოგიების სწავლების მიზნით და შესაბამის სახელმძღვანელოების მომზადება მოვლა-მოყვანის სრული ციკლის აღწერით;
- სახნავ-სათესი ფართობების გამსხვილება კოოპერატივების შექმნის გზით, რაც გაზრდის მექანიზაციის გამოყენების შესაძლებლობას და შეამცირებს ერთეულ ფართობზე გაწეულ დანახარჯებს;
- ტურისტული ინფრასტრუქტურა უნდა გავითარდეს უკვე არსებულ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების ნაკვეთებზე და გამოირიცხოს სახნავსათესი ფართობების დაკარგვა მასზე შენობა-ნაგებობების განთავსება;
- მცირეგაბარიტიანი რელიეფურ პირობებზე მორგებული ს/ს მანქანების მიწოდება, რაც შეამცირებს ხელით შრომას ძირითად ს/ს ოპერაციებზე;
- თესლბრუნვის ოპტიმალური სქემების მიწოდება და დანერგვა ფართობების გამსხვილების პარალელურად, ხოლო მცირე ფართობებზე კულტურათა მონაცვლეობის შემოღება;
- სასაწყობო/სამაცივრო მეურნეობების მოწყობა არსებული სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების ფარგლებში;
- ბოსტნული კულტურების გადამამუშავებელი მცირე საწარმოების შექმნა სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების ფარგლებში, რაც უზრუნველყოფს დამატებითი ღირებულების შექმნას.

მეცხოველეობა

მესაქონლეობა - ონის მუნიციპალიტეტში მესაქონლეობა სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი წამყვანი დარგია და მის განვითარებას კარგი პერსპექტივა გააჩნია. ხორცსა და რძის პროდუქტებზე მნიშვნელოვანი მოთხოვნაა შიდა ბაზარზე და კიდევ უფრო გაიზრდება მუნიციპალიტეტში ტურიზმის განვითარების პარალელურად. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება რძის გადამამუშავებელი მცირე საწარმოების შექმნა, რომლებიც შეძლებენ ყველის, კარაქის და სხვა რძის პროდუქტების წარმოებას.

მეღორეობა - მეღორეობის დარგი მნიშვნელოვნად დაზარალდა ბოლო წლებში გავრცელებული ღორის აფრიკული ცხელების გამო. მიუხედავად ამისა, მნიშვნელოვანია რეგიონში არსებული ტრადიციების გაგრძელება და მეღორეობის განვითარება.

მეფუტკრეობა - ონის მუნიციპალიტეტისთვის მეფუტკრეობა ტრადიციული დარგია და მის განვითარებას დიდი მნიშვნელობა აქვს რეგიონში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ამაღლებისთვის. სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის. მაღალი მოთხოვნაა მეფუტკრეობის ყველა პროდუქტზე თავლზე, პროპოლისზე, ფუტკრის რძეზე, ფუტკრის შხამზე, ცვილზე და სხვა.

მეფრინველეობა - მეფრინველეობის დარგებიდან აღსანიშნავია მექათმეობა, რომელიც მნიშვნელოვან პროდუქტებს იძლევა ხორცის და კვერცხის სახით. ონის მუნიციპალიტეტში მექათმეობის განვითარება რეკომენდებულია ექსტენსიური ან ორგანული სოფლის მეურნეობის გზით, რაც უზრუნველყოფს მაღალი გემური თვისებების მქონე პროდუქტის მიღებას, წინააღდეგ შემთხვევაში იგი კონკურენციას ვერ გაუწევს ინტენსიური ტიპის მეფრინველეობის ფაბრიკებს.

მეთევზეობა - ონის მუნიციპალიტეტში არსებული წყლის რესურსი და კლიმატური პირობები იძლევა მეკალმახეობის განვითარების შესაძლებლობას. რეკომენდებულია მცირე ზომის ზოტბორების მოწყობა, რაც მინიმუმამდე შეამცირებს გარემოსადმი მიყენებულ შესაძლო ზიანს და ამასთან მიღებულ პროდუქტს უფრო მიმზიდველს გახდის მომხმარებლისთვის.

მეცხოველეობის დარგის მთავარი გამოწვევები:

- ფერმერულ და ოჯახურ მეურნეობებში ახალი ტექნოლოგიების შესახებ ინფორმაციის არ ქონა;
- სათანადო სასოფლო-სამეურნეო მანქანებზე ხელმიუწვდომლობა ან მათი გამოყენების შემზღუდველი ფაქტორების არსებობა ნაკვეთების მცირე ზომის და/ან მდებარეობის გამო;
- საკვებწარმოების და შინაურ ცხოველთა საკვებით უზრუნველყოფის დაბალი დონე;
- ცხოველთა სადგომების მოუწყვრეგებლობა;
- ნაკელსაცავების მოუწყვრეგებლობა ან არქონა;
- ჯიშური სიწმინდის არარსებობა;
- სავეტერინარო მომსახურებაზე არასრული ხელმისაწვდომობა და ამ მიმართულებით ფერმერთა დაბალი ცნობიერების დონე;
- სასაკლაოების სიმცირე ან მათი შეუსაბამობა თანამედროვე სტანდარტებთან;
- რძის შესანახი და რძის გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურას სიმცირე ან არარსებობა;
- ხორცის შესანახი და გადამამუშავებელი საწარმოების სიმცირე ან არარსებობა;
- სათიბ-სადოვრებზე საძოვართბრუნვის და ნაკვეთმორიგეობის პრინციპების არარსებობა;

ამოცანები:

- ტრეინინგების მოწყობა მეცხოველეობის ცალკეული დარგებში არსებული წარმოების თანამედროვე ტექნოლოგიების სწავლების მიზნით და შესაბამის სახელმძღვანელოების მომზადება შინაურ ცხოველთა მოვლის, საკვები ბაზით უზრუნველყოფის და სრულფასოვანი კვების შესახებ;
- კოოპერატივების შექმნის გზით სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამებით სარგებლობა, რომელიც მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო მანქანებით უზრუნველყოფის კომპონენტს;
- ტრეინინგების და სპეციალიზებული სასწავლო კურსების საშუალებით ფერმებისთვის საჭირო ცოდნის მიწოდება და სანიმუშო საკვები ბაზების დემონსტრირება;
- ცხოველთა სადგომების და ნაკელსაცავების მოწყვრეგება-გაუმჯობესება მიწოდებული რეკომენდაციების შესაბამისად; ნაკელ-კომპოსტების როგორც მნიშვნელოვანი ორგანული სასუქის დამზადება და გამოყენება სახნავ-სათეს ფართობების ნაყოფიერების ასამაღლებლად;

- სავეტერინარო მომსახურების ქსელის გაფართოება და ხელმისაწვდომობის გაზრდა თითოეული სოფლისთვის;
- ჯიშობრივი გაუმჯობესება;
- ძველი სასაკლაოების მოდერნიზება/გაფართოება ან ახლის მოწყობა სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების დახმარებით;
- რძის შესანახი მაცივრებით დახმარება კოოპერატივების მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში, ხოლო რძის გადამამუშავებელი მცირე საწარმოების შექმნა შესაძლებელია სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების დამხმარებით;
- ხორცის შესანახი სამაცივრო მეურნეობების მოწყობა შესაძლებელია სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების დამხმარებით;
- სათიბ-სადოვრებზე საძოვართბრუნვის და ნაკვეთმორიგეობის პრინციპების შემოღება და მისი პრაქტიკულად განხორციელების სწავლება ტრენინგების ფარგლებში.

„ბლაუნშტაინ საქართველოს“ ხორცპროდუქტების წარმოების კლასტერი

ხორცპროდუქტების მწარმოებელი ქართულ-შვეიცარიული კომპანია „ბლაუნშტაინ საქართველო“ ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითია ონში ძლიერი ხორცპროდუქტების წარმოების კლასტერის ჩამოყალიბების.

ბლაუნშტაინ საქართველოს მსგავს ხორცპროდუქტების მწარმოებელ კლასტერებს დიდი სარგებლის მოტანა შეუძლია მუნიციპალიტეტისათვის, რადგან დამატებული ღირებულება ნედლეულით და ადგილობრივი მუშახელით უმეტეს წილად ადგილზე იქმნება. მას დადებითი გავლენა აქვს მომიჯნავე სფეროებზე, ეკონომიკაზე, დასაქმებაზე, სოციალურ გარემოზე, ცოდნაზე და საფინანსო ინსტიტუტებზე. ასევე, შესაძლებელია გახდეს ბაზრისათვის ახალი საქმიანობების წამახალისებელი. მაგალითად, სუნელების წარმოება და შერევა, ტყავის წარმოება, შესაფუთი მასალების წარმოება, ძეხვეულისთვის ნაწლავის წარმოება, რძის წარმოება, ღორის ფერმები, აგრო ტურიზმი და ა.შ. თანამედროვე ტექნიკის და ტექნოლოგიების გამოყენებით შესაძლებელია გარემოზე მიყენებული ზიანის მინიმუმამდე დაყვანა, საქონლის ჯიშობრივი თვისებების გაუმჯობესება და მუნიციპალიტეტში შექმნილი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის გაზრდა.

ადგილობრივმა მუნიციპალიტეტმა უნდა აიღოს თავის თავზე ეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავების ფასილიტირება და რიგს შემთხვევებში უნდა გამოვიდეს ლობისტის როლში, რათა მოხდეს ეკონომიკის გაჯანსაღება და ბარიერების დროული აღმოფხვრა. განსაკუთრებული აქცენტი უნდა გაკეთდეს რამდენიმე მიმართულებით: საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება; სამუშაო ძალა და მისი უნარების გაძლიერება; ინფრასტრუქტურის მოწყობა და განახლება; ბიზნესის ხელშეწყობა.

ილუსტრაცია 6.10.2 ფერმერული მეურნეობა „ბლაუნშტაინ საქართველოს“ კონცეფცია

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
• სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მოყვანის ტრადიციების არსებობა; • შედარებით ძლიერი მეცხოველეობის დარგი, რომელში ინვესტიციების დონეც შედარებით მაღალია; • ბრენდი (ლორი, ღვინო, ბოსტნეული და სხვა) • ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი; • რეგიონის ნიადაგების (ხარისხობრივი) მაღალი სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალი; • სათიბ-საძოვრების დიდი რესურსი და პოტენციალი; • წყლის რესურსები; • რეგიონში მექანიზაციის ცენტრის არსებობა.	• სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციის და პროდუქტიულობის დაბალი დონე; • სათიბ - საძოვრების მნიშვნელოვანი ნაწილის გაუხეშება და მისასვლელი გზების სავალალო მდგომარეობა; • სოფლის მეურნეობის მხარდამჭერი ორგანიზაციების ნაკლებობა; • წარმოებული ჯარბი პროდუქციის შენახვის პირობების არარსებობა; • ხარისხიანი ტექნიკა და ნედლეული; • სტანდარტების არარსებობა; • ვეტერინალური მოსმახურების დაბალი დონე; • მცირე ფერმერული მეურნეობის საკრედიტო რესურსებზე ხელმისაწვდომობის სირთულე; • მკაცრი ზამთარი; • პროდუქციის დივერსიფიკაციისათვის სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციის დაბალი დონე; • რეგიონის მწირი ნიადაგები, დამრევი რელიეფი და ფართობების ფრაგმენტაცია • აგროწარმოებისა და ლოჯისტიკის განვითარების არადაამკაცოფილებელი დონე; • მოსახლეობაში თანამედროვე სამეურნეო-სამეწარმეო უნარ-ჩვევების ნაკლებობა; • სურსათის უვნებლობის სისტემის არასათანადო განვითარება; • შიგა ბაზრის არაორგანიზებულობა; • პროდუქციის დაბალკონკურენტუნარიანობა იმპორტირებული პროდუქციის მიმართ.
შესაძლებლობები	საფრთხეები
• სახელმწიფო პოლიტიკა - სოფლის მეურნეობის	• ბუნებრივი კატაკლიზმები;

ხელშეწყობა; • საკურორტო სეზონზე სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალიზების შესაძლებლობა ტურისტთა ნაკადის ზრდა; • კვების მრეწველობის განვითარება; • შეღავათიან აგროკრედიტებზე ხელმისაწვდომობის ზრდა; • მთის კანონი; • მემცენარეობის პროდუქტიულობის ზრდის პოტენციალი; • მეცხოველეობის პროდუქტიულობის ზრდის პოტენციალი.	• პარაზიტების და მცენარეთა დაავადებების გავრცელება; • სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის საიმპორტო დემპინგი; • უხარისხო სასოფლო-სამეურნეო საშუალებების (სათესლე მასალა, სასუქი და სხვ.) გავრცელება.
---	---

SWOT სოფლის მეურნეობა (ეკონომიკის სექტორი)

6.11 ტურიზმი

ტურიზმის საქართველოში - არსებული რეალობა

საქართველოს ტურიზმის ეროვნული სააგენტოს მიხედვით²⁶ 209 წლიდან 2015 წლამდე პერიოდში საქართველოში ვიზიტორთა რაოდენობის ზრდის ტემპი ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი იყო მსოფლიოში: საერთაშორისო მოგზაურების მთლიანი რაოდენობა 293%-ით გაიზარდა და გადააჭარბა 5.9 მილიონს (2009 წ: 1.5 მლნ). სტატისტიკა აშკარად მიუთითებს ქვეყნის მიმართ დაინტერესების ზრდაზე საერთაშორისო ვიზიტორების მხრიდან, რასაც ხელს უწყობს ქვეყნის განუზომლად დიდი და ცალსახად გამოხატული ტურისტული პოტენციალი.

მიუხედავად ტურისტული რესურსების მრავალფეროვნებისა და შესაძლებლობისა, საქართველო ტურისტული შემოსავლების მიხედვით მოწინავე 30 ქვეყნის ჩამონათვალშიც კი არ შედის. ტურისტული სფეროს ანალიზი ცხადყოფს, რომ უკანასკნელი წლების ტურიზმის განვითარების ქართული მოდელს ცვლილება ძლიან ნელი ტემპით ან პრაქტიკულად არ ხდება. სექტორი ძირითადად მთლიანად მუშაობს, როგორც ინერციული მოდელი; ინერციის რესურსი კი, ახალი ტურისტული პროდუქტების გამოვლენა/დამკვიდრების გარეშე სწრაფად ამოწურვადი რესურსია და დინამიურ და მაღალკონკურენტულ ტურისტულ ბაზარზე, სწრაფი მარცხის წინაპირობაა.

ქვეყნის ტურისტული სექტორისთვის ასევე დამახასიათებელია შიდა ტურიზმის დაბალ დონეზე განვითარება. ხშირ შემთხვევაში შიდა ტურიზმი ძირითადად კონკრეტული რეგიონების წარმომადგენლების სეზონურად მშობლიურ, წარმოშობის ადგილებში დაბრუნებასთან არის დაკავშირებული (აღნიშნული მკვეთრად არის გამოხატული რაჭის სინამდვილეში).

საქართველოს, როგორც ტურისტული ცენტრის საგარეო იმიჯი დღესდღეობით ნაკლებად მართული და არა დივერსიფიცირებულია, ამგვარი მდგომარეობის მთავარი დამადასტურებელი გარემოებაა ის, რომ მთლიანი ტურისტული ნაკადიდან, აბსოლუტური უმრავლესობა 8% მეზობელ ქვეყნებს წარმოადგენს და ტურისტული ნაკადების 87% შემოდის სახმელეთო გზით²⁷. საქართველო როგორც წესი წარმოდგენილი არ არის მსხვილ საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენებზე და მხოლოდ იმ დონორულ პროექტებთან ურთიერთობს, რომლებიც თვითონ შემოდის ქვეყანაში. ანუ მიდგომა უფრო რეაქციულია ვიდრე პროაქტიული. საქართველოში არსებითად მსოფლიო მნიშვნელობის სასტუმროების ქსელის მხოლოდ 5% თუა წარმოდგენილი.

რაჭის (ონის) კონტექსტი

ტურისტული სექტორის ქვეყნის ზოგადი სურათის მსგავსად, ბოლო წლებში უცხოელი ტურისტების რაოდენობა რეგიონში თვალსაჩინოდ გაიზარდა. რეგიონი გამორჩეულია იმითაც, რომ უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში დაფიქსირებულია ტურისტული სექტორის მხოლოდ ზრდა და არ დაფიქსირებულთა საერთაშორისო და შიდა ტურიზმის ზრდის ტემპის მნიშვნელოვანი შემცირება. როგორც წესი ტურისტული სეზონი მაისი-ივნისიდან შუა იწყება და სექტემბრის შუა რიცხვებამდე გრძელდება.

ტურისტული სექტორის მეტად განვითარების და ზრდის ტენდენციის შენარჩუნება/ხელშეწყობის პირობებში, სექტორს დიდი პოტენცია აქვს რეგიონის და მუნიციპალიტეტების შემოსავლების ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროდ გადაიქცეს.

²⁶ <https://gnta.ge/wp-content/uploads/2015/01/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A1-%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%90.pdf>

²⁷ <https://gnta.ge/wp-content/uploads/2015/01/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A1-%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%90.pdf>

ქვეყნის სტრატეგიული მიმართულება ტურიზმის სექტორის განვითარება, თანაბრად არის ასახული ადგილობრივი დონეზეც. ქვეყნის ძირითადი მიმართულებების დოკუმენტი (2018-2021 წლებისთვის), ონის მუნიციპალიტეტის კონტექსტში გეგმავს - უწერის განაშენიანების რეგულირების გეგმების შემუშავებას, რომლითაც არსებითად გაგრძელდება რაჭის რეგიონში ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება და თანამედროვე, საერთაშორისო დონის კურორტების შექმნა. ასევე, ინფრასტრუქტურული პროექტებიდან ონის მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული განვითარების პრიორიტეტულ მიზნებად და ამოცანებად აღიარებულია ტურისტული ინდუსტრიის მრავალმხრივი განვითარების ხელშეწყობა, სადაც მოიაზრება - შოვის, უწერის, კურორტების ტერიტორიის ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება და შესაბამისი საინვესტიციო წინადადებების მომზადება.

ტურიზმის, როგორც სტრატეგიული მიმართულების შესახებ საუბრობს ასევე, რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 წლებისთვის²⁸. სტრატეგია აღნიშნავს, რომ რეგიონის ბუნებრივ-გეოგრაფიული პირობები მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის სხვადასხვა სახის ტურიზმის განვითარებისათვის. დოკუმენტის მიხედვით 2021 წლისთვის განვითარებული უნდა იყოს რეგიონის ძირითადი ტურისტული ობიექტების ინფრასტრუქტურა. ასევე შექმნილი უნდა იყოს მიმზიდველი ტურისტული მარშრუტები.

კონკრეტული მიმართულებების თვალსაზრისით დოკუმენტი გამოარჩევს შემდეგს:

- შოვი და უწერა როგორც გამორჩეული ბალნეოლოგიური კურორტები სამკურნალო ტურიზმის პოტენციალით;
- კურორტ შოვის და სოფელ შქმერის სამთო-სათხილამურო ცენტრებად ჩამოყალიბება/გარდაქმნის შესაძლებლობა რის შემდეგაც კურორტები შეძლებს დამსვენებელს წელიწადის ნებისმიერ დროს მოემსახუროს (ოთხის სეზონის კურორტი).
- ტურისტული მარშრუტების შექმნა-განახლება რელიეფისა და ადგილმდებარეობის თავისებურების გათვალისწინებით.
- კულტურული, სათავგადასავლო, სამკურნალო, რელიგიური, აგრო, ეკო, სპორტული და სხვა ტურების ორგანიზების ხელშეწყობა.
- სხვადასხვა სახის და მასშტაბის ტრადიციული სპორტული დღესასწაულების, შეჯიბრებების, ფოლკლორული ფესტივალების, კონკურსების, ოლიმპიადების აღდგენა-განვითარების ორგანიზება.
- ადგილობრივი ნატურალური, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტების პოპულარიზაცია.

ქვეყნისა და რეგიონის სტრატეგიის აღწერილი კომპონენტების კონტექსტში საყურადღებო შეიძლება იყოს ქვეყნის ტურიზმის განვითარების ზოგადი სტრატეგია, რომელიც ონის კონტექსტში შეიძლება შემდეგი კომპონენტების თვალსაზრისით იყოს საინტერესო:

- სტრატეგია ერთ -ერთ სახელმძღვანელო პრინციპად აღნიშნავს, რომ განვითარების პროცესში გათვალისწინებული უნდა იყოს „ეროვნული გეოგრაფიული საზოგადოების“ (National Geographic Society) - „გეო-ტურიზმის“ კონცეფცია. „გეო-ტურიზმი“ მოგზაურობის სახეობაა, რომელიც ორიენტირებულია დანიშნულების ადგილის გეოგრაფიული თავისებურების შენარჩუნებასა და დაცვაზე, მათ შორის, გარემოს, ესთეტიკის, კულტურული მემკვიდრეობისა და ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობის ხელშეწყობაზე.
- სტრატეგიის დოკუმენტში სტრატეგიულ ამოცანებად განსაზღვრული მათ შორის: a) საქართველოს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის აქტივების გამოყენება უნიკალური ტურისტული შთაბეჭდილებების შეთავაზების გზით; b) საქართველოს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის პატივისცემა, დაცვა და წარმოჩენა.

²⁸ http://gov.ge/files/275_38379_941560_137419.09.13%E2%80%93931.pdf

- სტრატეგიის მიზნების განხორციელების გზაზე, დოკუმენტი საუბრობს, მათ შორის შემდეგ ასპექტებზე ყურადღების გამახვილების საჭიროებაზე: a) ქვეყნის მდიდარი და უნიკალური კულტურა (მუსიკა, ცეკვა, ხელოვნება, ისტორია, რელიგია, საერთაშორისო და ადგილობრივი მნიშვნელობის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების სიმრავლე); b) დაცული ტერიტორიების არსებობა, რაც შესაძლებელს ხდის მსოფლიო დონის ეკო, სათხილამურო, ველო, სამთო, სათავგადასავლო, გამაჯანსაღებელი და სხვა სახის ტურიზმის განვითარებას; c) ადგილობრივი გამორჩეული კლიმატური პირობები; d) ქართველი ხალხისათვის ტრადიციულად დამახასიათებელი მეგობრული განწყობა და სტუმართმოყვარეობა.

ქვეყნის სტრატეგიული მიმართულების და დაგეგმილი ქმედებების შესახებ მოტანილ ინფორმაციაზე დაყრდნობით შესაძლებელია შემდეგი ძირითადი შემაჯამებელი დასკვნების გამოტანა, რაც ონის მუნიციპალიტეტის ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით არის საყურადღებო:

- ქვეყანაში განუხრელად იზრდება ტურისტების რაოდენობა, თუმცა ტურისტული ბაზრის დინამიკის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია ახალი ტურისტული პროდუქტების შემუშავება კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნება/გაძლიერებისათვის.
- ქვეყანას და კონკრეტულად რაჭის რეგიონს (ონის მუნიციპალიტეტს) გააჩნია მნიშვნელოვანი ტურისტული პოტენციალი.
- ქვეყნის ზოგად სტრატეგიულ მიმართულებას წარმოადგენს ტურიზმის განვითარება, რაც აღიარებულია როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ დონეზე.
- აქცენტირება კეთდება მდგრადი ტურიზმის სახეობების განვითარებაზე - ეკოლოგიური, სათავგადასავლო, კულტურული, ფოლკლორული, სამკურნალო, სასოფლო, გასტრონომიული, სპორტული ტურიზმი სხვა.

ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობები

ზოგადი სიტუაციის მოტანილი ანალიზის საფუძველზე შემუშავდა ონის მუნიციპალიტეტის ტურიზმის განვითარების კონცეფცია, რომელიც მიზნად ისახავს ონის მუნიციპალიტეტს ტურისტული რესურსების გამოვლენა/მოზილიზაციას და არსებული ტურისტული პოტენციალის სრულფასოვანი რეალიზაციას. წარმოდგენილი მიმართულებები სრულ შესაბამისობაშია და ძირითადად ეყრდნობა ქვეყნის ტურისტული განვითარების სტრატეგიას და მის ძირითად კომპონენტებს, რომელიც დეტალურად არის მოცემული წინა თავებში.

კონცეფციის შემუშავებისას გათვალისწინებული იქნა შემდეგი ძირითადი პრინციპები:

- შესაბამისობა და თავსებადობა ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე არსებულ ტურიზმის სტრატეგიებთან;
- სადაც შესაძლებელია შესაბამისობა ეროვნულ დონეზე აღიარებულ „ოთხი სეზონი“ ტურიზმის კონცეფციასთან.
- „ეროვნული გეოგრაფიული საზოგადოების“ (National Geographic Society) - „გეო-ტურიზმის“ კონცეფციის გათვალისწინება (ორიენტირება ტურისტული არეალის ბუნებრივი და კულტურული ფასეულობების/თავისებურებების პატივისცემაზე, შენარჩუნებასა და დაცვაზე).
- აქცენტირება შიდა ტურიზმის განვითარებაზე.

ქვემოთ მოტანილია ონის მუნიციპალიტეტის ფარგლებში გამოვლენილი ტურისტული რესურსების მოკლე დახასიათება და მათ შესაბამისი ტურისტული პროდუქტების პოტენციალი.

კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედი

მუნიციპალიტეტის მნიშვნელოვან ტურისტულ რესურსს ქმნის ადგილობრივი რელიეფური პირობები, რაც უმთავრესად კავკასიონის მთავარ წყალგამყოფ ქედის არსებობასთან არის დაკავშირებული. აქ წარმოდგენილია მრავალრიცხოვანი მწვერვალები და მყინვარები. ალპური მდელოები და კლდოვანი მასივები.

აღნიშნული კარგ წინაპირობას ქმნის ალპური და სათავგადასავლო ტურიზმი სხვა სახეობების განვითარებისათვის (ლაშქრობები, საცხენოსნო ტურიზმი და ა.შ.).

ციცაბო ფერდობები, თოვლის ნალექების ხასიათი და ნალექების შენარჩუნების ხანგრძლივობა შესაძლებელია საფუძვლად დაედოს სამთო-სათხილამურო ტურიზმის განვითარებას (თუმც ამ მიმართულებით საჭიროა განსაკუთრებული სიფრთხილე, რათა ამ მიმართულებამ უარყოფითი ზეგავლენა არ მოახდინოს და არ დააკნინოს არეალის სხვა მნიშვნელოვანი ტურისტული რესურსები).

ბიოლოგიური მრავალფეროვნება

მუნიციპალიტეტის ტერიტორია გამორჩეულია ეკოლოგიური და ესთეტიკური ღირებულების მქონე ბუნებრივი გარემო პირობებით რაც უნიკალური ეკოსისტემებით, დამახასიათებელი ბუნებრივი ლანდშაფტებით და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების სიუხვით არის განპირობებული. აღნიშნული საფუძველი გახდა რაჭის და კონკრეტულად ონის ტერიტორიაზე (გლოლა, ჭიორა, ღების მიმდებარე ტერიტორიები) ახალი დაცული ტერიტორიის შექმნისთვის. ამჟამად პრაქტიკულად დასრულებულია რაჭა-ლეჩხუმის და ქვემო სვანეთის დაცული ტერიტორიის შექმნა/ჩამოყალიბების პროცესი. ამჟამინდელი გეგმით დაცული ტერიტორიების ფარგლებში წარმოდგენილი იქნება რაჭა-ლეჩხუმი ქვემო სვანეთის ეროვნული პარკი, 12 ბუნების ძეგლი და 4 ადგილობრივი. აღსანიშნავია, რომ აქ გავრცელებული ფლორისტული მრავალფეროვნებიდან - 164 კავკასიის, 26 საქართველოს, ხოლო 5 უშუალოდ რაჭა-ლეჩხუმის ენდემურ სახეობას წარმოადგენს, რაც ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით ტერიტორიის მაღალ ფასეულობას განსაზღვრავს. ტერიტორიაზე წარმოდგენილია წარმოშობის თვალსაზრისით იშვიათი და უნიკალური გეოლოგიური, გეომორფოლოგიური და ჰიდროგეოლოგიური ობიექტები, რომელთაც ბუნების ძეგლის სტატუსის მინიჭებაა ნაპარაუდები (სოფ. გლოლას ლოდები, შქმერში თამარ მეფის კლდის მღვიმეები).

აღნიშნული გარემოება კარგ საფუძველს ქმნის ადგილზე შემდეგი ტიპის ტურისტული პროდუქტების განვითარებისათვის:

- ეკოლოგიური ტურიზმი;
- საგანმანათლებლო-სამეცნიერო ტურიზმი;
- სათავგადასავლო ტურიზმი (ლაშქრობები, კემპინგი, საცხენოსნო ტურიზმი, ველოტურიზმი და სხვ.); ამავე კონტექსტში აღსანიშნავია ასევე მდ. რიონის ფაქტორი, რომელიც უკანასკნელ პერიოდში სულ უფრო მეტ აქტიური დასვენების - ჯომარდობის მოყვარულს იზიდავს.
- გადამფრენ ფრინველებზე დაკვირვება.
- გამაჯანსაღებელი - სამედიცინო ტურიზმი (მაგ., ნაძვის ყვავილობის დროს აქტიურია ბავშვების ჩამოყვანა სამკურნალო მიზნებით).

კლიმატი და ჰიდროლოგიური გარემო

მუნიციპალიტეტის ფარგლებში წარმოდგენილი კლიმატურ-ბალნეოლოგიური კურორტები უწერა და შოვი გამორჩეულია თავისი ბუნებრივი მდებარეობით, კლიმატური პირობებით და მინერალური წყლების გამოვლინებებით (ნახშირმჟავა-ჰიდროკარბონატული, ნატრიუმ-კალციუმიანი მინერალური წყაროს წყალი). აქ წარმოდგენილია არაერთი, სხვადასხვა შემადგენლობის და სამკურნალო თვისებების

მინერალური წყლები. მინერალური წყლების თვალსაზრისით ასევე აღსანიშნავია მუნიციპალიტეტის სხვა დასახლებებიც (ქ. ონი, ჟამიერეთი, გლოლა, ღები, ჭიორა, შქმერი, მრავალძალი), აქ არსებული წყლების თვისებები ჯერ კიდევ შესასწავლია.

აღწერილი პირობები, ტყის უნიკალური მასივებთან (ნაძენარი) კომპლექსში სამედიცინო, გამაჯანსაღებელი (wellness), რეკრეაციული ტურიზმის განვითარებისათვის საუკეთესო წინაპირობებს ქმნის. აღსანიშნავია, რომ ამ ტიპის ტურიზმი სულ უფრო და უფრო მეტ აქტუალობას და პოპულარობას იძენს მსოფლიო მასშტაბით. ამასთან უნდა აღინიშნოს რომ უწერა და შოვი პოპულარობით სარგებლობდა საბჭოთა პერიოდში. მაღალი ალბათობით ხსოვნა ამ კურორტების შესახებ ჯერ კიდევ მაღალია პოსტსაბჭოთა სივრცის მოსახლეობისათვის, შესაბამისად, მცირე ძალისხმევით შესაძლებელი იქნება აღნიშნულ ბაზარზე შედარებით იოლად დაბრუნება.

კულტურული მემკვიდრეობა

მთის რაჭის უნიკალური კულტურა, ხელოვნება და თვითმყოფადი ავთენტური მემკვიდრეობა გააჩნია. ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშები ამის ნათელი დადასტურებაა. აღნიშნული ობიექტები უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებენ ამ კუთხის იდენტობის შენარჩუნებაში. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე წარმოდგენილია არქეოლოგიური, არქიტექტურული, საინჟინრო, საბაღე-საპარკო და ლანდშაფტური არქიტექტურის და ეთნოგრაფიული კატეგორიების კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები. არსებულ ძეგლთაგან ოცს მინიჭებული აქვს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი. სამი მათგანი კი ეროვნული მნიშვნელობის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლად არის აღიარებული.

რაჭის მაღალ განვითარებულ კულტურაზე ფეოდალური ხანის ეთნოგრაფიული ძეგლები და ყოფაცხოვრების დახვეწილი წესები მიუთითებენ.

რაჭაში შუა საუკუნეებში აგებული მრავალი ციხე-სიმაგრე და ეკლესია-მონასტერი მდებარეობს. განსაკუთრებით გამოირჩევა **ნიკორწმინდისა და ბარაკონის გუმბათიანი ტაძრები, მრავალძალის წმ. გიორგის ეკლესია**, შუა საუკუნეების **ხოტევის, სორის, კრიხის, ბუგეულისა და ლაბეჭინის** ეკლესიები; **ზუბის, გვესოს, ხოგიშის, კვარის, კლდისუბნისა და მინდა ციხეები**. ონში მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი მდებარეობს, სადაც გვიან ბრინჯაოს ხანის არქეოლოგიური მასალა, სამკაულები, კერამიკა და ეთნოგრაფიული ყოფის საინტერესო ნიმუშებია წარმოდგენილი. ონში XIX საუკუნის **სინაგოგა** და ძველი სასაფლაოებია შემონახული. შემორჩენილია ძველი ხიდებისა და კოშკების ნანგრევები. გავრცელებულია ხალხური ტიპის რიყის ქვით აგებული, ხის აივნისანი საცხოვრებელი სახლები, ძველი მარნები და სამეურნეო ნაგებობები.

აღსანიშნავია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა. ტრადიციული რეწვა (ხეზე კვეთა, თექა); ფოლკლორი - ცეკვა და სიმღერა, ხელოვნება; მუსიკალური საკრავები; ტრადიციული და გამორჩეული სამზარეულო; მეურნეობის წარმოების დამახასიათებელი წესი.

აღნიშნული მნიშვნელოვან რესურსს წარმოადგენს ადგილზე ტურიზმის ისეთი მიმართულებების განვითარებისათვის, როგორიცაა:

- კულტურულ-შემეცნებითი-სამეცნიერო ტურიზმი;
- ეთნოგრაფიული-ფოლკლორული ტურიზმი;
- აგრო-ტურიზმი;
- გასტრონომიული ტურიზმი.

ბუნებრივი ლანდშაფტები და დაცული ტერიტორიები არქიტექტურულ ძეგლებთან და კულტურული მემკვიდრეობის მატერიალურ და არამატერიალურ ობიექტებთან ერთად მიმზიდველ ტურისტულ გარემოს ქმნის როგორც უცხოელი, ისე ქვეყნის შიგნით ადგილობრივი ტურისტებისათვის.

რაჭის მოსახლეობა შრომისმოყვარეობით, ვაზისადმი უსაზღვრო სიყვარულით და სიმღერის ნიჭით გამოირჩევა. აქ ცოცხალია მევენახეობა-მეღვინეობის ისეთივე არქაული წესები, როგორსაც ძველი ბერძნული და რომაული თხზულებები აღწერენ: რთველის სამზადისი, ყურძნის კრეფისა და დაწურვის წესები, ღვინის დაყენების მრავალსაუკუნოვანი ხელოვნება. დღესაც არსებობს ღვინის მარნები, საწნახელები, მრავალნაირი საღვინე ჭურჭელი და ხელსაწყოები.

რაჭა-ლეჩხუმის მოსახლეობამ მევენახეობა, მეფუტკრეობა, რძის პროდუქტების წარმოება, მესაქონლეობა და მეზღაღობა განავითარა. ძველად მარცვლოვანი კულტურები და აბრეშუმის ჭია გამოჰყავდათ. მაღალმთიან რაჭაში აგებდნენ სვანური კოშკების მსგავს დუროიან ანუ სათოფურიან სახლებს, რომლებიც როგორც საცხოვრებლად, ასევე თავდასაცავად გამოიყენებოდა. რაჭველები კარგი მეთევზეები, მონადირეები, მჭედლები და ხეზე ჭრის უზადლო ოსტატები იყვნენ. ზამთრის პერიოდში სპილენძის ჭურჭელს, სამჭედლო ნივთებს და ხის ავეჯს ამზადებდნენ. “საკვარცხელი” ოჯახის უფროსის სავარძელი იყო. მას სამი ფეხი და ნახევრად-წრიული საზურგე აქვს. სავარძლის საზურგე, გეომეტრიული ორნამენტებითა და სიმბოლური გამოსახულებებითაა შემკული.

ეთნოგრაფიულ ყოფაში შემოინახა მრავალხმიანი სიმღერები და საგალობლები, ხალხური რიტუალები, მზის კულტის ელემენტები და წეს-ჩვეულებები. გამორჩეულად აღნიშნავენ გიორგობას, მარიამობას, ბარბარობას, შობა-ახალ წელს, მიცვალებულთა ხსოვნის დღეებს, ქორწილს და ძეგობას.

რაჭაში განსაკუთრებული კერძები და საკვებია: ლობიო, ლორი, ლობიანი (ლობიოს გულიანი პური), ხაჭაპური, საცივი, ღომი, მჭადი, ყველი, მაწონი, პური, მწვანილეული, ფხალი, თევზი, ფრინველის, საქონლისა და ღორის ხორცის კერძების მრავალსახეობა, ბოსტნეული, თაფლი, ხილი, ჩირი, მურაბა და სხვა. ცნობილი კერძი – “შქმერული”, თავისი წარმოშობით, რაჭის სოფელ – შქმერს უკავშირდება. რაჭული ლორი დღესაც პოპულარულია მთელს საქართველოში. ძველად კერძების უმრავლესობა თიხის ჭურჭელში მზადდებოდა და ლამაზად იყო გაფორმებული.

ისტორია / არქეოლოგია

რაჭის ტერიტორიაზე ადამიანის ცხოვრების კვალი ნეოლითის ხანიდან აღინიშნება. ანტიკურ ხანაში ეს ტერიტორიები უკვე მჭიდროდ იყო დასახლებული. რაჭის ნასახლარებსა და ძველ სამჭედლოებში მიკვლეულია მრავალი ნივთი, რომელიც მაღალ განვითარებულ მეტალურგიაზე მიუთითებს. რაჭის სამჭედლოებში დამზადებული საომარი და სამეურნეო იარაღი განთქმული იყო კავკასიაში.

ისტორიულ წყაროებში ეს რეგიონი პირველად VI ს-ში მოიხსენიება პროკოპი კესარიელის მიერ. რაჭა-ლეჩხუმი ადრინდელი, კლასობრივი ქართული სახელმწიფოს, კოლხეთის ნაწილს წარმოადგენდა. კოლხეთის ძვ. წ. VII-VI სს-ში წარმოიქმნა და ძლიერი, მდიდარი სამეფო იყო.

კოლხეთის სამეფოს ადგილზე I ს-ში, ახალი ქართული სახელმწიფოებრივი ერთეული – ეგრისის სამეფო წარმოიქმნა. დღევანდელი რაჭის ტერიტორია, VI საუკუნის წყაროების მიხედვით ეგრისის სამეფოს შემადგენელი ნაწილი იყო. X საუკუნეში რაჭის ტერიტორიაზე რაჭის საერისთავო ჩამოყალიბდა და საქართველოს ერთიანი სამეფოს მნიშვნელოვან ერთეულს წარმოადგენდა. წერილობითი წყაროების თანახმად, რაჭის საერისთავოს პირველ ერისთავად, რატი ბაღვაში სახელდება. X-XIII საუკუნეებში რაჭის ერისთავები მეფის მოხელეები იყვნენ. საერისთავო ხევაზად იყო დაყოფილი. ხევი ერთ ან რამდენიმე სოფელს აერთიანებდა და მის შემადგენლობაში როგორც გლეხები, ასევე აზნაურები შედიოდნენ.

თითოეულ ხევს ჰქონდა თავისი სალოცავი. სალოცავის მთავარ დღეობაზე კი მთელი ხევი ერთად იყრიდა თავს. XIII საუკუნის ბოლოს რაჭის საერისთავო დავით VI ნარინმა გააუქმა. ქვეყნის გაერთიანების შემდეგ, XIV ს-ში, რაჭა ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში შევიდა. აღდგა რაჭის საერსთავოც. ამ პერიოდში სვანეთის საერისთავოს პატარა ნაწილიც რაჭას ეკუთვნოდა. XV-XVII რაჭის საერისთავოს მიწების ნაწილს იმერეთის მეფეები ფლობდნენ. ამბროლაურსა და სოფელ შაორში მდებარეობდა იმერეთის მეფეთა საზაფხულო რეზიდენციები, რომელთაგან მხოლოდ ნანგრევები შემორჩა. XIX ს-ის შუა ხანებში რაჭა-ლეჩხუმის საერისთავოები გაუქმდა. 1917 წლამდე, რაჭა-ლეჩხუმი, ქუთაისის გუბერნიაში შედიოდა.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რაჭა არეოლოგიური თვალსაზრისით, საკმაოდ სუსტად არის შესწავლილი.

მოვლენათა ტურიზმი (Event Tourism)

თანამედროვე ტურისტული სექტორის განვითარების მნიშვნელოვან დამახასიათებელ თავისებურებას წარმოადგენს ე.წ. „მოვლენათა ტურიზმის“ სულ უფრო მზარდი როლი, ტრადიციული ტურიზმის სახეებთან შედარებით. ხშირ შემთხვევაში აღნიშნული ხდება კარგი ინსტრუმენტი, საშუალება მოცემული ტერიტორიის ეკონომიკური განვითარებისათვის.

მოვლენათა ტურიზმის დროს, ტურისტული ინტერესის ძირითად ობიექტს წარმოადგენს რაიმე სპეციფიურ მოვლენა - მაგ., სხვადასხვა ღონისძიებები, ფესტივალები, სანახაობები და ა.შ. მოვლენათა ტურიზმის ტურისტს საშუალებას აძლევს მონაწილე, გახდეს რაიმე მოვლენის (სპორტული, კულტურული და ა.შ.) განუმეორებელი მომენტების მონაწილე და ხშირ შემთხვევაში მოქმედი პირი, რაც წარუშლელი და დაუვიწყარ შთაბეჭდილებებს განაპირობებს. მოვლენათა ტურიზმი კარგი მაგალითებია - რიო-დე-ჟანეიროს კარნავალი, ლუდის ფესტივალი მიუნჰენში, გერმანიაში (Oktoberfest) და სხვა. ამ მხრივ გარკვეული გამოცდილება დაგროვდა საქართველოშიც (მაგ., ელექტრონული მუსიკის ფესტივალი).

ამგვარი წარმატებული მოვლენები საბოლოო ჯამში თავად ხდება ერთგვარი „ბრენდი“, „სავიზიტო ბარათი“ და მძლავრ იმპულსს აძლევს ტერიტორიის სამომავლო განვითარებას. როგორც წესი, ამგვარი „მოვლენები“ დაკავშირებული ადგილობრივ ტრადიციებთან, თუ თქმულებებთან. თუმც, ხშირ შემთხვევებში ხდება ამგვარი მოვლენების „გამოგონება“ / „გადახალისება“ და მათთვის ტურისტულად საინტერესო ელფერის მიცემა.

რაჭის რეგიონი და კონკრეტულად ონის მუნიციპალიტეტი, გამორჩეული თავისი ბუნებრივ-კულტურული რესურსებით, დამახასიათებელი ტრადიციებით, ფოლკლორით, სამზარეულოთი და ადგილობრივი ცხოვრების წესით კარგ საფუძველს იძლევა ტურიზმის ამ სახეობის განვითარებისათვის.

შენიშვნა: ონის მუნიციპალიტეტში მოვლენათა ტურიზმისთვის თავსებადი ტერიტორია ქალაქ ონშია, ქალაქის ცენტრალურ ქუჩებზე, მოედანზე, სტადიონზე, პარკში ან კურორტ შოვში - სანატორიუმ მამისონის მიმდებარედ.

განვითარების წინა-პირობები და ინდიკატორები: კლასტერები

ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარება დამოკიდებულია ვიზიტორთა დანახარჯების ზრდაზე ხარისხიანი მომსახურების ანაზრაურების სახით, რაც ხელს შეუწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის ალტერნატიულ შემოსავლების არსებობას და ე.წ. გარეშე „დიდი ინვესტიციების“ მოზიდვის გარეშე შექმნის მდგრად ეკონომიკურ გარემოს, სადაც ტრადიციული მეურნეობა და ტურისტული მომსახურების დამატებითი ფულადი შემოსავალი შექმნის მდგრადი განვითარების ეკონომიკურ წინაპირობებს, განსაკუთრებით სოფლებში.

ტურისტული მნიშვნელობით ონის მუნიციპალიტეტის მიმზიდველობა არის ბუნება, სოფელი, ხალხი, საჭმელი და ღვინო, კულტურული მემკვიდრეობა (რაჭისათვის დამახასიათებელი ხალხური არქიტექტურა, მუზეუმი, ციხე-სიმაგრე, სხვა). ვიზიტორთა დიდი უმრავლესობა სწორედ ამ მიზნით ჩამოდის. ვიზიტორთა რაოდენობის მკვეთრი ზრდა უახლოესი 2-3 წლის განმავლობაში მოსალოდნელი არ არის. ტურისტთა ნაკადების ზრდა შესაძლებელი იქნება მხოლოდ ახალი ტურისტული ობიექტების, ტურისტული ინფრასტრუქტურისა და მარშრუტების განვითარების შემდეგ.

მარშრუტების სირთულის, ხანგრძლივობისა და ინტერესის მიხედვით შესაძლოა გამოიყოს: სამანქანო-სანახაობრივი მოგზაურობა, მაღალი გამავლობის მანქანებით ჯიპ-ტურები (4X4 თავგადასავალი); საფეხმავლო-სამთო, ბოტანიკური, ფრინველებზე დაკვირვების და საცხენოსნო კომბინირებული ტურები, აგრო ღვინის ტურები, სამთო ველო ტურები, საგანმანათლებლო-შემეცნებითი მოგზაურობები, არქეოლოგიური და სარესტავრაციო ექსპედიციები.

შედეგად შესაძლებელია მივიღოთ უნიკალური ტურისტული ქსელი, სადაც ვიზიტორთა გადანაწილებისა და ინტერესთა დივერსიფიცირების ხარჯზე შესაძლებელი იქნება ერთის მხრივ შევთავაზოთ ვიზიტორებს დაუვიწყარი თავგადასავალი, ისტორიული წარსულისა და დღევანდელი ყოფის გაცნობა და თანაარსებობის განცდა; ხოლო მეორეს მხრივ შევინარჩუნოთ ისტორიული მემკვიდრეობა, მოვახდინოთ ახალი ადგილების პოპულარიზაცია და შედეგად შევქმნათ ტურისტული საქმიანობისათვის კულტურულ-ბუნებრივი რესურსის მდგრადი გამოყენების პრაქტიკა.

ამ ღერძული მარშრუტის ირგვლივ უნდა განვითარდეს წრიული, მრავალფეროვანი ურთიერთ-დაკავშირებული მარშრუტების ქსელი, რომელიც მინიმუმ 10-12 წლის განმავლობაში უნდა შეიცავდეს „უნიკალურობის“ ელემენტებს.

2018-2025 წელი: წარმოდგენილი ინდიკატორები მიღებულია საქართველოს ტურ-ოპერატორთა ასოციაციის წევრ ტურისტულ კომპანიებთან და ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონსულტაციების შედეგად:

ძირითადი გეგმარებითი ინდიკატორები 2025 წლისათვის:

რეგიონში ვიზიტორთა ზრდა 90,000 ათასამდე;

რაჭაში ტურისტთა დახარჯული თანხა: 300 აშშ დოლარი მოგზაურობის დროს (1 ადამიანი 3-4 დღიანი ვიზიტი)

საერთაშორისო შემოსავლების ზრდა 27 მილ. დოლარამდე;

დასაქმებულთა რაოდენობა სექტორში: 2150-დან 2500-მდე;

დამისთვეის რაოდენობის ზრდა მაღალი სეზონის დროს: 1000 ტურისტი

ტურისტულ სერვისში ჩართული საწარმოების რაოდენობა (მიკრო და მცირე): 50-დან 150-მდე;

ონის მუნიციპალიტეტი, მაღალი სეზონი 3 თვე, დაახლოებით 1000 ტურისტი დღე/ღამეში	დამისთვეის რაო-ბა დაახლ: სასტუმრო, ბანაკი, მთის ქოხი, სხვ.	კვების ობიექტის რაო-ბა დაახლ: კაფე, ბარი, რესტორანი	ტურიზმისთვის აუცილებელი ადამიანური რესურსი დაახლ: გიდები, სამაშველო სამსახური, სხვა	ტურიზმისთვის აუცილებელი ობიექტები დაახლ: სახელოსნო, მარანი, ფერმა, საცხენოსნო ობიექტი, ველოსიპედების გაქირავება, ჯომარდობა, სპორტული გასართობი, სხვა	დასაქმებული მინიმუმ (ერთეული 5)
ობიექტების რაოდენობა	150	90		150	
მომსახურე ადამიანების რაო-ბა	750	450	150	750	2150-2500 ადამიანი

ცხრილი 6.11.1 მაღალი სეზონი: 1000 ტურისტი ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე

აღნიშნული რაოდენობის ტურისტული ობიექტი და ადამიანური რესურსი საკმარისია მოემსახუროს საშუალოდ 1000 ტურისტს დღეში ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე.

ონის მუნიციპალიტეტი, დაბალი სეზონი 3 თვე, დაახლოებით 300 ტურისტი დღე/დამეში	დამისათვის რაო-ბა დაახლ: სასტუმრო, ბანაკი, მთის ქოხი, სხვ.	კვების ობიექტის რაო-ბა დაახლ: კაფე, ბარი, რესტორანი	ტურიზმისთვის აუცილებელი ადამიანური რესურსი დაახლ: გიდები, სამაშველო სამსახური, სხვა	ტურიზმისთვის აუცილებელი ობიექტები დაახლ: სახელოსნო, მარანი, ფერმა, საცხენოსნო ობიექტი, ველოსიპედების გაქირავება, ჯოშარილობა, სპორტული გასართობი, სხვა	დასაქმებულთა მინიმუმი (ერთეული 5)
ობიექტების რაოდენობა	150	90		150	
მომსახურე ადამიანების რაო-ბა	450	270	50	450	1220-1500 ადამიანი

ცხრილი 6.11.2 დაბალი სეზონი: 300 ტურისტი ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე

აღნიშნული რაოდენობის ტურისტული ობიექტი და ადამიანური რესურსი საკმარისია მოემსახუროს საშუალოდ 300 ტურისტს დღეში ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე.

რეკომენდაციები:

მსოფლიო დონის ტურისტული პროდუქტების შესაქმნელად და როგორც საერთაშორისო ისე შიდა მოთხოვნის სტიმულირების მიზნით ქვეყანამ და ქვეყნის პოტენციურად ტურისტულმა მხარეებმა რაჭის რეგიონის ჩათვლით, შემდეგი გამოწვევები უნდა დაძლიოს:

- სახელმწიფო და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობის გაღრმავება სხვადასხვა მიმართულებით; მნიშვნელოვანი ტურისტული ბაზრებიდან მოსახერხებელი და ხელმისაწვდომი მიმოსვლის უზრუნველყოფა; არსებულ „ტურისტულ დერეფნებთან“ რაჭის განსაზღვრის შემდეგ რეგიონისთვის მაქსიმალური სარგებელის მიღება.
- რაჭის ყველაზე შთამბეჭდავ ტურისტულ ადგილებამდე მისასვლელი გზებისა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- ტურიზმთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და მოდერნიზაცია;
- კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა და სხვა კულტურული მნიშვნელობის აქტივების შენარჩუნება, მათი მისაწვდომობის, არსებული მომსახურებებისა და საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- რაჭის ტურისტული პოტენციალის შესახებ ცნობადობის გაზრდა, როგორც საერთაშორისო, ისე შიდა ბაზარზე;
- მთელი რაჭის მასშტაბით მაღალი ხარისხის მომსახურების შეთავაზება ვიზიტორებისათვის, ყველგან, სადაც ტურიზმის განვითარების პოტენციალი ყველაზე მაღალია;
- ტურიზმის სფეროში განათლების სისტემის დახვეწა და საგანმანათლებლო პროგრამების ხელმისაწვდომობის გაზრდა;
- ახალი ტურისტული პროდუქტის შეთავაზება და არსებულის დივერსიფიკაცია;
- მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის, ბაზრის კვლევისა და მარკეტინგული შესაძლებლობების გაუმჯობესება.
- პროგნოზი საქართველოს შემომყვან ტურ-ოპერატორთა ასოციაციის ანალიზის თანახმად (2018)
- რაჭაში ტურისტების მიერ დახარჯული თანხების გაზრდის შედეგად, ტურიზმის წვლილი რაჭის ეკონომიკის ზრდასა და განვითარებაში მნიშვნელოვნად მოიმატებს. მეტი ყურადღება დაეთმობა

ინფრასტრუქტურისა და მომსახურების ხარისხს, ასევე ტურისტული პროდუქტის მრავალფეროვნებას.

ცალკეული სოფლების ტურიზმის კონცეფციები: ღები, ჭიორა, გლოლა, შოვი, შქმერი და მრავალძალი; აღნიშნული სოფლების ტურისტული განვითარების პოტენციალის გამოვლენის და ხედვების შემუშავება.

ონის მუნიციპალიტეტში იგეგმება ეროვნული პარკის ჩამოყალიბება, რომლის არეალი მოიცავს მდინარე რიონის ზემო წელს და მთიანი რაჭის სოფლების: გლოლას, ჭიორას და ღების მიმდებარე ტერიტორიებს. აღნიშნული ფაქტორი გასათვალისწინებელია ტურიზმის კომპონენტების დაგეგმვისას.

ონის მუნიციპალიტეტის დასახლებების შესწავლისას და ადგილობრივ მოსახლეობასთან ტურიზმის საკითხების განხილვის დროს გამოიკვეთა ტურისტული დატვირთვა თითოეული სოფლისთვის.

ჭიორა აგრო-ტურიზმი / დაცული ტერიტორიის დამხმარე ზონა

დასაგეგმია: დასაგეგმია დაცული ტერიტორიებისთვის ადგილი, სადაც ადვილად მივლენ ვიზიტორები.

დასაგეგმია: საექსპერიმენტო ყანები გადამენების პირას მყოფი მარცვლოვანებისთვის, რომელთა აღდგენა და მოხმარება უნდა მოხდეს აგრო-ტურიზმის დახმარებით.

დასაგეგმია: ისტორიულ სახლებამდე მისასვლელი ბილიკები

სოფელი გლოლა: აგრო და ეკო-ტურიზმი დასაგეგმია: „ზედქალაქად“ წოდებულ მაღალკლდოვანი კონცხთან გადასახედი და უსაფრთხო მისასვლელი.

კონსერვაციის აუცილებლობა: უძველესი ციხე-კოშკებისა და ეკლესიის ნანგრევები.

ბუნების ძეგლის სტატუსის მინიჭება: გლოლას კლდეები

დასაგეგმია: დასაგეგმია დაცული ტერიტორიებისთვის ადგილი, სადაც ადვილად მივლენ ვიზიტორები.

გლოლა-ჭიორას მარშრუტი 1 დღიან მარშრუტად განიხილება. შესაძლებელია შოვი-გლოლა-ჭიორას მარშრუტის პოპულარიზაცია.

გლოლას მარშრუტები: იხ, დოკუმენტი 2 (აპრილი 2018)

შოვი - ალპური კურორტი თავისი მომხიზვლელობით და დატვირთვისთ, შოვი შესაძლოა საერთაშორისო მნიშვნელობის კურორტი გახდეს არა მხოლოდ დასვენების, არამედ სამთო-სალაშქრო ტურიზმის კუთხითაც. მისი ფუნქცია მეკლდეურობის შეჯიბრების მასპინძლობაც უნდა გახდეს და ბავშვებისა და მოზარდებისთვის გამაჯანსაღებელი ცენტრიც. ასევე იდეალურია საზაფხულო ბანაკების ფუნქციისთვის.

დასაგეგმია: მსუბუქად სასიარულო ბილიკები; საბანაკე ადგილები, ვიზიტორთა ცენტრი, მოედანი, სპორტული კომპლექსი, ალპური მცენარეების საკოლექციო-საექსპოზიციო შენობა.

შოვის მარშრუტები: იხ, დოკუმენტი 2 (აპრილი 2018)

სოფელი შქმერი - შეიძლება განვიხილოთ კულინარიული ტურიზმის მიმართულებად თავისი მაღალი ცნობადობის ქვეყნის შიგნით. უახლოეს მომავალში შქმერთან ახლოს მდებარე თამარ მეფის კლდის მღვიმეებს ბუნების ძეგლის სტატუსი მიენიჭება, რაც კიდევ უფრო გაზრდის შქმერის ცნობადობას. ასევე იგეგმება იმერეთთან დამაკავშირებელი გზის მშენებლობა, რომელიც შეამოკლებს მგზავრობის დროს და მანძილს შქმერამდე. გზა და შქმერის მიზიდველობა დააინტერესებს ტურისტებს, რომელთაც რაიმე განსაკუთრებულის მოლოდინი ექნებათ. ეს უნდა იყოს კულინარია, ლამაზი ბუნება, საცხენოსნო და საფეხმავლო ტურები.

დასაგეგმია: მოედანი (მოსახლეობისა და ტურისტების თავშეყრის ადგილი);

დასაგეგმია: მცირე შენობა ვიზიტორთა ცენტრისთვის, სადაც იქნება ადგილზე წარმოებული პროდუქტების მაღაზია

დასაგეგმია: ფრიველის ფერმისთვის ადგილი (შემერულის მასალა / ფრინველის ხორცი უნდა იწარმოებოდეს ადგილზე); ნივრის ყანები და მწვანილეულისთვის ბოსტნები. აღნიშნული ობიექტების მართვას უნდა ახორციელებდეს კოოპერატივი, რომელიც უნდა დააფუძნოს ადგილობრივმა მოსახლეობამ.

დასაგეგმია: სახლებამდე მისასვლელი ბილიკები

შემერის მარშრუტები: იხ, დოკუმენტი 2 (აპრილი 2018)

მრავალძალი გამორჩეულია კულტურული კომპონენტებით. გამომდინარე იქიდან რომ მრავალძალში მდებარეობს მე-11 საუკუნის ხუროთმოძღვრების ძეგლი (წმინდა გიორგის სახელობის დარბაზული ეკლესია), რომლის მთავარი ღირსესანიშნაობა ბარელიეფებია, ბევრ ვიზიტორს დააინტერესებს ექპოზიცია: ადგილზე მოძიებული თიხის ჭურჭლის ნაშთები, ქვებზე ამოკვეთილი ორნამენტები და სხვ, რომელთა თავმოყრა შესაძლებელია მცირე ზომის პავილიონში, რომელსაც ზედამხედველობას ადგილობრივი მოსახლეობა გაუწევს.

შემერი-მრავალძალის მარშრუტი 1 დღიან მარშრუტად განიხილება.

მრავალძალი მარშრუტები: იხ, დოკუმენტი 2 (აპრილი 2018)

უწერა ისტორიულად მთის კურორტი იყო თავისი ბუნებრივი მინერალური წყაროებით და სანატორიუმებით, რომელთა უმრავლესობა აღარ ფუნქციონირებს. სასურველია უწერას დაუბრუნდეს ისტორიული ფუნქცია და დამკვიდრდეს როგორც მთის კურორტი ზემო რაჭის სხვა სოფლებთან ერთად განვითარების გეგმით.

უწერას მარშრუტები: იხ, დოკუმენტი 2 (აპრილი 2018)

ქ. ონი მრავალმხრივ საინტერესო ქალაქია, სადაც სხვადასხვა ეროვნების ადამიანებმა თავიანთი განსხვავებული კულტურული კვალი დატოვეს.

დასაგეგმია: სპორტული კომპლექსი, ბოტანიკური ბაღი, ვაზის სანერგე, ზემო რაჭისთვის დამახასიათებელი ხეხილის საექსპერიმენტო ბაღი ტურისტებისთვის, ფოლკლორის ცენტრი, გალერეა.

დამატებით იხილეთ გრაფიკული ნაწილის რუკები:

- რუკა 43- ტურიზმი;
- რუკა 44 - ტურიზმი (ამბროლაური - ონი).

ტურიზმის გრაფიკული ნაწილი ორ რუკად არის წარმოდგენილი. ონის მუნიციპალიტეტის საზღვრებსა და რაჭის (ამბროლაური-ონის) საზღვრებში.

ონის საზღვრებში აღნიშნულია ყველა მნიშვნელოვანი ტურისტული მიმზიდველობის მქონე არეალი და ობიექტი. გამოვეთილია ქ. ონის როლი ტურიზმის მართვის მიმართულებით მუნიციპალიტეტის დონეზე.

- ონში მდებარეობს მხარეთმცოდნეობის მუზ. სადაც ძალიან ღირებული ექსპონატებია დაცული, თუმცა შენობა ვეღარ აკმაყოფილებს თანამედროვე მოთხოვნებს და საჭიროა ახალი შენობის პროექტირება-მშენებლობა
- დაცული ტერიტორიების განხორციელების შემთხვევაში ონში იარსებებს ვიზიტორთა ცენტრი;
- ქალაქი ონი წარმოადგენს მუნიციპალიტეტის კულტურულ, საგანმანათლებლო და სპორტულ ცენტრს. მისი როლი მეტად უნდა გაძლიერდეს;
- ონში უნდა არსებობდეს გამართული საზოგადოებრივი მუიციპალური ტრანსპორტი, თუნდაც ტურისტულად აქტიურ პერიოდში;

- ქალაქ ონთან არსებობდა აბანო - მინერალურ წყლების წყაროსთან - ჯეჯორას ხეობაში. მისი პოტენციალის გამოყენება კვლავ შესაძლებელია;
- ონის მიმდებარედ არსებობს სააგარაკო დასახლება, წმინდაური.

ასევე, მუნიციპალიტეტის ტურიზმის საერთო რუკაზე დატანილია მნიშვნელოვანი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების და ისტორიული განაშენიანების არეალები, ბუნების ძეგლები, დაცული ტერიტორიების საპროექტო არეალები, კურორტები, მინერალური წყლები, გადასახედი ადგილები და ტურისტული ბილიკები.

ტურიზმის საერთო რუკაზე ასევე, დატანილია კვების ობიექტები. ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარება თავისთავად მოიცავს კვების სექტორს. შესაბამისად, ონის მუნიციპალიტეტში ტურიზმისა და ტურისტული პოტენციალის მიმოხილვისას, მნიშვნელოვანია ყურადღება გამახვილდეს აღნიშნულ საკითხზე. პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია კვების ობიექტების განლაგება - ტურისტულად სტრატეგიულ და მიმზიდველ გეოგრაფიულ არეალებში, სადაც პოტენციურად თავს მოიყრის ვიზიტორთა უმრავლესობა. მეორეს მხრივ, მსგავსი ტიპის ობიექტების აქტიური ფუნქციონირება ხელს შეუწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებას და მუნიციპალიტეტში გაჩნდება დამატებითი შემოსავლის წყარო. რაც საბოლოო ჯამში, მიუხედავად სეზონური ხასიათისა, დადებითად აისახება ადგილობრივი მოსახლეობის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. გარდა, ზემოთ აღნიშნულისა, კვების სექტორის განვითარება ხელს შეუწყობს რაჭული სამზარეულოს პოპულარიზაციას, რამაც მომავალში შესაძლოა განაპირობოს აგრეთვე ტურიზმის განვითარება როგორც მუნიციპალიტეტში, ისე მთელს რეგიონში.

რაც შეეხება ონის მუნიციპალიტეტში არსებულ და საპროექტო კვების ობიექტებს, ქ.ონში და კურორტ შოგში არსებობს ე.წ. რესტორანი. ხოლო, საპროექტოდ გათვალისწინებულია შემდეგი დასახლებების ათვისება: კურორტი უწერა, სოფლები - გლოლა, შქმერი და მრავალძალი. დასახლებული პუნქტებისთვის დამატებით მუშავდება განვითარების გეგმები და კონცეფციები. პოტენციური ტურისტული ნაკადების დიდი ნაწილიც სწორედ ამ არეალებში მოიყრის თავს და შესაბამისად, მნიშვნელოვანია გამართული კვების მომსახურების მიწოდება.

რუკა 43 - ზე აღნიშნულია მნიშვნელოვანი ტურისტული მარშრუტები (ბილიკები). ბილიკების აღწერა იხილეთ **დანართი 6.11. 1** - ში: ტურისტული ბილიკების აღწერა.

6.12 ბუნებრივი საფრთხეები

გეოდინამიური პროცესები

ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორია საშიში სტიქიური ბუნებრივი პროცესების განვითარების თვალსაზრისით ყველაზე მეტად სენსიტიურ რაიონად შეიძლება ჩაითვალოს მდ. რიონის წყალშემკრებ აუზში. მუნიციპალიტეტის საზღვრებში ადგილი აქვს ღვარცოფების, მეწყერების და წყალდიდობების ინტენსიურ განვითარებას. საქართველოს ტერიტორიის ზოგადი სეისმური დარაიონების ამჟამად მოქმედი რუკის მიხედვით ეს ტერიტორია 9-ბალიან ზონაშია გაერთიანებული და, შესაბამისად, იგი მოსალოდნელი ძლიერი მიწისძვრების და თანმდევი უარყოფითი სტიქიური პროცესების განვითარების ალბათობით, ერთ-ერთ ყველაზე მოწყვლადი გეოდინამიური რაიონია. მუნიციპალიტეტის ტერიტორია მუდამ იმყოფება მიწისძვრებით პროვოცირებული მეწყერ-გრავეიტაციული, ღვარცოფული, თოვლ-მყინვარული ჩამოხვევების პროცესების გააქტიურების საშიშროების წინაშე.

განსაკუთრებით ყურადღებას იპყრობს მდ. რიონის შენაკადების დღვიორას, გიჟეშურას, დიდდელის, გადარეულას, ხმაურას, სხილორის, შავწყალას, შოდურას, ლაღორას, საკანაფოს და სხვა ხეობებში, რომლებსაც სათავეები შოდას ქედზე და კავკასიონის სამხრეთ კალთაზე აქვთ, თავსხმა წვიმების დროს ხდება, ინტენსიური გამოფიტვის შედეგად, დაგროვილი დიდი მოცულობის უხეში ფხვიერი მასალის გარდაქმნა ქვატალახიან მასად და მისი სწრაფი გადაადგილება მდინარეთა შესართავების მიმართულებით. არცთუ იშვიათად, ადგილი აქვს ღვარცოფებით მდ. რიონის კალაპოტის გადაკეტვას და დროებითი წყალსატევების შექმნას, რომელთა გარღვევის შემდეგ, მდ. რიონის კატასტროფული სიძლიერის ნაკადი იწვევს ძლიერ სიღრმით და გვერდით ეროზიას. ღვარცოფული პროცესები და მათი თანმდევი ძლიერი წყალდიდობები დიდ ზიანს აყენებს მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას და ინფრასტრუქტურულ ობიექტებს (განსაკუთრებით გზებსა და ხიდებს).

ჰიდროგრაფიული ქსელი

ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ჰიდროგრაფიული ქსელი მთავარ არტერიას მდ. რიონი წარმოადგენს, რომელიც მუნიციპალიტეტის საზღვრებში 75 კმ მანძილზე გაედინება. მდ. რიონს სათავე აქვს კავკასიონის მთავრ წყალგამყოფ ქედზე აღმართული ფასის მთის კალთებზე. ზ.დ. დონიდან 2,960 მ სიმაღლეზე. სათავიდან სოფ. გლოლამდე მდ. რიონი სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით მიედინება საკმაოდ ღრმა და განიერ ხეობაში, რომელიც ტროგის (მველი მყინვარული ხეობის) მორფოლოგიის მატარებელია. სოფ. გლოლიდან მდ. რიონი იცვლის მიმართულებას და ონის მუნიციპალიტეტის საზღვრებში ძირითადად სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით გაედინება. ამ მონაკვეთზე მდინარის ხეობა უფრო ვიწროა მუნიციპალიტეტის საზღვრებში მდ. რიონს უერთდება: მარჯვნიდან – რუბომალისწყალი, შეისური, შოდურა, საკაურა, ხევა, სარტოლისწყალი. მარცხნიდან – ზოფხიტურა, ჭანჭახი, ჩვეშურა, გომრულა, ღარულა, ჯეჯორა და სხვა. როგორც მდ. რიონისათვის ისე მისი შენაკადებისათვის ონის მუნიციპალიტეტის საზღვრებში დამახასიათებელია კალაპოტების დიდი დახრილობა, ღრმად ჩაჭრილი ციცაბოკალთებიანი ხეობები (ალაგ-ალაგ კანიონისებური ვიწრობების და ჭორომიან-ჩანჩქერებიანი მონაკვეთების არსებობით). მდინარეთა ხეობების ცალკეულ მონაკვეთებზე განვითარებულია ჭალისზედა პირველი (4-6 მ) და ჭალისზედა მეორე (10- 15 მ) ტერასების ცალკეული ფრაგმენტები. მდინარეთა კალაპოტები ზოგან დატოტვილია. კალაპოტებში ნაკადის სიგანე 5-60 მ-ის ფარგლებში ცვალებადობს, ნაკადის სიჩქარე 0.7 მ – 4 მ/წმ-ის საზღვრებში იცვლება.

მდ. რიონისა და მისი შენაკადების საზრდოობაში მონაწილეობს წვიმის, თოვლის, მყინვარების და გრუნტის წყლები. წყალდიდობა ამ მდინარეებზე აპრილის მეორე ნახევრიდან იწყება და ივნისის პირველ ნახევრამდე გრძელდება. წყალმცირობა დამახასიათებელია დეკემბერ-იანვარში. წყალმოვარდნები წლის ყოველ დროს არის მოსალოდნელი, მაგრამ ამ მხრივ განსაკუთრებით შემოდგომა გამოირჩევა.

მდ. რიონის საშალო წლიური ხარჯი სოფ. გლოლასთან (ზღ. დონიდან 1,280 მ) 27.3 მ³/წმ. სოფ. უწერასთან (ზღ. დონიდან 1,080 მ) – 31.5 მ³/წმ; ქ. ონთან (ზღ. დონიდან 830 მ), 43.7 მ³/წმ; სოფ. ხიდიკართან (მუნიციპალიტეტის უკიდურეს დას. საზღვართან, ზღ. დონიდან 650 მ) – 74.3 მ³/წმ.

მდ. რიონის მაქსიმალური ხარჯი სოფ. გლოლასთან 345 მ³/წმ.

მდ. რიონის ჩამონადენზე ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე დაკვირვებები მიმდინარეობდა მეოცე საუკუნის 20-იანი წლებიდან (უწერასთან, ონთან და ხიდიკართან). განსახილველ ტერიტორიაზე 1990 წლამდე შეისწავლებოდა აგრეთვე მდ. რიონის შენაკადების ჭანჭახის და ჯოჯორას ჩამონადენი.

ონის მუნიციპალიტეტის საზღვებში ბოლო ორი ათეული წლის განმავლობაში მდინარეთა ჩამონადენზე დაკვირვებები აღარ მიმდინარეობს. აღნიშნულ პერიოდში, ტყეების უსისტემო ჩეხვისა და კლიმატური პირობების ცვლილების ფონზე, შეიცვალა მდინარეთა ჩამონადენის შიდაწლიური განაწილება, რაც ძირითადად გამოიხატა წყალდიდობისა და წყალმოვარდნების მაქსიმალური დონეების გაზრდაში (აღნიშნული მოსაზრება ძირითადად დაფუძნებულია ადგილობრივი მოსახლეობის ვიზუალური შეფასებაზე). მუნიციპალიტეტის ტერიტორია მნიშვნელოვან ზარალს განიცდის წყალდიდობებისა და წყალმოვარდნებისგან. აღნიშნულის ნათელი დადასტურებაა 2002 წლის ივნისში ბოლოს მოსული თავსხმა წვიმებით გამოწვეული წყალმოვარდნა მდ. რიონზე, რის შედეგადაც მთლიანად დაანგრია ქ. ონის წყალმომარაგების სათავე ნაგებობა და საქლორატორო შენობა.

მდ. რიონის მრავალრიცხოვანი შენაკადებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია:

მდ. ჭანჭახი. იგი სათავეს იღებს ჭანჭახის მყინვარიდან 2,660 მ სიმაღლეზე და ერთვის მდ. რიონს მარცხენა მხრიდან სოფ. გლოლასთან 0.5 კმ-ში. მდინარის სიგრძე 20 კმ, საერთო ვარდნა 1,550 მ, საშუალო ქანობი 77.5‰, წყალშემკრები აუზის ფართობი 185 კმ², აუზის საშუალო სიმაღლე 2,500 მ შეადგენს. ჭანჭახს ერთვის 34 შენაკადი, რომელთა ჯამური სიგრძე 131 კმ-ს უდრის. მდ. ჭანჭახის კალაპოტში ნაკადის სიგანე 1-დან 15 მ, ხოლო სიღრმე 0.4 – 1 მ საზღვებში ცვალებადობს. სიჩქარე 1.5-4 მ/წმ შეადგენს.

მდ. საკაურა. ეს მდინარე სათავეს იღებს ლეჩხუმის ქედის სამხრეთ კალთებზე 2,940 მ სიმაღლეზე და ერთვის მდ. რიონს მარჯვენა მხრიდან სოფ. ლაგვანთასთან. მდინარის სიგრძე 30 კმ, საერთო ვარდნა 2,121 მ უდრის, საშუალო ქანობი 77.0‰ წყალშემკრები აუზის ფართობი 169 კმ², აუზის საშუალო სიმაღლე კი 2,000 მეტრია. მდინარეს ერთვის 13 შენაკადი, რომელთა ჯამური სიგრძე 45 კმ შეადგენს. მდინარის კალაპოტი ჭორომიანია. ნაკადის სიგანე იცვლება 2-დან 15 მ-მდე, სიღრმე 0.3-დან 1.2 მ-მდე, ხოლო სიჩქარე 1.6 მ/წმ-დან 0.8 მ/წმ-მდე. მდინარე ძირითადად საზრდოობს თოვლისა და წვიმის წყლებით. მისი წყლიანობის რეჟიმი, მთელი წლის განმავლობაში, ხასიათდება გაზაფხულის წყალდიდობით და არამდგრადი წყალმცირებით.

მდ. ჯეჯორა. ეს მდინარე სათავეს იღებს 2,119.7 მ სიმაღლეზე, კავკასიონის ქედის სამხრეთ კალთებზე მდებარე მყინვარული წყაროებიდან და ერთვის მდ. რიონს მარცხენა მხრიდან ქ. ონთან. მდინარის სიგრძე 50 კმ, საერთო ვარდნა 1,352 მეტრი, საშუალო ქანობი 27.0‰, წყალშემკრები აუზის ფართობი 438 კმ², აუზის საშუალო სიმაღლე კი 1,865 მ უდრის. მდინარის ძირითადი შენაკადებია ღრამულა (სიგრძე 16 კმ) და ქვედრულა (19 კმ). მდ. ჯეჯორის ნაკადის სიგანე მერყეობს 2-დან 20 მ-მდე, სიღრმე 0.4-დან 1.8 მ-მდე, ხოლო სიჩქარე 3 მ/წმ-დან 1.2 მ/წმ-მდე.

მდინარე ლუხუნისწყალი. ეს მდინარე სათავეს იღებს ლეჩხუმის ქედის სამხრეთ კალთებზე 2,650 მ სიმაღლეზე და გაედინება ონისა და ამბროლაურის მუნიციპალიტეტების ადმინისტრაციული საზღვრის გასწვრივ ერთვის და მდ. რიონს მარჯვენა მხრიდან სოფ. წესთან. მდინარის სიგრძე 39 კმ, საერთო ვარდნა 2,038 მ, საშუალო ქანობი 52.2‰, წყალშემკრები აუზის ფართობი 293 კმ², აუზის საშუალო სიმაღლე 1,750 მ უდრის. მდ. ლუხუნისწყლის ნაკადის სიგანე იცვლება 5-დან 12 მ-მდე, სიღრმე 0.4-დან 1.0 მ-მდე, ხოლო სიჩქარე 3 მ/წმ-დან 1 მ/წმ-მდე. მდინარეზე ამჟამად მიმდინარეობს ლუხუნის ჰესის მშენებლობა.

ჰიდროგრაფიული ქსელის სხვა ელემენტებიდან უნდა აღინიშნოს თანამედროვე მყინვარები, რომელთა უდიდესი ნაწილი კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის თხემზე და სამხრეთ კალთებზეა განვითარებული. მათ შორის უნდა აღინიშნოს კირტიშოს, ედენას, ზოფხიტოს, ლაზოდას, ბოყოს, ბუბას და თბილისას მყინვარები. ზოგიერთი მათგანის ფართობი 2 კმ²-ს აღემატება, ხოლო სიგრძე 3-5 კმ აღწევს. მყინვარები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ მდ. რიონის და მისი შენაკადების საზრდოობაში. განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა მყინვარების ნადნობ წყალს აქვს ივლის-აგვისტოს თვეებში. როცა მდ. რიონის და მისი შენაკადების წყლიანობა მცირეა. სწორედ ამ დროს მყინვარების ნადნობი წყალი ახდენს წვიმისა და თოვლის წყლების ნაკლებობის კომპენსაციას მდინარეთა ჩამონადენში.

ჰიდროგრაფიული ქსელის სხვა ელემენტებიდან უნდა აღინიშნოს კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის და შოდა-კედელას მთის კალთებზე არსებული ძველმყინვარული გენეზისის პატარა ტბები. მათ შორის შავი ტბა, სასვანო ტბა, შთალას ტბა და სხვა.

კლიმატის ცვლილება და მდინარეთა ჩამონადენი

ონის მუნიციპალიტეტისათვის დამუშავებული და გამოყენებული PRECIS, ECHAM4, HaDCM3 რეგიონული და გლობალური კლიმატური და სოციო-ეკონომიკური განვითარების მოდელებით და შესაბამისი A2 და B2 სცენარების მიხედვით მუნიციპალიტეტის საზღვრებში 2020-2050 წლებში მოსალოდნელია ატმოსფერული ნალექების წლიური და სეზონური ჯამების საგრძნობი გაზრდა საბაზისო პერიოდთან შედარებით. კლიმატური პროგნოზებით ასევე მოსალოდნელია ჰაერის ტემპერატურის წლიური და სეზონური ჯამების მომატება. აღნიშნული მეტეოროლოგიური პარამეტრების ცვლილებების შედარებითი ანალიზის შედეგები მოწმობს, რომ ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მდინარეთა წლიური ჩამონადენის მოცულობა, მომავალ ათწლეულებში, შეიძლება რამდენადმე გაიზარდოს საბაზისო პერიოდთან შედარებით.

მდინარე რიონის ზედა წელზე, მდინარის დასაწყისიდან ამბროლაურამდე, საუკუნის 50- იანი წლებისათვის ჩამონადენის 26-30%-იანი ზრდა არის მოსალოდნელი. არც ერთი სცენარით არ არის პროგნოზირებული ჩამონადენის შიდაწლიური განაწილების ცვლილება, რაც გულისხმობს მოსახლეობის წყალმომარაგებითა და მდინარი ჰიდრო პოტენციალის ზრდას, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი მატებაც კი გაზაფხულსა და შემოდგომაზე წყალდიდობების რისკს გაზრდის. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია დღეღამეში მოსული ნალექების რაოდენობისა და გადამბულად ნალექიანი პერიოდის ხანგრძლივობის გაზრდაც, რაც თავისთავად წვიმებისა და მათთან დაკავშირებული წყალმოვარდნების შემთხვევათა ზრდას გულისხმობს.

ღვარცოფული მოვლენები

მუნიციპალიტეტის საზღვრებში განსაკუთრებით საყურადღებოა დაკვირვების პერიოდში და უფრო ადრე გამოვლენილი სხვადასხვა ტიპის ღვარცოფების კიდევ უფრო მეტად გააქტიურების მოსალოდნელობა, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ მომავლის კლიმატური სცენარებით მოსალოდნელია გაიზარდოს ერთ დღე-ღამეში, 10, 20, 50 და ნაწილობრივ 90 მმ ნალექიან დღეთა რიცხვი. ასეთ შემთხვევაში მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე, რომელიც აქამდე ისედაც გამოირჩეოდა ღვარცოფული პროცესების ინტენსიური განვითარებით, კიდევ უფრო გაძლიერდება ღვარცოფული პროცესები, რაც არასასურველ შედეგს მოუტანს ადგილობრივ მოსახლეობას, დააზიანებს სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს და ინფრასტრუქტურის ობიექტებს (გზები, ხიდები და სხვა).

საბაზისო პერიოდთან შედარებით ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე 2020-2050 წლებში ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამების გაზრდა, ერთ დღე-ღამეში მოსული ნალექების მაქსიმალური რაოდენობის საგრძნობი მომატება – ინტენსიური ნალექების გახშირების შედეგად მოხდება ღვარცოფული პროცესების ხდომილების რისკის გაძლიერება, განსაკუთრებით მდ. რიონის აუზის ზემოწელში. მისი შენაკადების – დღვიორას, გიჟეშურას, დიდდელეს, გადარეულას, ხმაურას, სხილორის, შავწყალას, შოდურას, ლალორას და სხვათა ხეობებში. ღვარცოფული ხეების უხეში კლასტური მასალით ამოვსების

შედეგად დიდი მოცულობის ტალახიანი მასალის ხევისპირა ტერიტორიებზე გადავარდნის შემთხვევების გაზრდას და ამ ტერიტორიების ზედაპირების ეროზიის გაძლიერებას, ქვა-ტალახიანი მასალით სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაფარვას, მოსახლეობის კარ-მიდამოების მოსალოდნელ დაზიანებას, გზების, ხიდების და სხვა საინჟინრო ნაგებობების მწყობრიდან გამოსვლას და სხვა.

თანამედროვე პირობებში ღვარცოფული პროცესების განვითარებით განსაკუთრებით გამოირჩევა მდ. რიონის და მისი შენაკადების აუზების შუა და ზემო მონაკვეთები, რომლებიც განლაგებულია ლეჩხუმის, შოდა-კედელას და რაჭის ქედების კალთებზე. კერძოდ: მძლავრი ქვაწყლიანი და ქვატალახიანი ღვარცოფული ნაკადების განვითარებით გამოირჩევა მდ. მდ. ჩვეშურა, ლათქიშოუს ხევი, დღვიორას ხევი, პატარა წყაროს დელე, ხოლის ხევი, კამლეთის ხევი, გიჟეშურა, გადარეულა და სხვა. აღნიშნულ მდინარეთა კალთებზე, რომელთა დახრილობა ხშირ შემთხვევაში 30% აღემატება, თავსხმა წვიმების დროს წარმოიქმნება მძლავრი ქვაწყლიანი და ქვატალახოვანი ნაკადები, რომლებიც დიდ ზიანს აყენებენ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს, გზებს და რიგ შემთხვევებში საცხოვრებელ სახლებს. ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს სოფ. ღების საზღვრებში და მიმდებარე ტერიტორიაზე ღვარცოფული ხეხვები, რომლებშიც მოვარდნილი ღვარცოფები საშიშროებას უქმნის საცხოვრებელ სახლებს; სოფელ გლოლასთან ჩამომავალი მდ. დღვიორას ხევი, რომლის კალთებიც ძლიერ დახრილია, ასევე მდ. ჭანჭახის ხეობა ღვარცოფების ჩავლის რისკის მაღალი ალბათობით გამოირჩევიან, რაც საშიშროებას უქმნის სოფ. გლოლის მოსახლეობას და შოვის საკურორტო კომპლექსს. ღვარცოფების მაღალი რისკის ქვეშ იმყოფება სოფელი ჭიორის მოსახლეობა, რომელიც არცთუ იშვიათად განიცდის ზარალს მდ. კანაღეთის ხევის ძირზე გამოსული ღვარცოფების მოქმედებით. ამ შემთხვევაში საშიშროების რისკი კიდევ უფრო იზრდება იმ თვალსაზრისით, რომ მდ. კანაღეთის ხევის ხეობის შევიწროებულ ყელში იქმნება ალბათობა ქვატალახიანი მასის ღვარცოფით ხეობის ამ მონაკვეთის ჩაკეტვისა და შესაბამისად დროებითი წყალსატევის გაჩენისა. ამ უკანასკნელის გარღვევას კი, შესაძლოა მოყვეს მდინარის კალაპოტისპირა ტერიტორიების წალეკვა.

მეწყრული პროცესები

მუნიციპალიტეტის საზღვრებში 2020-2050 წლებში ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამის 200 მმ-ით და უფრო მეტით გადაჭარბების შემთხვევაში, ასევე ნალექების წლიური ჯამის გაზრდის შედეგად მდ. რიონის და მისი შენაკადების (ჯოჯორა, ღარულა, საკაურა, სარტოულისწყალი და სხვა) აუზებში – რაჭის, კედელას, ბოდურაშის, დიდველის და სხვა ქედების კალთებზე, ეროზიულ-დენუდაციური პროცესების მიმართ წინააღმდეგობის გაწევის ნაკლები უნარის მქონე ქანების გავრცელების ადგილებში, ტყეების ინტენსიური გაჩეხვით, ან ძლიერი მიწისძვრებით, სხვადასხვა ფორმისა და სიდიდის მცოცავი, მცოცავ-პლასტიკური და ბლოკური მეწყრების მოსალოდნელი გააქტიურება, მეწყრების ახალი კერების შესაძლო წარმოქმნა და აღნიშნულის შედეგად, მოსახლეობის საკარმიდამო ნაკვეთების, საყოფაცხოვრებო ობიექტების (გზები, ხიდები და სხვა) მაღალი ხარისხით დაზიანება.

ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ათეულობით მოქმედი მეწყრული სხეულია დაფიქსირებული, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს: სოფ. უწერასთან – მდ. რიონის მარჯვენა ფერდობზე (სიგრძე – 60მ, სიგანე 50მ). აღნიშნული მეწყერი უშუალოდ უქმნის საშიშროებას სოფლის საცხოვრებელ სახლებს; საკმაოდ მძლავრი მეწყერი სოფ. გომის მიდამოებში (სიგრძე – 800მ, სიგანე – 90მ), აღნიშნული მეწყერი გამუდმებით აზიანებს სასოფლო გზას და წყალსადენ მილს; ასევე საყურადღებოა სოფ. შრომისუბანის ტერიტორიაზე (რაჭის ქედის ჩრდილო კალთა) 2 კმ სიგრძის და 900 მ სიგანის მეწყერი, რომელიც საშიშროებას უქმნის მოსახლეობის საკარმიდამო ნაკვეთებს და აზიანებს სასოფლო გზას; მძლავრი მეწყერი (სიგრძე – 350 მ, სიგანე – 1,000 მ) მოძრაობაში იმყოფება სოფ. ფარახეთის ტერიტორიაზე (რაჭის ქედის ჩრდილო კალთა). მეწყრის რისკის ქვეშ იმყოფება აღნიშნული სოფლის ერთ-ერთი უბანი; მეწყრები ასევე საშიშროებას უქმნიან სოფ. სოფ. კომადელის, საკაოს, ზემო ბარის, შარდომეთის, სევის, პიპილეთის, სომიწოს და სხვათა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს, საცხოვრებელ სახლებს და სოფლის გზებს. განსაკუთრებით მძლავრი მეწყერია განვითარებული რაჭის ქედის ჩრდილო ფერდობზე სოფ. სომიწოს ტერიტორიაზე.

წყალდიდობები და წყალმოვარდნები

მომავლის კლიმატური სცენარებით ერთ დღე-ღამეში მოსული ნალექების მაქსიმალური რაოდენობის შემთხვევათა სიხშირის საგრძნობი გაზრდა, თავსხმა წვიმების და თოვლის ინტენსიური დნობის შედეგად მდ. რიონის და მისი შენაკადების ბარულა, ხეორი, ჯოჯორა, ღარულა, ჭანჭახი და სხვა ხეობებში ძლიერი წყალდიდობების ჩავლა, ღვარცოფებით მდინარეთა კალაპოტების ეპიზოდური გადაკეცვის, დროებითი წყალსატევების შექმნის და მათი ჯგებიერების გარღვევის შედეგად წარმოქმნილი ძლიერი (არცთუ იშვიათად კატასტროფული) წყალმოვარდნების წარმოქმნა, კალაპოტისპირა ტერიტორიებზე განლაგებული მოსახლეობის კარ-მიდამოების, სხვადასხვა საინჟინრო ნაგებობების დატბორვა, დაზიანება, ან სრული განადგურება, გვერდითი, სიღრმითი და სიბრტყობრივი ეროზიის გააქტიურება, ნიადაგსაფარის ეროზიის გაძლიერება და სხვა.

ონის მუნიციპალიტეტის მდინარეები – რიონი და მისი შენაკადები, დაკვირვების პერიოდში გამოირჩეოდნენ წყალდიდობებით და მძლავრი წყარმოვარდნებით. კლიმატის მომავალი სცენარებით, როგორც ზემოთ აღინიშნა, 2020-2050 წლებში მოსალოდნელია ნალექების წლიური ჯამების, ერთ დღე-ღამეში მოსული ნალექების, 10, 20, 50 და ნაწილობრივ 90 მმ ნალექიან დღეთა რიცხვის გაზრდა დაკვირვების პერიოდთან შედარებით. ასეთ მეტეოროლოგიურ პირობებში, ცხადია წყალდიდობებისა და წყალმოვარდნების ჩავლის სიხშირე და სიძლიერე კიდევ უფრო გაიზრდება, რაც, შესაბამისად გაზრდის ადგილობრივი მოსახლეობისადმი მიყენებულ ზარალს. მომავალში სავარაუდოდ მოიმატებს ანთროპოგენური ფაქტორის ზეწოლა მუნიციპალიტეტის ეკოსისტემებზე, უპირველეს ყოვლისა ტყის საფარზე. როგორც ცნობილია, ტყის საფარს დიდი მნიშვნელობა აქვს ზედაპირული წყლების დრენაჟის რეგულაციის თვალსაზრისით. მომავალში ტყეების გაჩეხვა ატმოსფერული ნალექების საგრძნობი მატების პირობებში, კიდევ უფრო გააძლიერებს ზემოდ აღნიშნული სტიქიური პროცესების ინტენსივობას და შესაბამისად მათი საშიშროების რისკს. უნდა ითქვას, რომ ყველაზე მეტად ღვარცოფების, მეწყერებისა და წყალდიდობების გაძლიერებული საშიშროების რისკის ქვეშ აღმოჩნდებიან ტერიტორიები, რომლებიც დაკვირვების პერიოდში (1956-2005 წწ) და უფრო ადრე განიცდიდნენ აღნიშნული სტიქიური პროცესების დამანგრეველ ზემოქმედებას.

ონის მუნიციპალიტეტში არსებული ბუნებრივი საფრთხეების შესახებ ინფორმაცია მოცემულია რუკაზე (იხ. რუკა 45.), რომელიც აერთიანებს ზემოთჩამოთვლილი საფრთხეებისა და რისკების სივრცულ ანალიზს.

რელიეფის თვალსაზრისით, მუნიციპალიტეტში ნაკლებად გვხვდება ღია, გაშლილი სივრცეები და ამ მხრივ მდინარე რიონის ხეობა (თუ არ ჩავთვლით ალპურ ზონას) წარმოადგენს გამონაკლისს, თუმცა მდინარის აუზისთვის დამახასიათებელი ისეთი სტიქიები და გეოდინამური პროცესები, როგორებიცაა წყალდიდობა, ეროზია, მდინარის ნაპირის შლა, მეწყერი თუ ღვარცოფი, სწორედ ამ გეოგრაფიულ ერთეულში გვხვდება კონცენტრირებული სახით, დასახლებული ტერიტორიებისა და სასოფლო-სამეურნეო და სამრეწველო არეალების სიახლოვეს. ამ მხრივ გამოიყოფა სამი ძირითადი არეალი, რომლებიც განსაკუთრებულად საფრთხის შემცველია იქ ბუნებრივი სტიქიების თვალსაზრისით.

პირველი არეალი მოიცავს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მდინარე რიონის ქვედა წელს, სოფლების სორი, შარდომეთი, ახალი ჩორდი და მათ მიმდებარედ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს. ძირითად საფრთხეებს ამ არეალში წარმოადგენს წყალდიდობა, მეწყერი და ღვარცოფი.

მეორე არეალი მოიცავს მდინარე რიონის შუა წელს, ასევე მდინარეები ჯეჯორასა და საკაურას შესართავს და მდინარე ღარულას ქვემო წელს და აერთიანებს ქალაქ ონსა და მის მიმდებარედ მდინარის ნაპირებზე არსებულ დასახლებებს (სომიწო, ლაჩთა, შეუბანი, ლაგვანთა) და გრძელდება ჩრდილოეთით (ნაკიეთი, ჯინჭვისი, გომი) უწერას მიმართულებით. ძირითად საფრთხეებს ამ არეალშიც წარმოადგენს წყალდიდობა, მეწყერი და ღვარცოფი.

მესამე არეალი აერთიანებს მდინარე რიონის ხეობის წედა წელსა (ღები და ჭიორა) და მდინარე ჭანჭახის ქვედა წელს, შესართვიდან სოფელ გლოლას ჩათვლით და ახლომდებარე ფერდობებს. ამ ტერიტორიაზეც აღსანიშნავია წყალმოვარდნები, მეწყერი და ღვარცოფი.

ბუნებრივი გეოლოგიური საფრთხეების კონკრეტული კონტროლისძიებების და არელების შემუშავება წარმოადგენს ცალკე კვლევების საგანს, რომელიც უნდა ჩატარდეს ყოველი კონკრეტული ადგილის, საფრთხის ტიპის და სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით. სივრცითი მოწყობის გეგმის დონეზე შესაძლებელია მხოლოდ წინასწარი არელების მონიშვნა და ზოგადად იმ მეთოდების ჩამოთვლა რომელიც გამოყენებული იქნება ამგვარ საფრთხეებზე რეაგირებისას.

ეს მეთოდებია: ბიოლოგიური (გატყიანება, გამწვანება), კომპლექსური ბიო-საინჟინრო [გატყიანება/გამწვანება და საინჟინრო გადაწყვეტები (გაბიონები, დეზები, მცირე დამბები და სხვ)], და საინჟინრო (გაბიონები, დეზები, შემაკავებელი ჯებირები, სელგამტარები და მრავალი სხვა).

დამატებით იხილეთ იხილეთ გრაფიკული ნაწილი **რუკა 45** შეზღუდვები და გეოსაფრთხეები.

6.13 სივრცითი განვითარების სამოქმედო გეგმა

ონის მუნიციპალიტეტის ძირითადი ტერიტორია ტყით და ალპური საძოვრებით დაფარულ კავკასიონის მთაგრებილის ულამაზეს ნაწილს წარმოადგენს. მის ვიწრო ხეობების ფერდებზე გაფანტულია დასახლებული პუნქტები, ქალაქი ონი და 65 სოფელი. ონის მთის სოფლებს ზაფხულის, ტრადიციული სახლობის ადგილები აქვთ - ალპურ საძოვრებზე და სათიბებზე, კავკასიონის მყინვარ ბუბას და მამისონის უღელტეხილის ძირში კი მდებარეობს კურორტი შოვი.

სივრცითი მოწყობის გეგმის დონეზე მუნიციპალიტეტის განსახლების სისტემების, არსებული და სამომავლო სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის, სიმჭიდროვის ანალიზის და დემოგრაფიული პროგნოზის საფუძველზე გამოკვეთილია მუნიციპალიტეტის ჩამოყალიბებული და განვითარებადი განსახლების ღერძები.

მუნიციპალიტეტის განსახლების ღერძები განსაზღვრავს:

- დასახლებათა სტრუქტურას და განვითარების ცენტრებისა და ღერძების იერარქიას;
- ინფრასტრუქტურისა და სივრცით-ტერიტორიული განვითარების ძირითად გეგმარებით ღერძებს;
- დასაქმებისა და საცხოვრებლის განვითარების ადგილებს და სუსტად განვითარებული სტრუქტურის მქონე ტერიტორიებს.

იხ. ილუსტრაცია 6.13.1. - განმარტებულია ილუსტრაციაზე მოცემული ნუმერაციის მიხედვით.

1. **ონი** ქალაქის სტატუსით საქართველოს ფეოდალური ხანიდან არსებობს და ჩრდილოეთ კავკასიასთან დამაკავშირებელ გზაზე ის მნიშვნელოვან საკვანძო ადგილს წარმოადგენდა. ქალაქის ოფიციალური სტატუსის გარდა, მას ჩამოყალიბებული ურბანული განაშენიანება, ქუჩათა ქსელი და გამოკვეთილი ცენტრი აქვს. ის მუნიციპალიტეტის მთლიან მოსახლეობას კულტურული, სოციალური და ადმინისტრაციული ფუნქციებით ემსახურება.

ქალაქი ონი მდინარე რიონის ხეობის მარცხენა ნაპირზე, გაშლილ ვაკეზეა განვითარებული და მუნიციპალიტეტის საერთო მოსახლეობის მჭიდრო განსახლებითა და მაღალი კონცენტრაციით გამოირჩევა. ქალაქ ონის გრძივ განაშენიანებას იმეორებს სოფელი **ღარი**. ქალაქის უშუალო გავლენის არეალში, ასევე ექცევა მის პარალელურად, მდინარე რიონის მეორე ნაპირზე, არსებული სოფლები: **ლაჩთა**, **შეუბანი** და სხვები. ონის სამხრეთ-აღმოსავლეთით არსებულ შემადგენელ პლატოზე მდებარეობს ქალაქის საკუთარი სააგარაკო დასახლება **წმენდაური**, რომელიც წარსულში სპორტულ - გამაჯანსაღებელი ფუნქციით ემსახურებოდა მხარეს. ონიდან სულ რამდენიმე კილომეტრში, ჯეჯორას ხეობაში არსებობდა ბალნეოლოგიური სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ობიექტი - აბანო.

ქალაქი ონი მუნიციპალიტეტის სავაჭრო, სატრანსპორტო და ლოჯისტიკურ ჰაბს წარმოადგენს და ამ მიმართულებით მისი როლი მეტად განსავითარებელია. სამწუხაროდ ქალაქ ონს არ გააჩნია სტრატეგიული განვითარების ქალათმშენებლობითი დოკუმენტი. ასევე, არ არის შეფასებული უშუალოდ ქალაქისა და მასთან დაკავშირებული მიმდებარე დასახლებებისა და ტერიტორიების გამოწვევები და შესაძლებლობები.

2. მუნიციპალიტეტის მთავარ (გამჭოლ) განსახლების ღერძს მდინარე რიონის გასწვრივ არსებულ შიდასახელმწიფოებრივი საავტომობილო გზაზე აკონძული დასახლებების რიგი წარმოადგენს. ამბროლაურის მუნიციპალიტეტის მსგავსად, რიონის ხეობა და ამ ხეობაში გამავალი ქუთაისი - ალპანა - მამისონის (შ16) შიდასახელმწიფოებრივი გზა ონის მუნიციპალიტეტის ერთადერთ დღეს არსებულ კავშირს წარმოადგენს დანარჩენს საქართველოსთან და ვინაიდან საავტომობილო გადაადგილება ადამიანებისა და ტვირთების ერთადერთი ძირითადი სატრანსპორტო საშუალებაა, რაჭის რეგიონში,

სხვა ტერიტორიებისგან განსხვავებით ცენტრალური გზის გასწვრივ არსებული დასახლებები ყოველთვის ისარგებლებს უპირატესობით, როგორიცაა: ტრანზიტული დერეფნის ეკონომიკური ეფექტი, ვაჭრობა, მოსახერხებელი საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, ერთი დღით ჩამომსვლელი სტუმრები და სხვა. ცენტრალურ გზის გასწვრივ არსებული ტერიტორიები მეტად მოსახერხებელია სოფლის მეურნეობის მსხვილი და საშუალო მეურნეობის განვითარებისთვის. სოფლის მეურნეობის ნედლეულის გადამამუშავების, შეფუთვის და შენახვისთვის საჭირო შენობა ნაგებობების განსათავსებლად.

ონის რიონის ხეობის ქვედა წელის სოფლებია: სორი, შარდომეთი, ზუდალი, ნიგვზნარი, კომანდელი, ნაკიეთი, ჯინჭვისი, ნიგაზები და სხვა. ამ ღერძის მნიშვნელოვანი სუბიექტია კურორტი უწერა. უწერა ერთდროულად კურორტიცაა და სოფელიც, რომელიც მინერალური წყლების წყაროების სიმრავლითა და ხარისხით გამორჩეული ადგილია და ყოველთვის ინტერესს იწვევს, როგორც ადგილობრივ მოსახლეობაში, ასევე ჩრდილოეთი-სამხრეთის მიმართულებით მიმავალ მგზავრებში.

ერთ-ერთი ვერსიის თანახმად უწერაში დასახლების დაარსება თამარ მეფის სახელს უკავშირდება. „მინერალური წყლებით მდიდარ ადგილას, მეფეს ტაძრის აგება უბრძანებია და მის ეზოში ცაცხვის ხეები დაურგავს“ (ი. ჯავახიშვილი). საბჭოთა პერიოდში უწერაში მცირე დასახლებული სახლები აშენდა, 1970-იან წლებში კი სანატორიუმი „ჯაზისი“ 200-ზე მეტ დამსვენებელს ემსახურებოდა. დღეს ეს სანატორიუმი ნაწილობრივ უმოქმედოა.

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის ნაწილს - წარმოადგენს უწერას განაშენიანების რეგულირების გეგმის პროექტის მომზადება, სადაც დეტალურად იქნება გამოკვეთილი უწერას როლი, შესაძლებლობები და განვითარების სამომავლო პირობები.

3. ჯეჯორას განსახლების ღერძი მდინარე რიონის მარცხენა შენაკადის, მდინარე ჯეჯორას ნაპირებზე და ხეობის ფერდებზე განვითარებული სოფლებისგან შედგება. ესენია: პიპილეთი, სორგითი, ჟაშქვა, ონჭევი, ღუნდა, ქვერდულა, ირი და სხვა. ჯეჯორას ხეობაში გამავალი გზა გუფთა - ონი (მეორე) შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის გზაა და (ქალაქ ცხინვალის გავლით) რაჭის რეგიონის და დედაქალაქთან დამაკავშირებელ უმოკლეს ვარიანტს წარმოადგენს. ოკუპაციის პირობებში ეს კავშირი დროებით გაწყვეტილია, მიუხედავად ამისა, ჯეჯორას ხეობის ცხმორის თემი ერთადერთია, სადაც ბოლო წლებში დემოგრაფიული ზრდა შეინიშნება. წარსულში ჯეჯორას ხეობის სოფელ ირის მიმდებარედ აქტიურად მუშაობდა სამთომომპოვებელი ინდუსტრია, რომელიც დღეს უმოქმედოა.
4. რაჭის რეგიონის განსხვავებული კუთხეა მისი „მთის სოფლები“: **ღები, ჭიორა** და გლოლა. ეს სოფლები განსხვავებულ ბუნებრივ და კულტურულ გარემოში ჩამოყალიბდა და განვითარდა. მკაცრი ზამთრის კლიმატის და მცირემიწიანობიდან გამომდინარე მთის სოფლების ისტორიული განაშენიანება მჭიდროა და კომპაქტური. ღები და ჭიორა რიონის ხეობის (სათავეებთან) ზედაწელშია შეფენილი და ისტორიული სავაჭრო სატრანსპორტო დერეფნისგან მეტად იზოლირებულად, განსხვავებული კულტურული იდენტობით ჩამოყალიბდა და დღემდე ინარჩუნებს ამ იდენტობას. ბუნებრივ კლიმატური პირობების გამო მთის სოფლების ტრადიციული არქიტექტურა განსხვავებულია.

ღები და ჭიორა ზღვის დონიდან 1300-1380 მეტრზეა განვითარებული. ეს სოფლები რიონის ზედაწელის ხეობის განსახლების ორ მძლავრ ცენტრს წარმოადგენს. ამ მხრივ აღსანიშნავია ღების თემი, რომელიც მოსახლეობის სიდიდით ონის მუნიციპალიტეტის ყველაზე დიდი სოფელი იყო და დღესაც არის. უახლოეს წარსულში ღებს მისი გავლენის ქვეშ არსებული სატელიტი დასახლებებიც კი გააჩნდა, სადაც მოსახლეობა მუდმივად სახლობდა (გონა, თევრემო და სხვა.) დღეს მხოლოდ სეზონურად (ზაფხულში) აქტიურდება. მისი მოსახლეობა ღებში, ონში ან საქართველოს ბარში გადავიდა საცხოვრებლად.

ღების და ჭიორას თემი მდიდარია სამეურნეო მიწებით - სამოვრებით, წიაღისეულით, ჰიდრო რესურსებით და ფერმერული მეურნეობის განვითარებისთვის თავსებადი ტერიტორიებით. ღებსა და განსაკუთრებით ჭიორაში კარგადაა შემონახული კულტურული მემკვიდრეობა. ისტორიულ-კულტურული ძეგლები. ამ რეგიონში ტურისტული მიმზიდველობის გარდა მნიშვნელოვანია

დაგეგმილი დაცული ტერიტორიების არსებობა. ტყეების, ალპური მინდვრებისა და მცინვარების პოტენციალის დაცვა და განვითარება. მნიშვნელოვანია სვანეთში გადასასვლელი ტურისტული ბილიკების პოტენციალის გამოყენება, რაც დამატებით ღებს და ჭიორას და მის მიმდებარე დასახლებებს საბაზო ფუნქციით დატვირთავს.

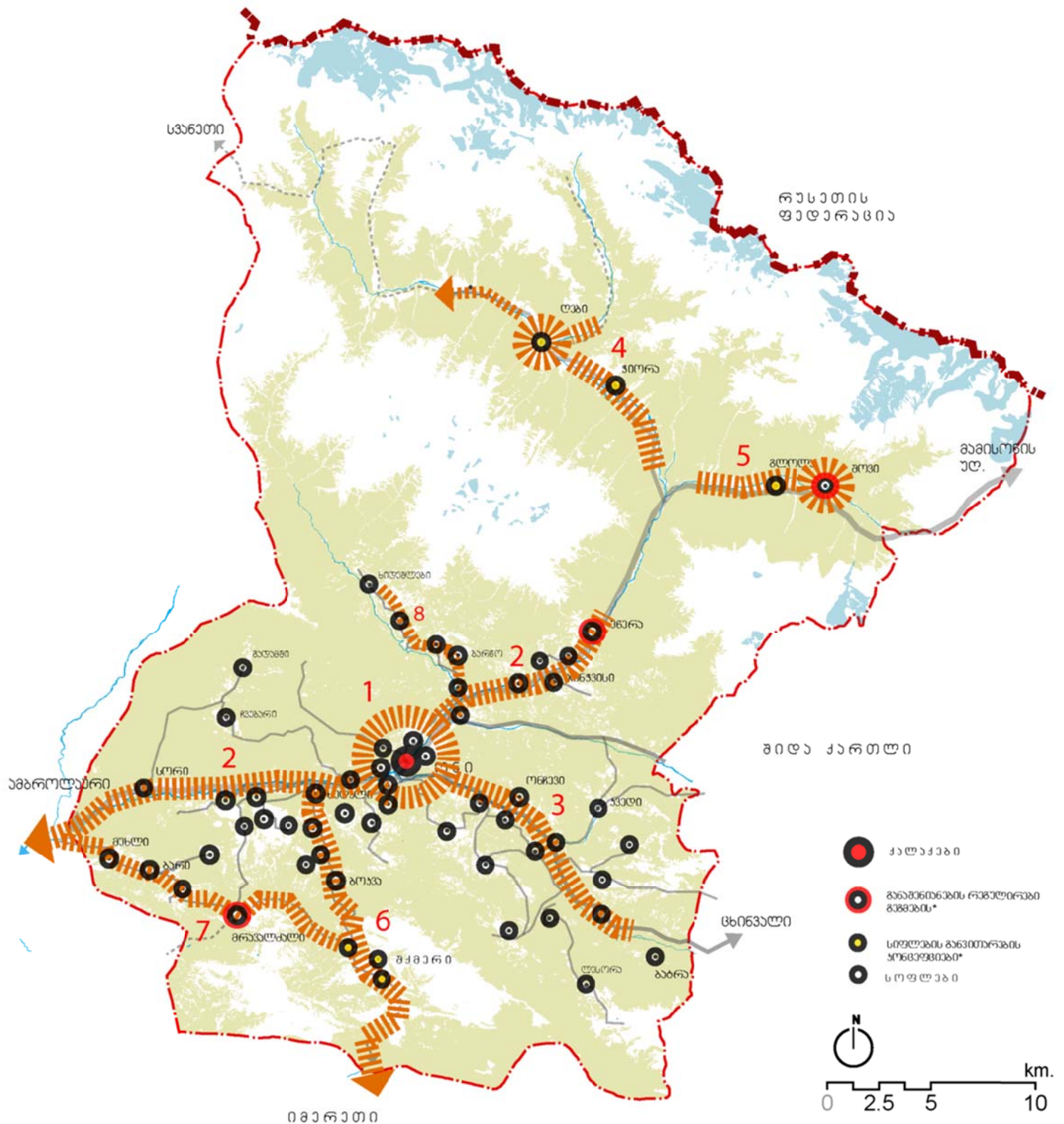
ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი გეგმის ფარგლებში შემუშავდება ღების და ჭიორას სოფლების განვითარების კონცეფციები.

5. მდინარე ჭანჭახი კავკასიონის მთავარი ქედის მცინვარ ჭანჭახიდან იღებს სათავეს (ზ.დ. 3 025მ.) და 21.6 კილომეტრში მდინარე რიონს უერთდება.

ჭანჭახის ხეობაში მდებარეობს რაჭის მთის უძველესი სოფელი გლოლა. გლოლას ისტორიული განაშენიანება ჭანჭახის მარჯვენა შენაკადის, მთის პატარა მდინარე ბოყოსწყალის ფერდებზეა ჩამოყალიბებული, თუმცა საბჭოთა პერიოდში სეფლის ახალი ნაწილი ჭანჭახის მარცხენა ნაპირზე გაშენდა. 1910-იან წლებში გლოლას მიმდებარე ტერიტორიები ექმიმმა (კურორტოლოგი) შამშე ლეჟავამ მოინახულა და მისი სილამაზით მოიხიბლა. იქ, სადაც უწინ გლოლას მოსახლეობა საძოვრებად იყენებდა, მომდევნო ათწლეულებში (1920-30 წწ.) საქართველოს რესპუბლიკური მნიშვნელობის კურორტი განვითარდა. კურორტი შოვი ჭანჭახისა და ბუბას მდინარეების შესართავთან, წიწვოვანი ტყით შემოფარგლულ ულამაზეს ხეობაშია განთავსებული. შოვი ზღვის დონიდან 1520 მეტრზეა და განსაკუთრებული კლიმატური პირობებით ხასიათდება. კლიმატურ სამკურნალო-გამაჯანსაღებელ ეფექტთან ერთად ბალნეოლოგიური რესურსი გააჩნია. კურორტზე 12-ზე მეტი მინერალური წყლის წყაროა.

დღეს შოვში არსებული სანატორიუმების უმეტესი ნაწილი, მათი ფიზიკური მდგომარეობის გამო უმოქმედოა, ან საკმარისი ხარისხითა და დატვირთვით ვერ ემსახურება დამსვენებლებს. მიუხედავად

ამისა, შოვს უამრავი დამსვენებელი სტუმრობს და შესაბამისად ინვესტირების ინტერესიც დიდია. შოვში წარმოქმნილი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას ნაწილობრივ ახერხებს გლოლაში გაჩენილი მცირე საოჯახო სასტუმროები, რომლებიც შოვის განვითარებასთან ერთდ მომავალშიც იარსებებს, რადგან განსხვავებულ მომსახურებას, ფართო მასშტაბის და მეტი ღირებულების მომსახურებას შესთავაზებენ დამსვენებლებს. შოვის განვითარება ეკონომიკურად გააძლიერებს გლოლას. გაჩნდება ახალი სამუშაო ადგილები, გაიზრდება მოთხოვნა ადგილობრივი წარმოების საკვებისა და სხვა მომსახურებაზე და პროდუქტზე. შოვი, ისევე როგორც ღები, რომლებიც ონის განსახლების ღერძების ბოლო, უკიდურეს ცენტრებს წარმოადგენს და მნიშვნელოვან მიზიდულობას ქმნიან, ააქტიურებენ მათთან მიმავალი გზების გასწვრივ განლაგებულ (მთლიანად რაჭის რეგიონის) ქალაქებსა და სოფლებს.

ილუსტრაცია 6.13.1 ონის განსახლების ღერძები

6. სოფელი **შქმერი** მდებარეობს ზღვის დონიდან 1669-1695 მეტრზე, ონის და საჩხერის მუნიციპალიტეტების საზღვრებთან. შქმერი შედგება სამი უბნისგან: უშოლთა, შუა შქმერი და ხარისთვალი. ჯამში შქმერში 275-მდე საცხოვრებელი ერთეულია, თუმცა დღეს მოსახლეობა საკმაოდ

შემცირებულია. ზამთარში უშოლთაში 3 ოჯახი რჩება, ხარისთვალაში 4, შუაშემერში კი არცერთი. შემერი ონიდან 20.5 კილომეტრითაა დაცილებული და ზამთრის დიდთოვლობის პერიოდში გადაადგილება წყდება.

ონისა და საჩხერეს დამაკავშირებელი გზის არსებობის შემთხვევაში რადიკალურად შეიცვლება მდგომარეობა ონის ამ მხარეში. (იხ. თავი 4 სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა). ახალი, გამჭოლი შიდასახელმწიფოებრივი გზის არსებობა გააქტიურებს და მოსახერხებელს გახდის გადაადგილებას შემერისა და მის მიმდებარე სოფლებისთვის. გაამარტივებს კავშირს საქართველოს დანარჩენ ნაწილთან, ხოლო ზამთრის პერიოდში გზა მუდმივად თოვლისგან გაწმენდილი იქნება. საჩხერე - (შემერი) - ონის დამაკავშირებელ შიდასახელმწიფოებრივი გზის არსებობის შემთხვევაში, გაჩნდება ინტერესი დღეს განუვითარებელი ტერიტორიების მიმართ, რომლებიც თავსებადია სოფლის მეურნეობის მსხვილი და საშუალო ზომის მეურნეობისთვის.

შემერი - ონის დამაკავშირებელ გზაზე არსებული სოფლებია: ზუდალი, ქვაშხეთი, ხეითი, ბოყვა და სხვა. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი გეგმის ფარგლებში შემუშავდება შემერის სოფლის განვითარების კონცეფცია.

7. მრავალძალი რაჭის ისტორიული სოფელია. აქ XI საუკუნეში ნაგები უნიკალური ტაძარია, რომელსაც წლის ნებისმიერ დროს უამრავი მლოცველი სტუმრობს, რაჭის და იმერეთის რეგიონიდან. სოფლის მოსახლეობისგან დაცლილია. 2016 წლის მონაცემით 45 ადამიანია რეგისტრირებული, აქედან ზამთარში მხოლოდ რამდენიმე ოჯახი რჩება.

სოფლის თემი მდიდარია სამოვრებით, დიდი პოტენციალი გააჩნია ფერმერულ მეურნეობას, მეფუტკრეობას და ტურიზმს.

საჩხერე - ონის დამაკავშირებელი შიდასახელმწიფოებრივი გზის არსებობის შემთხვევაში, დასაგეგმია უმოკლესი კავშირი მრავალძალსა და შემერს შორის. ეს კავშირი მრავალძალს გამჭოლ საავტომობილო სატრანზიტო სოფლად აქცევს, ჩიხურის ნაცვლად. ასეთი კავშირი უმოკლესი იქნება როგორც ონის დასავლეთ სოფლებისთვის: მუხლი, ზემოზარი, ქვემოზარი და სხვა, ასევე ამბროლაურის აღმოსავლეთ ნაწილისთვის.

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის ნაწილს - წარმოადგენს მრავალძალის განაშენიანების რეგულირების გეგმის პროექტის მომზადება, სადაც დეტალურად იქნება გამოკვეთილი სოფლის როლი, შესაძლებლობები და განვითარების სამომავლო პირობები.

8. ხიდებლები - დაგვანთა: სუსტად განვითარებული ღერძია.

	მუნიციპალიტეტი	მიწათსარგებლობის გეგმა:	განაშენიანების რეგულირების გეგმა:	განვითარების კონცეფცია:
1	სივრცითი მოწყობის გეგმა (სრულდება);	ქალაქი ონი (არ გააჩნია);	სოფელი მრავალძალი (სრულდება);	სოფელი ღები (სრულდება);
2			კურორტი შოვი (სრულდება);	სოფელი ჭიორა (სრულდება);
3			კურორტი/სოფელი უწერა (სრულდება);	სოფელი გოოლა (სრულდება);
4				სოფელი შემერი (სრულდება);

ცხრილი 6.13.1 ონის ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია

#	ამოცანა	#	მიზნი	რიგითობა (პრიორიტეტულობა)	ეტაპი
1	საარსებო და საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესება;	1.1	სოფელ უწერას განაშენიანების რეგულირების გეგმა;	მაღალი	I - ეტაპი
		1.2	სოფელ მრავალძალის განაშენიანების რეგულირების გეგმა;	მაღალი	I - ეტაპი
		1.3	კურორტ შოვის განაშენიანების რეგულირების გეგმა და სოფელ გლოლას განვითარების კონცეფცია;	მაღალი	I - ეტაპი
		1.4	სოფელ შქმერის განვითარების კონცეფცია;	მაღალი	I - ეტაპი
		1.5	სოფლების ღობის და ჭიორას განვითარების კონცეფციები;	მაღალი	I - ეტაპი
		1.6	ქ. ონის მიწათსარგებლობის გეგმა;	მაღალი	II - ეტაპი
2	მოსახლეობის შენარჩუნება და ზრდის ხელშეწყობა;	2.1	საჩხერე - ონის დამაკავშირებელი საავტომობილო გზის მშენებლობა;	მაღალი	I - ეტაპი
		2.2	შქმერი - მრავალძალის საავტომობილო გზის პროექტირება/მშენებლობა;	მაღალი	I - ეტაპი
		2.3	საქალაქთაშორისო და შიდა მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაუმჯობესება. (პირველ ეტაპზე ზაფხული სეზონზე);	მაღალი	I - ეტაპი
		2.4	მრავალძალი - ფარახეთი - ონის დამაკავშირებელი საავტომობილო გზის გაუმჯობესება;	საშუალო	III - ეტაპი
3	ადგილობრივი ეკონომიკისა და დასაქმების	3.1	კურორტ შოვის განაშენიანების გეგმის მიხედვით გაწერილი	მაღალი	II - ეტაპი

	ხელშეწყობა;		პირველადი ამოცანების განხორციელება;		
		3.2	უწერას რეგულირების გეგმის ეტაპების მიხედვით გაწერილი უწერას საკურორტო ინფრასტრუქტურის გამოწვევების განხორციელება;	მაღალი	II - ეტაპი
		3.3	ონის მხარეთცოდნეობის მუზ. შენობის პროექტირება მშენებლობა;	მაღალი	I - ეტაპი
		3.4	დაცული ტერიტორიები შექმნა - ვიზიტორთა ცენტრი ონში;	მაღალი	I - ეტაპი
		3.5	დაცული ტერიტორიის, ბუნების ძეგლების დაცვის და აღქმის მიზნით ბილიკების, გადასახედი ადგილების და სხვა ინფრასტრუქტურის დაგეგმვა განხორციელება;	მაღალი/საშუალო	II –III ეტაპი
		3.6	მინერალური წყლის რესურსი გამოყენება - ჩამოსხმა -სამკურნალო ეფექტი - ტურისტული მიმზიდველობა	მაღალი/საშუალო	II –III ეტაპი
		3.7	ცალკეული ობისექტების პროექტირება მშენებლობა/ხელშეწყობა სოფლების განვითარების გეგმების თანახმად;	მაღალი/საშუალო	II –III ეტაპი
4	საზოგადოებრივი და ლანდშაფტური სივრცეების დაცვა და განვითარება;	4.1	სოფლის მეურნეობის სექტორის ანალიტიკური ინსტრუმენტების - სტატისტიკის, - საზოგადოებრივი/თემატური, საბჭოების და საინფორმაციო საკონსულტაციო პროექტების განვითარება;	მაღალი	I –II ეტაპი
		4.2	სოფლის მეურნეობის კონკრეტული სექტორების ხელშეწყობის პროგრამების განხორციელება და შედეგები მონიტორინგ;	მაღალი/საშუალო	I –II ეტაპი
		4.3	მდგრადი ინდუსტრიების პოტენციალის და რისკების შეფასება - ხის მასალისა და ნაკეთობათა წარმოება;	მაღალი/საშუალო	I –II ეტაპი
		4.4			
5	კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა;	5.1	ქ. ონის კულტურული მემკვიდრეობის საყრდენი გეგმის შემუშავება;	მაღალი	II ეტაპი
		5.2	გოლლას, ჭიორას და ღების ისტორიული განაშენიანების დაცვა, რესტავრაცია-ადაპტაცია;	მაღალი	I –II ეტაპი

		5.3	ზემო რაჭის ტრადიციული ხელოსნობის, ფლოკლორის, სამზარეულოს შენარჩუნების და განვითარების სტრატეგიების შემუშავება;	მაღალი	I – III ეტაპი
		5.4	ბუნებრივი საფრთხეების შემცირება: ბიოლოგიური (გატყიანება, გამწვანება), კომპლექსური ბიო-საინჟინრო გატყიანება/გამწვანება და საინჟინრო გადაწყვეტები (გაბიონები, დეზები, მცირე დამბები და სხვ), და საინჟინრო დეზები, შემაკავებელი ჯებირები, სელოგამტარები და მრავალი სხვა).	მაღალი	I – III ეტაპი
		5.5	ტრადიციული საცხოვრებელი სახლების მუნიციპალიტეტიდან ხის მასალად გადინების შეჩერება;	მაღალი	I ეტაპი

ცხრილი 6.13.2 ეტაპები და რიგითობა

ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმას განხორციელებს სამ ეტაპად: მოკლე (1-3 წელი), საშუალო (4-10 წელი) და გრძელვადიან (11-20 წელი) ეტაპებად. ცხრის 6.13.2-ში აღწერილია მიზნები ამოცანები და მათი რიგითობა და ეტაპი;

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები
- ძლიერი კულტურულ-ისტორიული იდენტობის მქონე რეგიონი; - იაფი უძრავი ქონება; - სასოფლო-სამეურნეო მიწების არსებობა;	- მოსახლობის მიგრაცია და დაბერება; - ინფრასტრუქტურაში მაღალი კაპიტალური დანახარჯების საჭიროება;
შესაძლებლობები	საფრთხეები
- ტურიზმის ინდუსტრიის ზრდა; - ინფრასტრუქტურული პროექტი: საჩხერე - ონის დამაკავშირებელი გზა;	- არამიზნობრივი ხარჯი; - ბუნებრივი გარემოს დაზარალება; - ბუნებრივი საფრთხეები.

SWOT სივრცითი განვითარების სამოქმედო გეგმა

დამატებით იხილეთ გრაფიკული ნაწილის თავი 9 - ის რუკები:

- რუკა 46 - სივრცითი მოწყობის გეგმა;
- რუკა 47 - სინთეზური რუკა;
- რუკა 48 - სინთეზური რუკა (ამბროლაური - ონი);

6.14 განხორციელების გზამკვლევი

მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილებები

ონის მუნიციპალიტეტი საკუთარ ადმინისტრაციულ საზღვრებში ახორციელებს შემდეგ უფლებამოსილებებს:

მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის დაგეგმვა და განკარგვა - მუნიციპალიტეტის 2017 წლის საბიუჯეტო შემოსულობების ჯამური მაჩვენებელი შეადგენდა 8 622 001 ლარს საიდანაც 5 173 800 ლარი სახელმწიფო ბიუჯეტის ტრანსფერებს წარმოადგენდა ხოლო 3 448 300 ლარი საკუთარი შემოსავალს. 2018 წლის ბიუჯეტის პრიორიტეტული მიმართულებებია:

- ინფრასტრუქტურის მშენებლობა, რეაბილიტაცია და ექსპლოატაცია;
- განათლება;
- კულტურა, რელიგია, ახალგაზრდული და სპორტული ღონისძიებები;
- მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა;
- მმართველობა და თავდაცვა.

მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული ქონების მართვა და განკარგვა - ონის მუნიციპალიტეტის ქონებას წარმოადგენს მის საკუთრებაში არსებული ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე. ზოგადად მუნიციპალიტეტის ქონებას განეკუთვნება:

- მუნიციპალიტეტისთვის კანონით მიკუთვნებული ქონება;
- სახელმწიფოს მიერ მუნიციპალიტეტისთვის საკუთრებაში გადაცემული ქონება;
- მუნიციპალიტეტის მიერ შექმნილი, შეძენილი ან რეგისტრირებული ქონება.

მუნიციპალიტეტის ქონება იყოფა ორ კატეგორიად – ძირითად (განუსხვისებელ) ქონებად და დამატებით ქონებად.

ძირითადი (განუსხვისებელი) ქონება არის მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილების განხორციელების საფუძველი. ძირითადი ქონების გამოყენება შეიძლება მხოლოდ მუნიციპალიტეტის საჯარო ფუნქციების შესასრულებლად და უფლებამოსილების განსახორციელებლად. ძირითადად იგულისხმება ქონება რომელიც გამოყენებულია მუნიციპალური სერვისების მისაწოდებლად.

დამატებითი ქონება არის ქონება, რომელიც არ არის ძირითადი (განუსხვისებელი) ქონების ნაწილი და რომელიც მუნიციპალიტეტმა შეიძლება გამოიყენოს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, მაგ. გაასხვისოს სხვადასხვა ფორმით, პირობებით ან უპირობოთ, მიიღოს შემოსავალი ან მოახდინოს ეკონომიკური თუ სხვა სახის აქტივობების კატალიზაცია.

ონის მუნიციპალიტეტისთვის კანონით მიკუთვნებულია მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული შემდეგი ქონება:

- ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები და მათი ნაწილები, ქუჩები, მიწისქვეშა და მიწისზედა გადასასვლელები, ტროტუარები, შუქნიშნები, გარე განათების კონსტრუქციები, მოედნები, სკვერები, ბულვარები, შადრევნები, პარკები, მწვანე ნარგავები და ნაპირსამაგრი ნაგებობები;
- არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა (გარდა კერძო და სახელმწიფო ქონებისა)

- მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებულ ობიექტებზე, დამაგრებული მიწა;
- ადგილობრივი მნიშვნელობის ტყისა და წყლის რესურსები;
- სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა (გარდა კერძო და სახელმწიფო საკუთრებისა, სამოვრებისა, მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული დაურეგისტრირებელი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწისა, პირუტყვის გადასარევი ტრასებისა, 500 მეტრი სიგრძის სასაზღვრო ზოლში არსებული სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწისა, სახელმწიფო ნაკრძალების, ბუნების ძეგლების, ეროვნული პარკებისა და აღკვეთილების მიწებისა, სახელმწიფო მნიშვნელობის ისტორიის, კულტურის, ბუნებისა და საკულტო-რელიგიური ძეგლებისათვის განკუთვნილი მიწებისა, სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწისა, საქართველოს სახელმწიფო და ავტონომიური რესპუბლიკის ბიუჯეტების საბიუჯეტო დაფინანსებაზე მყოფი დაწესებულებებისა და საჯარო სამართლის იურიდიული პირებისათვის უზუფრუქტის ფორმით, სარგებლობის უფლებით გადაცემული მიწებისა, სახელმწიფო წყლის ფონდის მიწისა.

ადგილობრივი მნიშვნელობის ბუნებრივი რესურსების, მათ შორის, წყლისა და ტყის რესურსების და მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული მიწის რესურსების, მართვა - აღნიშნულ კომპეტენციას მუნიციპალიტეტი მოცემულ მომენტში ვერ ახორციელებს, რადგან კანონით არ არის განსაზღვრული ადგილობრივი ბუნებრივი რესურსის ცნება. მუნიციპალიტეტი თითქმის არ ფლობს ბუნებრივ რესურსებს და ვერც მისი სარგებლობისთვის არსებულ სალიცენზიო მოსაკრებელს იღებს.

ადგილობრივი გადასახადებისა და მოსაკრებლების შემოღება და გაუქმება - ონის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე განსაზღვრულია ქონების გადასახადის შემოღების შესაძლებლობა. მუნიციპალიტეტს უკვე შემოღებული აქვს აღნიშნული საერთო-სახელმწიფოებრივი გადასახადი ასევე მასვე შეუძლია კანონით დადგენილი ზედა ზღვრის ფარგლებში შეამციროს გადასახადის განაკვეთი თუ ჩათვლის, რომ აღნიშნული შეღავათის დაწესება მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ეფექტს გამოიწვევდა. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე დადგენილია ორი სახის მოსაკრებელი - მოსაკრებელი მშენებლობის (გარდა განსაკუთრებული მნიშვნელობის რადიაციული ან ბირთვული ობიექტების მშენებლობისა) ნებართვისათვის, მოსაკრებელი დასახლებული ტერიტორიის დასუფთავებისათვის.

მუნიციპალიტეტის სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვა და შესაბამისი სფეროში ნორმებისა და წესების განსაზღვრა - მიმდინარეობს მუნიციპალიტეტის სივრცითი დაგეგმვის დოკუმენტების შემუშავების პროცესი, რომელიც უნდა წარადგინოს მუნიციპალიტეტის მერმა და დამტკიცდეს მუნიციპალიტეტის საკრებულოს მიერ.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიის კეთილმოწყობა და შესაბამისი საინჟინრო ინფრასტრუქტურის განვითარება - აღნიშნული ფუნქციის განხორციელებასთან პირდაპირ არის დაკავშირებული სივრცითი დაგეგმვა. მუნიციპალიტეტს ამ მიმართულებით შესაძლებლობებს გაუხსნის სივრცითი დადგეგმვის დოკუმენტები.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ქუჩების, პარკების, სკვერებისა და სხვა საჯარო ადგილების დასუფთავება აგრეთვე მუნიციპალური ნარჩენების მართვა - მუნიციპალიტეტი ახორციელებს დასუფთავების სერვისის მიწოდებას მხოლოდ ქალაქის და რამდენიმე მიმდებარე სოფლის მასშტაბით. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიის დიდი ნაწილი ამ სერვისის გარეშეა.

ტერიტორიის გამწვანება, გარე განათების უზრუნველყოფა - აღნიშნული სერვისიც მხოლოდ ქალაქის და მიმდებარე სოფლების მაცხოვრებლებისთვის არის ხელმისაწვდომი.

წყალმომარაგების (მათ შორის, ტექნიკური წყლით მომარაგების) და წყალარინების უზრუნველყოფა; ადგილობრივი მნიშვნელობის სამელიორაციო სისტემის განვითარება - აღნიშნული უფლებამოსილების განხორციელებაც პრობლემურია ქვეყნის ყველა მუნიციპალიტეტში და მათ შორის ონშიც რადგან კანონით დადგენილ ვადებში არ მომზადდა შესაბამისი საკანონმდებლო პაკეტი, რომელსაც ამ სფეროში უნდა

დაერეგულირებინა ურთიერთობები წყლის მიმწოდებელ კერძო კომპანიებს, საქართველოს ენერგეტიკისა და წალმომარაგების მარეგულირებელ კომისიას, მუნიციპალიტეტებს და გაერთიანებულ წყალმომარაგების კომპანიას შორის.

მუნიციპალიტეტის მართვაში არსებული ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებების შექმნა და მათი ფუნქციონირების და ავტორიზაციის უზრუნველყოფა - 2017 წლის 1 ოქტომბრიდან 2018 წლის 31 დეკემბრამდე თითოეულმა მუნიციპალიტეტმა კანონის შესაბამისად უზრუნველყოს ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებების ეტაპობრივი ავტორიზაცია. აღნიშნული ვალდებულების შესასრულებლად მუნიციპალიტეტმა უნდა შეაფასოს მიწოდებული სერვისის ხარისხი და იზრუნოს იმ სტანდარტების მისაღწევად, რომელიც არის ავტორიზაციის გავლის აუცილებელი წინაპირობები. სხვა შემთხვევაში არსებობს საფრთხე, რომ დაწესებულებას აკრძალოს საქმიანობა.

ადგილობრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზების მართვა და ადგილობრივი მნიშვნელობის გზებზე საგზაო მოძრაობის ორგანიზება - მუნიციპალიტეტის შიდა გზების საერთო სიგრძე შეადგენს 186 კმ-ს. რომლის მოვლა-პატრონობა, ახალი გზების მშენებლობა შეუძლებელია მუნიციპალიტეტის არსებული საბიუჯეტო სახსრების ფარგლებში. მუნიციპალიტეტმა უნდა შექმნას შიდა გზების რეაბილიტაციის პროექტები და მოიძიოს სახსრები რეგიონებში განსახორციელებელი პროექტების და მუნიციპალური განვითარების ფონდიდან. ასევე მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მუშაობის მიმართულება საგრანტო რესურსის მოზიდვის მიზნით.

ავტოსატრანსპორტო საშუალებების პარკირების ადგილებით უზრუნველყოფა და დგომის/გაჩერების წესების რეგულირება - ონის მუნიციპალიტეტში აღნიშნული საკითხი რეგულირების გარეშეა დარჩენილი.

მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ საზღვრებში რეგულარული სამგზავრო გადაყვანის ნებართვის გაცემა; მოსახლეობის მუნიციპალური ტრანსპორტით მომსახურების ორგანიზება - მუნიციპალიტეტში აღნიშნული საკითხი რეგულირების გარეშეა. კერძო პირები ყოველგვარი ნებართვის და რეგულირების გარეშე ახორციელებენ მგზავრთა გადაყვანას. დასახეწვია კანონმდებლობა ამ მიმართულებით, რომ მუნიციპალიტეტს მიეცეს უფრო მეტი მექანიზმები ამ ფუნქციის ეფექტიანად განსახორციელებლად და მოსახლეობისთვის კომფორტული სერვისის მიწოდების მიმართულებით.

გარე ვაჭრობის, გამოფენების, ბაზრებისა და ბაზრობების რეგულირება - აღნიშნული უფლებამოსილების განსახორციელებლად საჭიროა მუნიციპალიტეტის საკრებულომ დაამტკიცოს შესაბამისი კანონქვემდებარე აქტი. რომელიც ამ დრომდე არ არის დამტკიცებული.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მშენებლობის ნებართვის გაცემა, მშენებლობაზე ზედამხედველობის განხორციელება - აღნიშნული ფუნქციის ეფექტიანად და მოწესრიგებულად განსახორციელებლად მნიშვნელოვანია დამტკიცდეს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მშენებლობის ნებართვის გაცემის წესი.

გეოგრაფიული ობიექტების სახელდება - აღნიშნული ფუნქციის ეფექტიანად და მოწესრიგებულად განსახორციელებლად მნიშვნელოვანია დამტკიცდეს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების წესი.

გარე რეკლამის განთავსების რეგულირება - მუნიციპალიტეტის საკრებულოს მიღებული აქვს დადგენილება „გარე რეკლამის განთავსების ნებართვის შემოღების და გარე რეკლამის განთავსების ნებართვის გაცემის წესის დამტკიცების შესახებ“

შინაური ცხოველების ყოლის წესების დადგენა და უპატრონო ცხოველებთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა - მუნიციპალიტეტს არ გააჩნია აღნიშნული სფეროს მომწესრიგებელი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი.

სასაფლაოების მოწყობა და მოვლა-პატრონობა - მუნიციპალიტეტს არ გააჩნია აღნიშნული სფეროს მომწესრიგებელი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი.

ადგილობრივი მნიშვნელობის კულტურის ძეგლთა მოვლა-შენახვა, რეკონსტრუქცია და რეაბილიტაცია - მნიშვნელოვანია მუნიციპალიტეტმა მოახდინოს მის ტერიტორიაზე არსებული ძეგლების პასპორტიზაცია და ეტაპობრივად განახორციელოს მისი რეკონსტრუქცია და რეაბილიტაცია, პროგრამული ბიუჯეტის ინსტრუმენტის გამოყენებით.

მუნიციპალიტეტის მართვაში არსებული ბიბლიოთეკების, საკლუბო დაწესებულებების, კინოთეატრების, მუზეუმების, თეატრების, საგამოფენო დარბაზებისა და სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ობიექტების ფუნქციონირების უზრუნველყოფა და ახალი ობიექტების მშენებლობა - მუნიციპალიტეტმა უნდა შეაფასოს აღნიშნული დაწესებულებების ინფრასტრუქტურა და მოახდინოს მისი ოპტიმიზაცია.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის, ბავშვებისა და მოხუცებისათვის სათანადო ინფრასტრუქტურის განვითარება - ამ მიმართულებით მუნიციპალურ ბიუჯეტში თითქმის არ არის გათვალისწინებული კონკრეტული პროგრამები და ქვეპროგრამები.

უსახლკაროთა თავშესაფრით უზრუნველყოფა და რეგისტრაცია - მუნიციპალიტეტს არ გააჩნია აღნიშნული სფეროს მომწესრიგებელი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი.

გარდა ექსკლუზიური უფლებამოსილებებისა მუნიციპალიტეტი უფლებამოსილია საკუთარი ბიუჯეტის ფარგლებში განახორციელოს უფლებამოსილებები შემდეგი მიმართულებებით:

- დასაქმების ხელშეწყობის;
- სოფლის მეურნეობის (მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის) მხარდაჭერის;
- ტურიზმის განვითარების;
- სოციალური დახმარების მიზნით;
- სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებელ ორგანოსთან კოორდინაციით – ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით;
- აგრეთვე ადგილობრივ დონეზე ახალგაზრდული პოლიტიკის განვითარების ხელშეწყობის;
- მასობრივი სპორტის ხელშეწყობის;
- გარემოს დაცვის;
- საზოგადოებრივი განათლების;
- გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობის;
- ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის პრევენციის;
- ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების;
- ადგილობრივი მნიშვნელობის არქივის წარმოების;
- ცხოვრების ჯანსაღი წესის დამკვიდრების;
- ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს შექმნის;
- მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ინვესტიციების მოზიდვის, ინოვაციური განვითარების მხარდაჭერის და სხვა მიზნებით.

ეკონომიკური სტრატეგიული მიზნები

ეკონომიკური განვითარებისათვის სტრატეგიულ მიზნებს წარმოადგენს:

1. განსავითარებელი და საინვესტიციო არაილების გამოვლენა;

2. კლასტერების ხელშეწყობა
3. დარგების ხელშეწყობა და გაძლიერება
4. მუნიციპალიტეტის შესახებ საინფორმაციო და საიმეჯიო მასალების მომზადება და გავრცელება
5. მექანიზმების შექმნა ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის შესამუშევრებლად.

ადგილობრივი ეკონომიკის კვლევების გარეშე შეუძლებელია რეალური სიტუაციის აღქმა და შეფასება. ადგილობრივმა მუნიციპალიტეტმა უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივი ეკონომიკის შესახებ საბაზისო ინფორმაციის შეგროვება (სასურველია ეს ინფორმაცია საწყის ეტაპზე საკუთარი ძალებით შეაგროვდეს). რეკომენდირებულია ე.წ. GIS მონაცემთა ბაზების ფორმირება და სივრცითი ანალიზის საშუალებების განვითარება.

პროექტები და ამოცანები

მიზანი 1	ამოცანა	შედეგი	კომენტარი
	GIS ელექტრონული ბაზის შექმნა	მონაცემთა ბაზა, რომელშიც ასახულია მიწები	-

სტრატეგიის შესრულების ანგარიში მონიტორინგი უნდა განხორციელდეს პერიოდულად.

#	მონიტორინგის არეალი	პერიოდულობა
1	დასაქმების დონე	-
2	სასტუმროების რაოდენობა	-
3	რესტორნების რაოდენობა	-
4	საწარმოების რაოდენობა	-
5	საქონლის რაოდენობა	-

სოფლის მეურნეობის განვითარების მოკლევადიანი ნაბიჯები

ადგილობრივი მოსახლეობის/ფერმერების/მეურნეების ინფორმირება არსებული სახელმწიფო პროგრამების შესახებ, რომლითაც შეიძლება ისარგებლონ ონის მუნიციპალიტეტში. აღნიშნული პროგრამების გაცნობა, შესაბამისი საინფორმაციო ბროშურების მიწოდება და მონაწილეობისთვის საჭირო დოკუმენტაციის მომზადებაში ხელშეწყობა შესაძლებელია გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს რაიონული საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების, პროექტების მართვის სააგენტოს და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების სააგენტოს ერთობლივი კოორდინირებული მოქმედებით.

საშუალოვადიანი ნაბიჯები

ფერმერთა გადამამზადებელი პროფესიული კურსების შემუშავება და ადგილობრივ პროფესიულ სასწავლებლებში შესაბამისი ცოდნის მიღების შესაძლებლობის შექმნა სოფლის მეურნეობის ძირითად მიმართულებებში.

ადგილობრივო ნაწარმის გეოგრაფიული ნიშანდობა და მისი პოპულარიზაცია, რაც გაზრდის პროდუქტის ცნობადობას და ხელს შეუწყობს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციას.

მწარმოებელსა და მომხმარებელს შორის პირდაპირი კავშირის დამყარების უზრუნველყოფა.

გრძელვადიანი ნაბიჯები

მთიანი რეგიონებისთვის დაწესებული საგადასახადო შეღავათების შენარჩუნება. ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშეწყობა და მუნიციპალიტეტის ეკორეგიონად გამოცხადება.

სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშეწყობის სახელმწიფო პროგრამები

„ახალგაზრდა მეწარმე“ - განკუთვნილია ახალგაზრდებისთვის, რომელთაც სურთ სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელება საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში. პროგრამის მიზანია სტიმული მიეცეს სოფლად ახალგაზრდა მეწარმეების მხარდაჭერას და სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება-რეალიზაციის ჯაჭვში განხორციელდეს ინვესტიციები, რომლის შედეგად გაუმჯობესდება ახალგაზრდა მეწარმეების სოციალურ-ეკონომიკური პირობები და შეიქმნება ახალი სამუშაო ადგილები. მიზნების მისაღწევად მოხდება ახალგაზრდებზე მორგებული დაფინანსების მოდელის შექმნა, რომელიც მათ საშუალებას მისცემს წამოიწყონ სამეწარმეო საქმიანობა და მოახდინონ საკუთარი გეგმების რეალიზება.

პროგრამა ითვალისწინებს მხოლოდ “სტარტაპების” თანადაფინანსებას. დაფინანსებას მიიღებენ ახალგაზრდა ინდივიდუალური მეწარმეები და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები (რომლებიც დაფუძნებულია ახალგაზრდების მიერ). დაფინანსების მოცულობა განსაზღვრულია წარმოდგენილი პროექტის 40%-ის ოდენობით, არაუმეტეს 60,000 ლარის.

“დანერგე მომავალი” - ბაღების კომპონენტი ითვალისწინებს მრავალწლიანი კულტურების ახალი ბაღების გასაშენებლად პოტენციური ბენეფიციარებისათვის ფინანსური და ტექნიკური დახმარების გაწევას.

ბაღების კომპონენტის ფარგლებში ფინანსური დახმარება ითვალისწინებს პოტენციური ბენეფიციარებისათვის მიზნობრივი ფულადი დახმარების გამოყოფას თანადაფინანსების სახით, როგორც მრავალწლიანი კულტურების ნერგების შეძენის მიზნით, ასევე თანამედროვე წვეთოვანი სარწყავი სისტემის მოწყობის მიზნით.

ბაღების კომპონენტის ფარგლებში დაფინანსდება ერთი ბენეფიციარის მიერ მინიმუმ 1 და მაქსიმუმ 20 ჰა მრავალწლიანი კულტურის ბაღის ან სასუფრე ყურძნის ჯიშის ვენახის გაშენება.

რაჭა: ქლიავი, ტყემალი, ბალი, ხურმა, კაკალი, თხილი, ვაშლი, მსხალი, ალუბალი, ჟოლო, მაცყალი, კომში, სუფრის ყურძენი.

ნარჩენების მართვა - ხარჯები და შემოსავლები

ნარჩენების მართვის მომსახურება, რომელიც ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირებს მიეწოდებათ დაკავშირებულია გარკვეულ ხარჯებთან, ამიტომ სახელმწიფომ შეიმუშავა ე.წ. „დამზინძურებელი იხდის“ პრინციპი, რომლის თანახმად ნარჩენების წარმომქმნელი იხდის ნარჩენების შეგროვებისა და განთავსების ხარჯებს, ხოლო „ნარჩენების მოსაკრებელს“ არეგულირებს კანონმდებლობა.

მუნიციპალიტეტებში არსებული პრაქტიკის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ მოსახლეობიდან და კომპანიებიდან ამოღებული მოსაკრებელი ვერ ფარავს გაწეული მომსახურების ხარჯების - ნაწილობრივ იმიტომ, რომ მოსაკრებლის ამოღება სრულად ვერ ხორციელდება.

რეგიონალური ნაგავსაყრელის ამოქმედების შემდეგ მუნიციპალიტეტებს ნაგავსაყრელზე შეტანილ თითოეულ ტონაზე დაუწესდებათ გარკვეული ოდენობის გადასახადი, რაც რამდენჯერმე გაზრდის არსებულ ხარჯებს.

ონის მუნიციპალიტეტმა უნდა შეიმუშაოს სისტემა, რომელიც განსაზღვრავს მოსაკრებელს კერძო პირებისა და კომპანიებისთვის (ტურიზმის სექტორის ჩათვლით) და გაითვალისწინოს შემდეგი მთავარი სახელმძღვანელო პრინციპები:

- „დამზინძურებელი იხდის“ პრინციპი ვრცელდება როგორც მოსახლეობაზე, ისე კომპანიებზე;

- მოსახლეობის შემთხვევაში, მოსაკრებელი ეფუძნება ერთ სულ მოსახლეზე ნარჩენების წარმოქმნის მაჩვენებელს, რათა თავიდან იქნას აცილებული საინვესტიციო ხარჯების ცალკეულ პირზე გადაჭარბებით დაკისრება;
- მოსაკრებლისგან გათავისუფლებულია ის თემი, რომელსაც მუნიციპალური მომსახურება არ მიეწოდება;
- მოსაკრებელი არ დაეკისრება სოციალურ მინიმუმზე დაბლა მყოფ ოჯახს (კანონით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად); ამისათვის მუნიციპალიტეტი სახელმწიფოსგან მოიძიებს ფინანსურ მხარდაჭერას, ან მოსაკრებლისგან გათავისუფლებული ოჯახის ხარჯები, აისახება დანარჩენი მოსახლეობის მომსახურების მოსაკრებელში;
- უნდა დაინერგოს მეორადი მასალების სეპარირებული შეგროვება, კომპოსტირება და ნარჩენების პრევენციის ღონისძიებები, რის შედეგადაც შემცირდება ნაგავსაყრელზე საბოლოო განთავსების ხარჯები;
- მუნიციპალური მომსახურების გამოყენების ნაცვლად, კომპანიებს მოუწევთ ნარჩენების შეგროვება-გატანის თაობაზე, კონტრაქტი გააფორმონ ავტორიზირებულ კომპანიებთან. გამონაკლისი შეიძლება დაწესდეს იმ მცირე და საშუალო ზომის კომპანიებისთვის, რომლებიც სახიფათო ნარჩენებს არ წარმოქმნიან;

მუნიციპალიტეტებს შორის თანამშრომლობა

მუნიციპალიტეტს კანონით განსაზღვრულ უფლებამოსილებათა ეფექტიანი განხორციელებისა და მოსახლეობისთვის ხარისხიანი მომსახურების გაწევის მიზნით, უფლება აქვთ დააფუძნონ ერთობლივი კერძო სამართლის იურიდიული პირი ან გახდნენ მუნიციპალიტეტის/მუნიციპალიტეტების მიერ დაფუძნებული მეწარმე იურიდიული პირის პარტნიორები/აქციონერები/დამფუძნებლები და არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის წევრები. მუნიციპალიტეტები უფლებამოსილი არიან, შექმნან ერთობლივი სამსახური.

ერთობლივი პროექტების განხორციელების მიზნით მუნიციპალიტეტს უფლება აქვს, სხვა მუნიციპალიტეტთან დადოს ხელშეკრულება საბიუჯეტო სახსრების გაერთიანების შესახებ.

გადაწყვეტილებებს ინტერმუნიციპალურ თანამშრომლობაზე იღებს/იღებენ მუნიციპალიტეტის/მუნიციპალიტეტების აღმასრულებელი ორგანო/ორგანოები მუნიციპალიტეტის/მუნიციპალიტეტების საკრებულოს/საკრებულოების თანხმობით.

ონის მუნიციპალიტეტს აქვს შესაძლებლობა მოახდინოს ინტერმუნიციპალური თანამშრომლობის ინიცირება მეზობელ მუნიციპალიტეტებთან და თანამშრომლობის ამ მოდელის გამოყენებით გაზარდოს საკუთარი მცირე ბიუჯეტის ეფექტურობა, ასევე გაზარდოს მის მიერ მიწოდებული მუნიციპალური მომსახურებების ხარისხი.

ნარჩენების მართვის კოდექსი საშუალებას იძლევა მუნიციპალიტეტებმა ნარჩენების მართვის სფეროში ერთმანეთთან ითანამშრომლონ. ურთიერთთანამშრომლობა მნიშვნელოვანია ახალი გამოწვევებისა და არსებული პრობლემების უკეთ დაძლევის თვალსაზრისით. ონის მუნიციპალიტეტისთვის ყველაზე ხელსაყრელი იქნება ამბროლაურის მუნიციპალიტეტთან თანამშრომლობა, რის ფარგლებშიც შესაძლებელია რიგი საკითხების გადაწყვეტა:

- მუნიციპალიტეტებმა უნდა განიხილონ ინერტული ნარჩენების ერთობლივი ნაგავსაყრელის მშენებლობის საკითხი; მუნიციპალიტეტებს შეუძლიათ ნაგავსაყრელისთვის შეარჩიონ საერთო ტერიტორია, სადაც განთავსდება მუნიციპალიტეტებში წარმოქმნილი ინერტული ნარჩენები.

- ონის მუნიციპალიტეტის მსგავსად, დიდი რაოდენობით ხე-ტყის ნარჩენები წარმოიქმნება ამბროლაურის მუნიციპალიტეტშიც. სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობისა და მუნიციპალიტეტებს შორის თანამშრომლობით შესაძლებელია მოეწყოს ხე-ტყის ნარჩენების გადამამუშავებელი საერთო საწარმო, რაც გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური თვალსაზრისით მომგებიანი იქნება.
- ნარჩენების მართვის კოდექსი ასევე ითვალისწინებს სეპარირებული შეგროვების დანერგვას, რაზეც ონისა და ამბროლაურის მუნიციპალიტეტებმა შესაძლოა ერთობლივი ძალებით იმუშაონ და უკეთეს შედეგს მიაღწიონ. იგივეს თქმა შეიძლება ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების შეგროვება/რეციკლირებისა და საჯარო ცნობიერების ამაღლების საკითხებზე.

არსებული კურორტების და საკურორტო ადგილების მართვის მექანიზმი

საქართველოში არსებული კურორტები და საკურორტო ადგილების მართვის ერთიანი და მიღებული ორგანიზაციული-სამართლებრივი ფორმები არ არსებობს ძირითად შემთხვევაში კურორტი სახელმწიფო და მუნიციპალური სერვისების მიღების მიზნებისთვის არაფრით არ განსხვავდება სხვა დასახლებული პუნქტებისთვის და მას შესაძლებელია ჰქონდეს მხოლოდ დასახლების სტატუსი, რომელიც შეიძლება იყოს: სოფელი, დაბა ან ქალაქი. მუნიციპალიტეტის მართვის მიზნებისთვის დასახლებები ერთიანდებიან ადმინისტრაციულ ერთეულებად, ხოლო თითოეულ ადმინისტრაციულ ერთეულს ჰყავს ერთი დეპუტატი მუნიციპალიტეტის საკრებულოში და მერი ნიშნავს საკუთარ წარმომადგენელს რომელსაც შეიძლება ჰყავდეს თანაშემწეები. ონის მუნიციპალიტეტში, ადმინისტრაციულ ერთეულში მერის წარმომადგენლის ფუნქციებია:

- მერს წარუდგენს ინფორმაციას შესაბამის ტერიტორიაზე არსებული პრობლემებისა და აგრეთვე მათი შესაძლო გადაწყვეტის გზების შესახებ;
- მერის დავალებით უზრუნველყოფს სტატისტიკურ და სხვა მონაცემთა შეგროვებას;
- უზრუნველყოფს ადგილობრივი თვითმმართველობის სამართლებრივი აქტების მოსახლეობისათვის გაცნობას;
- მერის დავალებით ორგანიზებას უწევს დასახლებაში მოსახლეობის გამოკითხვის ჩატარებას;
- დაინტერესებული პირის განცხადების საფუძველზე ადასტურებს მის სამოქმედო ტერიტორიაზე საქონლის ადგილწარმოშობის, აგრეთვე პირის კონკრეტულ მისამართზე ფაქტობრივი ცხოვრების ფაქტს;
- მერს წარუდგენს წინადადებებს ადმინისტრაციული ერთეულის ტერიტორიის ზონებად დაყოფის, მათი საზღვრების დადგენისა და შეცვლის, დასახლებების ქუჩების, მოედნების სახელებისა და ნუმერაციის შესახებ;
- „სამოქალაქო აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, უზრუნველყოფს მუნიციპალიტეტის შესაბამის ადმინისტრაციულ ერთეულში ბავშვის დაბადების (თუ ბავშვი დაიბადა სამედიცინო დაწესებულების გარეთ დაბადების შესახებ სამედიცინო ცნობის გაცემის უფლებამოსილების მქონე პირის დახმარების გარეშე) და პირის გარდაცვალების რეგისტრაციის თაობაზე სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოსათვის შეტყობინებას;
- მერის დავალებით ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს.

სხვა მმართველობის ორგანო ან თანამდებობის პირი მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ ერთეულებში არ არსებობს. შეიძლება ითქვას, რომ კურორტის მართვის სპეციფიკიდან გამომდინარე არსებული მმართველობითი სტრუქტურა და მისი ფუნქციები არასაკმარისია კურორტის მართვის მიზნებისთვის. რეკომენდირებულია მუნიციპალიტეტში შეიქმნას არაკომერციული (არასამეწარმეო) იურიდიული პირი (ააიპ) ან შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს) რომელსაც დაეკისრება კურორტის

ტერიტორიაზე ტურისტული ინფრასტრუქტურის, მუნიციპალური სერვისების, ელექტრონული მმართველობის განვითარების და სხვა ფუნქციები.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს რომ მუნიციპალიტეტს შესაძლებლობა აქვს ააიპ და შპს შექმნას მხოლოდ საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლებში მაგ: *მუნიციპალიტეტის ტერიტორიის კეთილმოწყობა და შესაბამისი საინჟინრო ინფრასტრუქტურის განვითარება; მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ქუჩების, პარკების, სკვერებისა და სხვა საჯარო ადგილების დასუფთავება, ტერიტორიის გამწვანება, გარე განათების უზრუნველყოფა, მუნიციპალური ნარჩენების მართვა, ადგილობრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზების მართვა და ადგილობრივი მნიშვნელობის გზებზე საგზაო მოძრაობის ორგანიზება; ავტოსატრანსპორტო საშუალებების პარკირების ადგილებით უზრუნველყოფა და დგომის/გაჩერების წესების რეგულირება, ადგილობრივი თვითმყოფადობის შებარჩუნება, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მოვლა-შენახვა და სხვა.*

ხოლო ტურიზმის განვითარება წარმოდგენს მუნიციპალიტეტის ნებაყოფლობით კომპეტენციას სადაც მას ეკრძალება იურიდიული პირის შექმნა და ვალდებულია მხოლოდ საკუთარი სამსახურებით განახორციელოს უფლებამოსილებები ან აღნიშნული უფლებამოსილებების განხორციელება ტენდერის/კონკურსის ფორმით გადასცეს სხვა იურდიულ პირს, რომელიც არ არის მის მიერ დაფუძნებული.

დასკვნის სახით შეიძლება ვთქვათ, რომ არსებობს კურორტის მართვის რეკომენდირებული შემდეგი მოდელები:

1. მუნიციპალიტეტის მიერ დაფუძნებული იურიდიული პირი და მუნიციპალური სამსახური კომპეტენციების გამოიყენის პრინციპზე დაყრდნობით ერთობლივად ახორციელებენ კურორტის მართვას
2. მუნიციპალიტეტს ტურიზმის განვითარება გააქვს ე.წ. Outsourcing -ის ფორმით და უფლებამოსილებებს გადასცემს ისეთ იურდიულ პირს რომელიც არ არის მის მიერ დაფუძნებული.

აღნიშნული ფორმებიდან მუნიციპალიტეტმა გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს ეფექტიანობის და ეფექტურობის პრინციპზე დაყრდნობით.

7. დანართები

დანართი 6.3.1 დემოგრაფიული მონაცემები ყველა დასახლების მიხედვით

თემი/დასახლება	მოსახლეობა 2014	მოსახლეობა 2015	მოსახლეობა 2016	საშუალო წლიური ზრდა (%)
ქ. ონი	3150	3050	2950	-3.2%
ღების თემი	627	494	582	-3.7%
ღები	400	320	394	-0.8%
პატარა ღები	225	172	186	-9.1%
გონა	2	2	2	0.0%
გლოლის თემი				
გლოლა	368	0	276	-13.4%
ჭიორის თემი				
ჭიორა	153	103	108	-16.0%
უწერის თემი	508	806	483	-2.5%
უწერა	347	345	322	-3.7%
ნიგავზები	47	47	43	-4.3%
ფარავნები	18	18	18	0.0%
ნაკიეთი	96	96	100	2.1%
გომის თემი	157	155	151	-1.9%
გომი	67	65	62	-3.8%
ჯინჭვისი	90	90	89	-0.6%
საკაოს თემი	348	270	238	-17.3%
საკაო	159	110	110	-16.8%
ხიდემლეები	40	29	13	-43.0%
მაჟიეთი	52	34	20	-38.0%
ბორცო	26	26	26	0.0%
ლაგვანთა	71	71	69	-1.4%
ღარის თემი	406	397	386	-2.5%
ღარი	354	343	333	-3.0%
წმენდაური	52	54	53	1.0%
შეუზნის თემი	444	448	434	-1.1%
შეუზანი	100	100	98	-1.0%
წოლა	27	27	24	-5.7%
ლაჩთა	168	161	157	-3.3%
ხურუთი	50	51	50	0.0%
ჭალა	49	49	46	-3.1%
ნიგვზნარა	50	60	59	8.6%
კომანდელის თემი	155	123	121	-11.6%
კომანდელი	70	58	58	-9.0%
ხირხონისი	33	22	21	-20.2%
სხიერი	3	3	1	-42.3%
ქრისტესი (ანკარა)	24	20	20	-8.7%
ქორთა	10	6	6	-22.5%
სომიწო	15	16	15	0.0%

პიპილეთის თემი	205	205	147	-15.3%
პიპილეთი	83	83	55	-18.6%
ჭაშქვა	66	66	35	-27.2%
ონჭევი	45	45	52	7.5%
სორგითი	11	11	5	-32.6%
ცხმორის თემი	106	131	125	8.6%
ცხმორი	53	73	71	15.7%
მაჯიხევი	23	38	37	26.8%
ღუნდა	16	12	9	-25.0%
ფსორი	14	8	8	-24.4%
წედისის თემი	265	281	152	-24.3%
წედისი	78	96	41	-27.5%
ქვედრულა	17	13	6	-40.6%
ირი	62	56	23	-39.1%
ქვედი	100	102	78	-11.7%
სხანარი	8	4	4	-29.3%
კვაშხეთის თემი	117	70	82	-16.3%
კვაშხეთი	61	31	30	-29.9%
ხეთი	3	3	3	0.0%
ზუდალი	37	31	39	2.7%
ბოყვა	5	2	2	-36.8%
შრომისუბანი	6	1	2	-42.3%
ზვარეთი	5	2	6	9.5%
ფარახეთის თემი	203	165	177	-6.6%
ფარახეთი	54	53	50	-3.8%
შარდომეთი	53	44	42	-11.0%
ჭიბრევი	1	2	2	41.4%
სევა	78	54	70	-5.3%
ახალი ჩორდი	17	12	13	-12.6%
სორის თემი	210	199	194	-3.9%
სორი	202	190	182	-5.1%
ჭვებარი	4	4	4	0.0%
გადამში	4	5	8	41.4%
ბარის თემი	141	165	128	-4.7%
ქვემო ბარი	48	35	66	17.3%
ზემო ბარი	71	105	40	-24.9%
სამთისი	22	25	22	0.0%
შქმერის თემი	104	52	72	-16.8%
შქმერი	37	19	28	-13.0%
ხარისთვალი	37	18	24	-19.5%
უშოლთა	30	15	20	-18.4%
მრავალბაღის თემი				
მრავალბაღი	46	45	45	-1.1%

ცხრილი 6.3.3 დემოგრაფიული მონაცემები ონის მუნიციპალიტეტის ყველა დასახლების მიხედვით

დანართი 6.5.1 თხევადი ნარჩენების ცხრილი

ონის მუნიციპალიტეტის სოფლები	მოსახლეობის ოდენობა	სასმელ-სამეურნეო წყალმომარაგება	წყალმომარაგების რეკომენდაცია	წყალარინება (კანალიზაცია)	წყალარინება (კანალიზაცია) რეკომენდაცია
ქ. ონი	2920	ქვედრულის და ჟიჟორეთის სათავე ნაგებობა	არ საჭიროებს	არსებობს წყალარინების ქსელი	საჭიროა მოეწყოს სატუმბო და გამწმენდი ნაგებობა მოც.500კმ/დღ
ბარის თემი					
ზემო ბარი	36	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა მოც 6კმ/დღ
სამთისი	...	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 6 კმ/დღ
ქვემო ბარი	50	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 8კმ/დღ
გლოლას თემი					
გლოლა, შოვი	279	მდ. ჩხოჭურას ფილტრატი.	რეკომენდაცია საჭირო არ არის	სოფ. გლოლა არ არის კანალიზირებული. შოვში მოწყობილია გამწმენდი ნაგებობა	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 40კმ/დღ და შოვისთვის 2x20კმ/დღ
გომის თემი					
გომი	44	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 8კმ/დღ
ჯინჭვისი	83	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 12კმ/დღ
კვაშხეთის თემი					
კვაშხეთი	30	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 5კმ/დღ
ბოყვა	...	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 4კმ/დღ
ზვარეთი	...	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 4კმ/დღ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ლუნდა	12	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 2კმ/დღ
წედისის თემი					
წედისი	53	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 8კმ/დღ
ირი	43	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 8კმ/დღ
სხანარი	...	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 4კმ/დღ
ქვედი	86	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 12კმ/დღ
ქვედრულა	...	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 4კმ/დღ
სოფელი ჭიორა					
ჭიორა	116	არსებული წყაროებიდან	საჭიროა შიდა ქსელის მოწყობა	არ არის კანალიზირებული	საჭიროა მოეწყოს კანალიზაციის ქსელი და გამწმენდი ნაგებობა 20კმ/დღ

შენიშვნა: სასმელი წყლის წყაროები/ჭაბურღილები საჭიროებს სანიტარული ზონების დადგენას.

ცხრილი 6.5.1 ონის მუნიციპალიტეტის სოფლების და დასახლებების სასმელი წყლით მომარაგების და თხევადი ნარჩენების მოცილების სისტემების შეფასება

დანართი 6.5.2 მუნიციპალური არასახიფათო ნარჩენების მართვა

ონის მუნიციპალიტეტი მოსახლეობის რაოდენობის მაღალი მაჩვენებლით არ გამოირჩევა, მაგრამ ზაფხულში ტურისტული სეზონის გახსნი შემდეგ სიტუაცია მკვეთრად იცვლება - მუნიციპალიტეტს დამსვენებელთა საკმაოდ დიდი რაოდენობა სტუმრობს. სავარაუდოა, რომ მომდევნო წლებში დამსვენებელთა რაოდენობა მოიმატებს, რაც თავისთავად წარმოქმნილი ნარჩენების რაოდენობაზეც აისახება.

განსაკუთრებით დატვირთულია მუნიციპალიტეტში არსებული კურორტები - შოვი და უწერა. უმჯობესი იქნება თუ ონის მუნიციპალიტეტი ნარჩენების მართვის სიტემის გაუმჯობესებას სწორედ ამ კურორტებიდან და ქ. ონიდან დაიწყებს.

მომსახურება, რომელსაც მუნიციპალიტეტი ამჟამად საკუთარ მოსახლეობას აწვდის მეტ-ნაკლებად დამაკმაყოფილებელია, თუმცა გაუმჯობესებას საჭიროებს. მუნიციპალიტეტის არაერთ დასახლებას და კურორტებს დასუფთავების მომსახურება სრულად არ მიეწოდება - ნარჩენებისთვის განკუთვნილი კონტეინერები მხოლოდ ცენტრალური გზის გასწვრივ არის განლაგებული.

ნარჩენების მართვის ეროვნული სამოქმედო გეგმის თანახმად მუნიციპალიტეტებმა 2020 წლისთვის სხვადასხვა ნარჩენებისთვის უნდა მიაღწიონ შეგროვების შემდეგ მაჩვენებლებს:

- მინა - 20%
- ქაღალდი-30%
- პლასტიკი - 30%
- მეტალი - 70%

ონის მუნიციპალიტეტმა თავდაპირველად ნარჩენების სეპარირება პლასტიკის ნარჩენებით უნდა დაიწყოს, რადგან საყოფაცხოვრებო ნარჩენებში პლასტიკის წილი ქაღალდისა და მინის ნარჩენებთან შედარებით დიდია; ლითონის წილი საყოფაცხოვრებო ნარჩენებში ძალიან დაბალია და მისი სეპარირება გამართლებული არ იქნება.

საწყის ეტაპზე პლასტიკის ნარჩენებისთვის განკუთვნილი კონტეინერები უნდა განთავსდეს ისეთ ადგილებში, სადაც ეს ნარჩენები შედარებით დიდი რაოდენობით წარმოიქმნება, მსგავსი ადგილები კი მუნიციპალიტეტში ქალაქი ონი და აქ არსებული კურორტებია.

ეკონომიკური თვალსაზრისით მომგებიანი იქნება ონის მუნიციპალიტეტმა ითანამშრომლოს ამბროლაურის მუნიციპალიტეტთან და პლასტიკის ნარჩენები მართვა მოხდეს ერთობლივი ძალებით.

როგორც უკვე აღინიშნა ონის მუნიციპალიტეტში არაერთი დასახლებაა, რომელსაც საერთოდ არ მიეწოდება ნარჩენების მართვის მომსახურება; ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიის თანახმად მუნიციპალური ნარჩენების შეგროვების მაჩვენებელი 2020 წლისთვის 90%-ს, ხოლო 2025 წლისთვის 100%-ს უნდა შეადგენდეს. ამ მაჩვენებლების მიღწევა ონის მუნიციპალიტეტისთვის რთული ამოცანა იქნება, რადგან ზოგიერთი დასახლებულ პუნქტამდე მისასვლელი გზა არ იძლევა საშუალებას მუნიციპალიტეტმა მოსახლეობას ნარჩენების მართვის მომსახურება მიაწოდოს. პირველ რიგში უნდა მოწესრიგდეს მისასვლელი სამანქანო გზები და პარალელურად მოსახლეობას მიეწოდოს ნარჩენების მართვის მომსახურება. მოუწესრიგებელი სამანქანო გზების გამო, ნარჩენების შეგროვების ან სეპარირების დაწყება მუნიციპალიტეტისთვის, არსებული მდგომარეობის გათვალისწინებით რთულ ამოცანას წარმოადგენს.

სახიფათო ნარჩენების მართვა

ონის მუნიციპალიტეტში არასახიფათო ნარჩენების მართვა მეტ-ნაკლებად ხორციელდება, რასაც ვერ ვიტყვით სახიფათო ნარჩენებზე, არადა სახიფათო ნარჩენებით გამოწვეული ზემოქმედება ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოზე გაცილებით დიდია.

ნარჩენების მართვის კოდექსის თანახმად სახიფათოა ნარჩენი, რომელსაც ამავე კოდექსის III დანართით გათვალისწინებული ერთი ან მეტი მახასიათებელი გააჩნია (იხილეთ ცხრილი).

კოდი	მახასიათებელი	
H 1	„ფეთქებადი“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც შესაძლოა ცეცხლის ალის ზემოქმედებით აფეთქდეს, ან რომლებიც ხახუნის მიმართ უფრო მგრძნობიარეა, ვიდრე დინიტრობენზოლი
H 2	„მჟანგავი“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც სხვა ნივთიერებებთან, კერძოდ, აალებად ნივთიერებებთან, ურთიერთქმედებისას მაღალ ენთალპიულ რეაქციებს ავლენს.
H 3-A	„ადვილად აალებადი“:	• თხევადი ნივთიერებები და პრეპარატები, რომელთა აალების ნიშნული 21°C-ზე ნაკლებია (მათ შორის, უკიდურესად აალებადი სითხეები); • ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც ჩვეულებრივ ტემპერატურაზე ჰაერთან ურთიერთქმედებისას ყოველგვარი ენერგიის გამოყენების გარეშე შესაძლოა გაცხელდეს და ცეცხლი გაუჩნდეს; • მყარი ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებსაც აქვს უნარი, ცეცხლი გააჩინოს აალების წყაროსთან მცირე კონტაქტის დროსაც კი და რომლებიც აგრძელებს წვას ან შთანთქმას აალების წყაროსგან მოშორების შემდეგ; • აირისებრი ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც ჰაერში აალებადია ჩვეულებრივ წნევაზე; • ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც წყალთან ან ნოტიო ჰაერთან ურთიერთქმედებისას საშიში ოდენობის ადვილად აალებად აირებს გამოყოფს.
H 3-B	„აალებადი“	თხევადი ნივთიერებები და პრეპარატები, რომელთა აალების ნიშნული მეტია ან ტოლია 21°C-ისა და ნაკლებია ან ტოლია 55°C-ისა.
H 4	„გამაღიზიანებელი“	არაკოროზიული ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებმაც კანთან ან ლორწოვან მემბრანასთან დაუყოვნებელი, განგრძობადი ან განმეორებითი ურთიერთქმედებისას შესაძლოა ანთება გამოიწვიოს
H 5	„მავნე“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომელთა შესუნთქვა, ჩაყლაპვა ან ანში შეღწევა ჯანმრთელობისათვის საშიშია
H 6	„ტოქსიკური“	ნივთიერებები და პრეპარატები (მათ შორის, მეტად ტოქსიკური ნივთიერებები და პრეპარატები), რომლებმაც შესუნთქვის, ჩაყლაპვის ან კანში შეღწევის შემთხვევაში შესაძლოა ჯანმრთელობის სერიოზული, მკვეთრი ან ქრონიკული დაზიანება ან სიკვდილიც კი გამოიწვიოს
H 7	„კანცეროგენული“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებმაც შესუნთქვის, ჩაყლაპვის ან კანში შეღწევის შემთხვევაში შესაძლოა სიმსივნე გამოიწვიოს ან მისი გაჩენის ალბათობა გაზარდოს
H 8	„კოროზიული“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებმაც შესაძლოა ცოცხალ ქსოვილთან ურთიერთქმედებისას დაშალოს იგი.
H 9	„ინფექციური“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც შეიცავს ისეთ მიკროორგანიზმებს ან მათ ტოქსინებს, რომლებსაც, როგორც ცნობილია ან არსებობს საფუძვლიანი ეჭვი, შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანის ან სხვა ცოცხალი ორგანიზმის დაავადება
H 10	„რეპროდუქციისთვის ტოქსიკური“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებმაც შესუნთქვის, ჩაყლაპვის ან კანში შეღწევის შემთხვევაში შესაძლოა არამემკვიდრეობითი თანდაყოლილი პათოლოგიები გამოიწვიოს ან მათი განვითარების ალბათობა გაზარდოს.
H 11	„მუტაგენური“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებმაც შესუნთქვის, ჩაყლაპვის ან კანში შეღწევის შემთხვევაში შესაძლოა მემკვიდრეობითი გენეტიკური დეფექტები გამოიწვიოს ან მათი განვითარების ალბათობა გაზარდოს
H 12	ნარჩენები, რომლებიც წყალთან, ჰაერთან ან მჟავასთან ურთიერთქმედებისას	-

	ტოქსიკურ ან მეტად ტოქსიკურ აირებს გამოყოფს	
H 13	„სენსიბილური“	ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებმაც ჩაყლაპვის ან კანში შეღწევის შემთხვევაში შესაძლოა ჰიპერმგრძნობიარე რეაქცია გამოიწვიოს, კერძოდ, მათ ხანგრძლივი ზემოქმედებისას შეიძლება დამახასიათებელი უარყოფითი გავლენა მოახდინონ.
H 14	„ეკოტოქსიკური“	ნარჩენები, რომლებიც უქმნის ან რომლებმაც შესაძლოა შეუქმნას დაუყოვნებელი ან განგრძობადი რისკი გარემოს ერთ ან რამდენიმე სექტორს.
H 15	ნარჩენები, რომლებმაც განთავსების შემდეგ შესაძლოა გამოყოს სხვა ნივთიერება, მაგ.: გამონაჟონი, რომელსაც აქვს H1–H14 კოდებში ჩამოთვლილი რომელიმე მახასიათებელი.	-

ცხრილი 6.5.2 სახიფათო ნარჩენების მახასიათებლები

მოსახლეობიდან და მცირე კომერციული ობიექტებიდან წარმოქმნილი ნარჩენები, შეიძლება შეიცავდეს შემდეგი სახის სახიფათო ნარჩენებს:

- დაცლილი ბატარეები და აკუმლატორები;
- ელექტრო მოწყობილობები;
- ნარჩენი საღებავები, გამხსნელები და სხვა ქიმიური შენაერთები;
- ვერცხლისწყლის შემცველი ფლურესცენციული და ენერგო დამზოგავი ნათურები;
- სხვადასხვა კონსერვანტებით ან ქიმიკატებით, მათ შორის ლაქით დამუშავებული ხე/ხის მასალები;
- ვადაგასული მედიკამენტები და სამედიცინო მომსახურებისას გამოყენებული ნივთები;
- აზბესტშემცველი ნარჩენები;
- სხვადასხვა კოსმეტიკური საშუალებები;
- სხვა.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენებში სახიფათო ნარჩენების საერთო წილი მცირეა; წარმოქმნილი სახიფათო ნარჩენები ძირითადად საყოფაცხოვრებო ნარჩენებისათვის განკუთვნილ კონტეინერებში თავსდება, რომელიც ქ. ონის მუნიციპალიტეტის მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე იყრება. არის შემთხვევები, როდესაც მოსახლეობა სახიფათო ნარჩენებს არაკანონიერ ნაგავსაყრელებზე ყრის, მსგავსი ფაქტები უმეტესად ისეთ დასახლებებში აღინიშნება, სადაც ნარჩენების მართვის მომსახურების მიწოდება არ ხდება. სპეციალური დასუფთავების კამპანიების შემდეგ, რომელიც მუნიციპალიტეტის ძალისხმევით ტარდება, არაკანონიერ ნაგავსაყრელებზე არსებული ნარჩენების გადატანა ხდება ოფიციალურ ნაგავსაყრელზე.

6.5. 1-2 ელექტრონული მოწყობილობის ნარჩენები

მოსალოდნელია, რომ სახიფათო საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეგროვება და საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე განთავსება კვლავ გაგრძელდება, რაც არაკანონიერ ნაგავსაყრელზე განთავსებასთან შედარებით უმნიშვნელო რისკებს ქმნის.

ქვეყანაში სახიფათო მუნიციპალური ნარჩენების გამართული სისტემის არ არსებობისა და სახიფათო ნარჩენების მცირე რაოდენობის გამო მიზანშეწონილი იქნება მუნიციპალიტეტმა საწყის ეტაპზე არ დაიწყოს სახიფათო ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება. გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ ნარჩენების მართვის კოდექსის თანახმად, ბატარეები, აკუმულატორები, ზეთები, შესაფუთი მასალები, ელექტრონული მოწყობილობების ნაწილები და სხვ. მოქცეულია „მწარმოებელთა გაფართოებულ ვალდებულებაში“, რაც ნიშნავს, რომ მწარმოებლები და იმპორტიორები, რომელთაც ბაზარზე შემოაქვთ აღნიშნული პროდუქცია, პასუხისმგებლები არიან მათ შეგროვებასა და რეციკლირებაზე. 2019 წელს, გარემოსდაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ეკონომიკის სამინისტროსთან ერთად, გეგმავს შეიმუშაოს „მწარმოებლის გაფართოებული პასუხისმგებლობის“ წესები და მწარმოებლებთან ერთად, განავითაროს შეგროვებისა და რეციკლირების სისტემა. წესების შემუშავების შემდეგ მუნიციპალიტეტმა და სხვადასხვა მწარმოებლებმა უნდა ითანამშრომლონ და ერთობლივად შექმნან სისტემა, რომლის საშუალებითაც სახიფათო საყოფაცხოვრებო ნარჩენების განცალკევებულად შეგროვების ეფექტური მაჩვენებელი მიიღწევა.

რაც შეეხება სახიფათო საწარმოო ნარჩენებს, ნარჩენების მართვის კოდექსის თანახმად ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომლის საქმიანობის შედეგად წელიწადში 120 კილოგრამზე მეტი სახიფათო ნარჩენი წარმოიქმნება, ვალდებულია შეიმუშაოს კომპანიის ნარჩენების მართვის გეგმა²⁹. გეგმა უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას საქმიანობის შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენების შესახებ. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა სახიფათო ნარჩენების მართვის საკითხებს; სახიფათო ნარჩენების გადაცემა უნდა მოხდეს კომპანიებზე, რომელთაც აღნიშნულ საქმიანობაზე გააჩნიათ გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა.

საწარმოო სახიფათო ნარჩენების მართვა მუნიციპალიტეტის ვალდებულებას არ განეკუთვნება, თუმცა ონის მუნიციპალიტეტმა გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტთან ერთად უნდა გააკონტროლოს, შეესაბამება თუ არა კომპანიის ნარჩენების მართვის გეგმაში მოცემული ღონისძიებების განხორციელება კანონმდებლობით დადგენილ წესებს. საჭიროების შემთხვევაში, ნარჩენებზე პასუხისმგებლობას და იურიდიულ უფლებამოსილებას იღებს მუნიციპალიტეტი. ნარჩენების არასათანადო მართვის შედეგად მიყენებულ ზიანთან დაკავშირებით, შესაძლოა წამოწყებულ იქნას სამოქალაქო დავის პროცედურები.

ცხოველური ნარჩენები

ონის მუნიციპალიტეტში ცხოველური ნარჩენებისთვის არ არსებობს სპეციალური ობიექტები და არსებობის შემთხვევაში მსგავსი ნარჩენები არაკანონიერ, ან მუნიციპალიტეტის საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე ხდება. უახლოეს მომავალში, ცხოველური ნარჩენების მართვის საკითხი დარეგულირდება გარემოსდაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ, შემუშავებული ღონისძიებებით, მათ შორის, „ცხოველური ნარჩენების მართვის შესახებ“ კანონქვემდებარე აქტით (ნარჩენების მართვის კოდექსი, მუხლი 49). სავარაუდოდ, ახალი რეგულაციები ძალაში შევა 2018 წელს.

²⁹ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №446. 2016 წლის 16 სექტემბერი ქ. თბილისი ნარჩენების მართვის კოდექსით გათვალისწინებულ ზოგიერთ ვალდებულებათა რეგულირების წესის დამტკიცების შესახებ. შეტანილია ცვლილება - 2020 წლის 1 იანვრამდე ფიზიკური ან იურიდიული პირი თავისუფლდება კომპანიის ნარჩენების მართვის გეგმის შემუშავების ვალდებულებისაგან, თუ იგი ახორციელებს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2016 წლის 28 ივლისის №10 დადგენილებით დამტკიცებული საქართველოს ეროვნული კლასიფიკატორით განსაზღვრული ეკონომიკური საქმიანობების ჩამონათვალით გათვალისწინებულ ან სხვა საქმიანობას და წლის განმავლობაში წარმოქმნის 120 კგ ან ნაკლები ოდენობის სახიფათო ნარჩენს.

მოსალოდნელია, რომ ახალი რეგულაციების ამოქმედებასთან ერთად, ქვეყანაში გაჩნდება სათანადო ობიექტები და მსგავსი ნარჩენების დამუშავების მომსახურება ხელმისაწვდომი გახდება. მანამდე კი, მუნიციპალიტეტს არ გააჩნია სხვა გამოსავალი, გარდა იმისა, რომ აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად, გაარძელოს დღეს არსებული პროცედურები და პრაქტიკა.

ინერტული ნარჩენების მართვა

ნარჩენების მართვის კოდექსის თანახმად, ინერტულია ნარჩენი, რომელიც არ განიცდის მნიშვნელოვან ფიზიკურ, ქიმიურ ან ბიოლოგიურ ცვლილებებს – არ იხსნება, არ იწვის და არ შედის სხვაგვარ ქიმიურ ან ფიზიკურ რეაქციაში, არ განიცდის ბიოდეგრადაციას და სხვა მასალაზე არ ახდენს ისეთ გავლენას, რომელიც გამოიწვევს გარემოს დაბინძურებას ან ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანებას.

ინფორმაცია ონის მუნიციპალიტეტში წარმოქმნილი ინერტული ნარჩენების შესახებ არ მოიპოვება, ასევე გაურკვეველია თუ რა რაოდენობის ინერტული ნარჩენი ხვდება საყოფაცხოვრებო ნარჩენების კონტეინერში. დღევანდელი პრაქტიკის გათვალისწინებით მოსახლეობა და პატარა კომერციული ობიექტები სარემონტო სამუშაოების შედეგად წარმოქმნილ მცირე რაოდენობის სამშენებლო ნარჩენებს კონტეინერებში ათავსებს, ან ყრის არაკანონიერ ნაგავსაყრელებზე, რაც, რა თქმა უნდა არაკანონიერი ქმედებაა.

იმ შემთხვევაში თუ ადგილი აქვს დიდი რაოდენობით ინერტული ნარჩენების წარმოქმნას, ნარჩენების მართვის კოდექსის თანახმად ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომლის საქმიანობის შედეგად, წლის განმავლობაში 1000 ტონაზე მეტი ინერტული ნარჩენი წარმოიქმნება, ვალდებულია შეიმუშაოს კომპანიის ნარჩენების მართვის გეგმა, რომელსაც გარემოსდაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ითანხმებს. გეგმაში აღწერილი უნდა იყოს წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის საკითხები.

„საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“ აღნიშნავს, რომ რეგიონალური ნაგავსაყრელის გახსნის შემდეგ ინერტული ნარჩენების შეტანა ნაგავსაყრელის ტერიტორიაზე შესაძლებელი აღარ იქნება. შესაბამისად, წარმოქმნილი ინერტული ნარჩენების რაოდენობის მიუხედავად, მუნიციპალიტეტს მოუწევს სათანადოდო მართვის ის.

ონის მუნიციპალიტეტმა ინერტული ნარჩენებისთვის უნდა გამოყოს ტერიტორია, სადაც მხოლოდ ინერტული ნარჩენები განთავსდება. საქართველოს მთავრობის №421-ე დადგენილების შესაბამისად დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის - „ნაგავსაყრელის მოწყობის, ოპერირების, დახურვისა და შემდგომი მოვლის შესახებ“ შესაბამისად, ინერტული ნარჩენების ნაგავსაყრელზე შემოწმების გარეშე მიიღება მხოლოდ ის ინერტული ნარჩენები, რომელიც **ცხრილ 6.5. 1-** ში წარმოდგენილი.

6.5. 1 ცხრილი ინერტული ნარჩენების ნაგავსაყრელზე შემოწმების გარეშე მისაღები ნარჩენები

ნარჩენის კოდი ³⁰	დასახელება	შეზღუდვები
1011 03	ნარჩენი მინის შემცველი ბოჭკოვანი მასალა	მხოლოდ ორგანული შემკვრელების გარეშე
1501 07	მინის შესაფუთი მასალა	
1701 01	ცემენტი	მხოლოდ შერჩეული სამშენებლო ნარჩენი ³¹

³⁰ კოდები მინიჭებულია „სახეობებისა და მახასიათებლების მიხედვით ნარჩენების ნუსხის განსაზღვრისა და კლასიფიკაციის შესახებ“ საქართველოს მთავრობის №426 დადგენილებით დამტკიცებული ნარჩენების ნუსხის შესაბამისად;

1701 02	ფილები და კერამიკული ნაწარმი	მხოლოდ შერჩეული სამშენებლო ნარჩენი
1701 07	ცემენტის, აგურების, ფილებისა და კერამიკის ცალკეული ან შერეული ნაწილები	მხოლოდ შერჩეული სამშენებლო ნარჩენი
1702 02	მინა	
1705 04	ნიადაგი და ქვები	მხოლოდ ბაღებისა და პარკების ნარჩენები ნიადაგის ზედაპირული ფენის, ტორფის გარდა
2001 02	მინა	მხოლოდ სეპარირებული წესით შეგროვებული მინა
2002 02	ნიადაგი და ქვები/ხრეში	მხოლოდ ბაღებისა და პარკების ნარჩენები

ინერტული ნარჩენების ნაგავსაყრელის ტერიტორიის შერჩევისას მიზანშეწონილია მუნიციპალიტეტებს შორის თანამშრომლობა. ონის და ამბროლაურის მუნიციპალიტეტებს შეუძლიათ ნაგავსაყრელისთვის შეარჩიონ საერთო ტერიტორია, სადაც განთავსდება მუნიციპალიტეტებში წარმოქმნილი ინერტული ნარჩენები.

ნარჩენების მართვის კოდექსის 21-ე მუხლის 51 პუნქტის თანახმად ინერტული ნარჩენები, რომლებიც გამოსადეგია ამოვსების ოპერაციებისთვის ან მშენებლობის მიზნებისთვის, შესაძლებელია არ განთავსდეს ნაგავსაყრელზე, თუ ისინი, სახელმწიფო ან მუნიციპალიტეტის ორგანოსთან შეთანხმებით, ამოვსებითი ოპერაციებისთვის ან პროექტით გათვალისწინებული მშენებლობის მიზნებისთვის იქნება გამოყენებული. აღნიშნულის თანახმად ონის მუნიციპალიტეტმა უნდა განიხილოს ინერტული ნარჩენების რეციკლირების ვარიანტი, რაც არაერთ ქვეყანაში მიღებულ პრაქტიკას წარმოადგენს, მითუმეტეს, რომ შემუშავების პროცესშია და უახლოეს მომავალში დაიწყება საჩხერისა და ონის მუნიციპალიტეტების დამაკავშირებელი საავტომობილო გზის მშენებლობის პროექტი. სამშენებლო ნარჩენების გადამუშავებით მიღებული მასალის გამოყენება გზის მშენებლობის ეტაპზე, კარგი ვარიანტი იქნება ინერტული ნარჩენების მართვის კუთხით.

ხე-ტყის გადამუშავების ნარჩენები

ონის მუნიციპალიტეტში ხე-ტყის გადამამუშავებელი არაერთი საწარმოა წარმოდგენილი, რომელთა საქმიანობის შედეგად ხე-ტყის, განსაკუთრებით დიდი რაოდენობით კი ნახერხის ნარჩენები წარმოიქმნება. მუნიციპალიტეტში არ არსებობს სათანადო სისტემა და ხე-ტყის ნარჩენების მართვა დადგენილი წესით არ ხორციელდება.

ხე-ტყის ნარჩენების მართვის საუკეთესო ვარიანტი გადამამუშავებელი საწარმოს მოწყობა იქნება, სადაც შესაბამისი ტექნოლოგიებით დამზადდება ბიო-საწვავი პელეტების, ბრიკეტების და ხის ჩიფსების სახით. აქვე შესაძლებელია გადამამუშავდეს ქუჩების, საკარმიდამო ტერიტორიების, სკვერების და სხვ. ტერიტორიების დასუფთავებისას შეგროვებული მწვანე ნარჩენები. გადამამუშავების შედეგად მიღებული პროდუქტის გამოყენება მოხდება ენერგიის მისაღებად.

ონის მუნიციპალიტეტის მსგავსად, დიდი რაოდენობით ხე-ტყის ნარჩენები წარმოიქმნება ამბროლაურის მუნიციპალიტეტშიც; სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობისა და მუნიციპალიტეტების მხარდაჭერით, გადამამუშავებელი საწარმოს მოწყობა გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური თვალსაზრისით მომგებიანი იქნება.

³¹ შერჩეული სამშენებლო ნარჩენი: სხვა სახის მასალების (ლითონი, პლასტმასი, ნიადაგი, ორგანული მასალები, ხე, რეზინი და სხვ.) მცირე შემცველობით. ცნობილი უნდა იყოს ნარჩენების წარმოშობა, ამასთან:

- არ მოიცავს ისეთ ნარჩენებს, რომლებიც მნიშვნელოვნად დაბინძურებულია არაორგანული ან ორგანული საშიში ნივთიერებებით მშენებლობისას წარმოქმნის პროცესების, ნიადაგის დაბინძურების, პესტიციდებისა ან სხვა საშიში ნივთიერებების შენახვისა და გამოყენების ან სხვა მიზეზების შედეგად.
- არ მოიცავს მნიშვნელოვან რაოდენობის საშიში ნივთიერებების შემცველი მასალებით დამუშავებულ, დაფარულ ან შეღებილ ნარჩენებს.

- არ მოიცავს ისეთ ნარჩენებს, რომლებიც მნიშვნელოვნად დაბინძურებულია არაორგანული ან ორგანული საშიში ნივთიერებებით მშენებლობისას წარმოქმნის პროცესების, ნიადაგის დაბინძურების, პესტიციდებისა ან სხვა საშიში ნივთიერებების შენახვისა და გამოყენების ან სხვა მიზეზების შედეგად.
- არ მოიცავს მნიშვნელოვანი რაოდენობის საშიში ნივთიერებების შემცველი მასალებით დამუშავებულ, დაფარულ ან შეღებილ ნარჩენებს.

დანართი 6.7.1 უძრავი ძეგლების და ობიექტების ნუსხა

	#	მდებარეობა	სახელი	სახეობა	სტატუსი	კოორდ.
1	12044	სორი	ყაისის გამოქვაბული	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
1	8780	ხირხონისი	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
2	8512	გონა	მთავარანგელოზის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
2	16438	სორი	ხიდის ბურჯი და ძველი გზა	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
4	8601	ლაგვანთა	ლაგვანთის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
6	6403	ღები	დუროიანი სახლი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
7	8674	საკაო	ქაშუეთის წმ. გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
8	8676	საკაო	ძველი სამაროვანი და სამლოცველო გორგონთია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
9	6401	შეუბანი	ეკლესია სინაწმინდის	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
10	8508	გლოლა	სასაფლაო (ზედქალაქი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
12	8688	სორი	სორის ციხის ნანგრევები და სამლოცველო (ნაციხურა)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
14	8753	შეუბანი	ძველი სალოცავი საჯვარე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
16	12039	სორი	ბლაშე წყალი	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
17	8691	სორი	მიქაელ მთავარანგელოზის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
18	8754	შეუბანი	კვირიას სალოცავი	ეთნოგრ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
21	8693	სორი	ეკლესია "საელიო"	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
24	8729	ღები	მაცხოვრის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
25	8731	ღები (ბრილი)	ბრილის სამაროვანი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
27	8716	პატარა ღები	სამლოცველო დედღვთისასთან	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
31	16129	პატარა ღები	არემიძეების ციხე	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
32	16142	საკაო	სალოცავი "საჯვარე"	ეთნოგრ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
33	16143	საკაო	წყლის წისქვილი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
34	16144	ხიდულეები	სამლოცველო (ჭოდოლაქედი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
35	16145	ნაკიეთი (ძეგლვეი)	სამლოცველო "დედაღვთისა" (ძეგლვეი)	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
36	16146	გონა	ხიდის ბურჯის ფრაგმენტი (?)	საინჟ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
37	16147	ღები	სამლოცველო	არქიტ.	ობიექტი	სწორია

					სტატუსის გარეშე	
38	16148	ღები (თევრეშო)	სათხურის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
39	16149	ღები (თევრეშო)	ქრისტე მეუფე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
40	16150	ჭიორა	ჭიორა. 1-ლი კოშკის ნანგრევი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
41	16151	ჭიორა	ჭიორა. მე-2 კოშკის ნანგრევი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
42	16152	შოვი	ვილა I	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
43	14630	ქასაგინი	ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	დასაზუსტებელი ა
44	12036	ნაკიეთი (ძეგლვეი)	წმინდა გიორგის ეკლესია (ძეგლვეი)	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
45	16414	ზემო ბარი	მთავარანგელოზის ეკლესია (ჭბოს მთავარანგელოზი)	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
46	14300	ლეთი	კოშკი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	დასაზუსტებელი ა
47	6392	ონი	ბენდიანიშვილების ეზოს კარიბჭე	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
48	16424	ნაკიეთი (ძეგლვეი)	ნასოფლარი ძეგლვეი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
49	16425	ლაჩთა	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
51	6500	ჭალა	სამების ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
54	6501	ონი (წმენდაური)	იოანე ნათლისმცემლის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
55	8694	ხიდშელეზი	ეკლესია წმ.გიორგი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
56	8569	ზუდალი	ბაქრამეების კოშკი II	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
57	8562	ზუდალი	ბაქრამეების კოშკი I	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
58	8565	ზუდალი	ბაქრამის კოშკი III	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
59	8784	ონი	გოცირიძეების სახლი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
60	8747	შარდომეთი	შარდომეთის ციხე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
62	6399	ონი	ბერიშვილების სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
63	6393	ონი	ონის ციხე 1	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
64	6394	ონი	ონის ციხე 2	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
65	6396	ონი	ონის ციხე 3	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია

68	16477	ჭიორა	ნასოფლარი საკანაფოები	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
69	16478	ჭიორა	ნასოფლარი შხიროლი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
70	16479	ჭიორა	ხიდის ბურჯის ფრაგმენტი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
71	16480	ჭიორა	წყარო სანახშოზე	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
72	16481	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (დეველთეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
73	16482	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (ციციკეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
74	16483	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (შოშიტეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
75	16484	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (შოშიტეენთი ძველი ციხე)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
76	16485	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (კაცეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
77	16486	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (შოშიტეენთი ღუთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
78	16487	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (მახარეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
79	16488	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (ღუტალეთი გაბო)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
80	16489	ჭიორა	ბოსელი (სოლოღანეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
81	16490	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (ბოლენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
82	16491	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (ხაჯალიანთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
83	16492	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (ბაღათეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
84	16493	ჭიორა	საცხოვრებელი სახლი (ნასხიდიკიანთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
85	16494	ჭიორა	ბოსელი (პატარქალეენთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
86	16495	ღები	დამცავი ჯებირი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
87	16496	ღები	ბოსელი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
88	16497	ღები (თევრეშო)	თევრეშოს წყარო	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
89	8718	ღები (თევრეშო)	თევრეშოს ციხის ნანგრევი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
90	16499	ღები (თევრეშო)	საცხოვრებელი სახლი (თევრეშო)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
91	16500	გონა	ქვაციხე	ეთნოგრ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
92	8699	უწერა	ჭიდროთის ციხე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
93	16501	შოვი	ციხე-კოშკი ბუბის ჯვართან	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
94	16502	შოვი	ბუბის ჯვარი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
95	16503	შოვი	ვილა II	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
96	16504	შოვი	თეთრი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
97	16505	შოვი	კურორტ შოვის შესასვლელი ჭიშკარი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია

[illegible]

128	16541	გლოლა	საცხოვრებელი სახლი (შოოსკარი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
129	16548	გომი	მთავარანგელოზის ხის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
130	16568	უწერა	მახუტიანთ უბნის წყარო	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
131	16543	გლოლა	საცხოვრებელი სახლი (შოოსკარი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
132	16552	გომი	წმინდა გიორგის სალოცავი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
133	16553	გომი	წმინდა გიორგის სალოცავი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
134	16556	ჯინჭვისი	საფლავის ქვა	მემორ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
135	16417	სამთისი	ეკლესია "დედაღვთისა"	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
136	16562	სამთისი	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
137	16563	სამთისი	წყარო	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
138	16567	ზემო ბარი	ღვთისმშობლის სალოცავი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
139	16580	ზემო ბარი	მთავარანგელოზის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
140	16413	ბოყვა	მთავარანგელოზის ნაეკლესიარი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
141	16590	ბოყვა	კოშკის (?) ნანგრევები	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
142	8757	შქმერი	მოჭოხის წმინდა გიორგი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
143	16421	შქმერი, ხარისთვალ ი	ქოლოსის წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
144	16595	შქმერი	მოჭოხის ელია წინასწარმეტყველის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
145	16596	შქმერი	წმინდა ნინოს სახელობის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
146	16597	უშოლთა	ღვთისმშობლის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
147	16598	ხეითი	ანჩისხატის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
148	16600	ზვარეთი	წმინდა გიორგის ეკლესია (გამოდმა ზვარეთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
149	16603	ზვარეთი	წყარო	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
150	16601	ზვარეთი	ფერისცვალების ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
151	16604	ზვარეთი	ღვთისმშობლის სალოცავი (მზიანი ზვარეთი)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
152	16605	ირი	გაგნიძეების ჭაბუკი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
153	16606	ირი	მაისურაძეების სამლოცველო	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
154	16608	ონი	ონის პირველი ელექტრო სადგური ("ჯეჯორჰესი")	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
155	16612	სხანარი	წყლის წისქვილი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია

156	16607	ონი	კოშკის ნანგრევი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
157	16609	ქვედი	დედალვთისა	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
158	16610	ქვედი	ღვთისმშობლის ნაეკლესიარი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
159	16611	ქვედი	სამების ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
160	16613	სხანარი	წყლის წისქვილი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
161	16422	წედისი	ციხის ნაშთი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
162	16617	წედისი	გორის წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
163	16618	კომანდელი	გამყრელიძის ციხე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
164	12047	კვაშხიეთი	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
165	16619	ქორთა	ქორთას ნაეკლესიარი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
166	16620	ანკარა (ქრისტესი)	ჯვარცმის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
167	16418	სევა	სამების ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
168	16621	სევა	კვირაცხოველი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
169	16622	სევა	დედალვთისა	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
170	16623	სევა	ნაციხარი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
171	16624	ბაჯიხევი	წმინდა გიორგის სალოცავი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
172	16625	ცხმორი	ქოლოსის წმინდა გიორგი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
173	16420	ლუნდა	სამების ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
174	16632	ნიგავზები	ნიგავზების ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
175	16626	სორგითი	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
176	16627	ჭაშქვა	„ნაციხვარა“	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
177	16628	ჭაშქვა	წმ. გიორგის სახელობის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
178	16629	ჯინჭვისი	ღვთისმშობლის სალოცავი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
179	16630	ჯინჭვისი	დავით აღმაშენებლის სახელობის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
180	16631	ჯინჭვისი	ნაციხარი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
181	16634	ნაკიეთი	ზურაბ ქაფიანიძის მემორიალი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
182	16642	ღარი	მთავარანგელოზის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
183	12048	ქვემო ბარი	მაცხოვრის ეკლესია ადგილი "საბუკე"	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია

184	16648	ზვარეთი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
185	8707	ღარი	ღვთისმშობლის სალოცავი, საჯვარე	ეთნოგრ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
186	16636	ღარი	საკვირაო	ეთნოგრ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
187	16639	ღარი	ღარის წისკილი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
188	16640	ღარი	გუჯას წყარო	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
189	16641	ღარი	სალოცავი ნიში "გალავანი"	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
190	16423	უწერა	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
191	16643	შემერი	მეუფე ელისეს საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
192	16644	უშოლთა	ასტიონ დაუშვილის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
193	16645	უშოლთა	მაისურამე-დაუშვილის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
194	16646	ზვარეთი	ციალა კირვალიძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
195	16647	ზვარეთი	თომა კირვალიძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
196	16649	ქვემო ბარი	გიორგობიანის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
197	16650	ქვემო ბარი	ჩლაიძის საცხოვრებელი სახლი 1	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
198	16651	ქვემო ბარი	საფლავის ქვა	მემორ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
199	16419	ქვემო ბარი	მაცხოვრის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
200	16587	ქვემო ბარი	ღვთისმშობლის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
201	16652	ქვემო ბარი	ივლიანე ჩლაიძის კარ- მიდამო	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
202	16654	ქვემო ბარი	ივლიანე ჩლაიძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
203	16658	ქვემო ბარი	ჩლაიძის საცხოვრებელი სახლი 2	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
204	16662	ირი	მაკარი გაგნიძის ქოხ- ბოსელი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
205	16663	ირი	ქიშვარდი გაგნიძის კარ- მიდამო	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
206	16664	ირი	ირი-ლესორას დამაკავშირებელი საბაგიროს ქვედა სადგური	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
207	16665	ირი	წარმოების დასახლება და ქვანეთილიანი გზა	საინჟ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
208	16666	ხეითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
209	16668	ხეითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
210	16674	ონი	თემურ ყიფიანის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
211	16677	წედისი	შვერილ აივნიანი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია

212	16678	კვაშხიეთი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
213	16679	კვაშხიეთი	გიორგი გოშაძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
214	16680	კვაშხიეთი	უჩა გოშაძის საცხოვრებელი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
215	16681	კვაშხიეთი	რაქდენ ლეზანიძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
216	16653	ქვემო ბარი	ხის ჭიშკარი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
217	16655	ქვემო ბარი	საბძელ-ბოსელი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
218	16656	ქვემო ბარი	სათონე და ლორის გამოსაყვანი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
219	16657	ქვემო ბარი	ნალია (სასიმინდე)	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
220	16659	ქვემო ბარი	ციხისღების საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
221	16660	ქვემო ბარი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
222	16661	სომიწო	იაშვილის კოშკი	არქეოლ	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
223	16667	ხეითი	ყორე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
224	16669	ხეითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
225	16670	ონი	იოლანდა კალმახელიძე- ჩაგელიშვილის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
226	16671	ონი	კოსტა ხიზიაშვილის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
227	16672	ონი	გოჩა მეშვილდიშვილის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
228	16673	ონი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
229	16675	ონი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
230	16676	ონი	საბძელ-ბოსელი სიცოცხლის ხის გამოსახულებით	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
231	16682	ქორთა	გოგლიძეების კარ-მიდამო	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
232	16690	ნაკიეთი (ძეგლვეი)	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
233	16693	სორგითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
234	16696	სორგითი	ოლია საბანაძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
235	16697	სორგითი	ლიზა ჯოხაძე-საბანაძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
236	16700	სორგითი	ბუჭა საბანაძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
237	16683	გომი	გია ჩიხრაძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
238	16684	გომი	ვასო ჩიხრაძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
239	16685	ცხმორი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
240	16686	ცხმორი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია

241	16687	ლუნდა	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
242	16688	ლუნდა	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
243	16689	ლაგვანთა	სიკო ჯაფარიძის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
244	16691	სორგითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
245	16692	სორგითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
246	16694	სორგითი	გუგული საბანადის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
247	16695	სორგითი	იასონ საბანადის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
248	16698	სორგითი	შალვა საბანადის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
249	16699	სორგითი	მაისურაძე დალის საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
250	16701	სორგითი	საცხოვრებელი სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
251	8689	სორი	ციხე გოცირიძის ეზოში	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
252	16702	ონი	წულუკიძეების კარ-მიდამო	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
253	16703	ონი	წულუკიძეების სახლი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
254	16704	ონი	წარწერიანი ქვის მაგიდა	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
255	16705	ონი	წულუკიძეების კარის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
256	8577	შრომისუბანი	გორიმოს ციხე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
257	16706	ფარახეთი	სამების ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
258	16707	ჭიბრევი	კვირაცხოვლის ეკლესია	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
259	16708	ჭიბრევი	მთავარანგელოზი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
260	16709	ჭიბრევი	სადეთო კარი ციხის ნანგრევი	არქეოლ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
261	16710	ჭიბრევი	ომიადების უბნის წყარო	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
262	6382	პატარა ლები	დედა ღვთისა	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
263	6388	ჭიორა	კვირაცხოვლის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
264	6389	ჭიორა	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
265	6400	პიპილეთი	წმ. გიორგის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
266	6397	ონი	ონის ებრაელთა სინაგოგა	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
268	6489	გლოლა	მიქელ-გაბრიელის ეკლესია (ზედ-ქალაქი)	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია

269	6493	სორი	ეკლესია წმ. გიორგისა	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
270	6495	უწერა	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
271	6488	გლოლა	ციხის ნანგრევები (ზედ-ქალაქი)	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
272	6490	გლოლა	ნათლისმცემლის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
273	6491	გლოლა	წმინდა გიორგის ეკლესია (ზედ-ქალაქი)	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
274	6487	ღარი	წმინდა გიორგის სამლოცველო "ადგილი ველები"	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
275	6492	ლაგვანთა	ლაგვანთის ციხე	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
276	6494	უწერა	ღვთისმშობლის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
277	6496	სომიწო	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
294	8631	მრავალძალი	მრავალძალის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
312	6499	შრომისუბანი	ცხეთის წმინდა გიორგი	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
313	6504	ფარახეთი	მთავარანგელოზის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
314	6505	სხიერი	წმინდა გიორგის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
315	6391	ნაკიეთი	ნათლისმცემლის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
316	6390	ლაჩთა	ლაჩთის ციხე	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	სწორია
317	12045	კვაშხიეთი	წყარო "კუნეთი"	ლანდშ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
318	12046	კვაშხიეთი	მეგალითური ყორე	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
319	12049	ირი	ძელი ჭემმარიტი	არქიტ.	ობიექტი სტატუსის გარეშე	სწორია
332	14600	კობეთი	მიქელგაბრიელის ეკლესია	არქიტ.	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი	დასაზუსტებელია

შენიშვნა: დამატებით იხილეთ ელექტრონული დანართი Excel-ის ფაილი.

ცხრილში გამოყენებული შემოკლება: (სახეობა) ლანდშ. = სახალე-საპარკო ხელოვნებისა და ლანდშაფტური არქიტექტურის.

ცხრილი 6.7.1 უძრავი ძეგლების და ობიექტების ნუსხა

დანართი 6 .11.1 ტურისტული ბილიკების აღწერა

ბილიკი 1 შოვი - უძირო ტბა - გლოლა

მარშრუტის სახეობა სათავგადასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) საფეხმავლო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი, ხაზოვანი) გამჭოლი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) მარტივი

სამოგზაურო პერიოდი მაისი-ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 17,7

მარშრუტის ხანგრძლივობა 2 დღე

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1460/ 3040/ 1340 მ.

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები „უძირო ტბა“, კურორტი შოვი,

არსებული ინფრასტრუქტურა კურორტ შოვში არის განთავების საშუალებები (საოჯახო სასტუმროები, სასტუმროები), საკემპინგე ადგილი, დასასვენებელი ადგილი

აღწერა

პირველი დღე: მარშრუტი იწყება კურორტი შოვიდან. დახრილი ფერდით ადის მდ. ჩხოჭას დასავლეთით მდებარე ქედზე და დაახლოებით ორი კილომეტრის შემდეგ შედის ჩხოჭას ხეობაში. ხეობის ბოლოს, მდ. ჩხოჭას სათავეებთან, მწვერვალი დოლომისის წვერის (3260. 3 მ) სამხრეთით მდებარე უღელტეხილით გადადის სათავეებთან და მიდის უძირო ტბასთან.

მეორე დღე: ბილიკი მიემართება ჩრდილო აღმოსავლეთით და მდ. ჩიბის რუს მარჯვენა მდებარე ქედით ეშვება სოფელ გლოლაში. მარშრუტი მთელს სიგრძეზე არის იოლი სასიარულო. მცირე სირთულეს ქმნის უღელტეხილის მისადგომები მცირე მონაკვეთზე. არის კლდოვან-ნაშალი მონაკვეთი და მოითხოვს სიფრთხილეს. დამისთვევისთვის საუკეთესო ადგილი არის უძირო ტბის მიმდებარე ტერიტორია. მარშრუტი ხასიათდება თვალწარმტაცი ბუნებით და საუკეთესო ხედებით. მარშრუტზე მოგზაურს უწევს 1500-1550 მეტრი სიმაღლის დაძლევა, რაც უნდა გაითვალისწინოს მარშრუტზე წასვლის მსურველმა.

ბილიკი 2 შოვი - მყინვარი ბუბა

მარშრუტის სახეობა სათავგადასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) სამთო - საფეხმავლო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი, ხაზოვანი) ცალმხრივი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) მარტივი

სამოგზაურო პერიოდი მაისი-ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 6,4

მარშრუტის ხანგრძლივობა 1 დღე

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1549/ 2516/2516

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები კურორტი შოვი, მყინვარი ბუბა, მონასტრის ნანგრევები

არსებული ინფრასტრუქტურა მწყემსის ქოხი

აღწერა

მარშრუტი იწყება კურორტი შოვის ჩრდილო აღმოსავლეთით და მდ. ბუბის წყლის ხეობით მიემართება ბუბას მთისკენ. 650 მეტრის შემდეგ მარშრუტი შედის მდ. ბუბის წყლის მარჯვენა შენაკადის ხეობაში და მკვეთრი აღმართით გადის გახსნილ ფერდზე. მარშრუტი მთელს სიგრძეზე ხასიათდება ლამაზი ბუნებითა და ხედებით. . აღსანიშნავია, მ რომ მინერალური(მჟავე) წყლები დიდი რაოდენობით გვხვდება ბუბის წყლის შეერთების მიდამოებში. მარშრუტი არის იოლი სასიარულო, ვიზუალურად საინტერესო. არ საჭიროებს განსაკუთრებულ ფიზიკურ მომზადებას. რეკომენდაციის სახით ვიზიტორებს ვურჩევთ, რომ გამყოლისა და სპეციალური აღჭურვილობის გარეშე არ შეეცადონ მყინვარის დალამქვრა. მარშრუტი მთავრდება ბუბას მყინვარის ენასთან .

ბილიკი 3 სოფ. გლოლა - სოფ. ჭიორა

მარშრუტის სახეობა სათავგადასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) საფეხმავლო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი, ხაზოვანი) გამჭოლი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) მარტივი

სამოგზაურო პერიოდი მაისი - ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 29,5

მარშრუტის ხანგრძლივობა ცხენით - 1 დღე; ფეხით 1-2 დღე

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1280 / 2505 / 1240 მ.

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები წმ. გიორგის ეკლესია, მჟავე წყალი, კვირაცხოვლის ეკლესია

არსებული ინფრასტრუქტურა მწყემსების ქოხი, პანორამული გადასახედები, საკემპინგე ადგილი

აღწერა

დღე პირველი: მარშრუტი იწყება სოფ. ჭიორას შესასვლელთან, გაივლის სოფელს და შედის პატარა მდინარე ხოლის ხეობაში. სოფლის გასასვლელთან, GPX- 1195 - ნიშნულთან არის წყარო. წყაროდან ჩრდილო აღმოსავლეთით 500 მეტრში 10 წთ. მარშრუტი კვეთს მდინარეს და ფართო სერპანტინით ადის მდ. ხოლის, ჭვეშურისა და ხვარჩულას ხეობების წყალგამყოფ ქედზე. მდინარის გადაკვეთიდან 1600 მეტრში 30წთ. GPX- 1195 - ნიშნულთან არის გადასახვევი ეკლესიისკენ. მანძილი გადასახვევიდან ეკლესიამდე არის 400-450 მეტრი 10 – 15 წთ. ეკლესიის გადასახვევიდან მარშრუტი მიუყვება სერპანტინს და ადის ქედის თხემურ ნაწილზე. GPX- 1223 და 1229 - ნიშნულებთან იშლება ლამაზი ხედები. ამ ადგილიდან ბილიკი მიდის ჩრდილო აღმოსავლეთის მიმართულებით, ზევიდან გადაუვლის მდ. ხოლის სათავეებს და GPX- 1243 - ნიშნულთან მიდის მთა ჭიორასთან(სიმაღლე 2386.1მ). ჭიორას მთის წვერის მიდამოებიდან იშლება ულამაზესი ხედები ყველა მიმართულებით GPX- 1245. ამ წერტილიდან ბილიკი მიდის აღმოსავლეთით, 1265 - ნიშნულთან იღებს მარშრუტის მაქსიმალურ სიმაღლეს(2560 მ. 55წთ.) და აღნიშნული ნიშნულიდან 1.6 კილომეტრის 30 წთ. შემდეგ, GPX- 1275 - ე ნიშნულთან იწყებს დაბლა დაშვებას მდ. ნოწარულის ხეობაში. 4.5 კილომეტრის შემდეგ 1სთ. 30 წთ. მარშრუტი ჩადის მდ. ნოწარულთან, სადაც მდინარის მარჯვენა ნაპირზე გვხვდება მწყემსების ქოხი GPX- 1303. აქვე არის ორი წყარო: ერთი ჩვეულებრივი მტკნარი(GPX- 1304), მეორე კი - მინერალური წყლის GPX- 1301. ამ ადგილზე არის დაგეგმილი ღამის თევა.

ბილიკი 4 სოფ. ღები -სოფ.გონა - მყინვარი კირტიშო

მარშრუტის სახეობა საავტოსადსაგზაო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) საფეხმავლო, საცხენოსნო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი,ხაზოვანი) ცალმხრივი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) მარტივი

სამოგზაურო პერიოდი მაისი-ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 15,3

მარშრუტის ხანგრძლივობა ფეხით-2 დღე: ცხენით - 1 დღე.

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1360/ 2560/2560

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები მაცხოვრის ეკლესია, მყინვარი კირტიშო

არსებული ინფრასტრუქტურა მწყემსების ქოხი, საკემპინგე ადგილები

აღწერა

პირველი დღე : მარშრუტი იწყება სოფ. ღების შესასვლელთან. სოფელში, GPX – 847 - ნიშნულთან გზა იყოფა ორად. ერთი მიდის მარცხნივ, ღების მაცხოვრის სახ. ეკლესიისკენ(200მ), მეორე კი აღმოსავლეთის მიმართულებით გაივლის სოფელს და მდ. ჭვეშურას ხეობით მიემართება სოფელი გონასკენ. მარშრუტი მიუყვება საავტომობილო გზას, ამიტომ სასიარულოდ იოლია და დამლელიც არ არის. 7,6 კმ -ის შემდეგ მარშრუტი შედი სოფ. გონაში სადაც გათვალისწინებულია ღამის სათევია ადგილი. მეორე დღე : სოფლის გასასვლელში დგას სასაზღვრო გამშვები პუნქტის საგუშაგო. იმისათვის, რომ ადამიანმა გაიაროს აღნიშნული საგუშაგო საჭიროა გარკვეული პროცედურების გავლა. საგუშაგოს შემდეგ 10,6 კმ - ის შემდეგ ბილიკი მიდის მყინვარ კირტიშოს ენასთან. სასაზღვრო საგუშაგოდან 3,5 კმ -ის შემდეგ. მდ. ჭვეშურას ჩრდილო დასავლეთიდან უერთდება მდ. დომბარულა. შეერთების ადგილზე წარსულში იყო მწყემსების საზაფხულო სადგომები. ეს ადგილი ასევე კარგია ღამის თევითვის. მარშრუტი ფეხით მოსიარულეთათვის არის ორ დღიანი. არ არის რთული სასიარულო. ცხენოსანი ტურისტებისთვის მარშრუტი არის ერთ დღიანი. ვიზიტორებს აუცილებლად უნდა ჰქონდეთ თან პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტები. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასაზღვრო გამშვებ პუნქტთან მოუწევთ მარშრუტის შეწყვეტა.

ბილიკი 5 სოფ. ღები - ვაციწვერას უღელტეხილი - სოფ. ზესხო

მარშრუტის სახეობა სათავგადასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) სამთო საფეხმავლო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი,ხაზოვანი) გამჭოლი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) მარტივი

სამოგზაურო პერიოდი მაისი - ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 42,3

მარშრუტის ხანგრძლივობა 2 დღე

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1380/ 2910/1800 მ.

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები მაცხოვრის ეკლესია

არსებული ინფრასტრუქტურა საკემპინგე ადგილი, პანორამული გადასახადები, მწყემსის ქოხი

აღწერა

პირველი დღე : მარშრუტი იწყება სოფ. ღების შესასვლელთან. სოფელში, GPX – 847 - ნიშნულთან გზა იყოფა ორად. ერთი მიდის მარცხნივ, ღების მაცხოვრის სახ. ეკლესიისკენ(200მ), მეორე კი აღმოსავლეთის მიმართულებით გაივლის სოფელს და მდ. ჭვეშურას ხეობით მიემართება სოფელი გონასკენ. მარშრუტი მიუყვება საავტომობილო გზას, ამიტომ სასიარულოდ იოლია და დამღლელიც არ არის. 7,6 კმ -ის შემდეგ მარშრუტი შედი სოფ. გონაში სადაც გათვალისწინებულია ღამის სათევია ადგილი. მეორე დღე : სოფლის გასასვლელში დგას სასაზღვრო გამშვები პუნქტის საგუშაგო. იმისათვის, რომ ადამიანმა გაიაროს აღნიშნული საგუშაგო საჭიროა გარკვეული პროცედურების გავლა. საგუშაგოს შემდეგ 10,6 კმ - ის შემდეგ ბილიკი მიდის მყინვარ კირტიშოს ენასთან. სასაზღვრო საგუშაგოდან 3,5 კმ -ის შემდეგ მდ. ჭვეშურას ჩრდილო დასავლეთიდან უერთდება მდ. დომბარულა. შეერთების ადგილზე წარსულში იყო მწყემსების საზაფხულო სადგომები. ეს ადგილი ასევე კარგია ღამის თევითვის. მარშრუტი ფეხით მოსიარულეთათვის არის ორ დღიანი. არ არის რთული სასიარულო. ცხენოსანი ტურისტებისთვის მარშრუტი არის ერთ დღიანი. ვიზიტორებს აუცილებლად უნდა ქონდეთ თან პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტები. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასაზღვრო გამშვებ პუნქტთან მოუწევთ მარშრუტის შეწყვეტა.

ბილიკი 6 სოფ. ღები - მთა შოდა - სოფ. საკაო

მარშრუტის სახეობა სათავგადასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) საფეხმავლო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი, ხაზოვანი) გამჭოლი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) ძირითადად მარტივი, მცირე მონაკვეთი რთული

სამოგზაურო პერიოდი მაისი - ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 23,9

მარშრუტის ხანგრძლივობა 8 სთ

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1360 /2900/ 1060 მ.

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები წმ.გიორგის ეკლესია,

არსებული ინფრასტრუქტურა პანორამული გადასახედი, საკემპინგე ადგილი, მწყემსის ქოხი

აღწერა

დღე პირველი : მარშრუტი იწყება სოფ.ღებიდან და სამხრეთით მიემართება მდ. ლაგორულას სათავეებისკენ. სადაც არის პირველი დღის საბანაკე ადგილი GPX 109. 6,2 კმ 2 სთ 5 წთ. დღე მეორე : ბილიკს ვაგრძელებთ მწვერვალი შოდას სამხრეთით მდებარე უღელტეხილით(ბილიკის რთული მონაკვეთი იწყება GPX 143 და GPX 157 თან მთავრდება)(GPX: 149) კვეთს შოდაკედელას ქედს, გადადის მდ.ბოდუურას ხეობაში და ჩადის სოფ. საკაოში 17,7 კმ 8სთ 30 წთ. მარშრუტი მიეკუთვნება სირთულის რთულ კატეგორიას და მოითხოვს კარგ ფიზიკურ მომზადებას და შესაბამისი აღჭურვილობის გამოყენებას. მარშრუტზე გვხვდება გადასასვლელი ნარჩენ თოვლზე(ყინულზე? GPX: 142,160),

მდინარეზე(GPX: 074,090,128,129,171) და სახიფათო საცოცი მონაკვეთები ნაშალზე და იოლად დაშლად კლდეებზე(GPX: 150,153,156). რადგანაც აღნიშნულ მონაკვეთებზე არსებობს ადამიანის დაშავების და მოწყვეტის შემთხვევაში ლეტალური შედეგის დადგომის ალბათობა, სასურველია კლდეზე დამონტაჟდეს „ტროსის“ გამყოლი, რომელზეც ვიზიტორი ჩაებმება „კარაბინით“ და უზრუნველყოფს თვით დაცვას. მარშრუტი მთელს სიგრძეზე ხასიათდება ულამაზესი ბუნებით და ხედებით. გზაზე გვხვდება ეკლესია(GPX: 106) წყაროები(GPX: 066,107,204) და მწყემსების სადგომები(GPX: 109,174). მარშრუტის ხანგრძლივობა არის ორი დღე. ღამისთვის ადგილად რეკომენდირებულია

ბილიკი 7 სოფ. შქმერი - მთა ხიხათა - შაორის წყალსაცავი

მარშრუტის სახეობა სათავგდასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) სამთო-საფეხმავლო, საცხენოსნო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი,ხაზოვანი) გამჭოლი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) მარტივი

სამოგზაურო პერიოდი მაისი-ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 43,6

მარშრუტის ხანგრძლივობა 3 დღე

სიმაღლე ზღვის დონიდან (მ): საწყისი/უმაღლესი/საბოლოო 1720 /2239 /1140 მ.

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები შაორის წყალსაცავი, ხიხათის მწვერვალი,

არსებული ინფრასტრუქტურა პანორამული გადასახედი, საკემპინგე ადგილები

აღწერა

სვლა იწყება სოფ. შქმერიდან. 540-ე ნიშნულთან ბილიკი კვეთს მდ. ხეორს და მიემართება მთა ხიხათისკენ. საწყისი წერტილიდან 590-ე ნიშნულამდე მარშრუტი ემთხვევა სოფ. შქმერის და სოფ. უზუნთას დამაკავშირებელ ბილიკს. მარშრუტი 580-ე-600 ნიშნულებს შორის გადის საჩხერის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე. საჩხერის მუნიციპალიტეტის უახლოესი სოფელი არის უზუნთა. 591- ნიშნულიდან მარშრუტი მკვეთრად უხვევს ჩრდილოეთით და აღმართით 610-ე ნიშნულთან ადის ხიხათის ქედზე. ქედიდან იშლება ლამაზი ხედები. დიდი რაოდენობით გვხვდება კარსტული ძაბრები. 628-ნიშნულთან არის მწვერვალი ხიხათა - 2239 მ. მოცემულ წერტილში დამონტაჟებულია გეოდეზიური ტრიანგულატი. მარშრუტი გრძელდება ქედზე. 635 ნიშნულიდან ეშვება დაღმა და ჩრდილო-დასავლეთის, ხოლო 691- ნიშნულიდან სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით მიემართება საბანაკე ადგილამდე. საბანაკე ადგილიდან ბილიკი კვლავ ეშვება და 13 კილომეტრიანი დაშვების შემდეგ შედის სოფელ ბეთლევში. სოფელი ბეთლევიდან 6.3 კილომეტრის გავლის შემდეგ ბილიკი მეორე საბანაკე ადგილამდე მიდის საიდანაც შემდეგ დღეს ვიზიტორები შეძლებენ 6 კილომეტრის გავლის შემდეგ, შაორის წყალსაცავთან მისვლას. მარშრუტი მთელ სიგრძეზე არის მეტად ლამაზი. მიუხედავად იმისა, რომ იოლი სასიარულოა, გრძელი მანძილისა და აღმართების გამო, სასურველია ვიზიტორი ფიზიკურად მინიმალურ დონეზე მაინც იყოს მომზადებული. მარშრუტის დაწყებამდე ვიზიტორებს შეუძლიათ ერთი დღე გაჩერდნენ სოფ. შქმერში და დაათვალიერონ სოფ. შქმერისა და უშოლთის მიდამოები, რომლებიც მდიდარია ლამაზი ხედებით. მარშრუტი სოფ. შქმერიდან შაორის წყალსაცავის მიმართულებით გაცილებით იოლი სასიარულოა, ვიდრე შაორის წყალსაცავიდან სოფ. შქმერის მიმართულებით (გრძელი აღმართია). მარშრუტის ბოლოს ვიზიტორებს სურვილის შემთხვევაში ექნებათ შაორის წყალსაცავში ბანაობისა და სპორტული თევზაობის საშუალება.

ბილიკი 8 სოფ. ზემო უზუნთა - ხიხათას მთა - სოფ. ზემო სხვადა

მარშრუტის სახეობა სათავგადასავლო

მარშრუტის ტიპი (ველო, საფეხმავლო, კომბინირებული, off-road) საფეხმავლო

კატეგორია (წრიული, გამჭოლი, ხაზოვანი) გამჭოლი

მარშრუტის სირთულე (მარტივი, საშუალო, რთული) საშუალო

სამოგზაურო პერიოდი მაისი - ოქტომბერი

მარშრუტის სიგრძე (კმ) 31,9

სიმაღლე ზღვის დონიდან (საწყისი/საბოლოო) 1150/1414

მარშრუტის ღირსშესანიშნაობები სხვადას ეკლესია

არსებული ინფრასტრუქტურა სოფლებში არის სასმელი წყარო და მცირე მარკეტი.

მარშრუტები და პოტენციალი - დამატებითი ინფორმაცია

ღები. სოფელ ღებში არსებული რესურსი ტურისტების გადასადგილებლად: 15 ცხენი, 3 მაღალი გამავლობის მანქანა (დელიკა). 20 კაციანი სატვირთო მანქანა - საინტერესო იქნება ტურისტების გადასადგილებლად. ეს არის ღია ტიპის მანქანა, რომელიც ეგზოტიკური იქნება ღების შემოგარენში სამოგზაუროდ.

სოფელში ფუნქციონირებს 4 საოჯახო ტიპის სასტუმრო.

ადგილობრივი გამყოლი/გიდები:

1. გიორგი ლობჯანიძე - 551972727
2. გიორგი გოგრიჭიანი - 598700875
3. ალექსი გავაშელი - 599378699
4. ლაშა ლობჯანიძე - 595009525
5. ლევან ლობჯანიძე - 598420075

მოცემული მარშრუტები შესაძლებელია შესრულდეს შემდეგ თვეებში: ივნისი, ივლისი, აგვისტო სექტემბერი, ოქტომბერი.

სახელწოდება/მდებარეობა: სოფელი ღები - სოფელი გონა

მანძილი: 7 კილომეტრი

სასიარულო მონაკვეთი: მანქანით 40-45 წუთი, შემდეგ ფეხით 2სთ (გზა - აღმართი)

მარშრუტის შესრულება ფეხით/ხანგრძლივობა: ასვლა 3 საათი, ჩამოსვლა 2 საათი.

1. გასვლა - სოფელი ღები. მარშრუტი იწყება სოფლის შესასვლელიდან. გვხვდება სახლის ზომის დიდი ქვა - ქვაბათანა, კლდეზე საცოცი 8, 10 მერტის სიმაღლის - შესაძლებელია ტურისტების დაინტერესება მეკლდეურობის მიმართულებით;
2. გადასვლა მდინარე ჩვეშურის ხიდზე. მდინარეში მიმზიდველია დიდი ზომის ქვებით და აქაფებული დინებით. შესაძლებელია სპორტული თევზაობა;

3. მარშრუტის განმავლობაში მთელ პერიმეტრზე მოჩანს მდინარე ჩვეშურის ხეობა და მთა შოდა-კედელა, თავისი ულამაზესი მყინვარით. შესაძლებელია ხვარგულის მჟავე წყლის დაგემოვნება. გონის მხარეს განსაკუთრებულად ბევრი მჟავე წყალია;
4. 6 კილომეტრში გვხვდება მაღარო, სადაც სურმას (ქიმიური ელემენტი, ვერცხლისფერი მყიფე ლითონი; იყენებენ ტექნიკასა და მედიცინაში) მოიპოვებდნენ. მაღარო 100-მდე წლისაა. მაღაროდან გამოედინება წითელი ფერის წყალი, რომლის დალევაც რეკომენდირებული არაა. თუმცა, აქედან 10 მეტრში მჟავე წყალია, რომელიც სამკურნალო თვისებებით გამოირჩევა;
5. სოფელ გონის აღმართებისკენ ასასვლელად გადავდივართ მდინადე ჩვეშურის ხიდზე. აღმართებს, რომ ავივლით მარცხენა მხარეს ცივი წყარო მოედინება, რომლის დალევაც შესაძლებელია. აქედან იწყება სოფელი გონა;
6. შესაძლებელია ადგილობრივ მუდმივ-მცხოვრებ ოჯახში სტუმრობა (გია გობელიშვილის ოჯახი), რომელიც ცნობილია ტრადიციული ყოფით და საინტერესო კერძების მრავალფეროვნებით;
7. აგრი-ტურიზმის ელემენტები: ადგილობრივ ოჯახში კარტოფილის ამოღება, ბოსტანში გასვლა - აქტივობა. ოჯახის უფროსისგან ინფორმაცია/მოკლე ისტორია სოფლის შესახებ. გობეჯიშვილების სახლი კავკასიონის ქედის ძირში მდებარეობს, რომელიც რუსეთის საზღვრიდან 6 კილომეტრამდე არის დაშორებული. ახლოს სასაზღვრო პუნქტია. სოფელი გონა სასაზღვრო სოფელია, სადაც მხოლოდ ერთი ოჯახი ცხოვრობს. სახლიდან ულამაზესი ხედი იშლება და ადგილი საინტერესოა სოფლად ტურიზმის მოყვარულთათვის.

სახლთან ახლოს, 300 მეტრში მჟავე წყალი მოედინება. გონის ბოლოს, მოსახლეობიდან 400 მეტრში მორიგეობენ მესაზღვრეები, სადაც აუცილებელია ტურისტებმა იქონიონ პირადობის დამადასტურებელი საბუთი.

გობეჯიშვილების სახლიდან 500 მეტრში გონის ბაზილიკური ტიპის მთავარანგელოზის ეკლესია.

თავისუფალი დრო. სოფელი გონიდან ხედები, ასვლა შესაძლებელია ფეხით, ცხენით ან მანქანით.

ორდღიანი საცხენოსნო ტური

სოფელი ღები - დომბა (საზაფხულო, ალპური სამოვარი) - გონა - სოფელი ღები. წრიული მარშრუტი.

დილის 6-საათი გასვლა სოფელი ღებიდან. გასვლისთანავე 300-მეტრში გვხვდება მჟავე წყალი - ვეძა, რომელიც გამორჩეულია თავის გამორჩეული თვისებებით, კურნავს კუჭ-ნაწლავის მსუბუქ დაავადებებს.

1.5-კილომეტრში გვხვდება, საბჭოთა პერიოდის დროინდელი ქვის სახერხი ქარხანა, რომელიც არამარტო რეგიონს, არამედ სახელმწიფო მასშტაბებს აკმაყოფილებდა (ამჟამად არ ფუნქციონირებს) მისი ულამაზესი ეზოს და თვითონ შენობის დათვალიერების შემდეგ, საცხონოსნო ბილიკებით მივუყვებით ტყეს და ავდივართ ადგილზე, რომელსაც ადგილობრივი მოსახლეობა „პატარა კარათას“ ეძახიან (ეს რამდენიმე წლის წინათ, ათვისებული იყო და გამოიყენებოდა სეზონურად, როგორც რქოსანი პირუტყვისთვის განკუთვნილი საზაფხულო სამოვარი, საიდანაც ულამაზესი ხედი იშლება სოფელი ღების და კავკასიონის, კერძოდ შოდა-კედელას მყინვარის. დასვენება და ფოტოების გადაღება 30 წთ.

დო მ ბ ა - ეს არის, მნახველებისგან თქმით ე.წ. „მიწიერი სამოთხე“. მდებარეობს ზღვის დონიდან 2300-2400 მეტრის სიმაღლეზე. ეს არის ულამაზესი სამოვარი მინდვრებითა და ტბით. ტბის ირგვლივ არის კეცის ქვები, რაც ქმნის შთაბეჭდილებას თითქოს ეს ტბა ხელოვნურად არის შემოსაზღვრული. ტბასთან ახლოს არის წყარო, რომელიც ორი მეტრის რადიუსში 9-ადგილას ჩქეფს და მას 9 სათავის გამო „ცხრათავი წყარო“-ს ეძახიან, ტბის ტერიტორიიდან 360-გრადუსით იშლება წარმოუდგენელი ხედი, საიდანაც ჩანს როგორც რაჭის, ისე სვანეთის და ჩრდილოეთი კავკასიის, მათაა სისტემა, ანუ კავკასიონის მთლიანი ჯაჭვი. აისი და დაისი ამ ადგილზე საოცარია. ამ ადგილას ვბანაკდებით.

1. დილით ადრე, მზის ამოსვლის დროს გაღვიძება. გზა გრძელდება გორებისკენ. ეს არის დომბის სამხრეთით არსებული საზაფხულო სამოვარი, რომელიც პირდაპირ გადაჰყურებს სოფელ ღებს და მის შემოგარენს. გორებზე ფოტოსესიის შემდეგ გზას ვაგრძელებთ გონისკენ;
2. დღის 11-12 საათი - სოფელი გონა. ვნახულობთ მე-12 საუკუნის ბაზილიკური სტილის ტაძარს - „გონის მთვარანგელოზს“. მსუბუქი სადილის შემდეგ მივდივართ მიწვევით მინერალური წყლების დასაგემოვნებლად (გონა-ღების 7-კილომეტრიან გზაზე გვხვდება დაახლოებით 5-6 სახის სხვადასხვა შემცველობის და სარგებლობის მქონე მჟავე წყალი);
3. გზად გვხვდება საჯვარიის სალოცავი. ამის შემდეგ საფეხმავლო ხიდიტ გადავდივართ მდინარე ჩვეშურზე. სადამოს 6-საათისთვის ვბრუნდებით სოფელ ღებში.

მარშრუტის სახელწოდება/მდებარეობა: სოფელი ღები - შოდა -კედელას მთა (საცალფეხო ბილიკზე სასიარულო აღმართი. სოფელი ღებიდან შოდა-კედელას მთა 6 კილომეტრითაა დაშორებული)

მარშრუტის ხანგრძლივობა: ასვლა 3 საათი/ ჩამოსვლა 2 საათი (დაღმართია)

პატარა ღებიდან (სოფელი ღები ორნაწილად იყოფა) გადავდივართ რიონის ხიდზე. გავდივართ მოსახლეობაში, შესაძლებელია ადგილობრივებთან გასაუბრება, ადგილობრივი ყოფა-ცხოვრების გაცნობა.

სოფლიდან გასასვლელში გადავდივართ პატარა მდინარე მუხამეშურზე. აქედან იწყება შოდის აღმართი.

იწყება საცალფეხო ბილიკი, რომელიც ტყის გავლით მიდის. ტყე არის ძალიან ლამაზი, საუკუნოვანი ხეების „დერეფანში“ გავდივართ. გზაში ვკრეფთ მცენარეებს, რომლებიც გამოსაყენებელია მრავალმხრივ: პიტნა, შავთავა, მოცვი. კენკრა: მაცვალი. შესაძლებელია სოკოს მოკრეფა: მჭადუა, ძერა, მაჭკუნარა, ჭყუმპლა, არყა. ტყეში სიარულის პერიოდში 2 ადგილას გვხვდება სასმელი წყაროს წყალი. ტყის სასიარულო მანკვეთი აღმართია.

აღმართის ბოლოს ავდივართ პატარა მინდორზე, სადაც ტელეფონი იჭერს. გავდივართ საცალფეხო ბილიკზე, ისევ ხეების ხეივანში - გრძელდება 700 მეტრი.

მივდივართ წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიის მიმდებარე ტერიტორიაზე, სადაც ტურისტებს ვუყვებით შოდელი ბერების შესახებ. აქედან იშლება შოდა-კედელას მთის ულამაზესი ხედი. თავისუფალი დრო ფოტოებისთვის.

მივდივართ ქოხებისკენ. ღებელების ტრადიცია-საზაფხულო სამოვრებისთვის განკუთვნილი სახლები, სადაც სოფლის მოსახლეობა მესაქონლეობის გამო ადიოდა, მომთაბარეობას ეწეოდნენ. ადგილზე მზადდებოდა რძის პროდუქტები, ნაწარმის გაყიდვა იყო ადგილობრივების შემოსავლის, გამოზამთრების ერთადერთი წყარო.

ქოხები ხითაა ნაშენები. ქოხების შუაგულში მოთავსებულია ცეცხლისთვის განკუთვნილი ადგილები. შუაცეცხლზე აკეთებდნენ საჭმელს. სახურავის დაბლა სახლს დატოვებული აქვს სანიავებლები. ქოხებში განთავსებულია ფიცრულის საწოლები. წლებია აღარავინ დადის, მიტოვებული ადგილია. ქოხების ტერიტორიაზე გაბნეულია მთის ბროლის ქვები. ზღვის დონიდან 2300 მეტრზე ქოხებთან ახლოს მდებარეობს ეკლესია, სადაც ყოველი წლის 2 აგვისტოს ადგილობრივი მოსახლეობა ადის. დღესასწაულს ელიაობა ჰქვია.

მარშრუტის სახელწოდება/მდებარეობა: სოფელი ღები - ნაქალაქარი ბრილი

მარშრუტის ხანგრძლივობა: 1 საათი მანქანით. ფეხით - 3 საათი

სოფელი ღებიდან ჩავდივართ რიონის ჭალისკენ, სადაც გვხვდება: მჟავე წყალი - „ვეძა“.

რიონის ჭალიდან დაახლოებით 3 კილომეტრში გვხვდება 3 პატარა მდინარე: გორგასახოსრუ, ლისიანისრუ, კვაიშურისრუ - კამახებით სავსეა. შესაძლებელია სპორტული თევზაობა.

კლდეში გაჭრილი გზით მივდივართ სოფელ თევრეშოში. ამ კლდიდან დავყურებთ რიონს ზემოდან. თევრეშო - არის სოფელი, სადაც ადამიანები მხოლოდ ზაფხულობით ადიან. ეწევიან მესაქონლეობას და მეფუტკრეობას, სადაც ტურისტს შეუძლია დააგემოვნოს ადგილობრივების მიერ მომზადებული რძის ნაწარმი, ასევე თაფლი და ადგილობრივი კერძები.

ბრილსა და ღებს შორის სოფელ თევრეშოში, რომელიც ღებიდან 5 კილომეტრში მდებარეობს, გვხვდება ციხე-კოშკის ნანგრევები, რომელიც საცხოვრებლად გამოიყენებოდა. შემოსევის დროს თავის დასაცავად იყენებდნენ. ციხეების განლაგების მიხედვით, ისინი დაცვითი მნიშვნელობისთვის გამოიყენებოდა.

რა სახის აქტოვობა შეიძლება მოხდეს სოფელში? სოფელში არის 100 წლამდე წყლის წისქვილი, სადაც შეგვიძლია ვაჩვენოთ ტურისტებს როგორ იფქვებოდა სიმინდი, ხორბალი. ტურისტს შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა ყველის ამოყვანაში, ძროხის მოწველაში, ბოსტანში შესვლა. თევზაობა. ბაჭულების გამოცხობა. კარაქის მოდღვება.

სოფლის გასასვლელში მდინარე რიონზე გადასასვლელი რკინის ხიდია. ხიდის მეშვეობით ვხვდებით რიონის ჭალაში და ვაგრძელებთ გზას სოფელი ბრილისკენ.

თხილის ბუჩქნარში გავლის შემდეგ აღმოვჩნდებით ჯვარის წყლის სალოცავთან (სამი მდინარის შერწყმით კეთდება ჯვარის ფორმა, ამიტომაც ეძახიან ამ ადგილს ჯვარის წყლის ანგელოზს). სალოცავის ტერიტორიაზე არის პატარა მინდორი, წყაროს წყალი, შესაძლებელია დასვენება და ჭამა.

გავდივართ ტყიან გზაზე, სადაც ისევ თხილნარში მიდის ვხვდებით. აქედან გავდივართ დიდ მინდორზე, სადაც იშლება ულამაზესი ხედი კავკასიონის ქედებზე. ამ მინდვრებს სათიბად იყენებდნენ ადგილობრივი გელხები. ფოტოგადაღება და თავისუფალი დრო.

ჩავდივართ შიუკა ჭალაში, სადაც რამდენიმე სახლი-ქოხი დგას. შიუკა ჭალაში ზაფხულობით ორი გლეხი ცხოვრობს. შესაძლებელია ტურისტების კვებითი მომსახურების გაწევა, რძის ნაწარმის ადგილზე მირთმევა, ბოსტანში გასვლა, ეკოლოგიურად სუფთა საკვების მიღება.

სამთო სამოვარ შიუკა ჭალიდან გადავდივართ მდინარე რიონზე. აქედან 100 მეტრში გადავდივართ მდინარე ზოფხითურზე, საიდანაც უკვე შევდივართ სოფელ ბრილში.

სოფელი ბრილის ნაქალაქარი უძველესი მეტალურგიული კულტურის კერა იყო. ცნობილი არქეოლოგი გერმანე გობეჯიშვილი წლების მანძილზე ატარებდა არქეოლოგიურ გათხრებს ამ ტერიტორიაზე. დღემდეა შემორჩენილი ადგილები, სადაც უკვე ჩატარდა არქეოლოგიური კვლევები. ონის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში ინახება სოფელ ბრილში მოპოვებული უძველესი ნივთები. სოფლის ტერიტორიაზე არის ძველი ეკლესიის ნანგრევები, ასევე ახლად აშენებული წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია.

1. ბრილიდან გადმოვდივართ მდინარე ზოფხითურის ხიდზე. ამ ხიდიდან 1 კილომეტრში არის საზაფხულო ქოხები. აქედან ჩანს ბუბგორის კლდეები და დიდი ხოფითოს მინდვრები;
2. ამ ადგილიდან ნახევარი კილომეტრის სავალზე არის წყაროს წყალი, ტყეები და ქვის მაგიდა, ქვის სკამებით. (დასასვენებელი ადგილი);
3. აქედან 3 კილომეტრში მდინარე ზოფხითურის ნაპირზე არის გრძელი მინდორი, რომელსაც ველიგრძელას ეძახიან. აქ შესაძლებელია სოკოს მოკრეფა, კატაბალახას ამოღება მიწიდან. ტყის მოცხარის, საჭმელად ვარგისი მცენარეების დაგემოვნება. ამ მინდვრის ბოლოდან გადავდივართ მდინარე ზოფხითურზე და ავდივართ საარწივის ძირში, სადაც გვხვდება კოტეჯები - კავკასიის მინერალების კოტეჯები, სადაც ზაფხულობით მიმდინარეობს მინერალების: ანტიმონიტის ამოღება. მაღაროში დასაქმებულია რამდენიმე ადგილობრივი;

ზოფხითოს მღარო <http://caucasusminerals.com/zopkhito-project/?lang=ge>

4. ზოფხითოს ხეობაში საარწივისძირი და ველიგრძელა მდებარეობს. ზოფხითოს მყინვარი, საიდანაც მდინარე ზოფხითური გამოედინება. ტერიტორიაზე ალპური ყვავილოვანი მთის ფერდობებია.

ჭოგრითის საშუალებით შესაძლებელია სხვადასხვა ცხოველები: ჯიხვის, არჩვის, დათვის - დანახვა. შესაძლებელია ფრინველების, შურთხის და კავკასიური როჭოს ნახვა. კოტეჯებთან ახლოს მჟავე წყალია.

მარშრუტის სახელწოდება/მდებარეობა: სოფელი ღები - სასვანოს ტბები, ბრილის გავლით.

გადასადგილებელი საშუალება: ცხენები, მანქანა.

მარშრუტის ხანგრძლივობა - წასვლა 6 საათი, წამოსვლა 4 საათი.

წვიმიან ამინდებში სასვანო ტბებზე ვერ გადავალთ.

ცხენით გადაადგილების შემთხვევაში: 3 დღე/2 ღამისთევა.

მანქანით გადაადგილების შემთხვევაში: შიუკა ჭალამდე მისვლით 2 დღე/1 ღამისთევა.

სოფელი ღებიდან ჩავდივართ რიონის ჭალისკენ, სადაც გვხვდება: მჟავე წყალი - „ვეძა“

რიონის ჭალაში, დაახლოებით 3 კილომეტრში მეტრში გვხვდება 3 პატარა მდინარე: გორგასახოსრუ, ლისიანისრუ, კვაიშურისრუ - კამახებით სავსე.

კლდეში გაჭრილი გზით მივდივართ სოფელ თევრეშოში. ამ კლდიდან დავყურებთ რიონს ზემოდან. თევრეშო - არის სოფელი, სადაც ადამიანები მხოლოდ ზაფხულობით ჩადიან. ეწევიან მესაქონლეობას და მეფიტკრეობას, სადაც ტურისტს შეუძლია დააგემოვნოს ადგილობრივების მიერ მომზადებული რძის ნაწარმი, ასევე თაფლი და ადგილობრივი კერძები.

ბრილისა და ღების შორის სოფელ თევრეშოში, რომელიც ღებიდან 5 კილომეტრში მდებარეობს, გვხვდება ციხე-კოშკის ნანგრევები, რომელიც საცხოვრებლად გამოიყენებოდა. შემოსევის დროს კი თავის დასაცავად. განლაგება ისეთია ციხეების სავარაუდოდ დაცვითი დანიშნულება უნდა ჰქონოდა.

აქტივობა: სოფელში არის 100 წლამდე წყლის წისქვილი, სადაც შეგვიძლია ვაჩვენოთ ადამიანებს როგორ იფქვებოდა სიმინდი, ხორბალი. ტურისტს შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა ყველის ამოყვანაში, ძროხის მოწველაში, ბოსტანში გასეირნება. შესაძლებელია სპორტული თევზაობა. ბაჭულების გამოცხობა, კარაქის მოდღვება.

სოფლის გასასვლელში მდინარე რიონზე გადასასვლელი რკინის ხიდია, რომლის საშუალებით გადავდივართ რიონის ჭალაში და ვაგრძელებთ გზას სოფელი ბრილისკენ.

თხილის ბუჩქნარში გავლის შემდეგ აღმოვჩნდებით ჯვარის წყლის სალოცავთან (სამი მდინარის შერწყმით კეთდება ჯვარის ფორმა, ამიტომაც ეძახიან ამ ადგილს ჯვარის წყლის ანგელოზს) სალოცავის ტერიტორიაზე არის პატარა მინდორი, წყაროს წყალი, შესაძლებელია დასვენება და ჭამა.

გავდივართ ტყიან გზაზე, თხილნარში. აქედან გავდივართ დიდ მინდორზე, სადაც იშლება ულამაზესი ხედი კავკასიონის ქედებზე. ამ მინდორებს სათიბად იყენებდნენ ადგილობრივები. ფოტოგადაღება და თავისუფალი დრო.

ჩავდივართ შიუკა ჭალაში, სადაც რამდენიმე სახლი-ქოხი დგას. შიუკა ჭალაში ზაფხულობით ორი გლეხი ცხოვრობს. შესაძლებელია კვებითი მომსახურება.

შიუკა ჭალიდან გადავდივართ რუბოძალის პატარა მდინარეზე, რომელიც ცუდ ამინდებში სახიფათოა, დიდდება და მოაქვს ნაშალი მასალა. რუბოძალის მდინარეზე ფეხით გადავდივართ (ვსველდებით). ამ მდინაროდან 1 კილომეტრში გვხვდება საზაფხულო სამოვარი თაიშვილი, სადაც რამდენიმე მიტოვებული სახლია.

თაიშვილიდან მიუყვებით რიონის ხეობას სასვანო გორის ტბებისკენ. 3 კილომეტრში გვხვდება ულამაზესი მინდორი, საიდანაც მოჩანს მყინვარი ედენა და მდინარე რიონის სათავე. მინდორში შესაძლებელია დავაგემოვნოთ ტყის მარწვი, მალინა, სოკო, მაყვალი.

გადავდივართ მდინარე გადარულაზე, რომელიც ცუდ ამინდში ძალიან სახიფათოა, აგუბებს რიონს. არის შემთხვევები რიონს 150 მეტრამდე აგუბებს. იყო შემთხვევა როცა წყალი რამდენიმე თვის მანძილზე იყო დაგუბებული. ტბა კეთდება.

აქედან ერთ კილომეტრში მივდივართ გორის ბოლოს, სადაც არის შემორჩენილი ტურბაზის ნანგრევები, რომელიც გამოიყენება ცუდ ამინდში თვის შესაფარებლად.

აქედან 500 მეტრში იწყება აღმართი სასვანოს გორის ტბებისკენ. 1 კილომეტრში ალპური ზონა იწყება, სადაც მიდის დახვეული გზა.

პირველი ტბა არის ამ მანძილიდან 2.30 კილომეტრში. 2.50 კილომეტრში მეორე. 1 კილომეტრში მესამე ტბა. ტბების სიდიდე: პირველი - 30 მეტრი სიგრძე/22 სიგანე, მეორე ტბა - 50 სიგრძე/40 სიგანე, მესამე - 45 სიგრძე/30 სიგანე. ამ ტბების სიახლოვეს შესაძლებელია კარვების გაშლა, საიდანაც იშლება ხედი ფასის მთისკენ, ქარაფის მყინვარისკენ, ქარაფის ჩანჩქერი მოსჩანს, ედენის მყინვარი, რიონის ხეობა, ირგვლივ მთლიანად მთებშია ჩაფლული. დაბანაკება მოხდება სწორედ ამ ადგილას.

იმ შემთხვევაში, თუ ტურისტს სურვილი ექნება გადავიდეს ამ მარშრუტის მეშვეობით სვანეთში საჭიროა ადგილობრივი გამყოლი და მზიანი ამინდი. სასვანოს ტბებიდან ჩავდივართ სვანეთის პირველ სოფელში - ზესხოში, სადაც ე.გ. ალპინისტების ბანაკი მდებარეობს. ამ ბანაკში შესაძლებელია ტურისტებმა გაათენონ და ისარგებლონ შენობაში არსებული ინვენტარით: მაგიდები, სკამები, ჭერი.

სოფელი ღებიდან ზესხომდე არის 43 კილომეტრი. სასიარულო ხანგრძლივობა 15 საათი. აუცილებელია ტურისტს შარვალი ეცვას.

მარშრუტის სახელწოდება/მდებარეობა: სოფელი ღების (ეს მარშრუტი გათვლილია ტურიტებისთვის, რომელთაც შორ მანძილზე გადაადგილება არ შეუძლიათ)

მარშრუტის ხანგრძლივობა: 1 საათი.

სოფლის შესასვლელიდან 1 კილომეტრის მანძილზე გადავდივართ რიონის ხიდზე, პატარა ღებში. მიუყვებით მდინარე ლათქიშორის ღელეს. კარგი სასიარულო გზაა.

ვაგრძელებთ გზას „დედაღვთისიკენ“. ახლად გაკეთებული კიბეების მეშვეობით ავდივართ ეკლესიაში. 50 მეტრში დასასვენებელი ადგილი - სკამები, მაგიდა და კარგი ხედია ხის ჩრდილში.

ეკლესიის ტერიტორია გადმოჰყურებს სოფელ ღებს. ეკლესიის ტერიტორიაზე დგას საუკუნოვანი ხეები, ასევე ნატვრის ხე. ეკლესია აშენებულია ციხე სიმაგრეზე, მას თავის დროზე დამცველობითი მნიშვნელობა ჰქონდა. ეს არის ეკლესია, რომელიც კომპშია განთავსებული.

ეკლესიიდან წამოვალთ მანქანით. 1 კილომეტრში არის რომან ლობჯანიძის ოჯახი, სადაც შესაძლებელია ცხელი პური, კანდახვეული - ადგილობრივი პურეულის სახეობა, ოჯახის ყველი, არაჟანი, ხაჭო, მაწონი, ნადუდი, ვიჩინა, ხორცეული, ნიორა, ბაჭული, ლობიო ვიჩინით, ლობიანი ვიჩინით, კიტრი/პომიდვრის სალათი. მჟავეულობა: კომბოსტო, კიტრი, პომიდორი, წიწაკა, კომპოტი. მურაბები, თაფლი, მაჭკატები. კატროფილი-კარტოფილიანი პური. ხავიწი = არაჟანი + ფქვილი.

ღღის დასასრული.

უწერა. სოფელ უწერაში არსებული რესურსი ტურისტების გადასადგილებლად: 5 ცხენი, 2 მაღალი გამავლობის მანქანა (დელიკა, კოლხოზნიკი). სოფელში ქირავდება 30-მდე ველოსიპედი.

სოფელში ფუნქციონირებს 15-მდე საოჯახო ტიპის სასტუმრო.

სოფელთან ახლოს მოწყობილია საკემპინგე ადგილი, საკუთარი მალჭურვილობით (კარავები, საძილეები)

ადგილობრივი გამყოლი/გიდები: მალხაზ მეტრეველი, თორნიკე მეტრეველი, თომა მეტრეველი.

მოცემული მარშრუტები შესაძლებელია შესრულდეს შემდეგ თვეებში: ივნისი, ივლისი, აგვისტო სექტემბერი, ოქტომბერი.

სოფელში არსებობს 2 მარკირებული მარშრუტი.

მარშრუტის სახელწოდება/მდებარეობა: სოფელი უწერა - სოფელი გომის მთავარანგელოზის ეკლესია.

მარშრუტის მანძილი: ჯამში 7 კილომეტრი. ხანგრძლივობა 4 საათი.

მარშრუტის სახეობა: საფეხმავლო (ყველაზე ახლო და შესაძლებელი მარშრუტია) მარშრუტი წრიული ტრაექტორიისაა.

1. სოფელი უწერის ცენტრიდან გასვლა. გადავდივართ ჩამოკიდებულ ხიდზე, რომელიც მდინარე რიონზე გადადის. ავდივართ კლდეზე, სადაც არის განათებული, კეთილმოწყობილი კიბე. ამ კიბით ავდივართ წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში, რომელიც არის მე-12 საუკუნის;
2. ეკლესიიდან კარგად მოჩანს სოფელი უწერა მთლიანად, ასევე რიონის ხეობა, ტურისტებისთვის საინტერესო ხედი. ეკლესია იყო ნანგრევები, რომელსაც რესტავრაცია 2010 წელს ჩაუტარდა. ეკლესია მოქმედია, სადაც მსახურობენ უკრაინელი ბერები. ბერები ჩამოვიდნენ სოფელში 2012-13 წლებში. არის ქართველი მორჩილი. წირვა-ლოცვა აღევლინება რუსულ ენაზე. 15 წუთი;
3. წმინდა გიორგის ეკლესიიდან გადავდივართ მდინარე რიონის მარჯვენა სანაპიროს მხარეს, სადაც შესაძლებელია რამდენიმე სახეობის/3 მჟავე წყალი - შეიცავს სოდას, რკინას, კალცს-გამოირჩევა ჯანმრთელობისთვის სასარგებლო თვისებებით;
4. შევდივართ ტყის ტერიტორიაზე - ავდივართ გომის ქედზე 1300 მეტრზე ზ.დ. გზაში გვხვდება წაბლნარი, მუხნარი, კენკრა: მაყვალი, ტყის მსხალი და სხვა. სანახაობრივი ხეების დერეფანია. ამ ტერიტორიაზე იყო ადგილობრივებისთვის მნიშვნელოვანი ადგილი, რომელსაც საკანაფოს ეძახდნენ. მოჰყავდათ მცენარე კანაფი, რომლითაც თოკებს აკეთებდნენ;
5. ტყის გავლით მივდივართ მე-16 საუკუნის გომის მთავარანგელოზის ეკლესიასთან, რომელიც სოფელ გომში მდებარეობს. ეკლესია მდებარეობს შემალეზულ ადგილას. ეკლესიის ეზოშია საუკუნეზე მეტი ხნის მუხის ხეები. ეკლესია რესტავრირებულია. ეკლესია ხისგან არის გაკეთებული, მოჩუქურთმებულია. ხედი: ეკლესიიდან ვხედავთ სოფელ გომს და სამაჩაბლოს საზღვარს, რომელიც დღეს რუსეთის შემადგენლობაშია/ჩანს საგუშაგოები. ეკლესიის ეზოში წყაროს წყალი მოდის;
6. აქედან შევდივართ სოფელ გომში, სადაც მუდმივმცხოვრები 12-15 ოჯახი ცხოვრობს. სოფლის არსებობის პერიოდში ადგილობრივები გამოირჩეოდნენ განსაკუთრებული ხეზე მუშაობის ნიჭით, ამიტომაც მთელ სოფელში მიმოფანტულია ხის საუკუნოვანი ხის აივნისანი კოლხური ოდეები. გამორჩევა რამდენიმე კარ-მიდამო, სადაც შესაძლებელია ტურისტისთვის გაცოცხლდეს საუკუნეების წინანდელი რაჭული ყოფა-ცხოვრება - ნალია, ბოსელი, ბეღელი, სავიჩინე, თონე, სახლის მოჩუქურთმებული აივანი, სადაც შესაძლებელია ჯგუფმა ისადილოს;
7. ადგილობრივი, რომელიც დღემდე აგრძელებს სოფლის ისტორიას, არის დურგალი. სოფლის ისტორიას ჰყვება მოხუცი დურგალი ბაბუა. სოფლის შესასვლელშივე გვხვდება ხის უძველესი კარები, აქედანვე ტურისტს ექმნება შთაბეჭდილება სოფლის შესახებ;
8. ვტოვებთ სოფელს, სხვა მხრიდან (საიდანაც შევედით იქედან არა) გავდივართ მაღალ საქარას ქედზე, საიდანაც კარგად მოჩანს სოფლები: გომი, ჯინჭვისი, ნაკიეთი, ნიგავხეები, უწერა, ონი, ღარი, მთელი ხეობა, კავკასიონის ქედი;

9. მივუყვებით ქედის გზას უწერის მიმართულებით. ტყის ტერიტორიაზე მივდივართ. გზაში გვხვდება წყაროს წყალი. შევდივართ სოფელ უწერაში, სხვა მხრიდან. ცენტრისკენ მისასვლელად გადავდივართ რკინის დიდ ხიდზე. ჩავდივართ სოფელში.

მარშრუტის სახელწოდება/მდებარეობა - ჰიდროკარბონატული წყლების დაგემოვნება, სოფელი უწერის მარშრუტი.

მარშრუტის ხანგრძლივობა - 2 საათი.

გადასაადგილებელი საშუალება: ველოსიპედი 10 კაცისთვის.

1. სოფლის ცენტრიდან მივუყვებით რიონის მარცხენა სანაპიროს. დაახლოებით 900 მეტრში მდებარეობს ღვთისმშობლის სახელობის მე-12 საუკუნის ტაძარი, რომელიც ბალნეოლოგიური კურორტის ტერიტორიაზეა. ეკლესიის ტერიტორიაზეა უნიკალური მე-12 საუკუნის 6 ცაცხვის ხე;
2. ტაძრის ეზოდან ავდივართ რიონის მარცხენა მხარეს, პატარა გორაკზე, სადაც სულ ნაძვნარი და ფიჭვნარია. აქ მოედინება ცნობილი რაჭული მჟავე წყალი, სახელწოდებით კალცის წყალი, რომელიც გამოირჩევა მრავალმხრივი სამკურნალო თვისებებით. ამ ტერიტორიის გარკვეულ ადგილას ვტოვებთ ველოსიპედებს ადგილობრივთან;
3. აქედან წამოსვლის შემდეგ ჩავდივართ „შავ წყალზე“. შავი წყლის დიდი რაოდენობით მიღება ტურისტისთვის რეკომენდირებული არ არის. ჭიქაში ჩასხმის შემდეგ სითხე უცნაურ ფერს იღებს. ბანერზე ინფორმაცია განთავსებულია რუსულად, ინგლისურად და ქართულად;
4. ვაგრძელებთ გზას ველოსიპედებით მჟავე წყალ „გვერითას“ მიმართულებით. გზაში გვხვდება დაკიდებული ხიდი, ამიტომაც ველოსიპედებს ვტოვებთ კონკრეტულ ტერიტორიაზე (ქარხანა) ვაგრძელებთ გზას ფეხით;
5. მივედით გვერითას წყალზე, რომელიც მსოფლიოში 3 საუკეთესო წყლების სიაშია შესული;
6. ვბრუნდებით, დაკიდებული ხიდით უკან. ავდივართ წმინდა გიორგის მე-12 საუკუნის ეკლესიისკენ, საუკეთესო ხედია. დასასვენებლად კარგი ადგილია.
7. ვბრუნდებით უკან, ვსხდებით ველოსიპედებზე დ მივდივართ სოფლის ცენტრის მიმართულებით, სადაც ადგილობრივ ოჯახში ვსადილობთ. დაბრუნება საოჯახო სასტუმროში

მრავალძალი. სოფელი მრავალძალი რაჭის ქედის ჩრდილოეთ კალთაზე, ზღვის დონიდან 1900 მეტრზე მდებარეობს. სოფელი ონის რაიონიდან (ადმინისტრაციული ცენტრი) 30 კილომეტრითაა დაშორებული.

ზაფხულობით, სოფელი მრავალძალი 50-მდე ოჯახით ივსება, თუმცა მუდმივმცხოვრებს აქედან მხოლოდ 4 ოჯახი წარმოადგენს. განსაკუთრებული გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის და წმინდა გიორგის სახელობის მე-11 საუკუნის ხუროთმოძღვრული ძეგლის გამო სოფლის ტურისტული მნიშვნელობა წლიდან წლამდე იზრდება. ეკლესია გამოირჩევა დამახასიათებელი ბარელიეფებით (და მოკლე ისტორია - რომ მრავალძალის ეკლესიის აშენება 1010 წელს რაჭის საერისთაოს დაარსებას უკავშირდება . . . თავისი საინტერესო ამბებით)

ცალკე აღნიშვნის ღირსია მრავალძალის „მრავალწლიანი“ ეკლესიის მცველი - ბართლომე სხილტლაძე. ადამიანი, რომელმაც ყველაზე კარგად იცის ეკლესიის, იმ ისტორიული მოვწელების თუ ნივთების შესახებ, რომელიც საუკუნეების მანძილზე ხუროთმოძღვრულ ძეგლში ინახებოდა.

სოფელში არსებული გულის ფორმის „სიყვარულის ტბა“ (ჭოლევის ტბა) ტურისტების ერთ-ერთ გამორჩეულ ადგილს წარმოადგენს. ტბაში შესაძლებელია თევზაობაც. იქ მხოლოდ ერთი სახეობის თევზს - საზანს იჭერენ.

ზღვის დონიდან 2500 მეტრზე არსებული „ხიხა მთა“ ზაფხულობით მოლაშქრე ტურისტების საყვარელ ადგილს წარმოადგენს. იქვეა გამოქვაბული და იქიდან გამომდინარე „ცივწყაროს წყალი“.

ამჟამად სოფელში ორი საოჯახო სასტუმროა. სოფლის მუდმივმცხოვრებმა დავით სხირტლაძემ 2 წლის წინ ტურისტების მიღება დაიწყო. მისი თქმით, გასულ წელს ქართველი და უცხოელი სტუმრების რიცხვმა (დამრჩენებმა) 200-მდე ადამიანი შეადგინა.

დავით სხირტლაძის საოჯახო სასტუმრო „მთის კალთას“ ერთდროულად 15 ადამიანის მიღება შეუძლია. ტურისტებს საცხენოსნო მარშრუტებს და ადმინისტრაციული ერთეულიდან საკუთარი მანქანიტ მომსახურებას სთავაზობს.

წელს სოფელში იაგო სხირტლაძის საოჯახო სასტუმრომ დაიწყო ფუნქციონირება, მას ერთდროულად 10 ტურისტის მიღება შეუძლია.

რაჭის ადმინისტრაციულ ერთეულებში ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემი, რამდენმა ტურისტმა მოინახულა სოფელი მრავალმა არ არსებობს.

შოვი-გლოლა. ადგილობრივ სასტუმროების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად 2016 წელს შოვში დამსვენებელთა რაოდენობა 1500-მდე ადამიანს შეადგენდა.

2017 წელს კურორტამდე მისასვლელი გზის საფარის მოასფალტებამ ტურისტების რაოდენობა 3000-მდე გაზარდა. ტურისტების შემოდიდება 20 ივლისიდან იწყება და 10 სექტემბრამდე გრძელდება.

მარტო გლოლაში 2016 წელს 500-მდე ტურისტი, გზის საფარის გაკეთების შემდეგ ტურისტების რიცხვი გაორმაგდა.

ზემო რაჭაში არსებული სასტუმროების მეპატრონეები უკმაყოფილებას გამოთქვამენ მხარის ტურისტული პოტენციალის სათანადოდ არ წარმოჩენასთან დაკავშირებით. მათი თქმით, ტურიზმის დეპარტამენტის ინფორმაცია

შოვში არსებული ინფრასტრუქტურა ათეული წელია არ შეცვლილია, იგულისხმება, როგორც შენობები, ასევე შიდა გზებისა თუ სხვა ინფრასტრუქტურული მიმართულებების სიძველე და გაუმართაობა.

სავალალო მდგომარეობაშია შოვში არსებული მინერალური წყლები, რომლებიც ზემო რაჭის სავიზიტო ბარათს წარმოადგენს. გზის მოასფალტების პრობებში მხოლოდ ერთი სახეობის, კალცის წყლის კეთილმოწყობა განხორციელდა.

ტურისტული პოტენციალი

1. ალპური ზონების მონახულება - მყინვარები: ჭანჭახი, ბუბა, თბილისა, ჩიჩხვი - მთებზე საშუალო სირთულის მთის მარშრუტებია. გამოარჩევენ ბუბას მყინვარს, კატიწვერას, ღესქესა და ღურშევს, თუმცა, ძირითადი ნაკადი ალპინისტებისა სოფელ ღების მიმართულებით მიდის;
2. უძირო ტბა - სოფელი გლოლა, მწვერვალი კატიწვერა, ზღვის დონიდან 3129 მეტრზე. კატიწვერაზე ასვლა სოფელ ზემო გლოლადანაა შესაძლებელი. ტბასთან დასაბანაკებლად ბევრი კარგი ადგილია. უძირო ტბა, საქართველოს ყველაზე ლამაზ ტბებს შორისაა შეტანილი. მანძილი ტბამდე 20 კილომეტრია;
3. თევზჭერა - კალმახი - მდინარეები: ნოწარული, ბუმბურა, ჭანჭახი, ჩხოჭური, დღვიორა;
4. ნადირობა - გარეული ქათამი, მწყერი - მამისონის უღელტეხილი;

5. მამისონის უღელტეხილი - სასაზღვრო ზონა და მდინარე ჭანჭახის სათავე;
6. მთები: ღესე, ჩხოჭა, სახარო, ჭორუშო, ბუბა, მამისონი, საირმე, ძრიწელა - ალპინიზმი, მეკლდეურობა. მთა ბუბას შესასვლელთან უძველესი ეკლესიის ნანგრევებია. ჯერ კიდევ შემორჩენილია სამირკველის ფრაგმენტები და დიდი ზომის ქვები. P.S. მიმდინარეობს მოლაპარაკებები ყაზახეთსა და საქართველოს შორის არსებულ მთებზე ზამთრის ტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებით;
7. თამარ მეფის დროინდელი ციხე-სიმაგრის ნანგრევები - სოფელი გლოლა. ნანგრევები ზედქალაქის მთის წვერზეა აშენებული. იქვეა წმინდა გიორგის სახელობის მცირე ზომის სამლოცველო, სადაც დღემდე ადგილობრივები მოსალოცად დადიან. სოფელში არსებობს მოქმედი ღვთისმშობლის ეკლესია, სადაც შაბათ-კვირას აღესრულება წირვა-ლოცვა;
8. ადგილობრივი ფოლკლორი - მუსიკალური საკრავები: ზრუნი - მცირე ზომის ჩასაბერი საკრავი, დაირა, ჭიანური. აღსანიშნავია, ცეკვა ბერძნული, რომელიც მხოლოდ გლოველი ქალების მიერ სრულდება. სოფელში არსებობდა ადგილობრივებით დაკომპლექტებული ფოლკლორული ანსამბლი, რომლებიც საკუთარ ტექსტებზე შექმნილ სიმღერებს ასრულებდნენ. ამჟამად ანსამბლი დაშლილია, თუმცა წევრები დღემდე სოფელში ცხოვრობენ;
9. 15 დასახელების - კალცის, იოდის, სოდის, რკინის, გოგირდის სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი მინერალური წყალი - <http://shovi.ge/>.

შეშერი. ტურისტული სეზონი სოფელში ივლისიდან იწყება და სექტემბრის ჩათვლით გრძელდება.

სოფელში ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი საოჯახო სასტუმრო. ადგილობრივების გასულ წელთან შედარებით, წელს ტურისტების რიცხვა იმატა. მსურველები მრავლად იყვნენ, თუმცა დასარჩენი ადგილის არარსებობის გამო, ბევრ მათგანს სხვა სოფელში უწევდა ღამის გათევა. მრავლად იყვნენ მოლაშქრეები, როგორც უცხოელი ისე ქართველი. სასტუმროს მეპატრონის თქმით, სოფელში წელს 150-200 ტურისტი იქნებოდა. ადგილობრივი საოჯახო სასტუმრო თვითონ უზრუნველყოფს საკუთარი ტურისტების კვებას, ოჯახის ეკოლოგიურად სუფთა საკვებით (ხორცი, რის ნაწარმი)

ღირსშესანიშნაობები და პოტენციალი მარშრუტებისთვის

1. გასტრონომიული ტური სოფელში: ტრადიციული კერძები, შექმერიული;
2. ფეხით სასიარლო მარშრუტი: გამოქვაბული განჯარეული;
3. ფეხით სასიარულო მარშრუტი მდინარეებისკენ: ხეორი, მაჯოგრი, ტბა - ხარისთვალი. მდინარე ხეორი თვითონ სოფელში იღებს სათავეს და ღამაზესია;
4. კულტურული ტური: სალოცავების მონახულება: ქოლოსის წმინდა გიორგის სახელობის სალოცავი (სადაც სარესტავრაციო სამუშაოები მიმდინარეობს), მოჭოხი, გოგუჭა, დედაღვთისმშობელი. მარიამობის დღესასწაულზე მთელი სოფელი და არამარტო ქოლოსის სალოცავზე იკრიბება (დღესასწაული).

ჭიორა. ტურისტული სეზონი სოფელში ივლისიდან იწყება და სექტემბრის ჩათვლით გრძელდება.

1. გასტრონომიული ტური სოფელში: ტრადიციული კერძები;
2. კულტურული ტურისტისთვის: წმინდა გიორგის ეკლესია. ტაძარი 1870 წელს მოუპირკეთებიათ ბერძენ მუშებს, სოფლის მკვიდრის, მამუკო ჩაგელიშვილის მამასახლისად ყოფნის დროს;
3. ბაზილიკა “კვირაცხოველი.”;

4. ფეხით სასიარულო მარშრუტების მრავალფეროვნება: სოფლის ირგვლივ ისეთი მთები და ადგილებია, როგორიცაა: შოდა-კედელა, ლოლორა, მარიამი (გადმოცემის თანახმად, წმინდა მარიამის სალოცავი), მამაწმინდა, მოსაყარი, გორები, ნოწარა (სადაც შესანიშნავი მინერალური წყალია), ურიში, კანკლეთი, ყიარიშო, შიხორა, ქვედა ვაჭა, ღებითო, კოხნარები, ჟევრეთი, საგორავა, ხარსაწოლა, დიდველი, შხიროლი, საკანაფოები, სათომე, საყავრე ქედი, ხოლი და სხვა;
5. ფეხით სასიარულო მარშრუტი: მდინარე და ჩანჩქერამდე მისვლა;
6. სამანქანო გზით შესაძლებელია კავკასიონის ქედის ძირში მისვლა. მყინვარ - ბურჟულას ნახვა, რომელიც ზ. დ. 2000 მეტრზე მდებარეობს;
7. 2 საუკუნის (ცუდ მდგომარეობაში მყოფი) 3 დუროიანი სახლი.

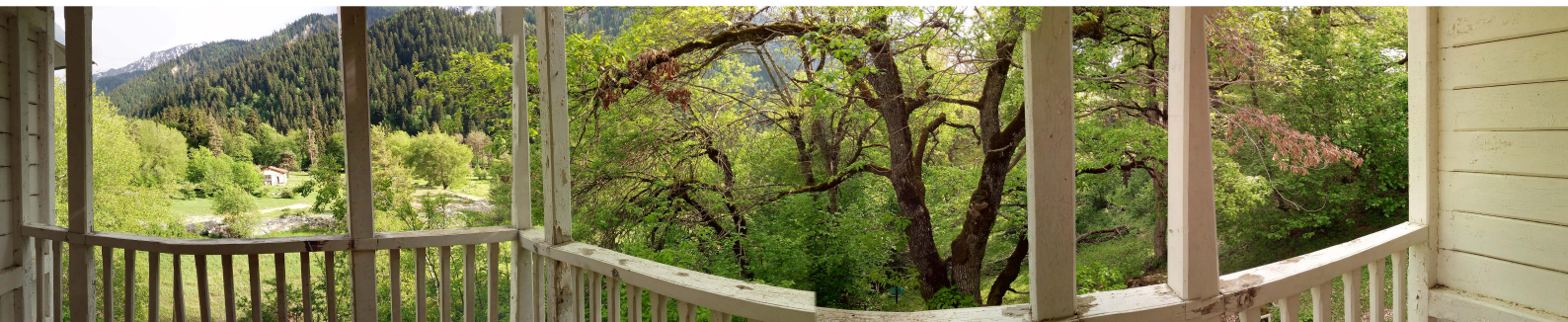
აღნიშნული ადგილების ტურისტულ მარშრუტებად ჩამოსაყალიბებლად, აუცილებელია ბილიკების შესწავლა და მარკირება. ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვა საგამყოლო სფეროში და კვალიფიკაციის ამაღლება.

დანართი 6 .15.1 ონის მუნიციპალიტეტის ფოტო-კოლაჟი

ლაზა - მნის მუნიციპალიტეტი

სოფლი მ რ ა ვ ა ლ ძ ა ლ ი რ ა ჯ ა - ონის მუნიციპალიტეტი

სოფლაი უჩარა
ლა ჳიო რა

რაჭა - მნის მუნიციპალიტატი

8. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი გეგმის რეგლამენტი თავი I ზოგადი დებულებები

მუხლი 1. სივრცითი მოწყობის გეგმის საგანი, მიზნები და პრიორიტეტები

1. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა შედგენილია „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-19, მე-20, 21-ე და 22-ე მუხლების მოთხოვნათა შესაბამისად, წარმოადგენს სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმის შუალედურ დოკუმენტს, რომელიც განსაზღვრავს მუნიციპალიტეტის სივრცით-ტერიტორიულ სტრუქტურას, სივრცით კატეგორიებსა და მიწათსარგებლობის ძირითად პრინციპებს.
2. მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის მიზანია მუნიციპალიტეტის მთელი ტერიტორიის სივრცითი მოწყობის განვითარების პრიორიტეტებისა და სტრატეგიის თავმოყრა.
3. მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმის მიზნებია:
 - ა) ჯანსაღი, უსაფრთხო და მოხერხებული საცხოვრებელი და სამოღვაწეო გარემოს და პირობების შექმნა;
 - ბ) ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა;
 - გ) მდგრადი განვითარების მიზნით, ფიზიკური და იურიდიული პირების, ადგილობრივი თვითმმართველობის და სახელმწიფო ინტერესების ურთიერთშეთანხმება ტერიტორიების გამოყენებისა და განვითარების საკითხებში;
 - დ) ტერიტორიის გამოყენების (მიწათსარგებლობის) და განაშენიანების განვითარების პრიორიტეტების დადგენა.

მუხლი 2. სივრცითი მოწყობის გეგმის თავსებადობა

1. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა განსაზღვრავს მუნიციპალიტეტის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების პოლიტიკას. მასში მოცემული დარგობრივი გეგმები და პროექტები წარმოადგენს სახელმძღვანელო დოკუმენტს ფიზიკური და იურიდიული პირებისთვის, აღმასრულებელი ხელისუფლების და თვითმმართველობის ორგანოებისთვის.
2. ონის მუნიციპალიტეტის ქალაქთმშენებლობითი და ქალაქგეგმარებითი დოკუმენტები უნდა შეესაბამებოდეს სივრცითი მოწყობის გეგმას.

მუხლი 3. სივრცითი მოწყობის გეგმის შემადგენლობა

1. ონის მუნიციპალიტეტის სივრცითი მოწყობის გეგმა მოიცავს: ტექსტურ და გრაფიკულ ნაწილებს. ტექსტური ნაწილი მოიცავს: ანალიზსა და შეფასებას, გრაფიკული ნაწილი მოიცავს რუკებს. ეს ყველაფერი თავის თავში აერთიანებს ქვემოთ ჩამოთვლილ დისციპლინებს:
 - ა) სივრცის კატეგორიებს;
 - ბ) დასახლებათა სტრუქტურას და განვითარების ცენტრების და განსახლების ღერძებს;
 - გ) ძირითად საინჟინრო და სატრანსპორტო კომუნიკაციებს;
 - დ) ინფრასტრუქტურისა და სივრცით-ტერიტორიული განვითარების არეალებს;
 - ე) დასაქმებისა და საცხოვრებლის განვითარების ადგილებს, სუსტად განვითარებული სტრუქტურის მქონე ტერიტორიებს;

- ვ) სარეკრეაციო და საკურორტო ტერიტორიებს;
- ზ) ბუნებრივ ლანდშაფტურ არეალებს;
- თ) დაცული ტერიტორიების სისტემას;
- ი) სოფლის მეურნეობის განვითარების ტერიტორიებს;
- კ) სატყეო მასივის დაცვისა და განვითარების ტერიტორიებს;
- ლ) წიაღისეულის მოპოვების ადგილებს;
- მ) წყლის ობიექტებსა და წყალშემკრებ ტერიტორიებს;
- ნ) თავდაცვის მიზნებისათვის გამოყენებულ ტერიტორიებს;
- ო) მიწათსარგებლობის ძირითად პრინციპებს;
- პ) სხვა მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი მიზნებისათვის გამოყენებულ ტერიტორიებს;

თავი II სივრცით-ტერიტორიული სტრუქტურა

მუხლი 4. სივრცითი მოწყობის გეგმის კატეგორიები

1. ონის მუნიციპალიტეტში გამოიყოფა შემდეგი სივრცითი კატეგორია:

- ა) განაშენიანებული ტერიტორია;
- ბ) სასოფლო ტერიტორია;
- გ) ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია.

მუხლი 5. ონის მუნიციპალიტეტის განაშენიანებული ტერიტორია

1. ონის მუნიციპალიტეტის განაშენიანებული ტერიტორია არის თემებში შემავალი სასოფლო დასახლებები. განაშენიანებული ტერიტორია მოიცავს: დასახლების განაშენიანებული ტერიტორიას, რომელიც დაფარულია შენობა-ნაგებობებით, მათი საკარმიდამო მიწებითა, დამხმარე შენობა-ნაგებობებით და საპროექტო განაშენიანების ტერიტორიებით, რომელთა განვითარებაც უნდა მოხდეს მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმის ან/და განაშენიანების რეგულირების გეგმის საფუძველზე.

2. ონის მუნიციპალიტეტში განაშენიანებული ტერიტორიაზე მშენებლობა უნდა განხორციელდეს ქალაქთმშენებლობით ან/და სანებართვო დოკუმენტაციის საფუძველზე. აღნიშნულ ტერიტორიებზე მშენებლობისას გათვალისწინებულ უნდა იქნას:

- ა) ბუნებრივი და კულტურულ ლანდშაფტზე მშენებლობის გავლენის მინიმალური, უარყოფითი ზემოქმედება, მათ შორის ვიზუალური აღქმისა და ჩამოყალიბებულ გარემოსთან ადაპტაციის დაცვით;
- ბ) სოფლის მეურნეობის განვითარება გარემოზე ზემოქმედების შეფასების მკაცრი დაცვით;
- გ) კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-განვითარება საერთაშორისო და შიდა სამართლებრივი ნორმების დაცვით;
- დ) მსხვილი საინჟინრო ინფრასტრუქტურის ობიექტების მშენებლობა დასაშვებია მხოლოდ გარემოზე, ისტორიულ-კულტურულ მემკვიდრეობაზე და სოციალურ მისი ზემოქმედების სრულფასოვანი შესწავლა-შეფასებისა და საკომპენსაციო ღონისძიებების გატარების საფუძველზე. საკომპენსაციო ღონისძიებები მოიცავს მავნე ზემოქმედების შემცირებას, მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილების მიზნით განხორციელებულ ადდგენა-რეაბილიტაციას;

- ე) სპორტული და ტურისტულ-რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის მშენებლობა ბუნებრივ და კულტურულ ლანდშაფტთან ადაპტაციის დაცვით.
- ვ) ბუნებრივი საფრთხეებისგან დაცვის მიზნით, უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მშენებლობა.

მუხლი 6. სასოფლო ტერიტორიები

1. ონის მუნიციპალიტეტში სასოფლო ტერიტორიები წარმოდგენილია სასოფლო დასახლებებისა და სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიების სახით.
2. სასოფლო დასახლების ტერიტორიები წარმოადგენს სოფლის დასახლებულ ნაწილს და რიგ შემთხვევებში შესაძლოა მოიცავდეს ურბანულ ტერიტორიას.
3. სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორია შედგება სასოფლო-სამეურნეო მიწებისაგან, რომელიც გამოიყენება სახნავ-სათესად, სათიბად, სამოვრად. აღნიშნულ ზონაში, ქალაქმშენებლობით დოკუმენტებზე ან/და სანებართვო დოკუმენტაციის საფუძველზე, დასაშვებია:
 - ა) სოფლის მეურნეობის ფუნქციონირებისათვის დამხმარე შენობა-ნაგებობების არსებობა, რომელიც ადაპტირებულია, ბუნებრივ, სოციალურ და კულტურულ გარემოსთან, მინიმალურად ერევა კულტურული ლანდშაფტის ვიზუალურ აღქმაში, რაც გამოიხატება ფერის, ფორმის, მასალისა და რელიეფზე განლაგების ხერხების გამოყენებაში;
 - ბ) სასოფლო-სამეურნეო ნაგებობებისა და შინაური ცხოველების სადგომების განთავსება.
 - გ) სპორტული და ტურისტულ-სარეკრეაციო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა კულტურულ ლანდშაფტთან ადაპტირების პროექტის დამუშავების შემთხვევაში;
 - დ) ბუნებრივი საფრთხეებისგან დაცვის მიზნით, უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მშენებლობა.
 - ე) საინჟინრო-ტექნიკური ინფრასტრუქტურის მშენებლობა იმ ფორმით, რომელიც მინიმუმამდე ახდენს უარყოფით გავლენას ბუნებრივ, სოციალურ და კულტურულ ლანდშაფტებზე (განსაკუთრებით ვიზუალური აღქმის თვალსაზრისით) და შესაბამისად ადაპტირებულია გარემოსთან ფერით ან მიწისქვეშ მოწყობის გზით.
4. ონის მუნიციპალიტეტის გეოგრაფიულ მდებარეობიდან, მისი საკურორტო-სარეკრეაციო ფუნქციიდან გამომდინარე სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიაზე დასაშვებია შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნა.
5. ჰიდროელექტროსადგურების და მასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის (ელექტროგადამცემი ხაზების და მისადგომი გზების ჩათვლით) მშენებლობა დაუშვებელია მისი სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შემუშავების, განხილვისა და დამტკიცების გარეშე. წინამდებარე პუნქტით გათვალისწინებული ობიექტების მშენებლობა ასევე დაუშვებელია გარემოზე, ისტორიულ-კულტურულ ძეგლებზე და სოციალურ მისი ზემოქმედების სრულფასოვანი შესწავლა-შეფასების, მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილების, მინიმალიზაციის, აღდგენა-რეაბილიტაციის დაცვით და შესაბამისი საკომპენსაციო ღონისძიებების გარეშე.

მუხლი 7. ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია.

1. ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია არის ბუნებრივ-გეოგრაფიული კომპლექსი, რომელიც ძირითადად არ არის შეცვლილი ადამიანის საქმიანობის შედეგად, რომლის ფარგლებში ყველა ძირითადი კომპონენტი: რელიეფი, ჰავა, წყლები, ნიადაგები, ფლორა და ფაუნა იმყოფება რთულ ურთიერთკავშირში.

2. ბუნებრივ-ლანდშაფტურ ტერიტორიაზე ყველა ქმედება, რომელიც დაკავშირებულია ან გავლენას ახდენს პირველ პუნქტში ჩამოთვლილ ძირითად კომპონენტებზე უნდა წესრიგდებოდეს მათი მარეგულირებელი, საქართველოში მოქმედი, კანონმდებლობის შესაბამისად.

3. ბუნებრივ-ლანდშაფტურ ტერიტორიაზე სამშენებლო სამუშაოების განხორციელებამდე საჭიროა ბუნებაზე, სოციალურ და კულტურულ ლანდშაფტებზე შეფასდეს ქმედების უარყოფითი გავლენა. სამშენებლო სამუშაოების განხორციელების საფუძველი უნდა იყოს ქალაქთმშენებლობით ან/და სანებართვო დოკუმენტაცია.

4. ბუნებრივ-ლანდშაფტურ ტერიტორიაზე დასაშვებია:

- ა) სტრატეგიული ხასიათის მაგისტრალური საინჟინრო-სატრასპორტო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა;
- ბ) ტურისტულ-შემეცნებითი და სამეცნიერო-კვლევითი დანიშნულების ობიექტები, დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი შენობა-ნაგებობები და ინფრასტრუქტურა;
- გ) სტრატეგიულ-თავდაცვითი მნიშვნელობის საინჟინრო-ტექნიკური ინფრასტრუქტურის განთავსება;
- დ) ტრადიციული სოფლის მეურნეობის განვითარება;
- ე) სპორტული და ტურისტულ-სარეკრეაციო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა კულტურულ ლანდშაფტთან ადაპტირების პროექტის დამუშავების შემთხვევაში;
- ვ) ბუნებრივი საფრთხეებისგან დაცვის მიზნით, უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მშენებლობა.

5. ჰიდროელექტროსადგურების და მასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის (ელექტროგადამცემი ხაზების და მისადგომი გზების ჩათვლით) მშენებლობა დაუშვებელია მისი სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შემუშავების, განხილვისა და დამტკიცების გარეშე. ორივე დოკუმენტი უნდა ეყრდნობოდეს ხარჯვითი და სარგებლის სრულ გარემოსდაცვით ანალიზს. წინამდებარე პუნქტით გათვალისწინებული ობიექტების მშენებლობა ასევე დაუშვებელია გარემოზე, ისტორიულ-კულტურულ ძეგლებზე და სოციალურ მისი ზემოქმედების სრულფასოვანი შესწავლა-შეფასების, მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილების, მინიმალიზაციის, აღდგენა-რეაბილიტაციის დაცვით და შესაბამისი საკომპენსაციო ღონისძიებების გარეშე.

6. ბუნებრივ-ლანდშაფტურ ტერიტორიაზე დაუშვებელია წიაღის მოპოვება წიაღის მეცნიერული, ისტორიული, ესთეტიკური ან სხვა კულტურული მნიშვნელობის მქონე უბნების დაცვის მიზნით ისეთ უბნებს, რომელთაც აქვთ მეცნიერული, ისტორიული, ესთეტიკური ან სხვა კულტურული მნიშვნელობა, შეიძლება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით მიეკუთვნოს დაცული ტერიტორიების შესაბამისი კატეგორიას და შეიზღუდოს წიაღისეული მოპოვება. ან/და წიაღით სარგებლობის შედეგად წიაღით სარგებლობასთან დაკავშირებულ სამუშაოთა მოქმედების ზონაში მცხოვრები ადამიანების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას შეიძლება საფრთხე შეექმნას;

მუხლი 8. ბუნებრივი ლანდშაფტის სტრუქტურის გაუმჯობესების სარეკომენდციო წინაპირობები

1. ონის მუნიციპალიტეტის ბუნებრივი ლანდშაფტის სტრუქტურის გაუმჯობესების, დაცვის რეგულირების მიზნით სივრცითი მოწყობის თვალსაზრისით ტერიტორიაზე გამოყოფილია შემდეგი, სარეკომენდაციო ხასიათის, ზონები და სივრცეები:

- ა) ზურმუხტის ქსელის კანდიდატი ადგილები, რომელიც გამოცხადდება „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიად“ და მიზნად ისახავს მნიშვნელოვანი და მოწყვლადი სახეობებისა

და ჰაბიტატების გრძელვადიან დაცვას. აღნიშნულ სივრცეში ქმედებები უნდა ესადაგებოდეს ბერნის კონვენციის მოთხოვნებს (The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats). რეკომენდირებულია შეზღუდული იქნას ნებისმიერ ქმედება (მათ შორის: სამშენებლო/ სამონტაჟო/ წიაღისეულის მოპოვების) რომელიც ხელს შეუშლის მისთვის სტატუსის მინიჭებას.

ბ) გეგმარებითი დაცული ტერიტორია (პროექტირების ეტაპზე - WWF საქართველო) სადაც დაცულია ორგანიზმთა იშვიათი, უნიკალური, დამახასიათებელი და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობები და ეკოსისტემის ცალკეული მნიშვნელოვანი კომპონენტები. ნებადართულია სამეცნიერო კვლევა, საგანმანათლებლო საქმიანობა, აღდგენითი საქმიანობა, კულტურული ტურიზმი, რეგულირებული თიბვა და მოვება, მონიტორინგი, ადმინისტრაციის თანამშრომელთა გადაადგილება ტრანსპორტით საჭიროების შემთხვევაში, საგანგებო მდგომარეობის (სტიქიური მოვლენები და სხვა) და აღდგენითი სამუშაოების ჩატარების მიზნით ავტო-მოტო, და საჰაერო ტრანსპორტით გადაადგილება. აკრძალულია ტყის ჭრა და ნადირობა.

გ) ბუნების სავარაუდო ძეგლების დაცვის მიზნით ბუნების ძეგლების მართვის რეჟიმებია: მონიტორინგი, საკადასტრო საქმიანობა, ეკოტურიზმი, საგანმანათლებლო - სამეცნიერო კვლევა, აღდგენითი სამუშაოები, კანონიერების დაცვა.

იკრძალება: ბუნებრივი ეკოსისტემების რღვევა და სახის შეცვლა, ექსპლუატაციის ან რაიმე სხვა მიზნით რომელიმე ბუნებრივი რესურსის განადგურება (ამოწყვეტა, ამოღება (დატყვევება), რღვევა, დაზიანება (დახეობრება), შეშფოთება, გარემოს დაბინძურების მიზეზით ბუნებრივი ეკოსისტემების და სახეობების დაზიანება, ცოცხალ ორგანიზმთა უცხო და ეგზოტიკური სახეობების შემოყვანა და გავრცელება, ტერიტორიაზე ასაფეთქებელი და მომწამლავი ნივთიერებების შეტანა.

2. ონის მუნიციპალიტეტში ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის მიზნით გამოიყოფა შემდეგი ნიშნულგვანი არეალები:

რაჭის მთის სოფლების **ღების, ჭიორას და გლოლას** სავარაუდო ზოგადი დამცავი ზონები, (რომლებიც შემდგომი/ქვედა დონის ქალაქმშენებლობით დოკუმენტებში უნდა დაზუსტდეს და დამტკიცდეს).

მუხლი 9. მდინარის წყალდაცვითი ზოლი და მინერალური წყლების სანიტარული ზონები

1. მდინარის წყალდაცვით ზოლად მიჩნეულია მისი მიმდებარე ტერიტორია, რომელშიც მყარდება სპეციალური რეჟიმი წყლის რესურსების გაბინძურების, დანაგვიანების, მოღამვისა და დაშრეტისაგან დასაცავად. წყალდაცვით ზოლში შეიძლება შეტანილ იქნეს მდინარის მშრალი კალაპოტი, მისი მიმდებარე ტერასები, შემადგენელი და ციცაბოფერდობიანი ბუნებრივი ნაპირები, აგრეთვე ხეები, რომლებიც უშუალოდ ემიჯნება მდინარის ნაპირებს.

2. მდინარის წყალდაცვითი ზოლის სიგანის ათვლის წესი განსაზღვრულია წყლის შესახებ საქართველოს კანონით. ამ ზოლის ფარგლებში აკრძალულია:

- ა) მშენებლობა ან მოქმედი საწარმოების გაფართოება და რეკონსტრუქცია, გარდა კანონით პირდაპირ დადგენილი შემთხვევებისა;
- ბ) საჰაერო დაფრქვევის გზით მრავალწლოვანი ნარგავების, ნათესი კულტურებისა და ტყის სავარგულების შეწამელა შხამქიმიკატებით;
- გ) მინერალური სასუქებისა და შხამქიმიკატების, აგრეთვე საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ნებისმიერი სახის ნარჩენების შენახვა, დაგროვება და განთავსება.

3. წყალდაცვით ზოლში განლაგებული ჰიდროტექნიკური ნაგებობანი, როგორც წესი, უნდა აღიჭურვონ სათანადო ტექნიკური საშუალებებით, რათა მთლიანად გამოირიცხოს მდინარის გაბინძურებისა და დანაგვიანების შესაძლებლობა.

4. ონის მუნიციპალიტეტის კურორტების შოვის და უწერას მინერალური წყლების საბადოების დაცვის მიზნით შექმნილი სანიტარული ზონები „წყლის კანონის“ თანახმად მოიცავს სანიტარული დაცვის სამ სარტყელს:

ა) პირველი სარტყელი (მკაცრი რეჟიმის ზონა) მოიცავს ტერიტორიას, სადაც მდებარეობს წყალმომარაგების წყლის ობიექტი, წყლის ადების უბნებისა და წყალსადენის ნაგებობების განლაგების ფარგლებში. აუცილებლობის შემთხვევაში, განსაკუთრებული სანიტარიული მაჩვენებლებიდან გამომდინარე და სპეციალური გამოკვლევების საფუძველზე, პირველ სარტყელში ჩაირთვება წყლის ადების უბნებისა და წყალსადენის ნაგებობების განლაგების მიმდებარე ტერიტორია.

სარტყელში აკრძალულია:

ა.ა) ნებისმიერი მშენებლობა, გარდა წყალსადენის ნაგებობებისა. ინერტული მასალის მოპოვება, მილსადენის გაყვანა (გარდა წყალსადენის ნაგებობის მომსახურებისათვის აუცილებელისა), ჩამდინარე წყლების ჩაშვება, სამუშაოები, რომლებიც უშუალოდ დაკავშირებული არ არის ბუნებრივი სამკურნალო რესურსების გამოყენებასთან, საწარმოო და სასოფლო-სამეურნეო ობიექტების მშენებლობა, სამთო და მიწის სამუშაოები, ფიზიკური პირების მუდმივად ან დროებით ცხოვრება, ნაგავსაყრელების მოწყობა და საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ნარჩენების სხვა ნებისმიერი ფორმით განთავსება, გარდა ნარჩენების შეგროვების კონტეინერებისა, პირუტყვის ძოვება, რეცხვა.

ამ ზონის ტერიტორიაზე იკრძალება საკანალიზაციო სისტემის იმგვარი დაპროექტება და ექსპლუატაცია, რომელიც გამოიწვევს ნიადაგის, წყლისა და ჰაერის დაბინძურებას, უარყოფითად იმოქმედებს ბუნებრივ სამკურნალო რესურსებზე, აგრეთვე კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სანიტარულ მდგომარეობაზე.

ა.ბ) ამ ზონის ტერიტორიაზე დაშვებულია ბუნებრივი სამკურნალო რესურსების გამოყენებასთან დაკავშირებული სამთო და მიწის სამუშაოები, ნაგებობების მშენებლობა (კაპტაჟები, საკაპტაჟე ნაგებობები, სატუმბო სადგურები, მილგაყვანილობა, რეზერვუარები, სააბაზანო ნაგებობები, სასმელი წყლის გალერეები და ბიუვეტები, ნაპირსამაგრი, ეროზია- და მეწყერსაწინააღმდეგო სამუშაოები, აგრეთვე კავშირგაბმულობის საშუალებებისა და საპარკო მოწყობილობების მშენებლობა და შეკეთება.

ბ) მეორე სარტყელი მოიცავს ტერიტორიას, რომელიც უშუალოდ ესაზღვრება წყალმომარაგების წყლის ობიექტებს და მათ შენაკადებს. მეორე სარტყელში აკრძალულია:

ბ.ა) ტერიტორიის ან წყლის ობიექტების ისეთი გამოყენება, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს წყლის ხარისხობრივი ან ნაწილობრივი გაუარესება;

ბ.ბ) მშენებლობა, მცენარეული საფარის გაკაფვა, სარკინიგზო და საავტომობილო გზების გაყვანა, მიწის უბნების გამოყენება სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებით.

ამ სარტყელში სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ღონისძიებების გამართვა ხორციელდება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანიზაციების მიერ.

გ) მესამე სარტყელი მოიცავს მეორე სარტყელის მოსაზღვრე ტერიტორიას, რომლის არასასურველმა მდგომარეობამ შეიძლება გამოიწვიოს წყლის ქიმიური დაბინძურება;

სამივე სარტყელში, მათი დანიშნულების შესაბამისად დგინდება ის სპეციალური რეჟიმი და ღონისძიებათა კომპლექსი, რომლებიც მიმართულია წყლის ხარისხის გაუარესების თავიდან ასაცილებლად.

მუხლი 10. სახელმწიფო სასაზღვრო ზონა და სასაზღვრო ზოლი

1 სახელმწიფო სასაზღვრო ზონა წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზიდან საქართველოს ტერიტორიის სიღრმეში შემავალ, არაუმეტეს 5 კილომეტრის სიგანის სახმელეთო ზოლს. ამ მონაკვეთზე ისტორიული და მატერიალური კულტურის ძეგლებს, ფლორასა და ფაუნას იცავს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში შემავალი უფლებამოსილი ორგანო. სახელმწიფო სასაზღვრო ზონას და მასში მოქმედ რეჟიმებს ადგენს და არეგულირებს საქართველოს კანონი "საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ". დაუშვებელია ყოველგვარი საქმიანობა, რომელიც არ არის განსაზღვრული აღნიშნული კანონით.

2. სახელმწიფო სასაზღვრო ზოლი წარმოადგენს არა უმეტეს 500 მეტრის სიგანის სასაზღვრო ზონის ნაწილის, რომელიც უშუალოდ ემიჯნება სახელმწიფო საზღვარს. სასაზღვრო ზოლში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, რომელიც არ არის დაკავშირებული მის მოვლასთან, სასაზღვრო ნიშნების შემოწმებასთან და საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დაცვის ღონისძიებებთან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით ან შეთანხმებით სხვა რამ არის გათვალისწინებული. ცალკეულ შემთხვევებში საქართველოს პრემიერ-მინისტრს უფლება აქვს, სასაზღვრო ზოლში დაუშვას გარკვეული სახის სამეურნეო საქმიანობა.

მუხლი 11. სხვადასხვა კომპონენტების თანხვედრა

შესაძლებელია სივრცითი მოწყობის გეგმაში განსაზღვრული ტერიტორიები, ზონები, ზოლები და სივრცეები კვეთავდეს ერთმანეთს. ასეთ შემთხვევაში არცერთი კომპონენტის მოთხოვნა არ უნდა დაირღვეს.

თავი III გარდამავალი დებულებები

მუხლი 12. გარდამავალი დებულებები

- წინამდებარე სივრცით-ტერიტორიული გეგმის საფუძველზე მომზადდეს ონის მუნიციპალიტეტში შემავალი თემებისა და სოფლების ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია.
- ეთხოვოს უფლებამოსილ ორგანოებს გაატარონ კანონით დადგენილი ღონისძიებები წინამდებარე სივრცით-ტერიტორიული გეგმით გამოყოფილი საპროექტო-სარეკომენდაციო ტერიტორიებისათვის შესაბამის სტატუსის მისანიჭებლად.